

วิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทย
ชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ เจิงปฏิสัมพันธ์

ปริญญาานิพนธ์

ของ

พลเดช ไตวิวัฒน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม ๒๕๕๑

วิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทย
ชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ เจิงปฏิสัมพันธ์

ปริญญาานิพนธ์

ของ

พลเดช ไตวิวัฒน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทย
ชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ เจิงปฏิสัมพันธ์

บทคัดย่อ
ของ
พลเดช ไตวิวัฒน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม ๒๕๕๑

พลเดช ไตวิวัฒน์.(๒๕๕๐).วิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น

ประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ เชิงปฏิสัมพันธ์.ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม.

(ภาษาไทย).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการควบคุม : อาจารย์ พรธาดา สุวธนวนิช, อาจารย์ บรรพต ศิริชัย

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกของ
รัชนี ศรีไพรวรรณ กับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

ผลการศึกษาพบว่าหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มี
โครงเรื่องใหญ่ไม่ซับซ้อน เป็นเรื่องราวของเด็กกลุ่มหนึ่งที่เติบโตขึ้นตามวัยของผู้เรียน ผู้เขียนผูก
เรื่องราวของตัวละครไว้ในโครงเรื่องย่อย โครงเรื่องย่อย แบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือโครงเรื่องย่อยที่จบใน
ตอนเดียว มีลักษณะเหมือนเรื่องสั้น โครงเรื่องย่อยที่เนื้อหาหลายตอนสัมพันธ์กัน มีตัวละครสำคัญ
ได้แก่ มานี ชูใจ วีระ ปิติ เพชร และจันทร์ มีแนวคิด ที่ปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงปรารถนา
ด้านคุณธรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตในสังคม รวมทั้งหมด ๑๑ แนวคิด ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องมี
๖ วิธี คือ การเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้น การเล่าเรื่องแบบเรื่องซ้อนเรื่อง การเล่าเรื่องผ่านบันทึกประจำวัน
การเล่าเรื่องผ่านจดหมาย การเล่าเรื่องโดยนำเสนอเป็นบทละครเวที และการเล่าเรื่องด้วยบทร้อยกรอง

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มีโครงเรื่องใหญ่เกี่ยวกับการผจญภัยของเด็กกลุ่มหนึ่ง และได้
สร้างโครงเรื่องย่อยช่วยขยายโครงเรื่องใหญ่ให้น่าสนใจยิ่งขึ้น มีตัวละครสำคัญได้แก่ มานี ชูใจ ปิติ เอ็ม
และวีระ ด้านแนวคิดมี แนวคิดใหญ่ คือการเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน และแนวคิด
ย่อย เป็นเรื่องเกี่ยวกับมิตรภาพและคุณธรรม ด้านกลวิธีการเล่าเรื่องใช้การเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้ง และ
การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครด้วยจดหมาย

ปฏิสัมพันธ์ของทั้ง ๒ เรื่อง ได้แก่ ด้านโครงเรื่องใหญ่เป็นเรื่องราวของเด็กกลุ่มเดียวกัน
โครงเรื่องย่อยขยายโครงเรื่องใหญ่เช่นเดียวกัน โครงเรื่องย่อยมีปฏิสัมพันธ์กัน ๒ ประเด็น คือ โครงเรื่อง
ย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกันกับเนื้อหา และโครงเรื่องย่อยที่แต่งขึ้นมาใหม่ ซึ่งโครงเรื่องย่อยที่แต่งขึ้นมา
ใหม่มีตัวละครใหม่เพิ่มโดยไม่ทำให้โครงเรื่องเดิมเสีย ด้านตัวละครมีทั้งตัวละครเก่ามีลักษณะนิสัยเดิม
เหมือนกับที่ปรากฏในหนังสือเรียน แต่เพิ่มเรื่องเล่าเชิงสรุปอนาคตของแต่ละคน และมีตัวละครเพิ่มซึ่ง
สัมพันธ์กับแนวคิดของเรื่อง ปฏิสัมพันธ์ด้านแนวคิดมี ๒ ประเด็น คือ แนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิด
ในหนังสือเรียน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและแนวทางการดำเนินชีวิต กับแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ เป็น
แนวคิดเรื่องของชะตากรรมและสิ่งเหนือธรรมชาติ ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับ
หนังสือเรียนภาษาไทยแสดงถึงแนวทางการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่มีเค้าโครงจากหนังสือเรียนที่เคย
ได้รับความนิยม

AN ANALYZE THANG CHANG PHUEK AND THAI ELEMENTARY TEXTBOOKS OF THE
CURRICULUM YEAR 2521 IN INTERACTION

AN ABSTRACT
BY
PONDEJ TOWIWAT

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement For the
Master of Art Degree in Thai
At Srinakharinwirot University
May 2008

Pondej Towiwat. (2008). *An Analyze Thang Chang Phuek and Thai elementary textbooks of the curriculum year 2521 In Interaction*. Master's Thesis, M.A. (Thai). Bangkok: Graduate School of Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Ajarn Porntada Suvattanavanitch and Ajarn Banpot Sirichai.

This thesis aimed to study the interactions between Ratchanee Sriphaiwan's Tang Chang Puek and Thai textbooks in Elementary Curriculum B.E. 1978. The results are as follows:

On the study of Thai textbooks used in elementary curriculum B.E.1978, the research showed that the main plot was not complicated. It was about a group of children who had been growing up in the same pace of students' level. The writer of those textbooks managed to unite all characters with many sub-plots, which could be divided into two types. One was a single-episode subplot with its own ending, similar to short stories. The other contained many subplots which were woven into many connecting episodes. Main characters were Manee, Chujai, Weera, Piti, Petch, and Chantorn. Eleven major themes were embroidered to instill young readers with moral values and ideal social behaviors. Stories were told through the use of six different techniques: short stories, meta-fiction, diaries, letters, theatrical presentation, and poems.

For the study of the novel 'Tang Chang Puek' (Milky Way), the study also showed that the main plot which was about an adventure of a group of children was interestingly magnified by sub-plots. Similarly, main characters were Manee, Chujai, Petch, M and Weera. The novel presented a major theme that education for children was not limited only in the classroom, while minor themes were about friendship and morality. Stories were told with the epiphany ending and from a character's viewpoint through the use of letters.

The research indicated the interactions between these textbooks and the chosen Thai novel in many aspects. Major plots of textbooks and the novel were about the same group of children, and they were similarly intensified by their sub-plots. Sub-plots were inter-related in terms of contents and new characters were added in the newly created subplots of the novel, which did not disrupt the old ones. Regarding the characters, characters in the novel maintained similar habits as those in textbooks but they, in the novel, were added with anecdotes of their own future. New characters were also created to strengthen the themes. Concerning the themes, moral values and social behaviors were two similar issues found in both textbooks and the novel, while fate and supernatural power were newly discussed in the novel. In all, the interactions between the Thai textbooks and the novel indicated the creative path where a literary work was created on the basis of highly popular Thai textbooks.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบ
ขอบพระคุณอาจารย์พรธาดา สุวัธนวิธ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์และเป็นอาจารย์ผู้สอนที่ให้ความ
เมตตาปรารภนาดีแก่ผู้วิจัยมาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ที่ช่วยสร้างโอกาสและชี้แนะแนวทาง ทาง
วรรณกรรมให้ผู้วิจัย ตลอดจนให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยตลอดการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้
ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์บรรพต ศิริชัย กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ให้ความรู้ คำแนะนำ ที่
เป็นประโยชน์ แก่ผู้วิจัย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์ทั้ง ๒ เป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์พัชนี โชติกลีธัย และอาจารย์พัทธยา จิตต์เมตตา ที่กรุณา
ตรวจแก้ไขข้อบกพร่องและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ปริญญานิพนธ์
ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัวของผู้วิจัย ที่สนับสนุนและให้โอกาส
ทางการศึกษาและคอยให้กำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณ เพื่อนๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจผู้วิจัย และช่วยเหลือผู้วิจัยอยู่ตลอดเวลา

ขอขอบคุณ ครอบครัว “บ้านอนุรักษ” มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกคน ซึ่งเป็นเสมือน
ครอบครัวแท้ๆ อีกครอบครัวหนึ่งของผู้วิจัย ที่คอยช่วยเหลือ และเป็นที่พักพิงใจแก่ผู้วิจัยตั้งแต่วันแรก
จนจบจนทุกวันนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์รัชนี ศรีไพรวรรณ และคณะกรรมการที่สร้างสรรค์หนังสือเรียน
ภาษาไทยที่มีคุณภาพ และให้กำเนิดเพื่อนๆ ในวัยเยาว์อย่าง “มานะ มานี ปิติ ชูใจ วีระ เพชร และ
จันทร” อันเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ส่วนคุณค่าและประโยชน์ของปริญญ
านิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

พลเดช โตวิวัฒน์

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ บทนำ.....	๑
ภูมิหลัง.....	๓
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	๓
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	๔
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๔
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	๔
๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน.....	๕
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรม.....	๘
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสำหรับเด็ก.....	๙
๓ วิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑.....	๑๔
โครงเรื่อง.....	๑๕
โครงเรื่องใหญ่.....	๑๖
โครงเรื่องย่อย.....	๑๖
โครงเรื่องย่อยที่จบในตอนเดียว.....	๑๖
โครงเรื่องย่อยที่เนื้อหาหลายตอนสัมพันธ์กัน.....	๒๑
เด็กๆ กับวัดร้างกลางป่า.....	๒๒
เด็กชายปิติกับม้าชื่อเจ้านิล.....	๒๒
ชีวิตของเด็กหญิงชูใจ.....	๒๓
ครอบครัวของเด็กชายเพชร.....	๒๔
ชีวิตของเด็กหญิงจันทร์.....	๒๔
ตัวละคร.....	๒๕
มานี้.....	๒๖
ชูใจ.....	๒๘

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๓ (ต่อ)	
วีระ.....	๓๐
ปิติ.....	๓๑
เพชร.....	๓๔
จันทร.....	๓๖
แนวคิด.....	๓๘
ความมีน้ำใจ.....	๔๕
ความซื่อสัตย์สุจริต.....	๔๖
ความอดุสาหะ.....	๔๗
ความกตัญญูกตเวที.....	๔๘
ความสามัคคี.....	๔๙
ความมีสติ และความมีเหตุมีผล.....	๕๐
คุณค่าของการศึกษา.....	๕๑
ความเคารพสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์.....	๕๓
ความหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติ.....	๕๔
การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ.....	๕๕
แนวทางการดำรงชีวิตในสังคม.....	๕๖
กลวิธีการเล่าเรื่อง.....	๕๗
การเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้น.....	๕๘
การเล่าเรื่องแบบเรื่องซ้อนเรื่อง.....	๕๙
การเล่าเรื่องผ่านบันทึกประจำวัน.....	๖๐
การเล่าเรื่องผ่านจดหมาย.....	๖๑
การเล่าเรื่องโดยนำเสนอเป็นบทละครเวที.....	๖๓
การเล่าเรื่องด้วยบทร้อยกรอง.....	๖๔

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๔ วิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก.....	๖๖
โครงเรื่อง.....	๖๗
โครงเรื่องใหญ่.....	๖๗
โครงเรื่องย่อย.....	๖๗
ครอบครัวของเด็กหญิงชูใจ.....	๖๗
หมู่บ้านภูพร้าว.....	๖๘
เด็กชายเอ็มและครอบครัว.....	๖๙
ชีวิตของเด็กชายวีระ.....	๗๐
ความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก.....	๗๑
เด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว.....	๗๑
ตัวละคร.....	๗๒
มานี้.....	๗๒
ชูใจ.....	๗๔
เพชร.....	๗๖
ปิติ.....	๗๗
วีระ.....	๗๘
เอ็ม.....	๗๙
สุมน.....	๘๐
ตายี่ม.....	๘๑
แนวคิด.....	๘๒
แนวคิดใหญ่ การเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน.....	๘๒
แนวคิดย่อย.....	๘๓
เพื่อนที่ดีควรมีความห่วงใยและให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน.....	๘๓
การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ.....	๘๕
การคบเพื่อนดี.....	๘๕
ชะตากรรมของชีวิต.....	๘๕

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๔ (ต่อ)	
ทำดียอมได้ดี.....	๘๖
ความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต.....	๘๗
กลวิธีการเล่าเรื่อง.....	๘๗
การเล่าเรื่องแบบผู้เขียนรู้แจ้ง.....	๘๘
การเล่าเรื่องแบบเล่าผ่านมุมมองของตัวละคร.....	๙๐
๕ วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น	
ประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑.....	๙๒
ปฏิสัมพันธ์ด้านโครงเรื่อง.....	๙๒
โครงเรื่องใหญ่.....	๙๒
โครงเรื่องย่อย.....	๙๓
โครงเรื่องย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกันด้านเนื้อหา.....	๙๓
โครงเรื่องย่อยครอบคลุมชีวิตของเด็กหญิงชูใจ.....	๙๓
โครงเรื่องย่อยเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว.....	๙๔
โครงเรื่องย่อยที่แต่งใหม่.....	๙๖
ปฏิสัมพันธ์ด้านตัวละคร.....	๙๖
ตัวละครที่มีทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยและนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก.....	๙๗
มานี่.....	๙๗
ชูใจ.....	๙๗
วีระ.....	๙๘
เพชร.....	๙๘
ปิติ.....	๙๙
จันทร.....	๑๐๐
ตัวละครที่เพิ่มเข้ามาใหม่.....	๑๐๐
เอ๋ม.....	๑๐๐

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๕ (ต่อ)	
หญิงชรา.....	๑๐๑
สุนน.....	๑๐๑
ตายี่ม.....	๑๐๒
ปฏิสัมพันธ์ด้านแนวคิด.....	๑๐๒
แนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดในหนังสือเรียน.....	๑๐๓
เพื่อนที่ดีควรห่วงใยและช่วยเหลือเพื่อนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน.....	๑๐๓
การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ.....	๑๐๓
การเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน.....	๑๐๓
ความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต.....	๑๐๓
การคบเพื่อนดี.....	๑๐๔
ทำดียอมได้ดี.....	๑๐๔
แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่.....	๑๐๕
ชะตากรรมของชีวิต.....	๑๐๕
เรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ.....	๑๐๕
๖ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๐๗
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	๑๐๗
อภิปรายผล.....	๑๐๗
ข้อเสนอแนะ.....	๑๑๐
บรรณานุกรม.....	๑๑๒
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	๑๑๗

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

๑ ประเด็นสำคัญในเนื้อหาของโครงเรื่องย่อ หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา	
หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑.....	๑๗
๑.๑ คุณธรรม จริยธรรม.....	๑๗
๑.๒ เกร็ดความรู้ทั่วไป.....	๑๗
๑.๓ นิทานและวรรณคดี.....	๑๙
๑.๔ ประวัติศาสตร์.....	๒๐
๑.๕ ขนบธรรมเนียมประเพณี.....	๒๐
๒ แนวคิดในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑.....	๓๙
๓ ปฏิสัมพันธ์โครงเรื่องย่อของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทย.....	๙๔
๓.๑ โครงเรื่องย่อครอบครัวของเด็กหญิงจุใจ.....	๙๔
๓.๒ โครงเรื่องย่อเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว.....	๙๕

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีหนังสือเรียนภาษาไทยหลายเล่ม เริ่มจาก จินตามณี ในสมัยกรุงศรีอยุธยา หนังสือประถม ก กา ประถมมาลา ประถมจินดาในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น หนังสือมูลบทบรรพกิจในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แบบเรียนเร็วฉบับสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ แบบเรียนเร็วใหม่ฉบับหลวงดรณวิฑูรjikและนายฉันท ขำวิไล แบบอ่านภาษาไทยเบื้องต้นฉบับพระวิภาชนิวิทยาลัย (สังข์ พุกเวส) จนถึงหนังสือเรียนของกระทรวงศึกษาธิการที่ปรับการศึกษาชั้นประถมศึกษาเหลือ ๖ ปีในยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือเรียนภาษาไทยเล่มใด ล้วนเรียบเรียงขึ้นเพื่อสอนภาษาไทยอันเป็นวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกของชาติไว้สืบมา คุณูปการของหนังสือเรียนภาษาไทยนอกเหนือจากใช้เป็นสื่อการสอนภาษาไทยแล้ว ยังแฝงไปด้วยการอบรมคุณงามความดีทางวัฒนธรรมอีกด้วย

การปรับปรุงหลักสูตรวิชาภาษาไทยพุทธศักราช พ.ศ.๒๕๒๑ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงช่วงชั้นประถมศึกษาจาก ๗ ปีเหลือ ๖ ปี กระทรวงศึกษาธิการมีมติให้จัดทำหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะกับยุคสมัย ดังที่ปรากฏอยู่ในคำนำของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ว่า

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นควรให้มีการจัดทำสื่อการเรียนกลุ่มทักษะภาษาไทยระดับประถมศึกษาขึ้น เพื่อให้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ อีกทั้งเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำสื่อการเรียนกลุ่มทักษะภาษาไทยขึ้น

(กรมวิชาการ .๒๕๒๑ .คำนำ)

ข้อความข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า กระทรวงศึกษาธิการมุ่งหวังจะให้หนังสือเรียนภาษาไทยในหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ทันยุคในช่วงระยะเวลาที่ได้ปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาของหนังสือเรียนจึงได้สอดแทรกชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของสังคมไทยในยุคสมัยนั้น

หนังสือเรียนภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาเป็นผลจากการปรับปรุงหลักสูตร ใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ที่คณะกรรมการจัดทำสื่อการเรียนกลุ่มทักษะภาษาไทย ได้วางโครงเรื่องเชื่อมโยงเนื้อหาในหนังสือเรียนชุดนี้ทั้ง ๑๒ เล่ม ๖ ชั้นปีเข้าด้วยกัน โดยใช้ตัวละครเด็กชุดหนึ่งเป็นแกนหลักในการดำเนินเรื่อง ตัวละครเหล่านั้นได้เติบโตขึ้นตามวัยของนักเรียนในแต่ละระดับชั้นดังที่ ราชินี ศรีไพรวรรณ

ประธานกรรมการและผู้แต่งหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงความรู้สึกในฐานะคณะผู้จัดทำหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ในนิตยสาร a day ฉบับที่ ๕ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๔๔ ไว้ว่า

“ครูเป็นคนรักเด็ก ชอบศึกษาความคิดของเด็ก ชอบที่จะทำความเข้าใจชีวิตของเขา เลยอดยากให้หนังสือ แบบเรียนเล่มนี้มีลักษณะเหมือนเพื่อน ที่สำคัญต้องมีความสุข ก็วางเค้าโครงอยู่หนึ่งเดือนก่อนลงมือเขียนจริง ...อันดับแรกเลยต้องมีตัวละครเป็นเด็ก เพราะคิดว่ายังไฉ่เด็กก็ต้องอยู่กับเด็ก จึงจะมีความสุข เชื่อมเขาเข้าสู่ความผูกพันของความเป็นเพื่อน เพื่อนที่เรียนมาชั้นเดียวกันเติบโตมาด้วยกัน อันดับสองคือ เรื่องราวต้องสนุกสนานชวนอ่าน แทรกด้วยสิ่งที่น่าสนใจ น่าจดจำเหมาะสมกับวัย....”

(นิตยสาร a day .๒๕๔๔.๖๓)

การที่ รัชนี้ ศรีไพรวรรณ ได้วางโครงเรื่องและเรียบเรียงแบบเรียนชุดนี้ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนานไปกับเรื่องราวของตัวละคร ทำให้หนังสือเรียนชุดนี้แตกต่างจากหนังสือเรียนภาษาไทยเล่มอื่นๆ ตรงที่มีรูปแบบของวรรณกรรมผสมผสานอยู่ หนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ สร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะภาษาไทย ทั้งหลักภาษาและวรรณคดีไทย แนวทางการดำเนินชีวิต รวมถึงคุณธรรมต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียนที่วางไว้ว่าจะต้องเป็นหนังสือเรียนที่สนุก กระตือรือร้นศึกษาการใช้หนังสือเรียนชุดนี้จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๗ รวมระยะเวลาจนถึง ๑๖ ปี ผู้เคยใช้หนังสือเรียนชุดนี้เรียกหนังสือชุดนี้อย่างล่ำลือว่า หนังสือเรียนชุด “มานะ มานี ปิติ ชูใจ”

แม้หนังสือเรียนชุด“มานะ มานี ปิติ ชูใจ” เลิกใช้เป็นแบบเรียนแล้ว แต่ตัวละครเด็กในหนังสือเรียนชุด “มานะ มานี ปิติ ชูใจ” ได้สร้างความผูกพันทางใจให้แก่ผู้ที่เคยใช้หนังสือเรียนชุดนี้ ที่เกิดความสัมพันธ์กับและรู้สึกเป็นกันเองตัวละครเหล่านั้น รู้สึกราวกับว่าตัวละครเหล่านั้นเป็นเสมือนเพื่อนที่เติบโตมาด้วยกัน เมื่อนิตยสาร a day ฉบับที่ ๕ เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๔๔ ได้จัดทำฉบับเกี่ยวกับเรื่องราวของหนังสือเรียนภาษาไทยชุด “มานะ มานี ปิติ ชูใจ” มีแบบสอบถามสำรวจกลุ่มตัวอย่างชาย-หญิง อายุระหว่าง ๑๙-๓๒ ปีที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเรียนชุดนี้ จำนวน ๑๐๐ คน ผลปรากฏว่าในข้อ ๓. ซึ่งถามว่าคุณต้องการให้เรื่อง มานะ มานี กลับมาอีกครั้งหรือไม่ มีผู้ตอบว่าอยากให้กลับมาอีกครั้ง ถึงร้อยละ ๗๔ นอกจากแบบสอบถามแล้ว นิตยสาร a day ฉบับดังกล่าวยังมีบทสัมภาษณ์ รัชนี้ ศรีไพรวรรณ ผู้เขียนเรื่องราวในหนังสือเรียนชุดนี้ รวมถึงได้ตีพิมพ์เรื่องขนาดสั้นเรื่อง “แล้ว...เราก็ได้พบกัน (มานะ มานี พ.ศ.๒๕๔๔)” ซึ่งรัชนี้ ศรีไพรวรรณ แต่งขึ้นเพื่อเล่าเรื่องราวของตัวละครเหล่านั้นที่เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ หลังจากนั้นนิตยสาร a day ฉบับที่ ๒๖ เดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๕ ได้ตีพิมพ์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ซึ่งเป็นเรื่องราวของตัวละครชุดที่เคยปรากฏอยู่ในแบบเรียนภาษาไทยหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยตีพิมพ์ติดต่อกันทั้งหมด ๑๒ ตอน และทางสำนักพิมพ์ a book ได้รวมเล่มนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกขึ้นเป็นครั้งแรก ในเดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๔๗ เรื่องราวในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกได้สร้างความประทับใจให้หมู่ผู้เคยเรียนหนังสือเรียนชุดดังกล่าวเสมือน

ว่าได้นำเอาความสุขในวัยเด็กกลับมาอีกครั้ง ดังที่วนิดา เชียงอารีย์ กล่าวไว้ในตอนท้ายของคำนำสำนักพิมพ์ว่า

“ทางช้างเผือกในมือเล่มนี้ เป็นการนำเอาความสุขในวัยเด็กของเรากลับมาให้วนิดาถึง ซึ่งในครั้งนี้เรื่องราวของพวกเขาถูกเล่าอย่างเข้ายุคเข้าสมัยมากขึ้น แต่ยังคงความสุขและให้แง่คิดดีงาม อ่านแล้วก็มีความสุขทุกที แม้วันเวลาวัยเด็กของพวกเขาจะผ่านไปแล้วก็ตาม”

(ทางช้างเผือก.๒๕๔๗.คำนำสำนักพิมพ์)

การที่เรื่องราวและตัวละครในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ สร้างความประทับใจให้กับผู้เรียนซึ่งปัจจุบันมีอายุอยู่ในช่วง ๒๐-๓๕ ปี และเมื่อผู้เรียนได้นำเนื้อหาในหนังสือเรียนมาขยายและเขียนขึ้นใหม่เป็นนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ก็ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากโดยมีการตีพิมพ์ถึง ๑๔ ครั้ง แสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ นอกจากมีบทบาทเป็นสื่อการเรียนการสอนภาษาไทยแล้ว การสร้างสรรค์หนังสือเรียนชุดนี้ ยังมีคุณค่าในฐานะวรรณกรรมที่สนุกสนานเพลิดเพลินประทับใจผู้เรียน เมื่อผู้สร้างหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ เขียนนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกและได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่ผู้อ่านที่เคยเรียนหนังสือเรียนชุดดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะวิเคราะห์ นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ในด้านต่างๆ ได้แก่ การวางโครงเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร และแนวคิดโดยคาดหวังว่าการวิเคราะห์ครั้งนี้จะแสดงให้เห็นแนวทางของการสร้างหนังสือเรียนที่ผสมผสานระหว่างเนื้อหาวิชาการกับรูปแบบของวรรณกรรม ตลอดจนเห็นปฏิสัมพันธ์กับนวนิยายที่สร้างจากเรื่องราวในหนังสือเรียน

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

๑. เพื่อวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑
๒. เพื่อวิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก
๓. เพื่อวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ กับ นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก จะทำให้เห็นแนวทางของการสร้างหนังสือเรียนที่ผสมผสานระหว่างเนื้อหา วิชาการกับความสนุกสนานเพลิดเพลินแฝงด้วยสาระและข้อคิด ในรูปแบบของวรรณกรรมและเห็นถึง ปฏิสัมพันธ์กับนวนิยายที่สร้างจากหนังสือเรียนกับหนังสือเรียนต้นแบบ

นิยามศัพท์เฉพาะ

หนังสือเรียนภาษาไทย หมายถึงหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

ปฏิสัมพันธ์ หมายถึงความผูกพันเกี่ยวข้องกัน ระหว่างวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่มีต่อวรรณกรรม อีกเรื่องหนึ่ง

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยในด้านต่างๆ และศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรมและวรรณกรรมเยาวชนเพื่อเป็น แนวทางในการศึกษาค้นคว้า

๒. ศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ และนวนิยาย เรื่องทางช้างเผือกอย่างละเอียด

๓. วิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

๔. วิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก

๕. วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้น ประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

๖. เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ แบ่งได้ดังนี้

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน
๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรม
๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสำหรับเด็ก

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน

๑.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๕:๙) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ว่า “หนังสือเรียน ได้แก่ แบบเรียน คือเป็นหนังสือที่ให้ความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่องแก่นักเรียน ซึ่งหนังสือเรียนเหล่านี้เขียนขึ้นตามเนื้อหาโครงสร้างหลักสูตรเพื่อใช้กับชั้นใดชั้นหนึ่งเฉพาะ หนังสือเรียนส่วนมากจะให้ความรู้ที่เป็นเนื้อหาสาระ”

มาลินี ฝิโลประการ และสุระ ดามาพงษ์ (อ้างใน จินตนา ไบกาชูยี มปป.:๓๘) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ในเอกสาร ชุดอบรมความรู้เกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน และกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ไว้ว่า “หนังสือเรียน คือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้นักเรียนใช้ มีสาระตรงตามที่จะบรรจุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง อาจมีลักษณะเป็นหนังสือเล่มเดียวตามกลุ่มวิชาหรือรายวิชาก็ได้ หรือเป็นชุดก็ได้”

นอกจากความหมายของหนังสือเรียนแล้ว วิชัย ดันศิริ สวนิต ยมาภัย และ จรวยพร ธรณินทร์ (อ้างใน จินตนา ไบกาชูยี มปป.: ๔๘) ได้สรุปความคิดเห็นในการอภิปราย เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๓๓ ที่กรมวิชาการ ถึงคุณสมบัติของหนังสือเรียนในอุดมคติไว้ตอนหนึ่งว่า “หนังสือเรียนในอุดมคติ ควรเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่านได้ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งรูปเล่มที่สวยงาม ซึ่งจะเกี่ยวข้องไปถึงราคาที่สูงจนเกินควร การทำให้น่าสนใจนั้นอยู่ที่การเสนอเนื้อหาภายใน ซึ่งนอกจากจะอำนวยความสะดวกในการใช้สอย ตามบทบาทพื้นฐานของหนังสือเรียนแล้ว ถ้าสามารถสร้างบรรยากาศให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างผู้เขียนและผู้เรียนได้แล้ว หนังสือเรียนจะน่าสนใจมากที่สุด”

๑.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน

ทวี บุญหมื่น (๒๕๒๘) ได้วิเคราะห์ลักษณะของหนังสือเรียนและการใช้หนังสือเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๒๕ ไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ลักษณะของแบบเรียนและการใช้

แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๓๑ ถึง ๒๕๒๕” ไว้ว่าแบบเรียนเกิดขึ้นก่อนหลักสูตร ทำให้ต้องกำหนดหลักสูตรที่สอดคล้องกับแบบเรียน ดังนั้นช่วงที่ยังไม่มีหลักสูตรนั้นแบบเรียนจะเป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอน จนเมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๘๐ ความสำคัญของหลักสูตรมีมากขึ้น และมีการผลิตแบบเรียนให้มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักสูตร ในยุคนั้นแบบเรียนจึงลดบทบาทลงมาเป็นเพียงส่วนประกอบของหลักสูตรเท่านั้น

พิมเสน บัวระภา (๒๕๓๑) ได้ศึกษาหนังสือเรียนภาษาไทยในหัวข้อ “การศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ” พบว่าจากจริยธรรมที่นำมาใช้ในการศึกษาทั้งหมด ๒๑ ข้อ ในหนังสือเรียนภาษาไทยหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ มีจริยธรรมครบทั้ง ๒๑ ข้อโดยจริยธรรมที่ปรากฏมาก คือ การมีมารยาทในการเคารพ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ นอกจากนี้ยังมีจริยธรรมที่ต้องการเน้นอยู่ ๗ ข้อ ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนภาษาไทยทุกระดับชั้น และจริยธรรมเหล่านั้น ยังสอดคล้องกับคุณลักษณะของคนไทยที่จำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบัน ๑๐ ประการ โดยคุณลักษณะที่สอดคล้องมากก็คือ ความมีระเบียบวินัย ความขยัน ประหยัด ยึดมั่นในวิชาชีพ ความสำนึกในหน้าที่ต่อสังคมและประเทศชาติ ความคิดริเริ่ม วิจารณ์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การรู้จักความภาคภูมิใจและรู้จักทำนุบำรุงในศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ การเสียสละ มีเมตตาอารี ความกตัญญูต่เวที กล้าหาญและสามัคคี คุณลักษณะที่สอดคล้องกันน้อย คือความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม คุณลักษณะที่ไม่สอดคล้องกัน คือ ความมีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ และการรู้จักพึ่งตนเอง และมีอุดมคติ

รุ่งฤดี ภูษมศรี (๒๕๔๒) ได้วิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๓๓) ในฐานะวรรณกรรมสำหรับเด็ก พบว่าด้านองค์ประกอบ ผู้เขียนสร้างโครงเรื่องที่แสดงความเป็นอยู่ในโรงเรียน พุงนา ปาเขา ชายทะเล ทำให้ตัวละครมีความรักในถิ่นที่อยู่ของตน และโครงเรื่องที่แสดงถึงการมีจิตใจเสียสละ มีคุณธรรม พร้อมช่วยเหลือผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ รongลงมาได้แก่ โครงเรื่องที่แสดงถึงตัวละครได้รับความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัว โครงเรื่องที่แสดงถึงความพากเพียร มุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรค โครงเรื่องที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และโครงเรื่องที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ส่วนกลวิธีการเขียน มีกลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายมากที่สุด รongลงมาคือ ใช้บทสนทนาและพรรณนา ดำเนินเรื่องไปตามลำดับปฏิทิน ปิดเรื่องแบบสุขนานุกรม และแบบให้ข้อคิด ด้านการสร้างตัวละคร มี ๒ แบบ คือ การสร้างตัวละครแบบสมจริง แบบอุดมคติ ด้านคุณค่าของภาพประกอบมี ๓ ประการคือ ภาพช่วยเสริมแต่งให้บทอ่านเป็นที่น่าสนใจ โดยใช้ภาพสีสดใส ประกอบบทอ่านสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๖ โดยใช้ภาพที่ตรงกับบทอ่าน ทำให้เด็กเข้าใจบทอ่านได้ง่ายและชัดเจนขึ้นและภาพช่วยขยายประสบการณ์โดยเสนอ

ประสบการณ์ใหม่แก่เด็ก มีการนำเสนอภาพที่ช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ ด้านการสร้างฉาก มีการสร้างฉากและบรรยากาศที่เด็กคุ้นเคยมากที่สุด รองลงมา คือ ฉากที่สอดคล้องกลมกลืนกับเรื่อง และฉากที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์

ด้านการใช้ภาษา พบว่าในส่วนของการใช้คำ มีการใช้คำแสดงภาพ แสดงอาการ และแสดงความรู้สึก ด้านการใช้ประโยค นิยมใช้ประโยคความเดียวในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ ส่วนประโยคความรวมและประโยคความซ้อนจะพบมากในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๖ ด้านการใช้ภาพพจน์มีการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาอุปไมย

ด้านสาระและคุณค่า พบว่าประกอบไปด้วยคุณค่าด้านจริยธรรม คุณธรรมที่พบมากที่สุดคือความรับผิดชอบ รองลงมาคือความเมตตากรุณา ความสามัคคี ความอดุสาหะ และการประหยัดตามลำดับ ด้านการศึกษาพบว่าพ่อแม่ผู้ปกครองให้ความสำคัญของการศึกษา โดยมีความคิดเห็นว่าการศึกษจะช่วยทำให้เด็กฉลาด มีความรู้ทัดเทียมผู้อื่น และนำมาประกอบอาชีพได้ ด้านการเรียนรู้ทางสังคม และเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม การที่คนจะดำรงตนในสังคมได้อย่างเป็นสุขนั้นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของสังคม โดยเฉพาะปัจจุบันวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าคนในสังคมจะต้องปรับตัวให้สมดุลกับสังคมให้ได้ ด้านการบำรู้งศิลปวัฒนธรรม พบว่าตัวละครมีความห่วงหาพันวัฒนธรรม พร้อมทั้งจะทะนุบำรุงส่งเสริมให้อยู่คู่สังคมไทยตลอดไป ด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม ตัวละครมองเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และจะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลาย

วิเชียร จันทะขาริ (๒๕๔๕) ได้วิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทย ครอบคลุม พบว่าเนื้อหาวิชาการในหนังสือมีความต่อเนื่องกันตลอดทุกเล่ม เริ่มจากง่ายไปส่ายาก มีการนำคำที่ได้ฝึกอ่านไปแล้วมาเรียบเรียงเป็นเรื่อง ช่วยให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้อย่างแม่นยำ มีการสอดแทรกอารมณ์ขัน ช่วยจูงใจให้ผู้อ่านสนใจ และยังมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้อ่าน จึงถือได้ว่าหนังสือเรียนภาษาไทย ครอบคลุม เป็นหนังสือเรียนที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยอย่างยิ่ง

วัลยา สีนารุณสาสน์ (๒๕๔๖) ได้วิเคราะห์บทร้อยกรองในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตรปีการศึกษา ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๓๓) สรุปได้ว่าบทร้อยกรองในหนังสือเรียนภาษาไทยจำแนก ๒ รูปแบบ คือรูปแบบฉันทลักษณ์และรูปแบบเพลงพื้นบ้าน โดยมีเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เริ่มจากกล่าวถึงสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เช่น การปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง การปฏิบัติตนต่อคนใกล้ชิด จนถึงสิ่งที่อยู่ไกลตัว ทั้งการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการปลูกฝังคุณธรรม ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านความขยันหมั่นเพียร อีกทั้งผู้แต่งยังได้แสดงทัศนะ โดยเสนอว่าควรประพฤติตนเป็นคนดีมีคุณธรรม ใช้คุณธรรมเป็นเครื่องเตือนใจในการดำเนินชีวิต แสดงให้เห็นว่าผู้คัดเลือกเนื้อหา ในการทำหนังสือเรียนต้องการปูพื้นฐานทางความคิดให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของคุณธรรมว่าเป็นสิ่งสำคัญ และมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและในอนาคต

๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรม

๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรม

ชวน เพชรแก้ว (๒๕๒๐: ๑๔๙) ได้กล่าวถึงแนวทางการวิจารณ์วรรณคดีไว้ว่า แม้การวิจารณ์หนังสือคือการพิจารณาและอธิบายลักษณะของบทประพันธ์เพื่อชี้ให้เห็นส่วนดีเด่นงดงาม หรือจุดบกพร่องซึ่งแฝงอยู่เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นคุณค่าของหนังสือเล่มนั้นก็ตาม แต่ผู้วิจารณ์หนังสือแต่ละคนต่างก็มีหลักในการวิจารณ์หรือแนวทางการพิจารณาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้วิจารณ์จะเน้นความสำคัญ หรือต้องการประเมินคุณค่าในเรื่องใด หรือแล้วแต่ใครจะวางกฎเกณฑ์อะไรเอาไว้

ธวัช ปุณโณทก (๒๕๒๖: ๑๐-๑๑) ได้สรุปคุณค่าของวรรณกรรมว่ามี ๒ ประการใหญ่ๆ ดังนี้

๑. คุณค่าของวรรณกรรมต่อปัจเจกบุคคล คือวรรณกรรมให้สารประโยชน์ต่อบุคคลอันเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ทั้งในด้านส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกทักษะต่างๆ ได้แก่ ทักษะทางการอ่าน ทักษะทางภาษา และส่งเสริมให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในด้านให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน ทำให้อ่านเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน สะเทือนใจ สะเทือนอารมณ์ และจินตนาการไปตามเนื้อเรื่อง สุดท้ายคือให้ประโยชน์ในด้านประเทืองปัญญาช่วยชี้ให้เห็นสภาพชีวิตของมนุษย์ในสังคม ให้ประสบการณ์จำลองของชีวิตในแง่มุมต่างๆ ทั้งชีวิตที่สมบูรณ์ และชีวิตที่รันทด และให้มโนทัศน์ต่างๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม

๒. คุณค่าของวรรณกรรมต่อการสร้างสรรค์สังคม วรรณกรรมมีส่วนให้ความสำนึกต่อสังคมหรือมโนทัศน์ร่วมของสังคม โดยวิธีเสนอแนวคิดต่อผู้อ่านโดยส่วนรวม เป็นการปลูกฝังทัศนคติต่อสังคมแก่ผู้อ่าน และมีกลวิธีในการนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นพ้องกับแนวคิดที่ผู้ประพันธ์เสนอมาในรูปวรรณกรรม หรือให้ผู้อ่านเลือกรูปแบบของสังคมตามทัศนะของตนเอง ร่วมกับความบันเทิงใจในวรรณกรรม ซึ่งเป็นตัวเร่งเร้า ส่งเสริมให้ผู้อ่านอันเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมยอมรับแนวคิดเหล่านั้น และมีมโนทัศน์ร่วมต่อสังคม

สายทิพย์ นุกูลกิจ (๒๕๓๗: ๑๔๒-๑๔๓) ได้กล่าวถึงแนวทางการศึกษาวรรณคดีไว้ว่า การวิเคราะห์คุณค่าของเรื่องบันเทิงคดีควรเป็นไปอย่างยุติธรรมไม่มีอคติโดยพิจารณาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๑. คุณค่าทางอารมณ์ คือ การพิจารณาว่าหลังจากที่อ่านเรื่องบันเทิงคดีนั้นๆ แล้ว ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการอ่านมากน้อยเพียงไรและเพราะเหตุใด

๒. คุณค่าทางสติปัญญา คือ การพิจารณาหาคุณค่าด้านอื่นๆ ของเรื่องบันเทิงคดีที่นอกเหนือจากการพิจารณาคุณค่าทางอารมณ์ เรื่องบันเทิงคดีอาจให้ความรู้ด้านต่างๆ แก่ผู้อ่านเช่น ให้ข้อคิด คติเตือนใจ ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต หรืออาจแสดงตัวตนของผู้แต่งซึ่งก่อให้เกิดความคิดอ่าน และความแตกฉานทางปัญญาแก่ผู้อ่านด้วยก็ได้

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรม

บาหยัน อิมสำราญ (๒๕๒๗) วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในนวนิยายไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๐๖ พบว่าแนวคิดมี ๕ ลักษณะ ได้แก่ แนวคิดเรื่องความรัก แนวคิดเรื่องชีวิต แนวคิดเรื่องครอบครัว แนวคิดเรื่องผู้หญิง และแนวคิดเรื่องสังคม ส่วนในด้านวิธีการเสนอแนวคิดมี ๓ วิธี คือการเสนอแนวคิดผ่านตัวละคร การเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง และการเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่องและตัวละครประกอบกัน

ศิริบุรณ์ เกิงสุข (๒๕๔๓) วิเคราะห์นวนิยายของ โชติ ศรีสุวรรณ ด้านแนวคิด และกลวิธีการแต่ง พบว่าด้านแนวคิดมี ๖ ประเภทคือ แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ด้านกลวิธีการแต่งพบว่าโครงเรื่องส่วนใหญ่แสดงถึงวิถีชีวิตของเด็กชนบทที่มีความยากจน เรียนน้อยแต่มีคุณธรรม การสร้างตัวละครมี ๒ ลักษณะ คือลักษณะแบบสมจริงกับตัวละครแบบอุดมคติ

๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสำหรับเด็ก

๓.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสำหรับเด็ก

จินตนา ไบกาซูยี (๒๕๓๔: ๒๒) ได้ให้ความหมายของหนังสือสำหรับเด็กไว้ว่า หนังสือสำหรับเด็ก คือ หนังสือที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้ในการฟัง อ่านและเรียนรู้ ด้วยเนื้อหาสาระที่มุ่งให้ความรู้ หรือความเพลิดเพลินร่วมกันไปในรูปแบบที่เรียกสาระบันเทิง โดยใช้วิธีเขียน การจัดทำ และรูปเล่มที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจ และความสามารถในการอ่านของผู้อ่าน

นอกจากนี้จินตนา ไบกาซูยี (๒๕๓๔: ๒๗-๒๘) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการแต่งหนังสือสำหรับเด็กไว้ดังนี้

- ๑) ช่วยให้ได้รับความบันเทิง สนุกสนานเพลิดเพลิน สนองความต้องการของวัยเด็ก
- ๒) ช่วยสร้างความคิดคำนึง และความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก
- ๓) ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาของเด็กให้เจริญตามวัย
- ๔) ช่วยปลูกฝังคุณธรรม เจตคติ และแบบอย่างอันน่าพึงปรารถนาให้บังเกิดแก่เด็ก
- ๕) ช่วยให้เด็กรู้จักอ่านหนังสือ อ่านหนังสือเป็น อ่านหนังสือเก่ง เกิดนิสัยรักการอ่าน
- ๖) ช่วยทดแทนความรู้สึกของเด็กที่ขาดหายไป เช่นขาดความรักว่าเหว มีปมด้อย
- ๗) ช่วยให้เด็กอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับวัย

และจินตนา ไบกาซูยี(๒๕๓๔: ๘๖-๘๖) ยังกล่าวถึงลักษณะของหนังสือสำหรับเด็กที่ดีไว้ว่า

- ๑) ต้องไม่สอนเด็กโดยตรง เพราะเด็กจะเบื่อหน่ายทันทีหากรู้สึกว่าคุณสั่งให้ปฏิบัติตาม จึงควรเขียนในรูปความรู้แอบแทรกอยู่ในความสนุกสนาน

- ๒) มีจุดประสงค์ของเรื่องที่ชัดเจน ผู้อ่านบรรลุได้ทันทีเมื่ออ่านจนจบเรื่อง
- ๓) มีคุณค่าต่อผู้อ่าน คือ จะต้องมีความน่าสนใจ มีโครงเรื่องที่ชวนติดตาม มีรสชาติที่เร้าอารมณ์ มีสำนวนภาษาที่เหมาะสมกับเด็ก รูปเล่มและภาพประกอบเข้ากับเนื้อเรื่อง ตรงกับความสนใจของเด็กในแต่ละวัย
- ๔) มีเนื้อเรื่องที่ตรงกับความต้องการของเด็ก
- ๕) รสของเนื้อหาหนังสือสำหรับเด็กควรมีเพื่อให้เรื่องชวนติดตาม โดยปริศนาของหนังสือสำหรับเด็กมีอยู่ไม่มาก ได้แก่ รัก โศก ภูมิใจ น่ากลัว หวาดเสียว เป็นต้น รสเหล่านี้ผู้เขียนอาจเลือกใช้สอยอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใช้หลายรสผสมผสานกันก็ได้
- ๖) การสร้างตัวละคร บุคลิก ลักษณะนิสัยใจคอ ตลอดจนการพัฒนานิสัยของตัวละครจะต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าชัดเจน
- ๗) การตั้งชื่อเรื่อง จะต้องดึงดูดผู้อ่าน ให้มองดูหยิบชม และเปิดดูเรื่อง ถ้าชื่อเรื่องตรงกับความสนใจเร้าใจ หนังสือเล่มนั้นก็ประสบความสำเร็จ
- ๘) การสร้างฉากต้องให้รายละเอียดถูกต้องตามความจริง กลมกลืนกับการดำเนินเรื่อง ยุคสมัย ลักษณะนิสัยของตัวละคร
- ๙) ยุคสมัยหรือเวลาที่เรื่องเกิดขึ้น ควรเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ฉาก ตัวละคร
- ๑๐) กลวิธีการเขียนเพื่อนำเสนอเนื้อหา ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของเนื้อเรื่อง และความถนัดของผู้เขียน หลักของการเลือกใช้อยู่ที่ว่า เมื่อเริ่มเรื่องควรทำให้น่าสนใจ และดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว ทว่าเข้าใจง่าย และจบอย่างรวดเร็วสมใจผู้อ่าน
- ๑๑) การเขียนเรื่องความรู้จะต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน
- ๑๒) มีโครงเรื่องที่ดี หนังสือสำหรับเด็กควรมีโครงเรื่องที่ไม่ซับซ้อน มีความสั้นแต่กระชับคมคาย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๓๘:๑๐) ได้ให้เหตุผลของการแยกประเภทวรรณกรรมสำหรับเด็กไว้ว่า ถ้าพิจารณาถึงเด็กให้ละเอียดลงไปตามวัย เช่น วัยก่อนเริ่มเรียน วัยเริ่มเรียน วัยเรียน และวัยผู้ใหญ่ หนังสือทั้งบันเทิงคดีและสารคดีย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของเนื้อหา ภาษา การเสนอเนื้อหา ความซับซ้อนของเรื่อง ตลอดจนความยาวของเรื่อง เพราะเด็กในแต่ละวัยจะมีความพร้อม สติปัญญา ความสามารถในการใช้ภาษา และความสนใจที่แตกต่างกันออกไป และกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๓๘:๓๕) ยังกล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมสำหรับเด็ก ว่ามีคุณค่าต่อพัฒนาการของเด็กทุกวัยเป็นอันมาก วรรณกรรมสำหรับเด็กไม่ว่าจะเป็นหนังสือภาพ บันเทิงคดี สารคดีสามารถส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้เกิดพัฒนาการทางการใช้ภาษา ทางสติปัญญา ทางบุคลิกภาพ และทางสังคม แต่พัฒนาการของเด็กต้องอาศัยผู้ใหญ่ในการพิจารณาเลือกสรร และสร้างงานวรรณกรรมที่มีคุณภาพสำหรับให้เด็กได้อ่านหรืออ่านให้เด็กฟัง เพื่อเด็กจะได้ศึกษา เรียนรู้ เกิด

ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดความชื่นชม พัฒนาความคิด สติปัญญา เจตคติ ค่านิยม และ จริยธรรม เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง เกี่ยวกับผู้อื่น เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และการรู้จักตัดสินใจ เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น กับตนเองและคนอื่น

ในการประชุมปฏิบัติการการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ร่วมกับ UNESCO ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๔ พฤษภาคม ๒๕๒๓ ได้สรุปเรื่องที่เด็กสนใจดังนี้ (อ้างใน ถวัลย์ มาศ จรัส ๒๕๓๙:๑๔)

- อายุ ๑-๓ ปี จะชอบเรื่องสั้นๆ มีตัวละคร ๒-๓ ตัว โครงเรื่องไม่ซับซ้อนและจบเรื่องด้วยความสมหวัง
- อายุ ๔-๕ ปี จะชอบเทพนิยายเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ และเพลงเหง่กล่อม
- อายุ ๕-๘ ปี สนใจภาพชอบเรื่องง่ายๆ ที่อ่านเข้าใจด้วยตัวเอง ประเภทเทพนิยาย นิยายพื้นบ้าน ถ้าโครงเรื่องซับซ้อนไม่มากนักเด็กจะเข้าใจได้
- อายุ ๘-๑๐ ปี ชอบนวนิยาย สารคดี ชอบอ่านหนังสือด้วยตัวเอง ชอบอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาสาระ เรื่องวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ เครื่องยนต์กลไก ชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญ เด็กผู้หญิงสนใจโคลง กลอน ส่วนเด็กผู้ชายไม่ค่อยชอบ ภาษาที่ใช้เขียนเรื่องให้เด็กวัยนี้อ่านควรใช้ภาษาพูดเด็กจะให้ความสนใจติดตามอ่าน
- อายุ ๑๑-๑๖ ปี การเขียนเรื่องให้เด็กวัยนี้อ่านจะต้องใช้เทคนิคและกรรมวิธีเช่นเดียวกับการเขียนเรื่องสำหรับผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้ชอบอ่านเรื่องยาว เรื่องที่มีเนื้อหาสาระ เรื่องสมจริง

๓.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็ก

วรรณิ ศิริสุนทร (๒๕๒๗:๒๐๒) ได้วิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กที่ชนะการประกวดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๓ จำนวน ๔๖ เรื่องทางด้านเนื้อหา การใช้ภาษา ภาพประกอบพบว่า หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน (ระดับอนุบาล) ประเภทบันเทิงคดี จำนวน ๑๓ เรื่อง เนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีและดีมากใกล้เคียงกัน และมีการใช้ภาษาอยู่ในระดับดีมาก มากที่สุด ในด้านคุณภาพหนังสือที่อยู่ในระดับดีมี ๕ เรื่อง และอยู่ในระดับดี ๘ เรื่อง หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กประถมศึกษาประเภทบันเทิงคดี จำนวน ๑๗ เรื่อง มีเนื้อหา การใช้ภาษา ภาพประกอบ อยู่ในระดับดีมากที่สุดในด้านคุณภาพมีหนังสือที่อยู่ในระดับดีมี ๒ เรื่อง ระดับดี ๑๕ เรื่อง หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กมัธยมศึกษาตอนต้น มีเนื้อหา การใช้ภาษา ภาพประกอบ อยู่ในระดับดีมากที่สุดในด้านคุณภาพมีหนังสือที่อยู่ในระดับดีมี ๑ เรื่อง และอยู่ในระดับดี ๑๕ เรื่อง

น้ำค้าง ระวิงทอง (๒๕๔๐: บทคัดย่อ) ได้วิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์ และภาพสะท้อนของเด็กจากวรรณกรรมที่ชนะการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ปีพ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๖ จำนวน ๒๗ เรื่อง พบว่า ด้านกลวิธีการประพันธ์ ผู้เขียนสร้างโครงเรื่องที่ตัวละครมาจากครอบครัวอบอุ่น

ทำให้ตัวละครมีความรับผิดชอบ และโครงเรื่องที่ตัวละครมีความคิดฝันและพากเพียรที่จะไปให้ถึงในสิ่งที่มุ่งหวังไว้มากที่สุด รองลงมาได้แก่ โครงเรื่องที่กล่าวถึงธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งบางแห่งกำลังจะถูกเปลี่ยนแปลงเพราะภัยธรรมชาติ และการทำลายของคนในสังคม โครงเรื่องที่แสดงถึงความปรารถนาของเด็กที่ต้องการมีครอบครัวที่อบอุ่นแต่ก็ไม่สมหวัง เพราะพ่อแม่มีภรรยาหรือสามีใหม่ หรือพ่อแม่ไม่เข้าใจความต้องการของตน โครงเรื่องที่แสดงให้เห็นตัวละครที่มีคุณธรรมซึ่งก่อให้เกิดผลดีแก่สังคม และโครงเรื่องที่มีแนวเหนือธรรมชาติ ด้านการสร้างตัวละคร มีการสร้างตัวละครแบบสมจริง แบบอุดมคติ และแบบเหนือจริง ด้านการสร้างฉาก ผู้เขียนสร้างฉากที่เด็กรู้จักและคุ้นเคยมากที่สุด ด้านการใช้ภาษา มีการใช้คำภาษาปาก คำภาษาถิ่น คำแสดงภาพ คำแสดงอาการ คำแสดงความรู้สึก และคำหยาบ เหมาะสมกับฐานะของตัวละคร เหตุการณ์ และสภาพท้องถิ่น ในด้านภาพสะท้อนของเด็กที่ปรากฏจากวรรณกรรม พบว่า ด้านครอบครัว กล่าวถึงการเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวยากจนมากที่สุด รองลงมาเป็นครอบครัวชั้นกลาง และครอบครัวชั้นสูง ด้านจริยธรรมที่พบมากที่สุดคือความเมตตากรุณา รองลงมาได้แก่ ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์ การประหยัด ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความอดทน และความสามัคคี ด้านการศึกษาพบว่าพ่อแม่ผู้ปกครองมีทั้งให้ความสำคัญและไม่ให้ความสำคัญของการศึกษา สาเหตุที่ไม่ให้ความสำคัญของการศึกษา เนื่องจากปัญหาความยากจน และหลักสูตรที่ไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ด้านตัวละครของเด็กต่อสิ่งต่างๆ พบว่า เด็กส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อการดำรงชีวิตของตนอย่างมีเป้าหมาย และพยายามต่อสู้จนกว่าจะประสบความสำเร็จ ส่วนตัวละครต่อสังคมรอบตัวนั้น มีทั้งที่เด็กพอใจ ไม่พอใจ และสงสัย ซึ่งขึ้นอยู่กับภาระกระทำของผู้ใหญ่ และเหตุการณ์ที่เขาได้พบ

ปาริชาติ สุคนธ์พานิช (๒๕๔๒: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมแฮรี่ พอตเตอร์ ในด้านจุดเด่นของเนื้อหา โดยวิเคราะห์สัญลักษณ์และความหมายที่มีผลต่อความชอบของผู้่าน ศึกษาการพัฒนานิสัยรักการอ่าน และทัศนคติของผู้่านที่มีต่อวรรณกรรมแฮรี่ พอตเตอร์ โดยศึกษาจากวรรณกรรมแฮรี่ พอตเตอร์เล่ม๑-๔ และจดหมายจากผู้่านจำนวน ๖๐๑ ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า

๑. จุดเด่นของเนื้อหาวรรณกรรมแฮรี่ พอตเตอร์ที่มีต่อความสนใจอ่านของผู้่านมาจากการเล่าเรื่องโดยใช้กลยุทธ์การผสมผสาน (Hybridism) ระหว่างของจริง (Reality) ที่ผู้่านคุ้นเคยกับจินตนาการ (Fantasy) ที่ผู้แต่งสร้างขึ้นในทุกองค์ประกอบของการเล่าเรื่องได้อย่างลงตัวและแนบเนียน และสิ่งที่โดดเด่นประทับใจผู้่านมาก คือ การสร้างตัวละครเอกเป็นเด็กได้แสดงบทบาทในด้านความกล้าหาญที่หลากหลาย

๒. สัญลักษณ์และความหมายสื่อออกมาในลักษณะของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างความสัมพันธ์ของคู่ตรงข้าม ความดีความชั่ว มุ่งสอนผู้่านให้ยอมรับความจริงของชีวิต ซึ่งผู้่านรับรู้ และสามารถถอดความหมายได้สอดคล้องกับการเข้ารหัสของผู้แต่ง

๓. วรรณกรรมแฮรี่ พอตเตอร์ ทำให้ผู้อ่านเปลี่ยนนิสัยการอ่านของตัวเอง จากเดิมไม่ชอบอ่านหนังสือ กลายเป็นคนชอบอ่านหนังสือ และยังมีผลให้เกิดความต้องการหนังสือประเภทนี้อีก

๔. ผู้อ่านส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อวรรณกรรมแฮรี่ พอตเตอร์ ในด้านนิสัยการอ่าน ประโยชน์ของการอ่าน ความคุ้มค่า คุณค่าของหนังสือ แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก ผู้แต่ง และผู้แปล

กัลยานันท์ สิงห์จันทัก (๒๕๔๘: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเด็กในวรรณกรรมรางวัล “หนังสือดีเด่น” ของมกุฏ อรดี ตามหลักจิตวิทยาพบว่า มกุฏ อรดีสามารถสร้างตัวละครแต่ละตัวได้เหมาะสมกับระดับ และสถานการณ์แวดล้อมของตัวละคร ทำให้ตัวละครมีความสมจริงโดยใช้หลักทางจิตวิทยา เพราะพฤติกรรมต่างๆ ของตัวละครเด็กสอดคล้องกับจิตวิทยาของวัยเด็กที่มีอายุระหว่าง ๕-๑๓ ปี ทุกประการ โดยตัวละครเด็กส่วนใหญ่มีลักษณะร่วมกันคือ ตัวละครเด็กเติบโตในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี หรือในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ แต่แสดงพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่ดีได้ และพฤติกรรมของตัวละครที่มีลักษณะแตกต่างกัน คือฐานะความเป็นอยู่ การอบรมเลี้ยงดู การศึกษาความคิด และความประพฤติ นอกจากนี้ตัวละครเด็กในวรรณกรรมรางวัล “หนังสือดีเด่น” ยังแสดงให้เห็นแนวคิดของมกุฏ อรดี ในการสร้างตัวละครเด็กเพื่อต้องการสะท้อนสภาพสังคมรอบตัวเด็กในสังคมจริง โดยแสดงแนวคิดเรื่องการปลูกฝังเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี สิ่งแวดล้อมมีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก และความคิดการแสดงออกร่วมกันของเด็กเป็นลักษณะสากล และนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาเด็กในสังคม โดยแสดงแนวคิดที่ว่าความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปใจความสำคัญได้ว่า การสร้างหนังสือเรียนภาษาไทยที่ดีต้องมีเนื้อหาวิชาการตรงตามหลักสูตรและควรปลูกฝังจริยธรรมต่างๆ แก่ผู้เรียนด้วย อีกทั้งหนังสือเรียนที่ดีต้องสร้างความคุ้นเคยให้แก่ผู้เรียน ซึ่งการแนวทางการสร้างวรรณกรรมเยาวชนเป็นวิธีหนึ่งซึ่งช่วยสร้างความคุ้นเคยให้แก่ผู้เรียนได้ เนื้อหาที่เด็กสนใจจะแตกต่างกันตามวัยของเด็ก เช่น อายุ ๔-๕ ปี สนใจเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ อายุ ๕-๘ ปี สนใจโครงเรื่องที่ไม่น่าตื่นเต้นอ่านเข้าใจได้ด้วยตัวเอง อายุ ๘-๑๐ ปี สนใจเรื่องวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ เครื่องยนต์กลไก ชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญ ดังนั้นการวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ และนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตามแนวทางขององค์ประกอบในการสร้างวรรณกรรมที่ดี

บทที่ ๓

วิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ เริ่มใช้ครั้งแรกเมื่อกระทรวงศึกษาธิการกำหนดโครงสร้างของระบบการศึกษาใหม่ จากเดิมระดับชั้นประถมศึกษา ๗ ปี เป็นระดับชั้นประถมศึกษา ๖ ปี ในพ.ศ. ๒๕๒๑ หนังสือเรียนภาษาไทยประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีทั้งหมด ๑๒ เล่ม ๖ ชั้นปี และลักษณะเด่นประการหนึ่ง คือ มีโครงเรื่องซึ่งเชื่อมโยงเนื้อหาในหนังสือเรียนชุดนี้ทั้ง ๑๒ เล่ม ๖ ชั้นปี เข้าเป็นเรื่องเดียวกัน โดยใช้ตัวละครเด็กชุดหนึ่งเป็นแกนหลักในการดำเนินเรื่องดังที่กล่าวไว้แล้วในบทนำ ตัวละครเหล่านั้นได้เติบโตขึ้นพร้อมกับวัยของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกร่วมกับตัวละครเหล่านั้น ประหนึ่งเพื่อนที่เรียนร่วมกันมา ดังเห็นได้จากปฏิกิริยา ของผู้เคยเรียนและครูผู้สอนหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ ดังต่อไปนี้

“กราบขอบพระคุณอาจารย์รัชนี้เป็นอย่างยิ่งค่ะ ที่สร้างสรรค์บทเรียนภาษาไทยอันทรงคุณค่าชิ้นนี้ขึ้นมา ให้เด็กไทยได้รับการอ่านการเรียนภาษาไทยของเรา ดิฉันขอยกให้เป็นบทเรียนในดวงใจตลอดกาลเลยคะ”

-ก้านแก้ว

“จำได้เมื่อตอนทดลองใช้เรียนชั้น ป.๒ เจ้าแก๊ตตาย เด็กๆ ร้องไห้สงสารเจ้าแก๊ตกัน จนไม่เป็นอันกินข้าว กลางวัน เด็กๆ ที่เรียนจบไปแล้วกลับมาเยี่ยมครูที่โรงเรียน พวกเขาถามว่า มานะ มานี ปิติ ไปไหน ไม่เห็นตาม ไปเรียนในชั้นมัธยมเลย”

-ครูภาษาไทยคนหนึ่ง

(www.manager.co.th)

งานวรรณกรรมให้คุณค่าแก่ผู้อ่านหลายด้าน ทั้งคุณค่าทางปัญญา อันได้แก่ความรู้ในด้านต่างๆ ข้อคิด คติเตือนใจ แนวทางในการดำเนินชีวิต รวมถึงแนวคิดหรือทัศนคติของผู้เขียนอาจช่วยให้ผู้อ่านเกิดความแตกฉานทางปัญญาเพิ่มขึ้นอีกด้วย นอกจากคุณค่าทางปัญญาแล้วงานวรรณกรรมยังให้คุณค่าทางอารมณ์แก่ผู้อ่าน คือความสนุกสนานเพลิดเพลินใจ รู้สึกมีอารมณ์ร่วมไปกับเหตุการณ์และตัวละครในเรื่อง

ความสนุกจากการได้ติดตามเรื่องราวในลักษณะของวรรณกรรม ตลอดจนการใช้จิตวิทยาของการเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กในการสร้างตัวละครซึ่งมีวัยใกล้เคียงกับผู้อ่าน ส่งผลให้หนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้สร้างความประทับใจและเป็นที่จดจำแก่นักเรียนซึ่งเคยเรียนหนังสือเรียนชุดนี้ ดังจะเห็น

ได้จากนิตยสาร a day ฉบับเรื่องราวของตัวละครในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตร พุทธศักราช ๒๕๒๑ มีแบบสอบถามสำรวจกลุ่มตัวอย่างที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเรียนชุดนี้ จำนวน ๑๐๐ คน ผลปรากฏว่าในคำถามว่า ต้องการอ่านเรื่องราวของหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้อีกครั้งหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างต้องการอ่านเรื่องนี้อีกครั้ง ถึงร้อยละ ๗๔ เพราะความประทับใจและเป็นที่จดจำ ในหมู่ผู้เคยเรียนหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ แสดงให้เห็นว่านอกเหนือไปจากคุณค่าทางสติปัญญา คือ ความรู้ภาษาไทยอันเป็นหน้าที่ของหนังสือเรียนภาษาไทย หนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ยังให้คุณค่าทางด้านอารมณ์อีกด้วย

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ในฐานะวรรณกรรม โดยพิจารณาจาก องค์ประกอบสำคัญของวรรณกรรม ๓ ประการ ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร แนวคิด รวมถึงวิเคราะห์หลักวิธีการเล่าเรื่องของหนังสือเรียนชุดนี้

๓.๑ โครงเรื่อง

โครงเรื่องหมายถึง คำโครงที่ผู้เขียนกำหนดขึ้นเพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินเรื่อง โครงเรื่อง ของนวนิยายมีโครงเรื่องย่อยซ้อนอยู่ในโครงเรื่องใหญ่ โดยทั่วไปโครงเรื่องย่อยจะขยายโครงเรื่องใหญ่ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสายทิพย์ นุกุลกิจ (๒๕๔๓: ๑๐๑-๑๐๓) ได้อธิบายถึงส่วนประกอบของโครงเรื่อง โดยทั่วไปไว้ดังนี้

๑. การเปิดเรื่อง คือการเริ่มต้นเรื่อง

๒. การผูกปม คือการสร้างข้อขัดแย้งให้กับตัวละครหรือเหตุการณ์เรื่องเพื่อทำให้เกิดการต่อสู้ ระหว่างสองฝ่ายขึ้นไป

๓. การหน่วงเรื่อง คือการทำให้ผู้อ่านอยากทราบเรื่องราวในตอนต่อไป

๔. จุดสุดยอด คือปมปัญหาที่เข้มข้นจนถึงที่สุด

๕. การคลายปม คือการคลี่คลายปัญหาต่างๆ ให้ผู้อ่านได้รับรู้ก่อนปิดเรื่อง

๖. การปิดเรื่อง คือการจบเรื่อง

ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มุ่งสอนให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้เป็นหลัก จึงยังไม่มีโครงเรื่องที่ผูกความขัดแย้งและคลายปมอย่างชัดเจน เนื้อหาของหนังสือเรียนเป็นประโยคสั้นๆ ในชั้น ป.๑ เช่น มานี มานีมีตา กา กามีตา อา อามีตา และเป็นบทอ่านที่มีเนื้อหามากขึ้นในชั้น ป.๒ ดังต่อไปนี้

เช้าวันเสาร์ แม่ชวนมานี้ไปซื้อกับข้าวที่ตลาด มานี้ช่วยแม่หิ้วตะกร้าให้แม่ ในตลาดมีคนมากและมีของขายหลายอย่าง ของกินก็มี ของใช้ก็มี แม่ถามราคา และเลือกซื้อแต่ของดีที่ราคาไม่แพงเกินไป แม่ซื้อผ้า หวี สบู่ และของกินหลายอย่าง มีเกลือ มะนาว ปลาหูไก่ และไก่ แม่จะซื้อหมูและเนื้อด้วย แต่ไม่มีขาย เพราะวันนั้นเป็นวันพระ มานี้เห็นผลไม้ราคาถูกหลายอย่าง มีเงาะ ลำไย น้อยหน่า จึงขอให้แม่ซื้อเงาะ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๑ : ๑)

การวิเคราะห์โครงเรื่องของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ จึงวิเคราะห์โดยนับจากหนังสือเรียนชั้น ป.๓ เล่ม ๑ ขึ้นไปซึ่งเริ่มมีลักษณะของการวางโครงเรื่องที่ผูกความขัดแย้งและคลายปมอย่างชัดเจน โดยแบ่งเป็น ๒ ประเด็น คือ วิเคราะห์โครงเรื่องใหญ่ และวิเคราะห์โครงเรื่องย่อย

๓.๑.๑ โครงเรื่องใหญ่ โครงเรื่องใหญ่ของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ เป็นโครงเรื่องที่ไม่ซับซ้อน เป็นเรื่องราวเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันของเด็กนักเรียนกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ มานี้ ชูใจ ปิติ เพชร จันทร์ วีระ สมคิดและดวงแก้ว ตั้งแต่วัยก่อนเข้าเรียนชั้น ป.๑ ในตอนต้นเรื่อง ไปจนจบชั้น ป.๖ ในตอนจบเรื่อง

ความน่าสนใจของโครงเรื่องในหนังสือเรียนภาษาไทยอยู่ที่ผู้เขียนใช้โครงเรื่องย่อยช่วยขยายรายละเอียดของโครงเรื่องใหญ่ที่เป็นเรื่องราวต่างๆ ไปของตัวละครให้น่าสนใจและชวนติดตามมากยิ่งขึ้น ตลอดเรื่องผู้เขียนวางโครงเรื่องย่อยให้เด็กนักเรียนกลุ่มนี้เติบโตขึ้นตามวัยและได้เรียนรู้ ทั้งจากครูและเพื่อนในโรงเรียน ได้เรียนรู้จากผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ รวมถึงได้เรียนรู้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เด็กนักเรียนกลุ่มนี้ได้พบประสบด้วยตัวเองทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เช่น แนวทางการใช้ชีวิตประจำวันทั่วไป แนวทางการใช้ชีวิตในสังคม ผู้เขียนวางโครงเรื่องย่อยในแต่ละตอนเพื่อสร้างปมขัดแย้งให้ตัวละครเรียนรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ คือ การเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีความประพฤติที่พึงประสงค์ทั้งความคิดและจิตใจ

๓.๑.๒ โครงเรื่องย่อย โครงเรื่องย่อยของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะตามเนื้อหาของเรื่อง คือ โครงเรื่องย่อยที่จบในตอนเดียวและโครงเรื่องย่อยที่เนื้อหาหลายตอนสัมพันธ์กัน

๓.๑.๒.๑ โครงเรื่องย่อยที่จบในตอนเดียว

โครงเรื่องย่อยที่จบในตอนเดียวนี้เป็นโครงเรื่องส่วนใหญ่ของหนังสือเรียนชุดนี้ มีลักษณะเป็นเรื่องสั้นๆ ที่จบในตอน เนื้อเรื่องหลายตอนไม่ซับซ้อน เนื้อหาในเรื่องมุ่งสอนความรู้เกี่ยวกับทักษะการ

ใช้ชีวิต คุณธรรม เกร็ดความรู้ทั่วไป หรือเรื่องราวที่มีเค้าเรื่องจากนิทาน วรรณคดี เรื่องราวของบุคคลสำคัญและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ต่างๆ ผ่านตัวละครในเรื่อง ประมวลได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ตารางแสดงประเด็นสำคัญในเนื้อหาของโครงเรื่องย่อย หนังสือเรียนภาษาไทยชั้น
ประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

ตารางที่ ๑.๑ คุณธรรม จริยธรรม

ชั้นปี/ตอนที่	ชื่อตอน	ประเด็นสำคัญในเนื้อหา
๓/๑	ปิตักบยาย	การพูดปดเป็นสิ่งไม่ดี
๓/๓	นกเขาเอย	ความภาคภูมิใจของการประกอบอาชีพสุจริต
๓/๑๐	ลูกเสือสำรองวีระ	ความกล้าหาญและเสียสละ
๓/๑๑	เรื่องของวีระ	ความกตัญญูทดแทน
๓/๑๒	ต้องช่วยกัน	ความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์
๔/๘	จันทร์	ความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์
๔/๒๖	เกียรติของปิติ	ความซื่อสัตย์สุจริต
๔/๒๙	นักดับเพลิง	ความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์
๕/๑๕	ไทยช่วยไทย	ความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์
๕/๒๐	ความสามัคคี	ความสามัคคี
๖/๑๔	พืชไมตรี	ความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์
๖/๑๗	ร่วมแรงร่วมใจ	ความสามัคคี

ตารางที่ ๑.๒ เกร็ดความรู้ทั่วไป

ชั้นปี/ตอนที่	ชื่อตอน	ประเด็นสำคัญในเนื้อหา
๓/๔	ยาเสพติดเป็นอันตราย	โทษของยาเสพติด
๓/๑๔	รับเสด็จ	ความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์
๓/๑๗	เที่ยวชายทะเล	ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ และธรรมชาติของทะเล
๓/๑๙	เก็บหอมรอมริบ	การออม
๔/๑	เล่นต่อคำ	การฝึกทักษะเรื่องคำ

ตารางที่ ๑.๒ (ต่อ)

ชั้นปี/ตอนที	ชื่อตอน	ประเด็นสำคัญในเนื้อหา
๔/๗	บันทึกของชูใจ	การจดบันทึกประจำวัน
๔/๑๓	นกเจ้าฟ้า	นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร
๔/๑๔	รู้ไว้ใช่ว่าใส่บาแบกหาม	ประโยชน์ของการเรียนรู้
๔/๑๗	เสียงตามสาย	การโทรคมนาคม
๔/๒๐	คำไทย	คำพังเพย, ปริศนาคำทาย
๔/๒๓	ห้องสมุดโรงเรียน	การใช้ห้องสมุด
๔/๒๔	ไม้สรวัดประโยชน์	ประโยชน์ของไม้ไผ่
๔/๒๕	ท้องเมืองไทย	สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต เชียงใหม่ และ อุบลราชธานี
๔/๓๐	งานกาชาด	การค้าขาย
๕/๑	ทুম-โมง	ที่มาของการเรียกช่วงเวลาของไทย
๕/๒	จำกัब्จด	แนวทางการจดจำอย่างมีประสิทธิภาพ
๕/๔	ปณิธานของฉัตร	พระมหากรุณาธิคุณ
๕/๘	เที๋ยวน้ำตก	การรักษาธรรมชาติ
๕/๑๐	ยืมพิมพ์ใจ	ประโยชน์ของรอยยิ้ม
๕/๑๘	หลงเชื่อ	ภัยของโฆษณาชวนเชื่อ
๖/๑	น้องของปิติ	แนวทางการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ
๖/๓	ประธานนักเรียน	การเลือกตั้ง
๖/๙	สำคัญที่คำพูด	ความสำคัญของคำพูด
๖/๑๓	ได้ว่าที่	การได้ว่าที่, การอ่านและการเขียน
๖/๑๘	แม่จ๋า	ความตายเป็นความจริงของชีวิต

ตารางที่ ๑.๓ นิทานและวรรณคดี

ชั้นปี/ตอนที่	ชื่อตอน	ที่มา
๓/๕	โสนน้อยเรือนงาม	นิทาน โสนน้อยเรือนงาม
๓/๘	สุดสาครกับม้านิลมังกร	พระอภัยมณี ตอนสุดสาคร
๓/๑๓	ศรีธนญไชย เจ้าปัญญา	นิทาน ศรีธนญไชย
๓/๑๖	เมฆลากับวามสูร	รามเกียรติ์ ตอน เมฆลากับวามสูร
๓/๒๐	พลายชุมพลปราบจระเข้	ขุนช้างขุนแผน ตอนพลายชุมพลปราบจระเข้
๔/๕	ฟังเรื่องสนุก	ขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายแก้ว
๔/๑๐	คนึงเงาะน้อย	บทพระราชนิพนธ์ เงาะป่า
๔/๑๒	สุวรรณสาม	สุวรรณสามชาดก
๔/๑๘	ลูกน้อยหอยสังข์	สังข์ทอง
๔/๒๑	นิทานข้าขัน	นิทานข้าขันของไทย
๔/๒๘	หนุมาน	รามเกียรติ์ ตอนหนุมานพบพระนารทฤๅษี
๕/๓	เกาะหนู เกาะแมว	นิทาน เกาะหนู เกาะแมว
๕/๕	สินสมุทร	พระอภัยมณี ตอนกำเนิดสินสมุทร
๕/๗	น้ำบ่อน้อย	รามเกียรติ์ ตอนน้ำบ่อน้อย
๕/๑๔	กรรมของนายประกัน	นิทาน นกกาเหว่า
๕/๑๗	เฒ่าเจ้าปัญญา	นิทาน เฒ่าเจ้าปัญญา
๖/๕	ฤๅษีแปลงสาร	นิทาน นางสิบสอง
๖/๑๐	สังข์ศิลป์ชัย	สังข์ศิลป์ชัย
๖/๑๖	เรื่องข้าขัน	นิทานข้าขันจากคำพังเพยประเภทต่างๆ
๖/๑๙	ศึกทพรพี	รามเกียรติ์ ตอนศึกทพรพี

ตาราง ๑.๔ ประวัติศาสตร์

ชั้นปี/ตอนที่	ชื่อตอน	ที่มา
๓/๙	คนมีประโยชน์	ประวัติของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
๕/๖	บางระจันรำลึก	ประวัติของชาวบ้านบางระจัน
๕/๑๒	เกียรติศักดิ์ของนักรบไทย	ประวัติของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
๕/๑๖	ศึกกลาง	ประวัติของศึกกลาง
๖/๖	ขุนดาบผู้เกรียงไกร	ประวัติของพระยาพิชัยดาบหัก
๖/๑๒	นักเล่นนิทาน	ประวัติของสุนทรภู่และอีสุป
๖/๑๕	วาจาสิทธิ์	ประวัติของนายขนมต้ม สมเด็จพระนเรศวรและ ตำนานพระร่วง

ตาราง ๑.๕ ขนบธรรมเนียมประเพณี

ชั้นปี/ตอนที่	ชื่อตอน	ประเด็นสำคัญในเนื้อหา
๔/๓	ทีมงานสงกรานต์	งานสงกรานต์, การเล่นสละบ้า, ลำตัด, ละครดิง
๔/๒๒	เพลงพวงมาลัย	เพลงพวงมาลัย
๕/๙	เพลงเกี่ยวข้าว	ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว, เพลงเกี่ยวข้าว
๕/๑๓	บุญบั้งไฟ	ประเพณีบุญบั้งไฟ
๖/๔	แรกนาขวัญ	ประเพณีแรกนาขวัญ

จากตารางแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของเนื้อหาในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ นอกจากให้ความรู้ทางทักษะวิชาภาษาไทยแล้วยังสอนเรื่อง คุณธรรมจริยธรรม นิทานวรรณคดี เกร็ดความรู้ต่างๆ ประวัติศาสตร์ และขนบธรรมเนียมประเพณีอีกด้วย

ในการสร้างโครงเรื่องย่อ นอกจากให้ความรู้แล้วยังให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีการสร้างปมและคลี่คลายปมให้จบภายในตอนเดียว มีเนื้อเรื่องชวนติดตาม โดยผูกเรื่องให้มีลักษณะเหมือนเรื่องสั้น โครงเรื่องย่อมีลักษณะนี้ ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ประมวลได้ดังนี้

ชั้นป.๓ ตอนที่ ๒ เจ้าจ้อจอมชน ชั้น ป.๔ ตอนที่ ๑๑ ลูกกวาดมหากัณฑ์ ชั้น ป.๔ ตอนที่ ๑๕ นักสืบน้อย ชั้นป.๔ ตอนที่ ๑๖ เจ้าโตเป็นเหตุ ชั้นป.๔ ตอนที่ ๒๖ เกียรติของปิติ ชั้น ป.๔ ตอนที่ ๒๙ นักดับเพลิง ชั้นป.๕ ตอนที่ ๑๔ หลงเชื้อ ชั้นป.๕ ตอนที่ ๑๙ ปลามหากาฬ ชั้นป.๕ ตอนที่ ๒๐ ความสามัคคี ชั้นป.๖ ตอนที่ ๘ เพื่อนของเพชร ชั้นป.๖ ตอนที่ ๑๑ บันทึกของปิติ ชั้นป.๖ ตอนที่ ๑๔ พี่ชไมตรี ชั้นป.๖ ตอนที่ ๑๗ ร่วมแรงร่วมใจ รวม ๑๓ ตอน

ยกตัวอย่าง เช่น ชั้นป.๔ ตอนที่ ๑๖ เจ้าโตเป็นเหตุ เปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่มานะกับมานีนั่งทำการบ้านตอนกลางคืน จากนั้นผู้เขียนได้สร้างปมปัญหาให้มานะกับมานีได้ยินเสียงร้องครางของเจ้าโตสุนัขที่เลี้ยงไว้ ทั้งสองคนสงสัยว่าเกิดอะไรขึ้นกับเจ้าโต จึงตัดสินใจลงไปดูกัน จากนั้นเรื่องดำเนินให้มานะกับมานีหวาดหวั่นกับบรรยากาศน่ากลัวของปากถั่ว จนเรื่องดำเนินมาถึงจุดสุดยอดเมื่อมานะกับมานีเห็นก้อนสีดำเคลื่อนไหวได้ ทั้งสองคนตกใจสุดขีด และร้องเรียกให้พ่อมาช่วย เมื่อพ่อแม่ของทั้งคู่ลงมาพร้อมกับฉายไฟไปที่ก้อนสีดำนั้น ปมปัญหาของเรื่องจึงคลี่คลายลงว่าวัตถุสีดำคือเจ้าโตที่มุดเข้าไปกอดหนูในกระป๋องอาหารไก่แล้วหัวติดในกระป๋องออกมาไม่ได้

ชั้นป.๕ ตอนที่ ๑๙ ปลามหากาฬ เปิดเรื่องด้วย ปิติเล่าเรื่องของตน ว่าไปว่ายน้ำเล่นกับเจ้านิลม้าของตนที่แม่น้ำอย่างสนุกสนาน เมื่อชูชีพิงปิติแล้ว ฐูใจซึ่งว่ายน้ำไม่เป็นอยากหัดว่ายน้ำบ้างแต่ฐูใจกลัวจมน้ำนี่คือปมปัญหาของเรื่องในตอนนี้ เพื่อนๆ จึงช่วยกันให้กำลังใจจนฐูใจยอมให้เพื่อนๆ สอนว่ายน้ำ จากนั้นเรื่องดำเนินต่อไปโดยเด็กๆ พวกกันไปว่ายน้ำที่แม่น้ำกันอย่างสนุกสนาน แต่ฐูใจยังไม่ค่อยกล้า เพื่อนๆ จึงช่วยกันชักชวนให้ฐูใจมาหัดว่ายน้ำ ในที่สุดฐูใจยอมลงน้ำและหัดว่ายน้ำจนพอจะว่ายน้ำได้ แต่ฐูใจประมาทเกินไปจึงจมน้ำ เพื่อนๆ ช่วยชูใจไว้ได้ทันและพาฐูใจขึ้นไปบนฝั่ง ขณะนั้นจันทร์ซึ่งนั่งเล่นอยู่ที่น้ำตื้นมีกอบฏ์ารกๆ หวีดร้องขึ้นมาด้วยความเจ็บปวด ทุกคนตกใจรีบวิ่งไปดูเพชรรีบแหงมวกลง เมื่อเพชรยกมวกขึ้นพบปลาชะโดติดมวกของเพชรขึ้นมา ปมปัญหาแรกคือฐูใจซึ่งว่ายน้ำไม่เป็นได้หัดว่ายน้ำจนเป็น และมีปมปัญหาที่สองคือจันทร์ถูกปลาชะโดกัดมีบาดแผลแต่จันทร์ไม่เป็นอันตรายมาก ส่วนเพชรเอาปลาชะโดที่จับได้ไปให้แม่ทำอาหาร

การที่ผู้เขียนสร้างโครงเรื่องย่อยโดยผูกเรื่องให้เป็นเรื่องสั้น มีการดำเนินเรื่องชวนติดตาม มีการผูกปมและการคลี่คลายปมไว้ในหนังสือเรียน ทำให้หนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้น่าอ่านน่าติดตาม สร้างความน่าสนใจให้กับผู้อ่านที่เป็นเยาวชน ผู้เรียนจะอ่านหนังสือเรียนได้อย่างสนุกสนานพร้อมกับได้ความรู้ที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องไปด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเด่นจุดหนึ่งของหนังสือเรียนชุดนี้

๓.๑.๒.๒ โครงเรื่องย่อยที่เนื้อหาหลายตอนสัมพันธ์กัน

โครงเรื่องย่อยในลักษณะนี้เป็นโครงเรื่องที่เล่าเรื่องราวและชุดเหตุการณ์ที่มีความสัมพันธ์กัน ทำให้ผู้เรียนได้ติดตามเรื่องราวที่ต่อเนื่องกันโดยเชื่อมโยงกับตอนเดิมที่ได้อ่านมาแล้ว โครงเรื่องย่อยที่มีเนื้อเรื่องต่อเนื่องกันหลายตอน มีทั้งหมด ๕ โครงเรื่องได้แก่ โครงเรื่องย่อยเด็กๆ กับวัดร้างกลางป่า

โครงเรื่องย่อเด็กชายปิตักับม้าชื่อเจ้านิล โครงเรื่องย่อชีวิตของเด็กหญิงชูใจ โครงเรื่องย่อครอบครัวของเด็กชายเพชร โครงเรื่องย่อชีวิตของเด็กหญิงจันทร์

๓.๑.๒.๒.๑ เด็กๆ กับวัดร้างกลางป่า

โครงเรื่องย่อเด็กๆ กับวัดร้างกลางป่า ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยทั้งหมด ๓ ตอน ได้แก่ ชั้นป.๔ ตอนที่ ๒ วัดร้างกลางป่า ชั้น ป.๔ ตอนที่ ๓ ที่งานสงกรานต์และชั้น ป.๔ ตอนที่ ๒๗ ความลับดังต่อไปนี้

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๒ วัดร้างกลางป่า เปิดเรื่องโดยกลุ่มเด็กๆ ได้แก่ มานะ มานี วีระ ปิติ ชูใจ และเพชร ไปเที่ยวเชิงเขา จากนั้นเพชรชวนเพื่อนไปเที่ยววัดร้างที่เพชรเคยไปเที่ยวกับพ่อ ผู้เขียนได้สร้างปมปัญหาโดยให้เด็กๆ พบช่องใต้ฐานเจดีย์ร้างและเข้าไปสำรวจใต้ฐานเจดีย์ แล้วพบข้าวของเครื่องใช้รวมถึงหีบเหล็กหลายใบภายในนั้น เด็กๆ มั่นใจว่าใต้ฐานเจดีย์ร้างต้องมีคนอาศัยอยู่ ขณะที่รีบหนีออกมา เด็กๆ ไปพบงูจงอางแต่เพชรมีสติดีใช้ฉมวกแทงงูตาย แต่ลืมเก็บฉมวกมา เมื่อเด็กๆ ออกมานอกเขตวัดร้างต่างสัญญากันว่าจะเก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับเพราะกลัวอันตรายจากคนที่อาศัยอยู่ใต้ฐานเจดีย์

-ชั้น ป.๔ ตอนที่ ๓ ที่งานสงกรานต์ ปิติพบคนถือฉมวกของเพชรมาหาเจ้าของพร้อมทั้งจะให้รางวัลคนที่บอกเบาะแสด้วย ปิติทำเป็นไม่รู้เรื่องและไปบอกเพื่อนๆ ให้ระวังตัว

-ป.๔ ตอนที่ ๒๗ ความลับ ควายที่บ้านของชูใจหายไป ชูใจพบว่ารอยเท้าม้าที่คอกควายเหมือนกับพบที่วัดร้าง ชูใจจึงตัดสินใจเล่าเรื่องที่วัดร้างให้ตำรวจฟังทั้งหมด ตำรวจพากันไปตรวจดูที่วัดร้างและพบข้าวของเครื่องใช้หีบเหล็กรวมถึงฉมวกของเพชรตามที่ชูใจบอก ตำรวจสันนิษฐานว่าพวกนั้นต้องเป็นผู้ร้ายแน่นอนและสัญญากับชูใจว่าจะจับคนร้ายให้ได้ ความกังวลของเด็กๆ ที่กลัวจะถูกคนที่วัดร้างจับตัวจึงหมดไปเพราะเด็กๆ มั่นใจว่าตำรวจต้องจับผู้ร้ายมาลงโทษได้แน่นอน

๓.๑.๒.๒.๒ เด็กชายปิตักับม้าชื่อเจ้านิล

โครงเรื่องย่อเด็กชายปิตักับม้าชื่อเจ้านิล ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยทั้งหมด ๙ ตอน ได้แก่ ชั้นป.๑ ตอนที่ ๑๑-๑๓ ชั้น ป.๒ ตอนที่ ๑๓-๑๔ ชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๙ เก็บหอมรอมริบ ชั้นป.๔ ตอนที่ ๖ เพื่อนใหม่ ชั้นป.๔ ตอนที่ ๙ ความฝันของปิติ ชั้นป.๔ ตอนที่ ๑๙ เจ้านิล ดังต่อไปนี้

-ชั้นป.๑ ตอนที่ ๑๑-๑๓ เปิดเรื่องโดย ผู้เขียนกล่าวถึงความสัมพันธ์ของปิตักับม้าชื่อเจ้าแก้วที่ปิติเลี้ยงไว้ ว่าปิตีรักเจ้าแก้วมาก และมักขี่เจ้าแก้วไปทั่วหมู่บ้าน

-ชั้น ป.๒ ตอนที่ ๑๓-๑๔ เจ้าแก้วไม่สบาย และเสียชีวิตด้วยโรคชรา ปิติเสียใจมาก พ่อของปิติรู้สึกสงสารจึงสัญญากับปิติว่าจะหาลูกม้าตัวใหม่มาให้ปิติเลี้ยงแทนเจ้าแก้ว

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๙ เก็บหอมรอมริบ ปิติเปรียบเทียบกับตัวเองที่เกียจคร้าน นอนตื่นสาย ชอบทำแต่เรื่องไม่เป็นเรื่อง กับเพชรที่ยากจนแต่เป็นเด็กดี ใฝ่เรียน ทำงานพิเศษเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ และยังช่วยเหลือตำรวจจับผู้ร้ายได้ ปิติจึงตั้งใจว่าจะปรับปรุงตัวให้ดีขึ้น ประกอบกับปิติเห็นวีระซื้อรถจักรยานด้วยเงินเก็บสะสมของวีระเอง ปิติจึงสนใจจะเลี้ยงปลานิลขาย เพื่อนำเงินรายได้ไปซื้อลูกม้ามามาเลี้ยงแทนเจ้าแก้ว

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๖ เพื่อนใหม่ ปิติได้รับคำแนะนำเรื่องการเลี้ยงปลานิลจากเกษตรอำเภอคนใหม่ชื่อทวีป

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๙ ความฝันของปิติ ครอบครัวของปิติ เพื่อนๆ และเกษตรอำเภอมาช่วยปิติขุดบ่อเลี้ยงปลานิลจนสำเร็จ ปิติตั้งใจเลี้ยงปลานิลอย่างดี เพื่อนำเงินไปซื้อลูกม้า

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๑๙ เจ้านิล กิจการปลานิลของปิติขยายเพิ่มขึ้น ปิตินำเงินที่ได้จากการขายปลานิลไปซื้อลูกนกขอมสิน ผลปรากฏว่าปิติถูกรางวัลที่ ๓ เป็นเงินจำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท ปิติจึงนำเงินไปซื้อลูกม้าเทศพันธุ์ดี ตัวผู้สีดำมาเลี้ยงและตั้งชื่อมันว่าเจ้านิลตามที่ตั้งใจไว้

๓.๑.๒.๒.๓ ชีวิตของเด็กหญิงชูใจ

โครงเรื่องย่อเรื่องราวของชูใจปรากฏอย่างชัดเจนในหนังสือเรียนภาษาไทยทั้งหมด ๒ ตอน ได้แก่ชั้นป.๔ ตอนที่ ๗ *บันทึกของชูใจ* ชั้นป.๖ ตอนที่ ๒๐ *ทางชีวิต*

-โครงเรื่องย่อชีวิตของเด็กหญิงชูใจเริ่มต้นจากผู้เขียนสร้างเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจว่าชูใจเป็นเด็กกำพร้าตั้งแต่หนังสือเรียนชั้น ป.๑ โดยกล่าวถึงครอบครัวของชูใจที่มีแต่ย่า อา และชูใจ

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๗ *บันทึกของชูใจ* ผู้เขียนบอกชัดเจนว่าชูใจเป็นเด็กกำพร้า โดยเล่าผ่านบันทึกประจำวันของชูใจเอง ที่ชูใจระบายความในใจว่าตัวเองไม่มีแม่ แต่ยากับอาที่รักชูใจและเอ็นดูชูใจมาก ปมเรื่องกำพร้าของชูใจติดอยู่ในจิตใจของชูใจมาตลอดเรื่อง

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๒๐ *ทางชีวิต* ผู้เขียนนวนิยายเรื่องให้อาของชูใจเกิดอุบัติเหตุ ต้องรักษาตัวที่โรงพยาบาล ย่าต้องนำเงินที่เก็บไว้ให้ชูใจเรียนหนังสือมาเป็นค่ารักษาพยาบาลอา ทำให้ชูใจคิดจะลาออกจากโรงเรียนเพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัว แต่ด้วยคำแนะนำของวีระ ย่าจึงตัดสินใจทำอาหารและขนมขาย เพื่อหาเงินมารักษาอาและส่งเสียชูใจเรียนหนังสือ เพื่อนๆ พากันมาช่วยเหลือชูใจและย่า ประกอบกับอาหารและขนมของย่ามีรสชาติอร่อยทำให้ขายดี วันหนึ่งขณะที่ชูใจกับเพื่อนๆ กำลังช่วยกันเตรียมอุปกรณ์ทำขนม ชูใจได้พบกับผู้หญิงแต่งตัวดีดูมีฐานะ ที่ภายหลังชูใจทราบจากย่าว่าคือแม่ของตน และทราบว่าแม่ของชูใจมีความจำเป็นต้องทิ้งชูใจไว้หลังคลอด ส่วนพ่อของชูใจนั้นเสียชีวิตไปแล้ว แม่จะมารับชูใจไปอยู่ด้วยแต่ชูใจรักและเป็นห่วงย่ากับอา ชูใจจึงตัดสินใจอยู่กับย่าต่อไป ก่อนกลับแม่ของชูใจให้เงินชูใจไว้เรียนหนังสือเป็นจำนวนหนึ่งแสนบาท เงินจำนวนนี้ช่วยแก้ปัญหาการเงินในครอบครัว ตัวชูใจได้เรียนหนังสือและรู้ความจริงของครอบครัวตัวเอง

๓.๑.๒.๒.๔ ครอบครัวของเด็กชายเพชร

โครงเรื่องย่อครอบครัวของเด็กชายเพชร ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยทั้งหมด ๕ ตอน ได้แก่ ชั้นป.๓ ตอนที่ ๖ ครอบครัวของเพชร ชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๕ เพชรอยากเรียนหนังสือ ป.๓ ตอนที่ ๑๕ หางานทำ ชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๘ ผู้กล้าหาญ ชั้นป.๖ ตอนที่ ๑๘ แม่จำ ดังต่อไปนี้

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๖ ครอบครัวของเพชร เปิดเรื่องโดยผู้เขียนแสดงปมปัญหาของเรื่อง คือ ครอบครัวของเพชรที่ยากจน ไร้ร้อน รวมถึงตัวเพชรซึ่งไม่ได้เรียนหนังสือ จากเหตุการณ์ที่วีระจะไปพบกับ ครอบครัวของเพชรกำลังสร้างกระท่อม ด้วยความสงสัยวีระจึงเข้าไปถามแม่ของเพชร จึงทราบว่า ครอบครัวของเพชรจะมาเผาถ่านขาย วีระไม่อยากให้เผาถ่านเพราะกลัวป่าไม้หมด จึงคิดจะปรึกษาลุง ขณะนั้นเองเพชรซึ่งเข้าใจว่าวีระมาหาเรื่อง เข้ามาต่อว่าวีระ แต่วีระไม่ถือสา กลับอยากช่วยเหลือให้ เพชรได้เรียนหนังสือ

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๗ เพชรอยากเรียนหนังสือ ลุงของวีระจ้างพ่อของเพชรมาทำงานในไร่ของลุง และให้ครอบครัวของเพชรมาอาศัยอยู่ในไร่ ส่วนเพชร ลุงแนะนำให้มาเรียนหนังสือกับวีระในเวลายืน ทำให้ปมปัญหาค่อยคลายลงไปส่วนหนึ่ง

-ชั้น ป.๓ ตอนที่ ๑๕ หางานทำ เพชรไปทำงานล้างจานที่ร้านอาหาร

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๘ ผู้กล้าหาญ ระหว่างเดินทางจากร้านอาหารกลับบ้าน เพชรช่วยตำรวจจับผู้ร้ายที่จะวางเพลิงที่ทำการไปรษณีย์ จากเหตุการณ์นี้ ทำให้เพชรพบกับนายอำเภอซึ่งแนะนำให้เพชร เข้าเรียนในโรงเรียนหากขาดเหลือสิ่งใดทางโรงเรียนก็ยินดีช่วยเหลือ เพชรจึงได้เข้าโรงเรียนตามความตั้งใจของพ่อและเพชร หลังจากตอนนี้เรื่องราวของเพชรดำเนินต่อไปโดยครอบครัวของเพชรค่อยๆ ความเป็นอยู่ดีขึ้น น้องได้เข้าโรงเรียนเช่นเดียวกับเพชร

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๑๘ แม่จำ แม่ของเพชรถูกงูกัดเสียชีวิตขณะขึ้นไปเก็บหน่อไม้บนเขา เพชรเสียใจมาก แต่หลังจากนั้นเพชรทำได้ โดยนำตะกร้าหน่อไม้ของแม่มาวางไว้หวนอนเพื่อจะได้รู้สึกเหมือนกับมีแม่อยู่ใกล้ๆ และเป็นกำลังใจให้แก่ตัวเพชรเองที่ตั้งใจจะเป็นคนดีดังที่แม่หวังไว้ต่อไป

๓.๑.๒.๒.๕ ชีวิตของเด็กหญิงจันทร์

โครงเรื่องย่อชีวิตของเด็กหญิงจันทร์ ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยทั้งหมด ๒ ตอน ได้แก่ ชั้นป.๔ ตอนที่ ๘ จันทร์ และชั้นป.๖ ตอนที่ ๗ พระมหากรุณาธิคุณ ดังต่อไปนี้

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๘ จันทร์ เปิดเรื่องโดยมานีและชูใจ พบกับจันทร์เพื่อนนักเรียนห้องอื่น ที่มีอาชีพการกำลังเดินขึ้นสะพานลาดชันไปโรงเรียน ด้วยความเป็นห่วงมานีและชูใจจึงเข้าไปช่วยเหลือ แต่จันทร์กลับไม่ยอมรับความช่วยเหลือจากมานีและชูใจ จากนั้นผู้เขียนได้สร้างปมปัญหาให้มานีและชูใจสงสัยว่าจันทร์น่าจะมีความทุกข์อยู่ในใจ ทั้งคู่จึงคิดจะช่วยเหลือจันทร์ ในเวลาพักกลางวันมานีและชูใจจึงไปหาจันทร์ แต่จันทร์ไม่ยอมคุยกับมานีและชูใจ เมื่อจันทร์รู้ว่าชูใจกำพรวาเหมือนกับตนเอง

จึงยอมเปิดใจและเล่าเรื่องของตนให้มานี้และตั้งใจฟังว่า พ่อแม่ของจันทร์เสียชีวิตตั้งแต่เธอยังเด็ก น้ำซึ่งมีอาชีพทำเครื่องจักสานจึงนำจันทร์มาเลี้ยงไว้ แต่ลูกของน้ำมักกลั่นแกล้งจันทร์และน้ำเคยล้าเอียงเข้าข้างลูกตัวเอง จันทร์หาพิการเพราะน้ำเคยใช้ให้ปิ่นต้นไม้และจันทร์ตกลงมาถูกตอไม้ดำ เมื่อมานี้และตั้งใจฟังเรื่องของจันทร์แล้วทั้งคู่ก็ช่วยเหลือจันทร์ ด้วยการพาเพื่อนๆ และผู้ปกครองไปซื้อเครื่องจักสานที่ร้านของจันทร์ เมื่อจันทร์มีส่วนให้เครื่องจักสานขายดีขึ้น น้ำและน้ำเคยจึงดูแลเอาใจใส่จันทร์มากขึ้นไม่กดขี่ข่มเหงจันทร์เหมือนอย่างเคย ตัวจันทร์เองมีสภาพจิตใจดีขึ้น กล่าวขอบคุณกับเพื่อนๆ มากขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่ยังเป็นปมปัญหาของจันทร์อยู่คือขาที่พิการ

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๗ พระมหากษัตริย์คุณ จันทร์มีโอกาสร้องเพลงและอ่านทำนองเสนาะเฉพาะพระพักตร์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากนั้นจันทร์ได้รับพระมหากษัตริย์คุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้แพทย์หลวงพาจันทร์ไปรักษาขาที่กรุงเทพฯ ทำให้ปมปัญหาเรื่องขาพิการของจันทร์คลี่คลายลง

การสร้างโครงเรื่องย่อยที่เนื้อหาหลายตอนสัมพันธ์กัน อาศัยตัวละครแต่ละตัวเป็นศูนย์กลางของการเล่าเรื่อง โครงเรื่องเหล่านี้สืบเนื่องต่อกันข้ามชั้นปี ชวนให้ผู้อ่านใคร่รู้ชีวิตของตัวละครเหล่านี้ ทั้งยังสร้างความผูกพันทางใจให้แก่ผู้อ่านที่รู้สึกราวกับตัวละครในเรื่องมีชีวิตจริง ๆ และแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเรียบเรียงเรื่องราวให้น่าติดตาม

๓.๒ ตัวละคร

ตัวละครถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของนวนิยาย เพราะตัวละครเป็นผู้ทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่องรวมถึงเป็นผู้แสดงพฤติกรรมต่างๆ ในเรื่อง สายทิพย์ นุกูลกิจ (๒๕๔๓: ๑๐๕-๑๐๖) กล่าวถึงบทบาทของตัวละครไว้ว่ามีอยู่ ๒ ลักษณะได้แก่ ตัวละครที่มีบทบาทคงที่ คือตัวละครที่มีบุคลิกคงที่ตลอดตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง และตัวละครที่มีบทบาทไม่คงที่ คือตัวละครที่ปรับเปลี่ยนนิสัยบุคลิกลักษณะและทัศนคติไปตามประสบการณ์หรือสภาพจิตใจได้เมื่อมีเหตุผลอันสมควร หรืออาจกล่าวอีกได้ว่า สิ่งแวดล้อมเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้บุคลิกภาพของตัวละครเปลี่ยนไป

หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ดำเนินเรื่องโดยใช้ตัวละครเป็นหลัก ผู้เขียนสร้างให้ตัวละครเด็กได้เติบโตขึ้นตามวัยของผู้เรียน ดังนั้นการวิเคราะห์ตัวละครของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ จึงมุ่งวิเคราะห์ตัวละครเด็กในเรื่องเป็นหลักทั้งหมด ๖ ตัว ได้แก่ มานี ชูใจ วีระ ปิติ เพชร และจันทร์

๓.๒.๑ มานี

มานีเป็นเด็กผู้หญิงซึ่งเป็นตัวละครหลักของหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ โดยเริ่มมีบทบาทตั้งแต่ชั้น ป.๑ ตอนที่ ๑ ซึ่งเป็นเพียงบทอ่านสั้นๆ ที่มุ่งให้เด็กอ่านออกเขียนได้ ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยตัวละครแรกคือมานี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มานี มานีมี่ตา

กา กามี่ตา

อา อามี่ตา

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เล่ม ๑ : ๒)

จากนั้นมานีมีบทบาทหลักในอีกหลายตอนด้วยกัน ทั้งที่เป็นตัวดำเนินเรื่องหลักเพียงตัวเดียวและเดินเรื่องไปพร้อมกับตัวละครตัวอื่นๆ

ผู้เขียนสร้างมานีเป็นตัวละครฝ่ายดีตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่อง กล่าวคือมานีมีนิสัยเป็นเด็กดี มีน้ำใจ เป็นห่วงเป็นใยและชอบช่วยเหลือผู้อื่น เช่น เมื่อแม่ของมานีซื้อเสื้อผ้าและกระเป๋านักเรียนให้มานี มานีนึกเป็นห่วงขู่ว่าย่าของซูใจจะซื้อของให้ซูใจหรือไม่ อีกเหตุการณ์ที่แสดงถึงความมีน้ำใจและเป็นห่วงเป็นใยผู้อื่นของมานีคือเหตุการณ์ในชั้น ป.๔ ตอนที่ ๘ จันทร์ ที่มานีกับซูใจพบกับจันทร์เป็นครั้งแรกดังตัวอย่างต่อไปนี้

เช้าวันหนึ่ง มานี ซูใจเดินมาโรงเรียนด้วยกัน พอถึงทางแยกที่บรรจบกับถนนใหญ่ เขาแลเห็นจันทร์กำลังเดินขึ้นสะพาน ขาช้างหนึ่งของจันทร์พิการสืบเล็ก ทำให้เขาเดินกะเผลกกะเผลก มือข้างหนึ่งถือหนังสือห่อใหญ่ อีกข้างถือห่อข้าว สะพานนั้นลาดชัน มานีเกรงว่าจันทร์จะลื่นล้มลงไป จึงรีบวิ่งเข้าไปหาแล้วพูดว่า “ฉันช่วยถือหนังสือให้ดีไหมจ๊ะ” พลายยื่นมือไปดึงหนังสือ จันทร์กระชากหนังสือกลับ ทำหน้าบึ้งรับเดินกะเผลก กระเผลกข้ามสะพานไปโดยเร็ว มานีกับซูใจยืนดูจันทร์ข้ามสะพานไปอย่างปลอดภัยแล้วจึงปรึกษากันว่าทำอย่างไรจันทร์จึงจะยอมรับความช่วยเหลือจากเพื่อนๆพอหยุดพักกลางวัน มานีกับซูใจรับประทานอาหารกลางวันแล้ว จึงพากันมาหาจันทร์ พบจันทร์นั่งกอดเข่าเจ้าจุกอยู่คนเดียวได้ต้นหว้า ...มานีสังเกตเห็นจันทร์มีผิวซูบซีด หน้าตาอิดโรย ท่าทางมีความทุกข์อย่างสาหัส เสื้อผ้าเก่าฉีกขาดและสกปรกก็รู้สึกเวทนายิ่งนัก จึงตั้งใจแน่วแน่จะพยายามหาทางช่วยเหลือให้ได้

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑ : ๘๒-๘๕)

ในชั้น ป.๔ ตอนที่ ๒๙ *นักดับเพลิง* เกิดเพลิงไหม้ที่ตลาด มานีก็เข้าไปช่วยผู้ประสบอัคคีภัยอย่างเต็มที่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้ประสบอัคคีภัยหลายคนอุ้มลูกงูลานละล้าละลัง ทั้งขนข้าวของทำให้ห้วงห่าพะวงหลัง มานีมองเห็นสภาพเช่นนั้นก็นึกเวทนาเป็นกำลัง และคิดว่าตนไม่ควรจะดูตายควรทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ผู้เดือดร้อน จึงวิ่งออกไปจุดเทียนเล็กๆ คนหนึ่งซึ่งยืนร้องไห้สะอึกสะอื้นอยู่มาปอบโยน

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๒ : ๑๖๐)

นอกจากนี้มานียังเป็นเด็กฉลาด กล้าคิดกล้าทำ และมีไหวพริบ มานีมียุทธศาสตร์ที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไปได้

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๘ จันทร มานีต้องการช่วยเหลือจันทร มานีก็นำวิธีให้จันทรพาเพื่อนๆ ไปอุดหนุนเครื่องสานจากร้านน้ำของจันทร เมื่อน้ำและน้ำขายของจันทรเห็นว่าสินค้าในร้านขายดีขึ้น เพราะจันทรพาเพื่อนๆ มาอุดหนุน น้ำและน้ำขายก็เอาใจใส่ดูแลจันทรมากขึ้น

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๑๔ พิชไมตรี มานีและเพื่อนๆ พบกับวัฒนาเด็กเลี้ยงวัว กำลังเดือดร้อนเนื่องจากน้ำในลำธารแห้งขอดทำให้วัวไม่มีน้ำกินเพราะถูกเศรษฐีร่ำรวยขุดร่องน้ำให้ไหลอยู่ในไร่นาของตน มานีก็นำวิธีเข้าไปเจรจากับเศรษฐีว่า วัฒนาจะนำเอามูลวัวมาให้เศรษฐีใช้เป็นปุ๋ย แต่ขอความกรุณาให้เศรษฐีปล่อยน้ำในลำธารให้ไหลเหมือนเดิมเศรษฐีจึงตอบตกลง

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๑๗ ร่วมแรงร่วมใจ มานีพูดเชิญชวนให้นักเรียนในโรงเรียนมาช่วยกันสร้างที่จอดรถจักรยาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เพื่อนๆ และน้องๆ คะ ตัวฉันเอง และเพื่อนที่นั่งอยู่ในนี้หลายคนไม่ได้ใช้จักรยาน แต่เราก็นึกดีให้ความร่วมมือค่ะ เพราะเราคิดว่านี่คือการแสดงความสามัคคีของนักเรียนในโรงเรียนของเรา สิ่งใดที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมเราร่วมมือ ใครได้รู้ได้เห็น ก็จะมีแต่ความชื่นชมว่านักเรียนโรงเรียนนี้มีความร่วมมือร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวมโดยไม่มัวคิดถึงแต่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว เช่นนี้เราก็จะมีแต่ความภูมิใจ เมื่อที่จอดรถจักรยานเสร็จเรียบร้อย เราก็จะพูดได้อย่างภาคภูมิใจว่านี่ก็มีมือของฉันเหมือนกัน ที่จอดรถจักรยานนี้คุณครูฝ่ายการงานได้ออกแบบไว้เป็นอย่างดีมีประโยชน์ใช้สอยหลายอย่าง ถ้าไม่จอดรถจักรยาน เราก็อาจจะใช้เป็นที่พักผ่อนเล่นกีฬาในร่ม ครูใหญ่อาจจะให้โต๊ะปิงปองตั้งไว้ในที่จอดรถนี้ก็ได้ ขณะนี้คุณพ่อคุณแม่ของเราบางคนไม่ได้ซื้อจักรยานให้เราใช้ เพราะท่านคิดว่าที่โรงเรียนไม่มีที่จอดรถ ไปจอดทิ้งไว้กลางแดดกลางฝน ใช้ได้ไม่นาน ท่านจึงยังไม่ซื้อให้ ถ้าท่านทราบว่า พวกเรามีที่จอดรถจักรยานอย่างดีเช่นนี้ ท่านอาจจะซื้อให้เราก็ได้” พูดถึงตรงนี้ ผู้ฟังหัวเราะและปรบมือกราวแสดงความพึงพอใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๒ : ๑๒๘-๑๒๙)

นอกจากมานีเป็นเด็กดี มีน้ำใจ ฉลาดฉลาด มีไหวพริบ และใช้สติปัญญาของตนช่วยเหลือผู้อื่น ตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่องแล้ว มานียังมีวาทศิลป์ในการพูดโน้มน้าวใจอีกด้วย ผู้เขียนมีเจตนาสร้างตัวละครมานีเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก อันเป็นวิธีที่พบในการสร้างตัวละครให้เป็นต้นแบบที่ดีซึ่งปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

๓.๒.๒ ชูใจ

ชูใจเป็นตัวละครเด็กผู้หญิงที่ปรากฏในหนังสือเรียนตั้งแต่ชั้น ป.๑ ไปจนจบเรื่องเช่นเดียวกับมานี ส่วนใหญ่บทบาทของชูใจมักจะปรากฏคู่กับมานีเสมอ ลักษณะนิสัยของชูใจเป็นเด็กมีน้ำใจและเป็นห่วงเป็นใยผู้อื่นเหมือนกับมานีดังเช่น

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๘ จันทร เมื่อมานีกับชูใจพบกับจันทร ชูใจแสดงถึงความเป็นห่วงจันทรดังตัวอย่างต่อไปนี้

พอหยุดพักกลางวัน มานีกับชูใจรับประทานอาหารกลางวันแล้ว จึงพากันมาหาจันทร พบจันทรนั่งกอดเข้าเจ้าจุกอยู่คนเดียวได้ต้นหว้า พอมองเห็นมานีกับชูใจ เขาก็สละหน้าหนี ชูใจพูดว่า “ฉันอยากเป็นเพื่อนกับเธอ จันทร เราไม่มีพ่อแม่เหมือนกัน” จันทรนั่งนิ่งเฉย ชูใจพูดต่อไป “ฉันพูดจริงๆนะจ๊ะ ฉันอยากเป็นเพื่อนกับเธอ เวลาไม่สบายใจจะได้เล่าให้เธอฟัง”

จันทรพูดว่า “เธอก็เล่าให้มานีฟังซิ”

“มานีเป็นเพื่อนที่ดีมาก เขารับฟังความทุกข์ร้อน และช่วยเหลือเกื้อกูลฉันอยู่เสมอ แต่เขาไม่เหมือนเรา เขามีกาแฟเหมือนเราสองคน เขาไม่รู้ว่า เวลาเราฟังคนอื่นพูดถึงพ่อแม่แล้วเรารู้สึกอย่างไร เราเป็นเพื่อนกันนะจันทร” ชูใจพูดด้วยน้ำเสียงอ่อนโยน

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑ : ๘๒-๘๕)

-ชั้นป.๕ ตอนที่ ๑๕ ไทยช่วยไทย เมื่อชูใจได้รับจดหมายจากศรีอร ซึ่งเป็นเพื่อนชาวแม่ฮ่องสอนซึ่งกำลังประสบอุทกภัย จึงได้แสดงความห่วงใยและพยายามหาทางช่วยเหลือดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชูใจถือจดหมายเดินหน้าเศร้าเข้ามาบอกว่า “ฉันได้รับจดหมายจากศรีอรเพื่อนชาวแม่ฮ่องสอนของฉันแล้วละ เขาเล่าถึงสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดเพราะน้ำท่วมให้ฟัง น่าสงสารเหลือเกิน”....ถึงตอนนี้ชูใจเสียงเครือ น้ำตาคลอเบาๆ เพื่อนๆ หน้าสลดนั่งเงียบกันทุกคน...ปิติลุกขึ้นพาลงพูดว่าฉันจะเอาคำเชิญชวนไปให้คุณครูดูเดี๋ยวนี้” ว่าแล้วก็รีบวิ่งออกไป เพื่อนๆ สงสัยมานีจึงชี้แจงว่า “ปิติเขียนคำเชิญชวนให้พวกเราช่วยกันบริจาคสิ่งของที่จำเป็น เช่นเสื้อผ้า อาหาร หรือของใช้อื่นๆ ไปช่วยพวกที่ถูกน้ำท่วม เขาเอาไปให้คุณครูดูเพื่อจะขอกระดาดแผ่นโตๆ มาเขียนติดไว้ที่โรงอาหาร เชิญชวนเพื่อนห้องอื่นๆ ช่วยบริจาคด้วย “ฉันจะบริจาคด้วย” พวกนักเรียนพูดเป็นเสียงเดียวกันหลายคนรีบขมิ้มมันเปิดกระเป๋านับดูเงินค่าอาหารของตน”ฉันว่าพวกเราบริจาคให้ศรีอรและเพื่อนๆ ของเขาโดยเฉพาะดีไหม” ชูใจออกความเห็น เพื่อนๆ พากันเห็นชอบด้วย

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๒ : ๕๗-๖๒)

นอกจากนี้ชูใจยังรักและกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ คือย่าและอาที่เลี้ยงดูชูใจมาตั้งแต่เด็ก เช่น

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๒๐ ทางชีวิต อาถรรพชนต้องเข้าโรงพยาบาลหัวใจตั้งใจจะหยุดเรียนหนังสือมาช่วยยาทำขนมขายเพื่อนำเงินมารักษาอา แต่วีระเสนบอกว่าหัวใจไม่ต้องออกจากโรงเรียนก็ได้แต่ต้องขยันทำมาหากินมากขึ้นระหว่างที่อาอย่างรักษาตัวอยู่

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๒๐ ทางชีวิต แม่ของหัวใจมาหาหัวใจและจะรับหัวใจไปอยู่ด้วยแต่หัวใจไม่ยอมไปดังตัวอย่างต่อไปนี้

หัวใจก้มหน้านั่งอยู่ อาได้ยินเสียงจึงเดินโขยกเขยกออกมาพอเห็นแม่ของหัวใจก็ตกตะลึง ยกมือไหว้แล้วนั่งนิ่ง ยำน้าตาคลอพูดเสียงเครือ

“หัวใจแม่เจ้ารักเจ้ามากนะ แต่มีความจำเป็นที่ไม่ได้อยู่และเลี้ยงดู พ่อของเจ้าซึ่งเป็นพี่ชายของอาคนนี้ หอบหิ้วเจ้ามาอยู่กับย่าและอา ตั้งแต่เจ้าอายุได้สองเดือนเศษๆ พ่ออายุครบขวบ พ่อก็ป่วยและเสียชีวิตไป ย่าและอาก็เลี้ยงเจ้ามาจนกระทั่งบัดนี้ ย่าไม่คิดว่าแม่ของเจ้าจะกลับมาจึงบอกว่า พ่อกับแม่ตายไปหมดแล้ว แต่แม่ก็กลับมา จะมารับเจ้าไปอยู่ด้วย ไปอยู่กับเขาเถิด เขามั่งมีศรีสุข เจ้าจะได้สบาย มีอนาคตดี ได้ร่ำเรียนสูงๆ”

หัวใจร้องไห้โหยเฝ้าไปกอดย่าแน่น “หัวใจไม่ไป จะอยู่กับย่า อยู่กับอาที่นั่นตลอดไป” แม่ของหัวใจพยายามคว้าไขว่เอาหัวใจมากอด แต่หัวใจบัดมือและถอยหนี “แม่ของฉันตายไปแล้ว ฉันไม่มีแม่ มีแต่ย่ากับอา ย่าเลี้ยงฉันมาสิบสามปี ต่อไปนี้ฉันจะเลี้ยงย่า กลับไปเถิด แม่เคยอยู่อย่างไรก็อยู่ไป อย่างนี้ดีกว่ามีฉัน”

หัวใจพูด แม่ของหัวใจร้องไห้ปานใจจะขาด พยายามวิงวอนย่า ขอร้องอาและอ้อนวอนหัวใจ ย่าและอาช่วยกันประเล้าประโลมให้หัวใจไปกับแม่ส่วนหัวใจยืนกระต่ายขาเดียวไม่ยอมไป และขอร้องให้แม่กลับไปเสีย

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๒ : ๒๐๗-๒๐๘)

หัวใจมีนิสัยที่แตกต่างจากตัวละครตัวอื่นคือหัวใจมีอารมณ์อ่อนไหวต่อสิ่งที่มากระทบ และมักวิตกกังวลกับทุกๆ เรื่อง เช่น

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๒ วัดร้างกลางป่า เด็กๆ ไปเที่ยวเล่นที่วัดร้างกลางป่า แล้วพลัดเข้าไปติดอยู่ในอุโมงค์ หัวใจก็ร้องตีโพยตีพายว่าไม่น่าเข้ามาเลย จนปิติต้องมาปลด

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๗ บันทึกของหัวใจ ครูให้นักเรียนแต่งกลอนง่ายๆ เกี่ยวกับอะไรก็ได้ หัวใจรู้สึกน้อยใจมานี้ เพราะหัวใจเขียนกลอนถึงมานี้แต่มานี้กลับเขียนถึงเจ้าโตสุนัขของมานี้

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๒๗ ความลับ หัวใจต้องบอกความลับของตนกับเพื่อนๆ เรื่องวัดร้างให้กับตำรวจฟังหัวใจรู้สึกไม่สบายใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ผิดสัญญาซึ่งให้ไว้กับเพื่อนๆ

สาเหตุที่หัวใจมีอารมณ์วันไหว่ง่ายเป็นเพราะหัวใจกำพร้าพ่อแม่ ทำให้หัวใจรู้สึกรักและผูกพันกับเพื่อนที่ด้อย่างมานี้จนถึงขนาดติดเพื่อน เห็นได้จากตอนที่มานี้และหัวใจไปเรียนต่อมัธยมแต่เรียนอยู่กับคนละห้องดังต่อไปนี้

มานี้กับชูใจเดินไปด้วยกันเพราะบ้านอยู่ทางเดียวกัน ระหว่างทางชูใจปรารภว่า “ฉันอยากย้ายไปเรียนห้องเดียวกับเธอจังมานี้ ฉันไม่ชอบเพื่อนที่ห้องของฉันเลย นิสัยไม่ดีชอบใส่ความกันทำให้ถูกครูดุทุกวัน ไม่มี ความสามัคคี ไม่เหมือนเมื่อเราอยู่โรงเรียนเดิม ต่างกันหน้ามือเป็นหลังมือทีเดียว” มานี้หัวเราะ “ฉันคิดว่าเรายังใหม่ต่อกันเพราะมาจากหลายโรงเรียน เมื่อเราอยู่โรงเรียนเดิมนั้น เราเรียนด้วยกันมาตั้งหกปี ต่างรู้นิสัย เห็นอกเห็นใจ จึงรักใคร่สามัคคีกัน อีกไม่นานเราคงจะสนิทสนมกับเพื่อนใหม่ๆ”

“ฉันไม่อยากมีเพื่อนใหม่ เพื่อนใหม่สู้เพื่อนเก่าไม่ได้” ชูใจพูด

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๒ : ๑๙๘-๑๙๙)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนสร้างลักษณะนิสัยของชูใจจากพื้นฐานอารมณ์ที่เติบโตมาในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ชูใจจึงเป็นเด็กที่ต้องการความรักความเข้าใจจากผู้อื่น เพื่อมาชดเชยความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ มานี้คือเพื่อนที่ชูใจรู้สึกสนิทสนมและผูกพันเป็นพิเศษ ประกอบกับมานี้ดีต่อชูใจมาก คอยดูแลเป็นห่วงเป็นใย ปลอดภัยและชี้แนะชูใจอยู่เสมอ รวมถึงตอนสุดท้ายเมื่อชูใจได้พบกับแม่ มานี้พลอยยินดีไปกับชูใจด้วย ความผูกพันที่แนบแน่นและมีมิตรภาพที่สะอาดบริสุทธิ์ของตัวละครทั้งสองเป็นที่จดจำและน่าประทับใจต่อผู้อ่าน ซึ่งเป็นเยาวชนที่ต้องการมีเพื่อนสนิทที่รักใคร่ดีกันเช่นนี้

๓.๒.๓ วีระ

วีระเป็นตัวละครเด็กผู้ชายที่มีบทบาทสำคัญ วีระแสดงถึงความคิดริเริ่มที่จะแสวงหาและผจญภัยในหมู่เพื่อนๆ ช่วงวัยเด็กใน ชั้น ป.๑ ตอนที่ ๒๕ วีระออกปากชวนปิติกับมานะไปเที่ยวสวนหลังบ้านในชั้นป.๒ ตอนที่ ๔ วีระเป็นคนชวนปิติกับมานะไปเที่ยวที่ป่าใกล้ๆ ไร่แดงโม และวีระยังมีคุณสมบัติของผู้เป็นที่ดี ดังเช่นในชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๐ ลูกเสือสำรวจวีระ วีระและเพื่อนๆ เข้าค่ายลูกเสือวีระก็ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าหมู่ และเหตุการณ์ที่แสดงถึงความเป็นผู้นำที่ดีของวีระอย่างชัดเจนที่จะยกมาเป็นตัวอย่างคือเหตุการณ์ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หมู่สี่แสดงเล่นเรื่องบางระจัน เขาช่วยกันจัดฉากสวยเป็นพิเศษ คนดูพากันชอบใจและปรบมือให้ ขณะนั้นลูกเสือคนหนึ่งล้มลงดินไปมาแล้วร้องว่า ฐกั๊ด ฐกั๊ด คนอื่นๆ ตกใจเพราะไม่รู้สาเหตุจึงลุกฮือและวิ่งหนีปิติแผ่นออกไปยืนดูไกลๆ วีระกล้าหาญและสติดีมาก เขาเข้าไปดูที่ข้อเท้าลูกเสือคนนั้น เห็นมีเลือดออกซิบๆ แต่ไม่เห็นแผลถนัดเพราะไฟไม่สว่าง เขาเอปากดูดเลือดบนเท้าแล้วเอาผ้าพันคอรัดเหนือแผล ครู่กับหมดประจำอำเภอร่วงมา ถือไฟฉายส่องดูเห็นตะขาบตัวใหญ่อยู่นั่นนั้น หมอตระจาดูแผลแล้วบอกว่าตะขาบกัด ไม่ใช่งู และอุ้มลูกเสือคนนั้นไปใส่ยา ใครๆ ก็นิยมยกย่องวีระว่ากล้าหาญและเสียสละสมกับที่เป็นนายหมู่ เมื่อเหตุการณ์สงบลง ครูก็ให้แสดงต่อไป

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑ : ๘๐-๘๑)

เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นความกล้าหาญและเสียสละของวีระที่รีบเข้าไปช่วยเพื่อนซึ่งถูกตะขาบกัดโดยไม่เกรงกลัวอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับตัวเอง และเมื่อวีระเรียนอยู่ชั้น ป.๖ วีระได้รับเลือกให้เป็นประธานนักเรียน แสดงว่านักเรียนส่วนใหญ่ในโรงเรียนไว้วางใจให้วีระเป็นผู้นำของนักเรียน

นอกจากนี้วีระยังเป็นเด็กเรียนหนังสือเก่งและมีน้ำใจต่อผู้อื่น เห็นได้จากวีระช่วยสอนหนังสือให้กับเพชรที่ไม่ได้เรียนหนังสือเพราะเห็นว่าเหตุที่เพชรมีพฤติกรรมก้าวร้าวเพราะไม่มีใครคอยอบรมสั่งสอน ถ้ามีคนคอยอบรมสั่งสอนเพชรน่าจะเป็นคนดีได้ ซึ่งวีระสามารถอบรมสั่งสอนเพชรให้มีความรู้และมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นมาได้

นิสัยสำคัญอีกประการของวีระที่เกื้อหนุนให้วีระเติบโตเป็นคนดีคือ ความกตัญญูต่อลุงและป้า ซึ่งเลี้ยงวีระมาตั้งแต่เด็ก ดังต่อไปนี้

ลุงยิ้ม แล้วเล่าเรื่องของเขา สรุปเป็นใจความว่า พ่อของวีระเป็นน้องชายคนเล็กของลุง ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารมีข้าศึกบุกเข้ามาทางชายแดนของประเทศ พ่อของเขาไปรบและถูกข้าศึกฆ่าตาย แม่ของเข่าเศร้าโศกมากพอให้กำเนิดวีระได้สิบห้าวัน แม่ของวีระก็ถึงแก่กรรม ลุงและป้าสะใภ้ของเขาไม่มีบุตร จึงไปรับเขาจากชนบทมาอยู่ที่นี้และรักใคร่เลี้ยงดูเขาเหมือนบุตรจริงๆ วีระได้ฟังแล้ว รู้สึกสำนึกในบุญคุณของลุงกับป้าเป็นอันมาก เขาตั้งใจอย่างแน่วแน่ ที่จะเป็นคนมีความกตัญญูต่อลุงและป้า จะเป็นคนดีอยู่ในโอวาท และจะอุปการะเลี้ยงดูลุงและป้าเมื่อท่านแก่ชราลง เขาจะเป็นชาวสวนเหมือนลุงและจะดำรงวงศ์ตระกูลของลุงให้มีชื่อเสียงรุ่งเรืองต่อไป เขาจึงให้สัญญากับลุงว่า “เป็นบุญของผมที่มีลุงกับป้า มิฉะนั้นผมอาจจะตาย หรือเป็นเด็กเลวๆไปแล้ว ผมขอสัญญาว่าจะเป็นคนดีตามที่ลุงต้องการ”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๒ : ๔-๕)

ด้วยความตระหนักในบุญคุณของลุงกับป้าวีระจึงประพฤติตัวเป็นคนดีไปจนโตเป็นวัยรุ่น เมื่อเรียนจบชั้นป.๖ วีระได้รับรางวัลเรียนดี และเป็นนักเรียนตัวอย่างในทุกด้าน รวมถึงเป็นประธานนักเรียนที่ช่วยเหลือกิจการต่างๆ ของโรงเรียนอีกด้วย

การที่ผู้เขียนสร้างตัวละครวีระขึ้นมาให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งนิสัยใจคอและสติปัญญา แม้วีระจะมีปมที่กำพรว้าพ่อแม่ แต่วีระก็ได้รับความรักความเอาใจใส่จากลุงและป้าสะใภ้ และความกตัญญูที่วีระมีต่อลุงและป้าสะใภ้ ทำให้วีระตั้งใจประพฤติตนเป็นคนดี แสดงเจตนาของผู้เขียนที่ตั้งใจให้วีระเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติตนให้กับเด็กนักเรียนที่ได้อ่านหนังสือเรียนชุดนี้

๓.๒.๔ ปิติ

ปิติเป็นตัวละครเด็กผู้ชายที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมาให้มีพัฒนาการด้านลักษณะนิสัย กล่าวคือในช่วงแรกของเรื่อง ปิติเป็นเด็กนิสัยไม่ค่อยดี ค่อนข้างซุกซน ดังเช่นในชั้นป.๓ ตอนที่ ๑ ปิติกับยาย ยายใช้ให้ปิติหั่นหยวกกล้วย ปิติแกล้งหลอกยายว่าโดนมีดบาด ให้ยายตกใจเล่น ดังต่อไปนี้

“หิวข้าวหรือยัง” ยายถาม “ถ้ายังไม่หิว ช่วยหันหอยกกล้วยให้ยายหน่อยยายจะต้มให้หนู”

“ได้รับยาย” ปิติตอบแล้วก็หันหอยกกล้วยใส่กระจาดอย่างกระฉับกระเฉงจนเหงื่อเปี่ยมโชกไปทั้งตัว ยายเตือนว่า “ระวังจะฉีดยาตัวเองเข้านะปิติ” พอยายพูดจบ ปิตีก็ร้องลั่นสะบัดมือไปมา ทำหน้าแบ่ ยายตกใจปราดเข้ามาคว้ามือปิติขึ้นดูไม่เห็นมีบาดแผล ปิติหัวเราะชอบใจ ยายโกรธจึงว่า “ปิติเจ้าทำตัวเป็นคนหลอกลวงเช่นนี้ ระวังจะเป็นเด็กเลี้ยงแกะ

ปิติเข้าไปกอดประจบยาย “ขอโทษเถอะครับยายผมนี้กว่ายายจะชอบเสียอีก ผมจะเป็นเด็กเลี้ยงแกะได้อย่างไรครับ”

“เด็กเลี้ยงแกะที่ยายเคยอ่านในหนังสือนะซี เขาเป็นเด็กไม่ดีชอบพูดจาเหลวไหลหลอกให้คนเข้าใจผิด เขาพาฝูงแกะไปเลี้ยงที่ชายทุ่ง นึกสนุกขึ้นมาก็ร้องตะโกนอะอะว่าหมาป่ามากินแกะหมดแล้ว พวกชาวนาที่อยู่ใกล้ได้ยินก็คว้ามิด คว่าไม้ จะมาช่วยแต่ไม่เห็นหมาป่า...ครั้นวันหลังหมาป่ามาจริง ร้องตะโกนอย่างไรก็ไม่ไม่มีใครเชื่อ เพราะเขาคิดว่าจะถูกหลอกเหมือนคราวก่อน นี่แหละเจ้าอย่าหัดเป็นคนพูดปด จะไม่มีใครเชื่อถือเหมือนเด็กเลี้ยงแกะ จำไว้นะ ปิติ”

ปิติกราบขอโทษยายแล้วว่า “ครับยาย ผมจะจำไว้ จะไม่พูดจาเหลวไหลหลอกใครต่อไป”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑ : ๓-๔)

แม้ปิติจะซุกซนและเกเรไปบ้าง แต่ปิตีก็เป็นเด็กไม่ผิด ดังที่ผู้เขียนบอกผ่านความคิดของปิติดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปิติได้ยืมครุใหญ่พูดชมเชยวีระ และได้เห็นทุกคนแสดงความชื่นชมยินดี เขารู้สึกดีใจและภูมิใจที่เขาได้เป็นเพื่อนใกล้ชิดสนิทสนมคนหนึ่งของวีระ ปิติตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าเขาจะเอาอย่างวีระ จะพยายามเปลี่ยนแปลงนิสัยเดิมที่ไม่ดี เช่น นิสัยเกียจคร้าน นอนตื่นสาย ขลาดกลัว และชอบเลี้ยงงาน เขาจะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สมกับเครื่องแบบลูกเสือที่เค้าแต่งด้วย

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๒ : ๓-๔)

ตั้งแต่ปิติรู้ข่าวเกี่ยวกับเพชร ทุกเย็นหลังเลิกเรียนเขามักจะไปนั่งใต้ต้นพิกุลข้างจอมปลวกในสวนหลังบ้าน ตาเหม่อลอยเฝ้าคิดถึงแต่เรื่องเพชร...เรื่องของเพชรมีอิทธิพลเหนือจิตใจของเขามาก ทำให้เขาคิดถึงตัวเองว่า ตัวเองก็โตมากแล้ว แต่ยายมักจะตำหนิตนเตือนเสมอว่า เป็นคนเกียจคร้าน นอนตื่นสาย การงานถ้าไม่เตือนก็ไม่ทำ ชอบแต่สนุกสนานเฮฮาและตลกคะนองไม่เป็นเรื่อง ไม่รู้จักช่วยตัวเอง บางครั้งก็เป็นคนพาล ผิดกับคนอื่นที่อยู่ในวัยเดียวกัน พ่อแม่เคยเตือนให้เขาประพฤติตนเป็นคนดี และให้ขยันเอาการเอางาน จะได้เป็นศรีแก่วังศ์วาน ปิตียิ่งคิดพิจารณาก็ยิ่งเห็นว่า ตนมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ เรียนหนังสือก็ไม่เก่ง และขี้เกียจทำการบ้าน จึงมักถูกรุดและถูกทำโทษเสมอ ยังไม่มีใครชมเชยว่าเขาทำอะไรดีเลยสักครั้งเดียว เขาตัดสินใจแน่วแน่ว่า จะปรับปรุงตัวเอง ให้เป็นคนดีตั้งแต่นี้เป็นต้นไป เมื่อคิดได้เช่นนั้น เขารู้สึกปลอดภัยจึงกลับบ้าน เมื่อมาถึงบ้าน เห็นยายกำลังกวาดหยากไย่ตามเพดานและข้างฝา ปิติรีบช่วยกวาดพื้นอย่างขะมักเขม้น จนยายรู้สึกประหลาดใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๒ : ๖๕-๖๖)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าแม้ปิติจะเหลวไหลไปบ้าง แต่ปิตีก็สำนึกผิดและอยากจะปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เป็นคนดีขึ้น เช่น ตอนที่ปิตีหลอกยายว่าโดนมีดบาดพยายาตกเตือนปิตีก็ขอโทษและสำนึกตน เมื่อปิตินึกถึงวีระที่มีคนชื่นชม ปิตีก็ตั้งใจจะเป็นคนดีให้ได้เหมือนวีระ เหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปิตีมากที่สุด คือ เรื่องที่เกิดขึ้นกับเพชร เดิมเพชรเป็นเด็กยากจน ครอบครัวยากจน แต่ด้วยความตั้งใจขวนขวายทำให้เพชรมาเรียนหนังสือกับวีระ เพชรพยายามหารายได้ช่วยครอบครัวและมีโอกาสช่วยตำรวจจับผู้ร้ายได้ และสุดท้ายเพชรได้เข้าโรงเรียน และได้รับคำชมเชยว่าเป็นตัวอย่างของเยาวชนที่ดี เรื่องราวของเพชรทำให้ปิตีคิดว่าตนเองมีโอกาสดีกว่าเพชร แต่กลับไม่เห็นค่า เมื่อคิดได้ดังนั้นปิตีจึงตั้งใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นจนท้ายที่สุด ปิตีก็เป็นเด็กดี

สาเหตุที่เป็นแรงกระตุ้นสำคัญ ให้ปิตียืนยันตั้งใจเรียนและตั้งใจทำงานหารายได้พิเศษ คือ ปิตียากได้ม้าตัวใหม่มาแทนเจ้าแก้วม้าตัวเดิมที่ตายไป จนเมื่อชั้นป.๔ ตอนที่ ๖ เพื่อนใหม่ ปิติได้รู้จักกับ ทวีป เกษตรอำเภอคนใหม่ ทวีปแนะนำให้ปิติเลี้ยงปลานิล ซึ่งปิตีตกลงเลี้ยงปลานิลและนำเงินไปซื้อสลากรอบค้อมเมื่อถูกรางวัลปิตินำเงินไปซื้อลูกม้าตัวใหม่ได้สนใจ

ในที่สุดปิตีกลายเป็นเด็กดีตั้งใจเรียนหนังสือ มีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ ดังเห็นได้จากชั้นป.๔ ตอนที่ ๒๖ *เกียรติของปิติ* ปิติไม่สบายขณะเข้าสอบแล้วสมคิดส่งกระดาษคำตอบมาให้ปิตีก็ไม่ยอมรับและพยายามทำข้อสอบด้วยตัวเอง นอกจากนี้ปิตียังมีโอกาสช่วยเหลือทางราชการจับคนร้ายขายยาเสพติด ช่วยจับคนร้ายที่เข้าไปขโมยของในที่ว่าการอำเภอ

จนในชั้นป.๕ ตอนที่ ๑๑ *เยาวชนคนดี* ปิติเป็นหนึ่งในเยาวชนที่ได้รับเลือกจากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ที่คัดเลือกเยาวชนผู้มีความรู้ ความสามารถ ฉลาด และมีความประพฤติดีเป็นตัวแทนเข้าอบรม และในวันสุดท้ายของการอบรมปิติได้รับรางวัลเยาวชนคนดีจากหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ทำให้ปิติปลื้มใจมาก

ผู้เขียนสร้างให้ปิติเป็นตัวละครที่สร้างสีสันให้กับหนังสือเรียนชุดนี้ ด้วยความซุกซนเหลวไหลไปบ้าง เหมือนเด็กทั่วไป และยังมีพฤติกรรมที่สร้างความขบขันให้แก่เพื่อนๆ ดังเช่นในชั้นป.๑ ตอนที่ไปโรงเรียนครั้งแรก ปิติซึ่งเป็นเด็กผู้ชาย กลับไปทักทายครูใหญ่โดยใช้คำลงท้ายว่า ค่ะ ตามจูใจกับมานี้ ดังต่อไปนี้

ที่บันไดหน้าโรงเรียน ครูใหญ่ยืนยิ้มรออยู่ ครูใหญ่ให้ย่าของจูใจและพ่อของเด็กๆ ย่าและพอกี้ไหว้ตอบเด็กทั้งสามคนก็ไหว้ครูใหญ่

ครูใหญ่ “เด็กสามคนน่ารักมาก คงจะไม่ชน ชี้อะไรกันบ้าง”

มานี “ฉันชื่อมานีค่ะ”

จูใจ “ฉันชื่อจูใจค่ะ”

ปิติได้ยินก็บอกว่า “ฉันชื่อปิติค่ะ”

ผู้ใหญ่ทั้งสี่คนหัวเราะ ปิติไม่รู้ว่าคุณใหญ่หัวเราะอะไร จึงทำหน้าเหวอ ครูใหญ่หัวเราะแล้วพูดว่า”เธอเป็นผู้ชายต้องพูด ครับ นะปิติ” ปิตินึกได้ก็หัวเราะ ชูใจและมานึกหัวเราะ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เล่ม ๒:๓๐-๓๑)

หรือในตอนที่คุณครูให้นักเรียนเขียนกลอนง่ายๆ อะไรก็ได้ ปิติก็เขียนจากใจจริง ด้วยกลอนพินทุที่ไม่ไพเราะ แต่ทำให้ผู้อ่านอดออดออดไม่ได้ว่า

คิดถึงเจ้าแก แหงแกตายไป
เราแสนเสียใจ ไม่มีมาชี
ต้องเดินด้วยขา เมื่อยล้าเต็มที
เจ้าแกแสนดี ไม่น่าตายเลย

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑: ๗๒)

อีกสิ่งหนึ่งที่แสดงว่าปิติเป็นเด็กที่อารมณ์ดีเป็นนิจ คือ บ้านที่ของปิติ ดังต่อไปนี้

๑๖ กันยายน ๒๕๒๖

เจ้าจุฬิบอกว่า คณะนักดนตรีย้ายบ้านไปแล้ว เขาฝากขอบใจเราที่แนะนำบ้านที่มีทำเลดีให้ แต่ยายเจิมคงไม่ขอบใจเราแน่ เพราะแกขาดรายได้ไป

วันนี้ครูพาไปศึกษานอกสถานที่ที่โรงงานทำผลไม้กระป๋องเจ้าของโรงงานใจดี ให้ชิมสับปะรดกระป๋องอร่อยจัง เขาบอกว่าได้สับปะรดจากไร่ลุงของวีระเป็นส่วนใหญ่

เจ้านิลหายเกือบเป็นปกติแล้ว เขียนรายงานทำการบ้านเสร็จกันนอน แอน-แอน

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๒: ๑๒)

การที่ปิติเป็นเด็กไม่อยู่ในกรอบความประพฤติของเด็กดีในตอนแรกๆ แล้วค่อยปรับปรุงตัวและมีโอกาสแสดงความสามารถหลายครั้งด้วยกัน จนสุดท้ายได้รับตำแหน่งเยาวชนดีเด่น รวมถึงเป็นตัวละครที่อารมณ์ดี และสร้างความสนุกสนานให้ผู้อ่านเสมอ จึงเป็นเหตุให้ปิติเป็นตัวละครที่มีเสน่ห์ มีชีวิตชีวา และเป็นธรรมชาติ เหมือนเด็กๆ ทั่วไป ที่ทำผิดพลาดบ่อยๆ ผู้อ่านจึงรู้สึกประทับใจกับตัวละครปิติแม้จะไม่ใช่ว่าตัวละครที่สมบูรณ์แบบก็ตาม

๓.๒.๕ เพชร

เพชรเป็นตัวละครเด็กผู้ชายที่มีพัฒนาการด้านลักษณะนิสัยเช่นเดียวกับปิติ คือในตอนแรกเพชรจะมีกิริยาไม่เหมาะสม เกเร พุดจาไม่ดีกระโชกโฮกฮาก ดังเช่นชั้นป.๓ ตอนที่ ๖ *ครอบครัวของเพชร* ซึ่งเพชรพบกับวีระครั้งแรกดังต่อไปนี้

หญิงคนนั้นมองดูวีระอย่างพิจารณา แล้วว่า “พวกข้าอพยพมาจากตำบลอื่น มาเร่ร่อนอยู่ที่นี้หวัน แล้ว เพิ่งมีเอ็งนี้แหละพูดดีกับข้าเป็นคนแรก ทำทางเอ็งเป็นคนมีอัธยาศัยดี พวกข้าอดอยากหากินผิดเคือง เห็น ที่นี้มี ป่าพออาศัยเผ่าถ่านขายได้บ้าง จึงคิดสร้างกระท่อมอยู่ เอ็งคงจะมีอายุเท่าๆ กับเจ้าเพชรลูกคนโตของข้าที่กำลัง ช่วยพ่อของเขาสรางกระท่อมอยู่นั้นแหละ”

พอวีระรู้ว่าครอบครัวนี้จะมาอยู่เพื่อเผ่าถ่านขายก็หน้าเสีย คิดในใจว่าป่าแถบนี้ น่าจะหมดคราวนี้เอง เขาควรจะรีบบอกให้ลุงรู้โดยรีบด่วน พอดีเพชรเดินเข้ามากระท่อมถามวีระว่า “แกจะมาหาเรื่องกับพวกข้าหรือ พ่อ กับแม่ของข้ามีบัตรประชาชนนะ”

“หยุดนะเจ้าเพชร เขาพูดดีกับแม่นะ ผิดกับคนที่มาถามเรื่องบัตรประชาชนนั้นมาก” แม่เพชรบอก เพชรจึง ยิ้มกับวีระแล้วพูดเบาๆ ว่า “นี่ว่าแกมาซู่แม่ข้าเหมือนเจ้าคนก่อน ข้าจะชกเสียให้คว่ำ” แล้วเขาก็ทำงานต่อ วี ระนั่งดูเพชรทำงานอยู่ครู่หนึ่ง ก็ลาแม่ของเพชรกลับบ้าน เขาคิดว่าครอบครัวนี้คงเรียนหนังสือมาน้อย จึงพูดจา ข้าเอง แก วีระรู้สึกชอบเพชรมาก ถ้าเพชรเรียนหนังสือ เขาคงจะพูด ฉันทะ และพูดจาเพราะกว่านี้

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑: ๔๗)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าเหตุที่พฤติกรรมในช่วงแรกของเพชร ที่พูดจาไม่ดีและดูเกเรนั้นเป็น เพราะเพชรไม่ได้เรียนหนังสือ แต่เมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมของเพชรที่คอยช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อ และแม่ แสดงให้เห็นว่าเพชรมีความกตัญญู และโดยแท้จริงแล้วเพชรน่าจะเป็นเด็กนิสัยดี ถ้าได้รับการ ชี้นำที่ถูกต้อง ดังเช่นที่วีระแสดงความเห็นเกี่ยวกับเพชรไว้ว่า

วีระพูดว่า“ที่แรกเพชรพูดกระซอกโฮกฮาก กิริยาก็ด่างไม่สุภาพ พอเขาเห็นฉันพูดและปฏิบัติต่อลุง เขาก็เอาอย่าง ลุงปรึกษากับป้าว่า จะให้ฉันอบรมมรรยาทให้เพชร เพราะดูท่าทางเขาฉลาดและความจำดี ถ้า ได้คบกับคนดีก็จะพลอยดีด้วย ลุงว่าถ้าครอบครัวของเขาเดือดร้อนอะไรก็จะช่วยเหลือ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑:๕๒)

แม้เพชรจะไม่ได้เข้าโรงเรียนแต่เพชรยังเป็นเด็กที่ไม่เรียน ครั้งหนึ่งเพชรเคยหนีพ่อไปโรงเรียน ดูนักเรียน เรียนหนังสือ ท่องสูตรคูณ และในชั้นป.๓ ตอนที่ ๗ เพชรอยากเรียนหนังสือ เมื่อเพชรมีโอกาสได้เรียน หนังสือกับวีระเพชรจึงตั้งใจเป็นอย่างมาก ดังต่อไปนี้

เพชรมาเรียนหนังสือกับวีระทุกคืน แต่บางครั้งก็เป็นคนสอนให้ เขามีกิริยา ว่าเร่งเบิกบานเสมอขณะ เรียนหนังสือ ค่ำลงวีระจุดตะเกียงนั่งอ่านหนังสือหรือทำการบ้านรออยู่ที่หน้ามุข พอเพชรมาถึง วีระก็ให้เพชร อ่านหนังสือ บางทีเพชรจะถามถึงคำ หรือข้อความที่เขาอยากเขียนได้ วีระก็บอกให้เขาเขียน เพชรขยันและ ตั้งใจเรียนจนสามารถอ่านเขียนได้มากแล้ว ลุงชมว่าเขาสมองดีจดจำอะไรได้รวดเร็วและแม่นยำ คืนหนึ่งเพชร ถามวีระว่า “นากเขียนอย่างไร ฉันเขียนนาได้ น-า นา จะเอาตัวอะไรใส่ลงไป จึงจะอ่านว่านาก”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑: ๖๗)

นอกจากนี้เพชรยังเป็นเด็กที่กล้าหาญเป็นอย่างมาก เช่นในชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๘ ผู้กล้าหาญ เพชรเห็นคนร้ายลอบวางเพลิงที่ทำการไปรษณีย์ เพชรรีบนำความไปแจ้งแก่ตำรวจ โดยไม่เกรงกลัวว่าคนร้ายจะทำอันตรายตนเอง ผลจากการกระทำของเพชรทำให้นายอำเภอช่วยเหลือให้เพชรและน้องได้เข้าโรงเรียน อีกเหตุการณ์ที่แสดงถึงความกล้าหาญของเพชรคือ ในชั้นป.๔ ตอนที่ ๒ วัดร้างกลางป่า เด็กๆ ไปเที่ยวเล่นที่วัดร้างแล้วเจอกับงูจงอางดังต่อไปนี้

เด็กผู้ชายช่วยกันดึงกิ่งไม้ออก ทันใดนั้น พวกเด็กๆ ได้ยินเสียงขอพ้อๆ โกล้งๆ พอหันไปดูก็เห็นงูจงอางตัวใหญ่ชูคอแผ่แม่เบี้ยสูงเกือบเสมอสีระของวีระ ทุกคนตกใจแทบสิ้นสติ ไม่รู้จะทำอย่างไร ต่างยืนนิ่งไม่กล้าขยับเขยื้อน เพชรได้สติก่อนเพื่อน รีบพุ่งฉวยทิ่มแทงคอของมันอย่างแม่นยำ ฉวยกดติดแน่นอยู่กับคอ งูพวกเด็กไม่รอช้าวิ่งออกจากอุโมงค์อย่างไม่คิดชีวิต

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑: ๑๖-๑๗)

เหตุการณ์นั้นนอกจากแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของเพชรแล้ว ยังแสดงถึงความมีสติและกล้าตัดสินใจในเวลาคับขันของเพชรอีกด้วย อีกเหตุการณ์ที่แสดงถึงความมีสติและไหวพริบยามคับขันของเพชร คือ ในชั้นป.๖ ตอนที่ ๘ เพื่อนของเพชร เพชรถูกมิชชันนารีหลอกให้ไปเฝ้าโคกระบือ ซึ่งถูกขโมยมาที่โรงเลื่อยร้าง เพชรแกล้งทำเป็นพอใจที่ได้ทำงานนี้ แต่แอบเขียนรหัสลับใส่ไว้ในเงินที่ฝากไปให้แม่ และเบาะแสจากรหัสลับนี้เองช่วยให้ ตำรวจและเพื่อนตามหาเพชรจนเจอ และจับผู้ร้ายได้

จากพื้นฐานทางครอบครัวที่ยากจนทำให้เพชรไม่ได้เรียนหนังสือและขาดการอบรมสั่งสอน เรื่องมารยาทและการวางตัวในสังคม เพชรจึงมีกิริยาจาที่ไม่เหมาะสม แต่เพชรใฝ่ดีและกล้าหาญ จึงมีโอกาสพัฒนาตนเองด้วยการศึกษาเล่าเรียน แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการให้เพชรเป็นตัวแทนของเด็กที่แม้จะอยู่ในครอบครัวที่ยากจนแต่หากใฝ่ดีและได้รับโอกาสที่ดีก็กลายเป็นคนดีมีคุณภาพต่อสังคมได้

๓.๒.๖ จันทร

จันทรเป็นตัวละครเด็กผู้หญิงที่มีพัฒนาการด้านลักษณะนิสัย ผู้เขียนปูพื้นเพให้จันทรเป็นเด็กมีปมด้อยเรื่องขาพิการ ค่อนข้างเก็บตัวและไม่ยินดีจะผูกมิตรกับผู้อื่น ดังเช่นในชั้น ป.๔ ตอนที่ ๘ จันทร ซึ่งมานับกับชูใจพบจันทรที่สะพานขณะไปโรงเรียนดังต่อไปนี้

เช้าวันหนึ่งมานี ชูใจเดินมาโรงเรียนด้วยกัน พอถึงทางแยกที่บรรจบกับถนนใหญ่ เขาและเห็นจันทรกำลังเดินขึ้นสะพาน ขาข้างหนึ่งของจันทรพิการลีบเล็ก ทำให้เขาเดินกะเผลกกะเผลก มือหนึ่งถือหนังสือห่อใหญ่ อีกข้างหนึ่งถือห่อข้าว สะพานนั้นลาดชัน มานีเกรงว่าจันทรจะลื่นไถลล้มลงไป จึงรีบวิ่งเข้าไปหาแล้วพูด

ว่า “ฉันช่วยเธอถือหนังสือดีไหมจ๊ะ” พลงยื่นมือไปดึงหนังสือ จันทรกระซอกหนังสือกลับ ทำหน้าบึ้ง
รับเดินกระเผลกคะเผลกข้ามสะพานไปโดยเร็ว

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑: ๘๒-๘๓)

จากเหตุการณ์นี้ทำให้มานีกับชูใจหาทางช่วยเหลือจันทร ทั้งสองคนพยายามไปคุยกับจันทร
จนในที่สุดจันทรยอมเปิดใจเล่าเรื่องของตนเองให้มานีกับชูใจฟังว่าเธอเป็นเด็กกำพร้าพ่อแม่ อาศัยอยู่
กับน้ำและน้ำเขย ที่ทำเครื่องสานขาย จันทรมักถูกน้ำเขยและลูกของน้ำกลั่นแกล้งอยู่เสมอ เมื่อมานีกับ
ชูใจรู้ปัญหาของจันทรแล้ว พยายามช่วยเหลือจันทรโดยชักชวนเพื่อนๆ และผู้ปกครองให้ไปซื้อเครื่อง
จักสานที่ร้านน้ำของจันทร เมื่อน้ำและน้ำเขยของจันทรเห็นว่าจันทรพาลูกค้ามาอุดหนุนก็ดูแลเอาใจใส่
จันทรมากขึ้น ส่วนตัวจันทรเองก็ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากที่เคยเก็บตัวไม่ยุ่งกับใคร ก็กล้าจะพูดคุยกับ
เพื่อนและสนุกสนานร่าเริงได้เหมือนเด็กคนอื่น ๆ

จันทรมีความสามารถพิเศษคือ จันทรเป็นคนเสียงดีอ่านทำนองเสนาะและร้องเพลงได้ไพเราะ
ดังที่ในชั้นป.๖ ตอนที่ ๗ พระมหากษัตริย์คุณ จันทรอ่านโคลงสยามมานุสสติ และร้องเพลงความฝันอัน
สูงสุด ให้นักเรียนทั้งโรงเรียนฟังในการซ้อมใหญ่ ก่อนจันทรจะไปแสดงเฉพาะพระพักตร์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งจันทรทำได้ดีมากดังต่อไปนี้

ตอนที่จันทรอ่านทำนองเสนาะโคลงสยามมานุสสติและร้องเพลงความฝันอันสูงสุดนั้น ภายในห้อง
ประชุมเสียบกริบ ได้ยินแต่เสียงหวาน แจ่มใส ชัดเจน ก้องกังวานไพเราะ บทร้อยกรองและเนื้อเพลงมีเนื้อความ
โน้มน้าวให้รำลึกถึงความเป็นชาติ กอปรกับน้ำเสียงที่แผ่ด้วยอารมณ์ของผู้ขับทำนอง ทำให้ผู้ฟังทุกคนนั่งนิ่ง
ประหนึ่งถูกสะกดด้วยมนต์ขลัง บังเกิดความซาบซึ้งซาบซ่านไปทั้งกายและใจ เพลงมาร์ชสยามมานุสสติมีทั้ง
ความไพเราะด้วยเสียงหวานแหลมของจันทร ประสานกับเสียงท่วงทำนองของนักเรียนชายสามคน และความ
คึกคักฮึกหาญของจังหวะดนตรีประกอบการแสดงจบลง ทุกคนก็ปรบมือดังกึกก้องด้วยความชื่นชมยินดี จันทรนำตา
คลอด้วยความตื่นเต้นใจ ความรู้สึกอับอายในรูปร่างอัปลักษณ์ของตนหมดไปอย่างสิ้นเชิง

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๑: ๘๓)

จากเหตุการณ์นี้เป็นเหตุให้จันทรได้รับพระมหากษัตริย์คุณ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรด
เกล้าโปรดกระหม่อมให้แพทย์หลวงรับตัวจันทรไปรักษาขาพิการที่กรุงเทพฯ

จากปมปัญหาทางครอบครัวรวมถึงความอับอายที่ตนเองขาพิการ ทำให้จันทรเป็นเด็กเก็บตัว
และไม่ยอมเป็นมิตรกับใครจนเมื่อมาพบมานีและชูใจที่พยายามช่วยเหลือ จันทรจึงยอมเปิดใจและ
ปรับปรุงตัวเองไปในทางที่ดีขึ้น แสดงทัศนะของผู้เขียนว่าการคบเพื่อนที่ดีที่มีความรักความห่วงใย
อย่างจริงใจช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กให้ดีขึ้นได้ และความสามารถพิเศษเรื่องร้องเพลงของ
จันทรแสดงทัศนะผู้เขียนว่าคนที่มีข้อบกพร่องในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจมีความสามารถทางใดทางหนึ่ง

เป็นพิเศษก็ได้ และเมื่อค้นพบควรเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกถึงความสามารถเหล่านั้น เพื่อให้ตนเองภูมิใจ และสังคมยอมรับ

๓.๓ แนวคิด

แนวคิดของเรื่อง คือทศนะที่ผู้เขียนมีต่อชีวิต หรือสารที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อให้ผู้อ่านทราบ ซึ่งแนวคิดในนวนิยายมีแนวคิดที่ผู้เขียนต้องการเสนอให้ผู้อ่านทราบอยู่หลายแนวคิด ดังนั้นแนวคิดในนวนิยายแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ แนวคิดของเรื่องทั้งเรื่อง เรียกว่าแนวคิดใหญ่ และแนวคิดเฉพาะบางตอนของเรื่องเรียกว่าแนวคิดย่อย

เนื่องจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่สอนวิชาความรู้ด้านภาษาไทยให้นักเรียน ดังนั้นแนวคิดใหญ่ของเรื่องจึงเป็นการสอนความรู้ และทักษะต่างๆ ของวิชาภาษาไทย แต่ขณะเดียวกันมีการสอดแทรก แนวคิดย่อยต่าง ทั้งเรื่อง แนวทางการดำเนินชีวิต รวมถึงคุณธรรมต่างๆ ความรักชาติ และความห่วงใยในศิลปวัฒนธรรมของชาติ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ไว้ในเนื้อเรื่องแต่ละตอนด้วยเช่นกัน ดังนั้นการวิเคราะห์แนวคิดในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ จึงวิเคราะห์เฉพาะแนวคิดย่อยที่ประมวลมาทั้งหมดดังต่อไปนี้

๑. ความมีน้ำใจ
๒. ความซื่อสัตย์สุจริต
๓. ความอดุสาหะ
๔. ความกตัญญูกตเวที
๕. ความสามัคคี
๖. ความมีสติ และความมีเหตุมีผล
๗. คุณค่าของการศึกษา
๘. ความเคารพสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๙. ความห่วงใยศิลปวัฒนธรรมของชาติ
๑๐. การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ
๑๑. แนวทางการดำรงชีวิตในสังคม

จากการศึกษาพบว่าเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ แนวคิดย่อย ที่ประมวลทั้ง ๑๑ ประการ แทรกอยู่ในเนื้อเรื่องแต่ละตอน ตามที่ปรากฏในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ ตารางแสดงแนวคิดในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

ขั้นตอน	ชื่อตอน	ความมี น้ำใจ	ความ ซื่อสัตย์ สุจริต	ความ อดทน	ความ กตัญญู กตเวที	ความ สามัคคี	ความมีสติ และมี เหตุผล	คุณค่าของ การ ศึกษา	ความเคารพ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	ความ ห่วงแหน ศิลปวัฒน- ธรรมของชาติ	การรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติ	แนว ทางการ ดำรงชีวิต ในสังคม
๓/๑	ปิตักบยาย		✓									
๓/๓	นกเขาเอย										✓	✓
๓/๔	ยาเสพติดเป็นอันตราย						✓					✓
๓/๖	ครอบครัวของเพชร	✓						✓				
๓/๗	เพชรอยากเรียนหนังสือ	✓						✓				
๓/๙	คนมีประโยชน์		✓					✓	✓	✓		✓
๓/๑๐	ลูกเสือสำรองวีระ	✓					✓					
๓/๑๑	เรื่องของวีระ				✓							
๓/๑๒	ต้องช่วยกัน	✓	✓		✓			✓				
๓/๑๔	รับเสด็จ								✓			
๓/๑๕	หางานทำ		✓	✓	✓							
๓/๑๗	เที่ยวขายทะเล	✓									✓	✓

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

ขั้นตอน	ชื่อตอน	ความมี น้ำใจ	ความ ซื่อสัตย์ สุจริต	ความ อดสาหะ	ความ กตัญญู กตเวที	ความ สามัคคี	ความมีสติ และมี เหตุผล	คุณค่าของ การ ศึกษา	ความเคารพ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	ความ ห่วงแหน ศิลปวัฒน- ธรมของชาติ	การรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติ	แนว ทางการ ดำรงชีวิต ในสังคม
๓/๑๘	ผู้กล้าหาญ	✓		✓			✓		✓			
๓/๑๙	เก็บหอมรอมริบ			✓								✓
๔/๒	วัดร้างกลางป่า					✓	✓					
๔/๓	ที่งานสงกรานต์		✓							✓		
๔/๔	จดหมายจากสุพรรณบุรี									✓		
๔/๖	เพื่อนใหม่			✓								✓
๔/๗	บันทึกของซูโจ								✓			
๔/๘	จันทร์	✓										
๔/๙	ความไฝฝันของปิติ			✓		✓						
๔/๑๑	ลูกกวาดมหัศจรรย์		✓				✓					✓
๔/๑๒	สุวรรณสาม	✓			✓							
๔/๑๓	นกเจ้าฟ้า								✓		✓	

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

ขั้นตอน	ชื่อตอน	ความมี น้ำใจ	ความ ซื่อสัตย์ สุจริต	ความ อดทน	ความ กตัญญู กตเวที	ความ สามัคคี	ความมีสติ และมี เหตุผล	คุณค่าของ การ ศึกษา	ความเคารพ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	ความ ห่วงใย ศิลปะวัฒน- ธรมของชาติ	การรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติ	แนว ทางการ ดำรงชีวิต ในสังคม
๔/๑๔	รู้ไว้ไว้ว่าใส่บาแบกหาม							✓				
๔/๑๕	นักสืบน้อย						✓		✓			
๔/๑๖	เจ้าโตเป็นเหตุ					✓	✓					
๔/๑๗	เสียงตามสาย											✓
๔/๑๘	เจ้านิล			✓								
๔/๒๐	คำไทย									✓		
๔/๒๒	เพลงพวงมาลัย					✓				✓		
๔/๒๓	ห้องสมุดโรงเรียน							✓				
๔/๒๔	ไม้สรวัดประโยชน์									✓	✓	✓
๔/๒๕	ท้องเมืองไทย									✓		
๔/๒๖	เกียรติของปิติ		✓	✓								
๔/๒๗	ความลับ		✓			✓						

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

ขั้นตอน	ชื่อตอน	ความมี น้ำใจ	ความ ซื่อสัตย์ สุจริต	ความ อดทน	ความ กตัญญู กตเวที	ความ สามัคคี	ความมีสติ และมี เหตุผล	คุณค่าของ การ ศึกษา	ความเคารพ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	ความ ห่วงใย ศิลปวัฒนธรรม ของชาติ	การรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติ	แนว ทางการ ดำรงชีวิต ในสังคม
๔/๒๙	นักดับเพลิง	✓			✓	✓	✓					
๔/๓๐	งานกาชาด											✓
๕/๒	จำกั๊บจิด							✓				
๕/๔	ปณิธานของฉัตร			✓					✓			✓
๕/๖	บางระจันรำลึก					✓			✓			
๕/๘	เทียนน้ำตก										✓	
๕/๙	เพลงเกี่ยวข้าว					✓				✓		
๕/๑๐	ยิ้มพิมพ์ใจ								✓	✓		
๕/๑๑	เยาวยุคนคนดี			✓		✓			✓	✓		
๕/๑๒	เกียรติศักดิ์ของนักรบไทย								✓			
๕/๑๓	บุญบั้งไฟ									✓		
๕/๑๕	ไทยช่วยไทย	✓				✓						

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

ขั้นตอน	ชื่อตอน	ความมี น้ำใจ	ความ ซื่อสัตย์ สุจริต	ความ อดทน	ความ กตัญญู กตเวที	ความ สามัคคี	ความมีสติ และมี เหตุผล	คุณค่าของ การ ศึกษา	ความเคารพ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	ความ ห่วงใย ศิลปะวัฒน- ธรมของชาติ	การรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติ	แนว ทางการ ดำรงชีวิต ในสังคม
๕/๑๖	คึกคัก					✓			✓			
๕/๑๘	หลงเชื่อ		✓				✓		✓			
๕/๑๙	ปลามหาภาพ	✓				✓	✓					
๕/๒๐	ความสามัคคี		✓			✓	✓					
๖/๑	น้องของปิติ								✓			✓
๖/๒	คำอ้อลา							✓				
๖/๓	ประธานนักเรียน	✓	✓									✓
๖/๔	แรกนาขวัญ									✓		
๖/๖	ขุนดาบผู้เกรียงไกร								✓			
๖/๗	พระมหากษัตริย์คุณ								✓			
๖/๘	เพื่อนของเพชร					✓	✓					✓
๖/๙	สำคัญที่คำพูด						✓					

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

ขั้นตอน	ชื่อตอน	ความมี น้ำใจ	ความ ซื่อสัตย์ สุจริต	ความ อดทน	ความ กตัญญู กตเวที	ความ สามัคคี	ความมีสติ และมี เหตุผล	คุณค่าของ การ ศึกษา	ความเคารพ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	ความ ห่วงใย ศิลปะวัฒน- ธรมของชาติ	การรักษา ทรัพยากร ธรรมชาติ	แนว ทางการ ดำรงชีวิต ในสังคม
๖/๑๑	บันทึกของปิติ				✓		✓					
๖/๑๔	พืชไมตรี	✓	✓				✓				✓	
๖/๑๕	วาจาสิทธิ์								✓	✓		✓
๖/๑๖	เรื่องข้าชั้น							✓				
๖/๑๗	ร่วมแรงร่วมใจ	✓		✓		✓						
๖/๑๘	แม่จำ				✓	✓						✓
๖/๒๐	ทางชีวิต	✓			✓	✓		✓				
	รวม	๑๕	๑๒	๑๐	๔	๑๗	๑๕	๑๐	๑๗	๑๓	๖	๑๖

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์แนวคิดย่อยแต่ละแนวคิดจะยกตัวอย่างที่ปรากฏในหนังสือเรียนบางตอนที่เห็นเด่นชัด

๓.๓.๑ ความมีน้ำใจ

ความมีน้ำใจหมายถึงความรู้สึกอยากช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนและช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผู้เขียนแสดงถึงแนวคิดเรื่องความมีน้ำใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๘ จันทร มานีและชูใจ คิดจะช่วยเหลือจันทรเพื่อนผู้พิการ ดังข้อความที่ปรากฏในหนังสือเรียนต่อไปนี้

เช้าวันหนึ่ง มานี ชูใจเดินมาโรงเรียนด้วยกัน พอถึงทางแยกที่บรรจบกับถนนใหญ่ เขาแลเห็นจันทร กำลังเดินขึ้นสะพาน ขาข้างหนึ่งของจันทรพิการลีบเล็ก ทำให้เขาเดินกะเผลกกะเผลก มือข้างหนึ่งถือหนังสือ ห่อใหญ่ อีกข้างถือห่อข้าว สะพานนั้นลาดชัน มานีเกรงว่าจันทรจะลื่นล้มลงไป จึงรีบวิ่งเข้าไปหาแล้วพูดว่า “ฉันช่วยถือห่อหนังสือให้ดีไหมจ๊ะ” พลงยื่นมือไปดึงห่อหนังสือ จันทรกระซอกห่อหนังสือกลับ ทำหน้าบึ้งรับเดิน กระเผลกกระเผลกข้ามสะพานไปโดยเร็ว มานีกับชูใจยืนดูจันทรข้ามสะพานไปอย่างปลอดภัยแล้วจึงปรึกษากันว่าทำอย่างไรจันทรจึงจะยอมรับความช่วยเหลือจากเพื่อนๆ ...พอหยุดพักกลางวัน มานีกับชูใจรับประทานอาหารกลางวันแล้ว จึงพากันมาหาจันทร พบจันทรนั่งกอดเข้าเจ้าจุกอยู่คนเดียวได้ต้นหัว...มานีสังเกตเห็น จันทรมีผิวซูบซีด หน้าตาอิดโรย ท่าทางมีความทุกข์อย่างสาหัส เสื้อผ้าเก่าฉีกขาดและสกปรกก็รู้สึกเวทนา ยิ่งนัก จึงตั้งใจแน่วแน่ว่า จะพยายามหาทางช่วยเหลือให้จงได้

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑ : ๘๒-๘๕)

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๒๙ นักดับเพลิง มานีและเพื่อนๆ พากันไปช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัยที่ตลาด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บรรดาผู้ประสบอัคคีภัยต่างตื่นตระหนกไม่มีขวัญ วิ่งหลุมหลบของหนีบ้าง ยิ่งทำให้วุ่นวายสับสน นายอำเภอและสารวัตรใหญ่ออกบัญชาการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ คนงานเทศบาล และเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ตลอดจนประชาชน ช่วยกันดับเพลิง วีระ มานะ ปิติ และเพชร เห็นเกษตรอำเภอกำลังช่วยผู้ประสบภัยชนของ จึงวิ่งเข้าไปช่วย ส่วนมานีกับชูใจยืนดูอยู่ห่างๆ ...ผู้ประสบอัคคีภัยหลายคนอุ้มลูกจูงหลานลี้ภัยลงล่าง ทั้งชนชาวของทำให้หวงห้ามหวงหลัง มานีมองเห็นสภาพเช่นนั้นก็ให้นึกเวทนาเป็นกำลัง และคิดว่าตนไม่ควรจะดู ดายควรทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ผู้เดือดร้อน จึงวิ่งออกไปจูงเด็กหญิงเล็กๆ คนหนึ่งซึ่งยืนร้องไห้สะอึกสะอื้นอยู่มาปอดบายน

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๒ : ๑๕๙- ๑๖๐)

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้เห็นได้ว่าผู้เขียนเน้นย้ำความมีน้ำใจผ่านทางตัวละคร อยู่ตลอดเรื่อง แสดงเจตนาของผู้เขียนที่ต้องการปลูกฝังคุณธรรมข้อนี้ให้กับผู้อ่านที่เป็นเยาวชนให้เติบโตขึ้นเป็นคนดีที่รู้จักช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่เดือดร้อนต่อไปในภายภาคหน้า

๓.๓.๒ ความซื่อสัตย์สุจริต

ซื่อสัตย์สุจริตหมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๑ ปิตักบยาย ปิตินึกสนุกแก้งปดยายว่าโดนมีดบาดมือ ดังต่อไปนี้

หิวข้าวหรือยัง” ยายถาม “ถ้ายังไม่หิว ช่วยหันหอยกกล้วยให้ยายหน่อยยายจะต้มให้หนู”

“ได้รับยาย” ปิติตอบแล้วก็หันหอยกกล้วยใส่กระจาดอย่างกระฉับกระเฉงจนเหวี่ยงไปทั่วตัว ยายเตือนว่า “ระวังจะฉีกเนื้อตัวเองเข้านะปิตี” พอยายพูดจบ ปิตีก็ร้องลั่นสะบัดมือไปมา ทำหน้าแบ่ ยายตกใจปราดเข้ามาคว้ามือปิตีขึ้นดูไม่เห็นมีบาดแผล ปิตีหัวเราะชอบใจ ยายโกรธจึงว่า “ปิตีเจ้าทำตัวเป็นคนหลอกลวงเช่นนี้ ระวังจะเป็นเด็กเลี้ยงแกะ

ปิตีเข้าไปกอดประจบยาย “ขอโทษเถอะครับยาย ผมนึกว่ายายจะชอบเสียอีก ผมจะเป็นเด็กเลี้ยงแกะได้อย่างไรครับ”

“เด็กเลี้ยงแกะที่ยายเคยอ่านในหนังสือนะซี เขาเป็นเด็กไม่ดีชอบพูดจาเหลวไหลหลอกให้คนเข้าใจผิด เขาพาฝูงแกะไปเลี้ยงที่ชายทุ่ง นึกสนุกขึ้นมาก็ร้องตะโกนอะอะว่าหมาป่ามากินแกะหมดแล้ว พวกชาวนาที่อยู่ใกล้ได้ยินก็คว้ามิด คว่าไม้ จะมาช่วยแต่ไม่เห็นหมาป่า...ครั้นวันหลังหมาป่ามาจริง ร้องตะโกนอย่างไรก็ไม่ไม่มีใครเชื่อ เพราะเขาคิดว่าจะถูกหลอกเหมือนคราวก่อน นี่แหละเจ้าอย่าหัดเป็นคนพูดปด จะไม่มีใครเชื่อถือเหมือนเด็กเลี้ยงแกะ จำไว้นะ ปิตี”

ปิตีกราบขอโทษยายแล้วว่า “ครับยาย ผมจะจำไว้ จะไม่พูดจาเหลวไหลหลอกใครอีกต่อไป”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑ : ๓-๔)

-ชั้น ป.๔ ตอนที่ ๓ ทำงานสงกรานต์ มานะ มานี และชูใจ เก็บกระเป๋าสตางค์ได้ขณะไปเที่ยวงานสงกรานต์ ดังต่อไปนี้

มานีกับชูใจรู้สึกเมื่อย จึงชวนมานะไปซื้อถังล้างส้วมแล้วมานั่งพักเหนื่อยที่ได้ต้นพิกุล นั่งกินกล้วย นั่งคุยกันพลาง มานีเห็นถุงกระดาษหนึ่งวางอยู่ที่โคนต้นพิกุล จึงหยิบที่จะใส่เปลือกกล้วยลง ก็เห็นกระเป๋าสตางค์เงินอยู่ในถุงนั้น มานีจึงหยิบออกมาเปิดดู มีธนบัตรฉบับละหนึ่งร้อยบาทพับซ้อนกันอยู่ข้างหนึ่งจึงปรึกษาหารือ

กับเพื่อนๆ ว่าจะทำอย่างไรดี มานีเสนอความเห็น ว่า ควรนำไปส่งให้เจ้าหน้าที่งานสงเคราะห์ประกาศหาเจ้าของ
ตุ๊กกับมานะเห็นด้วย จึงพากันนำกระเป๋าส่งเงินไปมอบให้เจ้าหน้าที่พร้อมกับเล่าเรื่องให้ฟัง เจ้าหน้าที่ชมเชย
เด็กทั้งสองว่า มีความซื่อสัตย์ดีมาก

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑ : ๒๕-๒๖)

-ชั้นป.๔ ตอนที่๒๖ เกียรติของปิติ ปิติเข้าสอบทั้งที่ไม่สบาย แล้วสมคิดแอบส่งกระดาษคำตอบ
 ให้ แต่ปิติไม่รับและพยายามทำข้อสอบด้วยตัวเอง ดังต่อไปนี้

ปิติเห็นข้อทดสอบแบ่งเป็นหลายหมวด และต้องใช้ความคิดหลายแง่ ก็รู้สึกปวดศีรษะยิ่งขึ้น ผู้คุมสำห
 พยายามทำไปได้หลายข้อ ขณะนั้นครูใหญ่ให้ภารโรงมาตามक्रमลไปพบ ครวมลจึงออกจากห้องไป พอครู
 เดินลับตาไปแล้ว สมคตินั่งขยุกขยิกอยู่ครู่หนึ่ง จึงส่งกระดาษคำตอบของตนให้ปิติลอก ปิติไม่ยอมลอก เพื่อน
 อีกคนหนึ่งส่งหนังสือให้ปิติดู ปิติก็นั่งขมวด เขابอกเพื่อน ๆ ว่าเขาไม่เคยคิดจะทุจริต ถึงเขาจะสอบตกก็ยังมี
ความภูมิใจว่าไม่ได้ทุจริตคดโกง แต่ถ้าเขาสอบได้เพราะทุจริต เขาจะอายอดสูมองหน้าใครไม่ได้ แล้วปิติก
 ตั้งหน้าตั้งตาทำข้อสอบต่อไป

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๒ : ๑๒๐-๑๒๑)

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนแสดงแนวคิดเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ผ่าน
 ทางตัวละคร ทั้งการให้ตัวละครทำผิด แล้วมีผู้ตักเตือน เช่น ยายที่ตักเตือนปิติเรื่องพูดปด การที่ตัว
 ละครทำความดีแล้ว ได้รับคำชมเชย เช่น มานะ มานี ตุ๊กได้รับคำชมเชยเรื่องเก็บกระเป๋าสตางค์ได้
 แล้วนำไปคืน รวมถึง ตัวละครที่มีเหตุจูงใจให้ทำผิดแต่มีสำนึกดีไม่ยอมทำ เช่นปิติไม่ยอมทุจริตการ
 สอบ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านมีสำนึกเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตและเห็นคุณค่าของความ
 ซื่อสัตย์สุจริต รวมถึงกล้าพอที่จะปฏิเสธการทุจริตหากมีโอกาส

๓.๓.๓ ความอดสาหัส

ความอดสาหัสหมายถึงความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้งานที่ทำสำเร็จลุล่วงโดยไม่ย่อท้อ
 ต่ออุปสรรค ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเรื่องความอดสาหัสผ่านทางการกระทำของตัวละครอยู่หลาย
 เหตุการณ์ด้วยกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๕ หางานทำ เพชรที่ไปรับจ้างล้างชามที่ร้านก๋วยเตี๋ยวตอนค่ำเพราะอยากได้
 เงินไปทำบุญและเป็นค่ายาให้น้องที่ไม่สบาย ดังต่อไปนี้

เพชรอยากจะทำบุญทอดกฐินด้วย แต่เขาไม่มีเงิน ภาระนี้พ่อกับแม่ต้องใช้เงินมาก เพราะน้องคนเล็กเป็นไข้เลือดออก ต้องไปให้แพทย์รักษา และเสียค่ายาไปมาก เพชรจึงไม่ยอมรับกวนพ่อแม่...ในที่สุดเพชรก็ निकออกว่าเขาจะไปรับจ้างล้างถ้วยชามที่ร้านขายก๋วยเตี๋ยวสักสองสามวัน คงจะได้เงินบ้าง กลางวันช่วยล้างและพ่อทำงาน ตอนหัวค่ำจึงไปรับจ้างล้างชาม

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๒ : ๓๔)

-เหตุการณ์ที่ปิติ ขุดบ่อเลี้ยงปลานิลขายที่บ้านอย่างขยันขันแข็ง จนในที่สุดปิตีก็มีเงินเก็บจำนวนหนึ่งและนำไปซื้อสลากออมสินและสุดท้ายปิติสามารถซื้อลูกม้ามาเลี้ยงได้ตามที่ตั้งใจไว้ดังต่อไปนี้

ปลานิลของปิตีขยายพันธุ์เพิ่มขึ้นมากมาย มีปลาตัวเล็กตัวน้อยเต็มบ่อ เพราะครอกหนึ่งๆ มีประมาณ ๕๐-๖๐๐ ตัวพ่อของเขากับพี่ๆ ช่วยกันขุดบ่ออีกสองแห่ง เพื่อขยายกิจการปลานิลเพิ่มขึ้น เกษตรอำเภอมาช่วยดูแลอยู่เป็นนิจ ปลาตัวโต ยาวเกือบหนึ่งฟุต น้ำหนักก็เกือบจะครึ่งกิโลกรัม ปิตีจับปลาไปขายหลายครั้งแล้ว แต่ครั้งเขาขายปลาได้ประมาณ ๔๐-๗๐ บาท เกษตรอำเภอชมปิตีว่าเป็นนักธุรกิจตัวฉกาจ และแนะนำให้ปิตีนำเงินที่ขายปลาได้ไปฝากออมสินและแบ่งซื้อสลากออมสินด้วย ขณะนี้ปิตีมีเงิน ๕๕๐ บาทแล้ว ยายบอกว่าเงินนี้เป็นบำเหน็จของความขยันหมั่นเพียร และเป็นปัจจัยสำคัญในการขยายกิจการเลี้ยงปลานิลของปิตี

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๒ : ๓๕-๓๖)

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้เห็นได้ว่าผู้เขียนแสดงแนวคิดเรื่อง ความอดุสาหะของตัวละคร โดยให้ตัวละครต่างมีจุดมุ่งหมายที่ตนเองต้องการ เช่นเพชรต้องการเงินไปทำบุญและซื้อยารักษาน้องปิตีต้องการเงินไปซื้อลูกม้าตัวใหม่ เมื่อตัวละครมีจุดมุ่งหมายแล้ว ผู้เขียนก็ให้ตัวละครอดุสาหะพยายามหาทางช่วยเหลือตัวเอง เพชรไปรับจ้างล้างชาม ทั้งๆ ที่เป็นเวลาค่ำ รวมถึงปิตี ที่อดุสาหะเลี้ยงปลานิล จนท้ายที่สุดทั้งคู่ก็ได้รับผลตอบแทนความอดุสาหะของตนดังที่ตั้งใจไว้ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการฝึกให้ผู้อ่านมีความตั้งใจจะอดุสาหะพยายาม ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จได้ด้วยตัวเอง เช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง

๓.๓.๔ ความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สึกนึกในการอุปการะ หรือ บุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อตนเอง กตเวที หมายถึง การแสดงออกเพื่อการตอบแทนบุญคุณ ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การรู้บุญคุณและตอบแทนคุณต่อคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเรื่องความกตัญญูกตเวทีไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๑๑ เรื่องของวีระ เมื่อวีระรู้เรื่องราวของครอบครัวตัวเอง วีระแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อลูกกับป้า ที่เลี้ยงวีระมาดังต่อไปนี้

ลุงยิ้มแล้วเล่าเรื่องของเขา สรุปเป็นใจความว่า พ่อของวีระเป็นน้องชายคนเล็กของลุง ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร มีข้าศึกบุกเข้ามาทางชายแดนของประเทศ พ่อของเขารบและถูกข้าศึกฆ่าตาย แม่ของเข่าเศร้าโศกมาก พอให้กำเนิดวีระได้สิบห้าวัน แม่ของวีระก็ถึงแก่กรรม ลุงและป้าสะใภ้ของเขาไม่มีบุตร จึงไปรับเขาจากชนบทมาอยู่ที่นี้และรักใคร่เลี้ยงดูเขาเหมือนบุตรจริงๆ วีระได้ฟังแล้ว รู้สึกสำนึกในบุญคุณของลุงกับป้าเป็นอันมาก เขาดังใจอย่างแน่นแฟ้น ที่จะเป็นคนมีความกตัญญูต่เวทีต่อลุงและป้า จะเป็นคนดีอยู่ในโอวาท และจะอุปการะเลี้ยงดูลุงและป้าเมื่อท่านแก่ชราลง เขาจะเป็นชาวสวนเหมือนลุงและจะดำรงวงศ์ตระกูลของลุงให้มีชื่อเสียงรุ่งเรืองต่อไป เขาจึงให้สัญญากับลุงว่า “เป็นบุญของผมที่มีลุงกับป้า มิฉะนั้นผมอาจจะตาย หรือเป็นเด็กเลวๆ ไปแล้ว ผมขอสัญญาว่าจะเป็นคนดีตามที่ลุงต้องการ”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๒ : ๔-๕)

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๒๐ ทางชีวิต เมื่ออาของชูใจที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการหาเลี้ยงครอบครัวถูกรถชน ส่งผลให้ยากังวลใจเพราะต้องใช้เงินรักษาพยาบาลอา และใช้จ่ายในครอบครัว ชูใจเห็นเป็นโอกาสที่จะทดแทนบุญคุณของอาและย่าที่เลี้ยงดูชูใจมา ชูใจจึงใช้เวลาอันนอกเหนือจากการเรียนของตน มาช่วยย่าทำขนมขายเพื่อหาเงิน

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้เห็นได้ว่าผู้เขียนแสดงแนวคิดเรื่องความกตัญญูต่เวที จากพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องรู้สึกสำนึกในบุญคุณที่ตนเองได้รับและพร้อมที่จะทดแทนบุญคุณ ดังเช่นวีระและชูใจที่สำนึกในบุญคุณของผู้เลี้ยงดูตนเองมาและช่วยเหลือเต็มที่เมื่อผู้มีพระคุณเดือดร้อน

๓.๓.๕ ความสามัคคี

ความสามัคคีหมายถึงความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การร่วมมือกันทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ใช้ตัวละครเด็กกลุ่มหนึ่งเป็นตัวดำเนินเรื่องดังนั้น ตลอดทั้งเรื่องผู้เขียนจึงแสดงแนวคิดเรื่องความสามัคคีผ่านความร่วมมือร่วมใจในการทำงานของเด็กกลุ่มนี้ เช่นตอนที่ปิติจะชุดบ่อเลี้ยงปลาชนิด เพื่อนก็พากันไปช่วยปิติชุดบ่อเลี้ยงปลาชนิด ดังต่อไปนี้

“บ่อยังชุดไม่เสร็จหรอกน่า มาเถอะมาช่วยกัน วันนี้ยายทำแกงเผ็ดไก่และปลาทอดเป็นอาหารเข้าให้พวกเรา แถมมีกล้วยไข่เชื่อมเป็นของหวานด้วย” ปิติตอบ พวกเด็กๆ ผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าแล้วมีขมิ้นช่วยกันขนดิน เพชรกระโดดลงไปช่วยชุดด้วย มานี้กับชูใจไปช่วยยายทำกับข้าว ปิติทำงานสนุกสนานมาก

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑ : ๙๕)

นอกจากความสามัคคีของกลุ่มตัวละครหลักแล้ว เหตุการณ์ที่แสดงถึงความสามัคคีของคนหมู่มาก คือ เหตุการณ์ที่ประธานนักเรียน และปิติ มีความคิดจะทำที่จอตระกัจกรยานของนักเรียน โดยขอ

ความร่วมมือจากนักเรียนทั้งโรงเรียน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากนักเรียนในโรงเรียนเป็นอย่างดี จนท้ายที่สุดที่จอตระกักรยานที่เกิดขึ้นจากความสามัคคีของนักเรียนทั้งโรงเรียนก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นอกจากผู้เขียนแสดงถึงผลสำเร็จของความสามัคคีแล้ว ผู้เขียนยังแสดงถึงผลเสียของการแตกความสามัคคีด้วย ดังเช่นในชั้นป.๕ ตอนที่ ๒๐ *ความสามัคคี* เกิดเหตุการณ์ที่นักเรียนชั้น ป.๕/๑ กับป.๕/๒ ทะเลาะกันเพราะความเข้าใจผิด เมื่อครูใหญ่ทราบเรื่อง จึงอบรมเด็กนักเรียนทั้งสองห้องให้เห็นถึงความเสียหายอันเนื่องมาจากการแตกความสามัคคี

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้เห็นได้ว่าผู้เขียนแสดงแนวคิดเรื่องความสามัคคีโดยผ่านทางพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของตัวละครหลักเป็นสำคัญ ซึ่งนอกจากจะปลูกฝังให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของความสามัคคีแล้ว ความสามัคคีของตัวละครเหล่านั้นยังสร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านอีกด้วย

๓.๓.๖ ความมีสติ และความมีเหตุผล

ความมีสติหมายถึงการควบคุมตนเองให้มีความพร้อม มีสภาพตื่นตัว จับไว้ในกาารรับรู้ทางประสาทสัมผัส ในการตัดสินใจ และในการประพฤติตนอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของการสำรวจรอบคอบและระมัดระวัง ความมีเหตุผลหมายถึงความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่ผูกพันตนเองกับอารมณ์และความยึดมั่นส่วนตัว ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเรื่องความมีสติและรู้จักใช้เหตุผลของตัวละครไว้หลายตอนด้วยกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ชั้นป.๔ ตอนที่ ๒ *วัดร้างกลางป่า* ที่กลุ่มเด็กๆ หลงทางและไปพบงูจงอางที่วัดร้าง ผู้เขียนแสดงถึงการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลของวีระและความมีสติของเพชร ดังต่อไปนี้

เพชรร้องว่า “มดกัด” แล้วก็ลงลูบเท้าสลับเอามดออก วีระก็ลงพิจารณาตุ่มที่พื้นอุโมงค์ เขาเห็นมันเดินเป็นแถวเข้าไปด้านใน จึงพูดว่า “เราต้องเดินตามมดนี้ไป เพื่อจะพบทางออกทางอื่น มานะจุ้มมานี้กับชูใจตามมา ปกติกับเพชรเดินตามหลัง คอยคุ้มครองน้องผู้หญิงทั้งสองคนนะ”...มาถึงที่แห่งหนึ่งขบวนมดแยกเป็นหลายสายลดเลี้ยวไปตามซอกหิน วีระตัดสินใจเดินตามขบวนมดไปทางที่สว่างกว่า เขาตัดสินใจถูก เพราะไม่ช้าก็มาถึงปากอุโมงค์อีกด้านหนึ่ง มีกิ่งไม้วางประกบปิดช่องไว้ เด็กผู้ชายช่วยกันดึงกิ่งไม้ออก ทันใดนั้น พวกเด็กๆ ได้ยินเสียงขอพ้อๆ ใกล้ำๆ พอหันไปดูก็เห็นงูจงอางตัวใหญ่ชูคอแผ่แม่เบี้ยสูงเกือบเสมอดีรชะของวีระ ทุกคนตกใจแทบสิ้นสติ ไม่รู้จะทำอย่างไร ต่างยืนนิ่งไม่กล้าขยับเขยื้อน เพชรได้สติก่อนเพื่อน รีบพุ่งฉมวกเสียบทะลุคอของมันอย่างแม่นยำ ฉมวกติดแน่นอยู่กับคอ งู พวกเด็กไม่รอช้าวิ่งออกจากอุโมงค์อย่างไม่คิดชีวิต

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑: ๑๕-๑๗)

-ชั้น ป.๕ ตอนที่๑๘ หลงเชื่อ ที่ลูกชายของนางสร้อยถูกหลอกให้ไปทำงานในโรงผลิตเหรียญ
กษาปณ์ปลอม และปัดน้ำเรื่องนี้ไปอภิปรายในห้องและครูช่วยสรุปไว้ว่า

“เรื่องคำโฆษณาต่างๆ เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังให้มาก ทุกวันนี้มีการโฆษณาชวนเชื่อมากมายหลาย
อย่าง ทั้งการพูดและการเขียน เราต้องใช้ความรู้ความคิดพิจารณาหาเหตุผลให้ดีเสียก่อน ก่อนที่จะเชื่อสิ่งใด
ควรสืบดูหรือปรึกษาหารือผู้รู้หรือผู้ที่เราไว้วางใจเสียก่อน อย่าพลีผลตามความคิดหรือทำอะไรตามคนอื่นง่าย ๆ
เพราะอาจจะต้องเสียใจภายหลัง

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๒ : ๑๐๘)

นอกจากนั้นผู้เขียนยังแสดงแนวคิดเรื่องความมีสติ และความมีเหตุผลโดยชี้ให้ผู้อ่านเห็น
โทษของการไม่รู้จักรู้ใช้เหตุผลไตร่ตรองคำพูดของผู้อื่น ดังเช่นลูกของนางสร้อยที่ถูกหลอกให้ไปทำงาน
ผิดกฎหมาย แสดงว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของความมีสติ และความมีเหตุมี
ผล และนำไปใช้ต่อไปในภายภาคหน้าได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๓.๓.๗ คุณค่าของการศึกษา

การศึกษามีความสำคัญต่อประเทศชาติ เพราะการศึกษาช่วยพัฒนาคนในประเทศให้ม
ีความรู้ความสามารถเพื่อนำมาพัฒนาตนเอง สังคม รวมถึงประเทศชาติ ซึ่งผู้เขียนได้เสนอแนวคิด
เกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษาที่ช่วยพัฒนามนุษย์ไว้ ตัวอย่างเช่น

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๖ ครอบครัวของเพชร เมื่อ วีระพบกับเพชรครั้งแรกดังตัวอย่างต่อไปนี้

วีระนั่งดูเพชรทำงานอยู่ครู่หนึ่ง ก็ลาแม่ของเพชรกลับบ้าน เขาคิดว่าครอบครัวนี้คงเรียนหนังสือมา
น้อย จึงพูดจา ขำ เอง แก วีระรู้สึกชอบเพชรมาก ถ้าเพชรเรียนหนังสือ เขาคงจะพูด ฉ้น เธอ และพูดจาเพราะน
กว่านี้

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑: ๔๗)

ข้อความข้างต้นนี้ แสดงความคิดของผู้เขียนว่าการศึกษาทำให้รู้จักใช้ภาษาในการพูดจาให้ร
ื่นหู

-ชั้นป.๓ ตอนที่ ๗ เพชรอยากเรียนหนังสือ พ่อของเพชรตั้งใจให้ลูกได้เรียนหนังสือกันทุกคนด
ัง
ตัวอย่างต่อไปนี้

“เพชรอยากมาสมัครเข้าเรียน แต่เขาโตมากแล้วและต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน เพื่อจะมีรายได้เพิ่มขึ้น พ่อของ
เขาพูดว่าถ้ามีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เขาก็มีความประสงค์จะให้น้องของเพชรเรียนหนังสือทุกคน เพราะสมัยนั้นคนไม่เรียน
หนังสือสู้คนเรียนหนังสือไม่ได้”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑: ๕๔-๕๕)

ข้อความข้างต้นนี้แสดงว่า แม่พ่อของเพชรจะไม่ได้รับการศึกษา แต่ก็เห็นคุณค่าของการศึกษาว่าทำให้ชีวิตก้าวหน้าขึ้น

-ชั้นป.๔ ตอนที่ ๑๔ *รู้ไว้ใช้ว่าใส่บาแบกหาม* ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเรื่องการศึกษาไว้ว่า คนเราควรใฝ่รู้แม้จะศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนเชี่ยวชาญแล้ว เพราะความรู้ทุกเรื่องสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตได้เมื่อถึงคราวจำเป็น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ฉันคิดว่าคุณอาจมีเฉพาะหนังสือเรื่องการเกษตรเท่านั้นเสียอีก” ชูใจพูด เกษตรอำเภอหัวเราะ “เรื่องเกษตรอาจสนใจเป็นพิเศษ แต่ยังมีเรื่องอื่นๆ ที่น่าสนใจด้วย คนเราควรจะศึกษาหาความรู้หลายๆ อย่างเราอาจจะเชี่ยวชาญอย่างเดียวแต่เราก็เรียนรู้สิ่งอื่นๆ ประดับสติปัญญาไว้ด้วย เพราะเราอาจจะได้ใช้ความรู้เหล่านั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตเราได้เมื่อถึงคราวจำเป็น” “เหมือนภาษิตที่มานิยัตถ์ถือว่า *รู้ไว้ใช้ว่าใส่บาแบกหาม* ใช่ไหมคะคุณอา” ดวงแก้วถาม เกษตรอำเภอพยักหน้ารับแล้วกล่าวคติพจน์ประจำใจของเขาว่า “วิทยากรนั้นไซ้เร่งเสาะหาและสะสมไว้เถิด จะได้เป็นกำลังช่วยตัวเองและผู้อื่นให้พ้นทุกข์” พวกเด็กๆ ทำปากขมขมิบ เพื่อท่องจำคติพจน์บทนี้ให้ขึ้นใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑: ๑๕๘-๑๕๙)

-ชั้นป.๖ ตอนที่ ๒๐ *ทางชีวิต* ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดว่าการศึกษาไม่มีข้อจำกัดเรื่องวัยสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ดังต่อไปนี้

“ฉันจะไปสมัครเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ที่เปิดสอนตอนค่ำอยู่ที่โรงเรียนของเธอ” จันทรบอกเพื่อน

“ดี พี่เห็นด้วย” วีระพูดอย่างดีใจ “พี่จะบอกจันทรอยู่ที่เดียวว่าให้ไปเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ กลางวันทำงานขายของ ตอนเย็นก็ไปเรียน เสียค่าใช้จ่ายไม่แพงหรอก พี่เห็นคนไปเรียนกันเยอะทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ครูที่โรงเรียนที่นั่นแหละเป็นคนสอน”

“ฉันเห็นคนมีอายุหลายคนไปเรียน ทำไมแก่แล้วยังต้องไปเรียนอีก” ปิติถาม

“การเรียนไม่มีที่สิ้นสุดหรอกปิติ คนเราต้องเรียนไปตลอดชีวิตการศึกษาผู้ใหญ่จัดให้สำหรับคนที่ไม่มีโอกาสไปเรียนที่โรงเรียน หรือไม่สามารถไปเรียนในเวลากลางวันได้เพราะต้องประกอบอาชีพ หรือมีความขัดข้องอย่างอื่น ก็สามารถเรียนตอนกลางคืนหรือเรียนจากวิทยุได้” วีระอธิบาย

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๒: ๑๙๖-๑๙๗)

แนวคิดเรื่องคุณค่าของการศึกษา ผู้เขียนเสนอผ่านตัวละครที่อยากเรียนหนังสือแต่ไม่สามารถเข้าโรงเรียนในระบบได้ แต่ยังพยายามขวนขวายหาทางเรียนหนังสือ เช่น เพชรที่ไปเรียนกับ วีระหรือจันทรที่ไปเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ หรือแม้แต่เกษตรอำเภอซึ่งมีความรู้ดีอยู่แล้วแต่ยังขวนขวายเรียนรู้เพิ่มเติมอยู่เรื่อยๆ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านซึ่งมีโอกาสเรียนหนังสือควรเห็นความสำคัญของการศึกษาและตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพื่อประโยชน์ของตนเองและสังคมประเทศชาติ ต่อไปนี้ในภาคหน้า

๓.๓.๘ ความเคารพสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยทุกคนควรให้ความเคารพรัก และเทิดทูนบูชา ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดที่ว่าคนไทยควรรัก เคารพ และสำนึกในบุญคุณของสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งเรื่องความภูมิใจในความเป็นเอกราชของชาติไทยและสำนึกใน พระคุณของพระมหากษัตริย์ไทยที่รักษาเอกราชให้เราจนถึงปัจจุบัน ดังเช่นในชั้นป.๓ ตอนที่ ๙ คนมี ประโยชน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เพชรนิกทบทวนความจำแล้วพูดว่า “วันก่อน เธอบอกว่า พระมหากษัตริย์มีคุณต่อบ้านเมือง เพราะ ต่อสู้ข้าศึกที่มารุกรานเพื่อรักษาเอกราช คราวนี้พระมหากษัตริย์ของเราทำคุณประโยชน์ต่อคนไทยและ เมืองไทยมากเหลือเกิน”

“เธอจำแม่นดินะเพชร คนไทยแต่โบราณไม่ว่าพระมหากษัตริย์หรือประชาชน ต่างได้ช่วยกันรักษา เอกราชของชาติไทยให้ยืนยงอยู่ได้ อย่างเช่น สมเด็จพระนเรศวรและชาวบ้านบางระจันที่ฉันทเคยเล่าให้ฟัง”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑: ๖๙)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้เสนอแนวคิดเรื่องการทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองด้วยการ ไม่ทำเรื่องผิดกฎหมาย เช่น ในชั้น ป.๕ ตอนที่ ๑๔ หลงเชื่อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลูกของนางสร้อยคนนี้เป็นคนดีและมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างแน่วแน่ เกล็ดงานที่ผิดกฎหมาย เพราะการปลอมเหรียญกษาปณ์เป็นการทำลายชาติ เขาจึงคิดหาทางหนี เมื่อคืนนี้ เองเขาหนีออกมาได้ คนเฝ้ายามสามคนไล่ตามเขา ตำรวจเห็นจึงเข้าระงับเหตุการณ์

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๒: ๑๐๔-๑๐๕)

ผู้เขียนยังแสดงความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อ พสกนิกรชาวไทย ดังเช่น ในชั้น ป.๖ ตอนที่ ๗ พระมหากรุณาธิคุณ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอนเช้า หลังจากวันที่ไปร่วมงานที่จังหวัด เมื่อเชิญธงชาติสู่ยอดเสาและสวดมนต์แล้ว ครูใหญ่ ออกมายืนเบื้องหน้าแถวนักเรียนแล้วกล่าวด้วยเสียงสั่นเครือมีน้ำตาคลอเบ้าว่า “นักเรียนที่รักทั้งหมด ครูขอ แง้งข่าวดีที่สุดให้นักเรียนทราบว่า จันทรได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้แพทย์หลวงรับ ตัวไปรับการผ่าตัดขาที่กรุงเทพฯ แล้ว ไม่เข้าจันทร์ก็จะกลับมาและเดินได้เป็นปกติหายจากความพิการ”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๑: ๘๔)

จากตัวอย่างทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนแสดงแนวคิดในเรื่องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งในเรื่องความภูมิใจในชาติไทย รักในเอกราชของชาติไทย รวมถึงเชิดชูและสำนึกใน

พระมหากษัตริย์ไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าต้องการปลูกฝังความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๓.๓.๙ ความหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติ

วัฒนธรรม คือ ลักษณะที่แสดงความจริงของงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตรประจำวันเพื่อความสุขาภิบาลกาย ได้แก่ ยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง

๒) วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม อันได้แก่ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจนศิลปะ วรรณคดี และระเบียบแบบแผนของขนบธรรมเนียม

ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเรื่องความสำคัญการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ ในด้านวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจเช่นในชั้น ป.๔ ตอนที่ ๒๔ *ไม้สารพัดประโยชน์* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มานี่ ชูใจ ปิติ ดวงแก้วและสมคิดเดินมาถึงที่แสดงผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ เจ้าหน้าที่ชี้ให้เด็ก ๆ ดูเครื่องมือไม้ไผ่ มี โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ ตะกร้า ตะแกรง กระชอน ชะลอม และเครื่องมืออื่น ๆ อีกนานาชนิด ล้วนสวยงามน่าอัศจรรย์ มีทั้งที่ใช้ไม้ไผ่เป็นลำๆ และผ่าซีก จักตอกเพื่อสาน เจ้าหน้าที่แจกเอกสารผลิตภัณฑ์ ไม้ไผ่ให้พวกนักเรียนกลับไปศึกษาด้วย...เมื่อกลับถึงโรงเรียน ครูกลมให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายความรู้ที่ได้รับจากการไปชมนิทรรศการ นักเรียนอภิปรายกันหลายเรื่อง รวมทั้งการพิทักษ์รักษาศิลปกรรมของไทยและการอนุรักษ์ธรรมชาติ (หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๒: ๙๓)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนยกตัวอย่างผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ ซึ่งเป็นเครื่องมือในชีวิตประจำวัน และเป็นงานศิลปะ เพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านที่หลายคนมองข้ามไป

ด้านวัฒนธรรมทางจิตใจ ในส่วนวรรณคดีไทยผู้เขียนเสนอเป็นเรื่องราวไว้หลายตอนด้วยกัน เช่น เรื่องพระอภัยมณี ในชั้นป.๓ ตอนที่ ๘ *สุดสาครกับม้านิลมังกร* ชั้นป.๕ ตอนที่ ๕ *สินสมุทร* เรื่องขุนช้างขุนแผน ในชั้นป.๓ ตอนที่ ๒๐ *พลายชุมพลปราบจระเข้* ชั้นป.๔ ตอนที่ ๕ *ฟังเรื่องสนุก* เรื่องรามเกียรติ์ ในชั้น ป.๓ ตอนที่ ๑๖ *เมขลากับบรมอสูร* ชั้นป.๔ ตอนที่ ๒๔ *หนูมาน* ชั้นป.๕ ตอนที่ ๗ *น้ำบ่อน้อย* ชั้นป.๖ ตอนที่ ๑๙ *ศึกทพ* และประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ในชั้น ป.๕ ตอนที่ ๙ *เพลงเกี่ยวข้าว* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วีระถีบจักรยานไปบอกเพื่อนๆ ปิติ มานะ ชูใจ มานีและดวงแก้วต่างรู้สึกตื่นเต้นดีใจ เพราะนานทีปีหนจะได้เห็นการลงแขกเกี่ยวข้าวอย่างพร้อมเพรียง อันแสดงถึงน้ำใจไมตรีและความสามัคคีกัน ทั้งได้ยัมน้ำพอกเพลง และแม่เพลงเกี่ยวข้าวไปร่วมลงแขกด้วยคงจะมีการร้องเพลงเกี่ยวข้าวโต้ตอบกัน ทำให้น่าสนุกมากขึ้น ยายของ

ปีติเล่าว่า ก่อนนี้มีการลงแขกช่วยเหลือการงานกันเสมอ เพราะการทำมาหากินไม่ผิดเคื่องนั้ คนส่วนใหญ่มีเวลานี้ถึงคนอื่น ปัจจุบันนี้ภาวะข้าวยากมากแพงทำให้คนส่วนใหญ่ขัดสนจนยาก ต้องดิ้นรนจนขายช่วยตัวเองและครอบครัวให้อยู่รอด การคบค้าสมาคมและการช่วยเหลือเจือจุนกันจึงลดน้อยลงไปกว่าเดิมมาก ยายกล่าวว่า “ถึงเราจะไม่สมบูรณ์พูนสุขเหมือนอย่างเดิม ก็คงไม่ถึงกับสิ้นไร้ไม้ตอกแน่นอน เราควรมีแก้ไขช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามมีตามเกิด เพราะคนเราจะเอาตัวรอดอยู่แต่ลำพังตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ต้องสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน มีปัญหาอะไร หรือมีเหตุเภทภัยจะได้ช่วยกัน บ้านเมืองจึงจะอยู่รอดปลอดภัย”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑: ๑๐๗-๑๐๘)

ผู้เขียนแสดงแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจ โดยผู้เขียนชี้ให้เห็นคุณค่าของของวัฒนธรรมเหล่านี้ ซึ่งอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่โบราณ

๓.๓.๑๐ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่เองตามธรรมชาติ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ เช่นในชั้น ป.๕ ตอนที่ ๘ เทียนน้ำตก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เพื่อนๆ ช่วยพยุงจันทราเข้าไปหลบฝนอยู่ใต้ชะง่อนหิน เจ้านิลเข้าไปหลบอยู่ด้วย ใต้ชะง่อนหินเหมือนห้องใหญ่ที่มีหลังคาเป็นแผ่นหินยื่นออกมาคุ้มฝน เด็กๆ และเจ้านิลจึงปลอดภัย ต่างมองดูสายฝนที่โปรยปรายให้ความชุ่มฉ่ำแก่สิ่งมีชีวิตทั้งมวลในโลก ให้ความชุ่มเย็นแก่ดินอันเป็นแหล่งความอุดมสมบูรณ์แห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร

“ฉันมีความสุขเหลือเกินที่มีธรรมชาติงดงามเช่นนี้ไว้ให้เราชม” จันทราพิมพ์

“ถ้าเราทุกคนช่วยกันรักษาไว้ ธรรมชาติก็คงจะงดงามอยู่เช่นนี้ตลอดไป” มานะเสริม

“ธรรมชาติมีคุณแก่มนุษย์เหลือเกิน เหตุใดหนอจึงมีคนใจร้ายชอบทำลาย” มานะรำพึง เด็กๆ ต่างนึกถึงธรรมชาติตามแนวคิดของตน จึงพากันยืนเงิบๆ ได้ยินแต่เสียงน้ำตกคล้ายกับเสียงฝนและเสียงเจ้านิลสะบัดตัวเป็นครั้งคราว รอเวลาฝนหยุดตก แล้วจะได้กลับบ้านด้วยความเบิกบานใจ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑: ๑๐๑-๑๐๒)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ผู้เขียนแสดงแนวคิดเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ตัวละครได้ชื่นชมกับความงดงามของธรรมชาติ จนรู้สึกหวงแหนและต้องการรักษาธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป ส่วนการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่เห็นประเด็นที่ชัดเจนในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้

๓.๓.๑๑ แนวทางการดำรงชีวิตในสังคม

หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพหุพุทธศักราช ๒๕๒๑ นอกจากสอนเนื้อหาวิชาความรู้ให้กับผู้เรียนแล้ว ผู้เขียนได้สอดแทรกแนวทางการดำรงชีวิตในสังคมให้ผู้อ่านได้เรียนรู้อีกด้วย เช่น เรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่างๆ ในชั้น ป.๔ ตอนที่ ๓๐ งานกาชาด ที่เสนอแนวทางการประกอบอาชีพค้าขาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ครูกลมให้นักเรียนอภิปรายกันว่าจะจัดทำอะไรบ้าง มานีเสนอความเห็น ว่า ควรหาเงินต้นทุนสักก้อนหนึ่ง แต่ไม่ใช่วิธีเรียไร อาจจะช่วยกันออกคนละเล็กละน้อย เพื่อเป็นทุนซื้อของมาทำขนม และดอกไม้ไปจำหน่าย เมื่อจำหน่ายได้แล้วจึงเฉลี่ยต้นทุนคืนให้ ถ้าใครส่วนหนึ่งสมทบการกุศลกาชาด อีกส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นเงินสวัสดิการของห้อง ส่วนการฝีมือประเภทเย็บปักถักร้อยและผลิตภัณฑ์จากวัสดุในท้องถิ่น ให้คัดเลือกจากผลงานที่นักเรียนทำไปแล้ว และอาจทำเพิ่มเติมอีกบ้างเล็กน้อย นักเรียนหลายคนยกมือสนับสนุน ปิติลุกขึ้นอภิปรายว่า ไม่ควรเสียเวลานำเงินทุนไปซื้อวัสดุมาจัดทำเอง ควรซื้อขนมที่แม่ค้าบรรจุถุงไว้สำเร็จแล้ว ราคาที่ซื้อเป็นจำนวนร้อยต้องถูกกว่าราคาขายปลีก อาจจะลดถึงยี่สิบเปอร์เซ็นต์ จำนวนลดนั้นคือกำไรแบ่งช่วยกาชาด บางทีถ้าเป็นแม่ค้าที่คุ้นเคยกันของเหลื๋อขายไม่หมดกลับมาก็คืนได้

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๒: ๑๗๓-๑๗๔)

เรื่องการประหยัดคอดอกมในชั้น ป. ๓ ตอนที่ ๑๙ เก็บหอมรอมริบ ดังต่อไปนี้

“โอโฮ วีระไปได้รถจักรยานมาจากไหน สวยจัง” ปิติร้องถาม วีระหัวเราะชอบใจ

“ฉันเก็บเงินค่าขนมและเงินที่ลุงให้ รวบรวมไว้ซื้อรถได้” วีระตอบ ปิติเข้าไปลูบคลำรถจักรยานและติดกระดิ่งเล่นอย่างพอใจ

“ฉันได้ยินเธอพูดตั้งแต่ปีกลายว่า อยากได้จักรยานสักคัน เธอก็ทำสำเร็จตามที่ได้มุ่งหวังไว้ เธอเป็นคนมีความพยายามและตั้งใจจริง ฉันจะเอาอย่างเธอ” ปิติพูด

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๒: ๖๗)

เรื่องประโยชน์ของรอยยิ้ม ในชั้น ป.๕ ตอนที่ ๑๐ ยิ้มพิมพิใจ ดังต่อไปนี้

ซูใจขออนุญาตเข้าไปตักน้ำและเก็บกระเป๋าน้ำหนักแล้วจึงกลับมานั่งเล่าต่อ ขณะเล่าก็ฉีกใบตองให้ย้าด้วย “ท่านพูดว่า ยิ้มของคนทำได้ง่าย ซื้อขายกันไม่ได้ แต่ราคาแพงและมีคุณค่าอย่างน่าอัศจรรย์ ยิ้มสามารถดึงดูดคนให้เป็นเพื่อนกัน เกิดความไว้วางใจต่อกัน และไม่มี ความหวาดระแวงแคลงใจ ท่านปัญญาโมยกตัวอย่างให้ฟังว่า ยิ้มสามารถเป็นเกราะป้องกันภัยได้ด้วย ในเวลาเข้าที่คับขัน หรือยิ้มได้เมื่อภัยมา จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นอริต่อเรา เกิดลังเลใจที่จะคิดร้ายต่อเรา เรียกว่ายิ้มทำใจดีสู้เสือ ตัวเราเองก็ขวัญดีด้วย มีสติเอาตัวรอดจากภัยนั้นได้ แต่ต้องเป็นยิ้มที่จริงใจจึงจะเกิดผลดีแก่เจ้าของยิ้ม”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑: ๑๒๔-๑๒๕)

แนวทางการใช้ชีวิตอีกเรื่องหนึ่งที่ผู้เขียนสอดแทรกไว้คือเรื่องการรักษาความรู้สึกสูญเสีย ดังเช่นในชั้น ป.๖ ตอนที่ ๑๘ แม่จ๋า ที่ครอบครัวของเพชรต้องพบกับความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ คือแม่ของเพชรถูกงูกัดเสียชีวิตขณะขึ้นไปเก็บหน่อไม้ในป่า การสูญเสียครั้งนี้สร้างความโศกเศร้าเสียใจให้กับครอบครัวของเพชรและคนรู้จักเป็นอย่างมาก แต่ท้ายที่สุดเพชรพยายามทำใจยอมรับความสูญเสียในครั้งนี้และตั้งใจจะเป็นคนดีต่อไปดังที่แม่เพชรหวังไว้

ผู้เขียนยังได้แสดงแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ถึงโทษของสิ่งไม่ดีในสังคมและกล้าที่จะปฏิเสธสิ่งเหล่านั้น เช่นเรื่องของยาเสพติด ในชั้น ป.๔ ตอนที่ ๑๑ ลูกกวางดมหากย ดังต่อไปนี้

ปิตัสสารเพื่อนที่ใครจะหวั่นคนนั้นมาก แพทย์บอกว่าถ้าไม่รีบรักษาเพื่อนคนนั้นจะต้องตาย ปิตัสสารกลัว เขาคิดว่าถ้าเขาชวนซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคตต้องตกเป็นทาสยาเสพติด ประเทศชาติก็คงพินาศล่มจมแน่นอน ปิตัสสารรักตัวเอง รักพ่อแม่ พี่น้อง ครูอาจารย์ เพื่อนฝูง และรักประเทศชาติ เขาจะต้องละเว้นและหลีกเลี่ยงห่างไกลจากยาเสพติด เขาจะไม่รับของจากคนแปลกหน้า และคนที่เขาไม่ไว้วางใจเป็นอันขาด ปิตัสสารก็เคยแค้นชิงชังคนที่บ่อนทำลายชาติด้วยการมอมเมาเยาวชนให้ติดยาเสพติด เขาตั้งใจแน่วแน่จะช่วยเหลือทางราชการกำจัดคนบ่อนทำลายชาติให้สิ้นไปตามกำลังความสามารถของเขา

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑: ๑๒๖)

ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการใช้ชีวิตในสังคมทั้งการประกอบอาชีพที่สุจริต หลักการใช้ชีวิตที่ดี เช่น การรักษาครอบครัว และรู้จักสร้างมิตรด้วยรอยยิ้ม การรู้จักยอมรับในความสูญเสีย รวมถึงผู้เขียนยังเสนอปัญหาสังคมอย่างปัญหาสิ่งเสพติด ให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านเติบโตขึ้นในสังคมโดยรู้จักเลือกทำในสิ่งดี และรู้จักปฏิเสธสิ่งไม่ดี เพื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในสังคม ส่วนการสอนให้รู้จักความสูญเสีย เพื่อให้ผู้อ่านเห็นตัวอย่างว่าคนเราต้องพบกับความสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปในวันข้างหน้า ซึ่งต้องรู้จักยอมรับและดำรงชีวิตต่อไปให้ได้อย่างปกติสุข

๓.๔ กลวิธีการเล่าเรื่อง

หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สอนเนื้อหาวิชาภาษาไทยเป็นหลัก จากการศึกษาวิเคราะห์ของผู้วิจัยพบว่าผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องในบทเรียนต่างๆ อยู่ ๖ ลักษณะด้วยกัน ได้แก่

- ๑) การเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้น
- ๒) การเล่าเรื่องแบบเรื่องซ้อนเรื่อง
- ๓) การเล่าเรื่องผ่านบันทึกประจำวัน
- ๔) การเล่าเรื่องผ่านจดหมาย
- ๕) การเล่าเรื่องโดยนำเสนอเป็นบทละครเวที
- ๖) การเล่าเรื่องด้วยบทร้อยกรอง

๓.๔.๑ การเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้น

กลวิธีการเล่าเรื่องในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ส่วนใหญ่การเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้น และใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้เขียนรู้แจ้ง ทั้งวิธีบรรยายเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ทั้งที่เป็นบทบรรยายอย่างเดียว เล่าเรื่องผ่านบทสนทนาของตัวละครและเล่าเรื่องด้วยบทบรรยายและบทสนทนาประกอบกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

-ตัวอย่างการเล่าเรื่องด้วยบทบรรยาย

วันเสาร์ เกษตรอำเภอมาร่วมพิธีขุดลอกสระแต่เช้าพ่อและพี่ชายของปิติลงมือทำงานอยู่ก่อนแล้ว พอเกษตรอำเภอมารถึงก็ผลัดเสื้อผ้า สวมชุดเก่าๆ ลงทำงาน ตอนแรกต้องช่วยกันวิดน้ำออกก่อน แล้วจึงใช้พลั่วและจอบขุดดินโคลนออก ปิติก็เดินไปไ้รอบโคนต้นไม้ เพื่อให้เป็นปุ๋ย เกษตรอำเภอยังขุดบ่อปลาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๕ เมตร ยาว ๘ เมตร ลึกประมาณ ๑ เมตร เป็นบ่อเล็กๆ ที่ปิติพอจะดูแลปลาตามลำพังได้ ทุกคนเหน็ดเหนื่อยจนเหงื่อไหลไคลย้อย พี่สาวของปิติคอยหาน้ำเย็นมาให้ดื่ม

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑: ๙๔)

-ตัวอย่างการเล่าเรื่องด้วยบทสนทนา

ปิติกับวีระหักทากันอย่างสนิทสนม แล้วปิติแหงนหน้าขึ้นไปทักเจ้าจ้อ วีระขยับที่ให้ปิตินั่ง เขามองเห็นรอยถลอกที่ขาปิติ จึงถามว่าเป็นอะไร ปิติถลกขาทางเกงให้ดูรอยถลอกแล้วบอกว่า “เผอิญระหว่างทางฉันเจอขบวนแห่นาค มีคนหนึ่งรำวัดเจวียนเข้ามาใกล้ ฉันรีบหลบเลยลื่นไถลลงข้างถนน หนามจึงเกี่ยวเอา พอไม่มีเจ้าแก้มฉันต้องโดนหนามและเดินเหนื่อย จนเหงื่อหยดอย่างนี้แหละ”

ปิติมองดูถึงปุ๋ยแล้วพูดว่า “เธอกำลังผสมปุ๋ย ฉันมาทำให้เธอเสียงานหรือเปล่าวีระ”

“เปล่า” วีระรีบปฏิเสธแล้วถามว่า “เธอมาหาฉันขออนุญาตยาดยหรือเปล่าล่ะ”

“ขอสิ ยายยังว่าฉันพูดจาเหลวไหลอยู่ด้วย เมื่อวาน ฉันทำตกหล่นยกยว่ามิดบาตมือ นึกว่ายายจะสนุกแต่ยายสรุปว่าฉันทำตัวเป็นเด็กเลี้ยงแกะ”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑: ๘-๙)

-ตัวอย่างการเล่าเรื่องด้วยบทบรรยายและบทสนทนาประกอบกัน

“เธออยากว่ายน้ำหรือยังชูใจ” มานี้ถาม

“ฉันทงลว” ชูใจทำไหลห่อพลงลั่นศึรชะ

“ไม่ต้องกลว” วีระบอก “พี่จะชวย มานีพาชูใจกับจันทรออกมานี” มานีจูงเพ็ญทังสองออกไปบริเวณที่น้ำลึกระดับอกก็หยุด วีระ มานะ ปิติ เข้ามาชวยกันบอกวิธีให้หัดไผไปมากอน ชูใจก็ยังไมกลว

“ถ้าไม่กล้า แล้วจะว่ายน้ำเป็นได้อย่างไร” ปิติพูด “ถ้าเราอยากทำอะไรเป็น เราต้องตั้งใจ ต้องพยายาม และไม่กลัว นี่ก็อยู่เสมอกว่า คนอื่นทำได้ เราก็น่าจะทำได้ ต้องลองพยายามดูก่อน ถ้าทำไม่ได้จึงค่อยเลิก”

ชูใจได้ฟังปิติพูดก็เกิดกำลังใจ ผู้รับชมความกลัว โผล่ตามมานี้ไปมา บางครั้งก็จมน้ำและสำลักน้ำ มานะและวีระก็ช่วยได้ทุกครั้ง จนชูใจหายกลัว โผล่ไปมาคนเดียวได้ ในที่สุดก็สามารถว่ายน้ำลอยตัวระยะไกลๆ ได้ ชูใจดีใจมาก ชะล่าใจว่ายออกห่างเพื่อน เขายังว่ายน้ำไม่ชำนาญจึงจมน้ำ วีระและมานะรีบว่ายเข้าไปช่วย ชูใจไม่รู้สึกละอายเลย กลับรู้สึกสนุกสนาน พอโผล่ขึ้นมาจากน้ำก็หัวเราะว่า แต่แล้วก็หน้าเสียวร้องขึ้นว่า “ทำไมหนูของฉันดังจู้ๆ ละ มานะ”

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๒: ๑๑๘)

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้เห็นได้ว่าการเล่าเรื่องโดยผู้เขียนเป็นผู้รู้แจ้ง ซึ่งเป็นวิธีเล่าเรื่องที่ชัดเจน ไม่ซับซ้อน ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้รวดเร็ว การเล่าเรื่องในแบบนี้จึงเหมาะสมกับวัยของผู้อ่านที่เป็นเยาวชนอย่างยิ่ง อีกทั้งการเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้นยังเป็นวิธีที่พบมากที่สุดหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

๓.๔.๒ การเล่าเรื่องแบบเรื่องซ้อนเรื่อง

รันทัย สัจจพันธ์ (๒๕๔๙: ๗๒) อธิบายลักษณะของการเล่าเรื่องซ้อนเรื่องไว้ว่า เป็นเรื่องแต่งที่มีลักษณะของการเล่าเรื่องซ้อนกัน เนื้อหาของเรื่องที่เล่าคือกระบวนการแต่งเรื่องของตัวเองนั้น

กลวิธีการเล่าเรื่องแบบเรื่องซ้อนเรื่องเป็นการเล่าเรื่องที่ผู้เขียนเล่าถึงเรื่องราวของเรื่องหนึ่ง โดยให้ตัวละครหลักตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง และตัวละครอื่นเป็นผู้ฟัง และมีบทสนทนาโต้ตอบกับผู้เล่าเรื่อง ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ใช้การเล่าเรื่องลักษณะนี้เมื่อต้องการสอนวรรณคดีหรือวรรณกรรมให้กับผู้อ่าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“เมื่อวานนี้มีนักเรียนมาเข้าเรียนใหม่คนหนึ่ง ชื่อสินสมุทร” เพชรบอกเพื่อน มานะกับชูใจวิจารณ์ว่า ชื่อแปลกดี วีระบอกว่าชื่อเหมือนพี่ชายของสุตสาคร ลูกของพระอภัยมณี ที่ลุงเคยเล่าให้ฟังนานมาแล้ว

“ฉันอยากฟังเรื่องสินสมุทรจัง” ปิติพูด “คราวก่อนลุงเล่าเรื่องสุตสาครกับม้านิลมังกรให้ฉันฟัง ฉันก็ได้เจ้านิล คราวนี้ได้ฟังเรื่องสินสมุทร ฉันอาจจะได้อะไรอีกก็ได้นะ”

ฉันก็อยากฟัง” มานะกับชูใจพูดเกือบพร้อมกัน เพชรจึงอาสาไปหยิบหนังสือพระอภัยมณีมาให้วีระ พอวีระได้หนังสือเขาก็เล่าเรื่องสินสมุทรให้เพื่อนฟัง บางครั้งก็อ่านบทกลอนเป็นทำนองเสนาะด้วย

“เรื่องพระอภัยมณีนี้ กวีชื่อสุนทรภู่เป็นคนแต่ง เป็นหนังสือนิทานคำกลอนที่แต่งได้ไพเราะและสนุกสนานมาก เนื้อเรื่องตอนเกิดสินสมุทรก็คือ มารดาของสินสมุทรเป็นยักษ์ชื่อนางผีเสื้อสมุทร”

“ตายแล้ว แม่ของสินสมุทรเป็นยักษ์หรือ แล้วทำไมพ่อของสินสมุทรจึงรักล่ะ ยักษ์น่าจะกลัวจะตาย ดีไม่ดีเดี๋ยวก็เคี้ยวเอื้องๆ” “ชูใจพูดพลางทำท่าขนพองสยองเกล้า

“ฉันกำลังจะเล่าให้ฟัง ฝีมือสมุทรมารดาของสินสมุทรไปลักเอาพระอภัยมณีมาขังไว้ในถ้ำ แล้วแปลงร่างเป็นนางงาม แต่พระอภัยมณีก็รู้ว่าเป็นยักษ์ และมีความกลัวมาก จึงจำเป็นต้องทำใจดีสู้เสืออยู่กับนางจนเกิดสินสมุทร”

“สินสมุทรหน้าตาเป็นยักษ์หรือเปล่า” ชูใจถาม ปิติกำลังตั้งใจฟัง เห็นชูใจพูดขัดจังหวะทำให้ฟังเรื่องราวกระท่อนกระถ่นจึงบ่นว่า “แหม ชูใจ เดี่ยววิระก็ไม่เล่าให้ฟังหรือนำมัวถามนั่นถามนี่เลยไม่เป็นอันได้ฟังกัน” ชูใจหันไปค้อนปิติแล้วนั่งฟังวิระเล่าต่อไป “ในคำกลอนกล่าวถึงสินสมุทรว่าอย่างนี้

ไม่คลาดเคลื่อนเหมือนองค์พระทรงเดช	แต่ดวงเนตรแดงดุดังสุริย์ฉาย
ทรงกำลังดังพระยาชลพลาย	มีเขี้ยวคล้ายขนนี้มีศักดา
พระบิดวงศ์ทรงศักดิ์ก็รักใคร่	ด้วยเนื้อไขมิได้คิดริษยา
เฝ้าเลี้ยงลูกผูกเปลแล้วเห่ช้า	จนใหญ่กล้าอายุได้แปดปี
จึงให้นามตามอย่างช้างมุนษย์	ชื่อสินสมุทรกุมารชาอุษยศรี
อำมรงค์ทรงมาค่าบุรี	พระภูมียอดผูกให้ลูกยา

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑: ๕๓-๕๕)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนเล่าเรื่องพระอภัยมณีผ่านทางบทบาทของตัวละครในเรื่อง โดยมีวิระเป็นผู้เล่าเรื่อง ให้ มานี ชูใจ ปิติ และเพชร ฟัง กลวิธีการเล่าเรื่องในลักษณะนี้เป็นจุดเด่นของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ที่ใช้กับการสอดแทรกความรู้ให้แก่นักเรียน โดยเฉพาะความรู้ทางวรรณคดีและวรรณกรรม นอกจากเรื่องพระอภัยมณียังมีเรื่อง รามเกียรติ์ ขุนช้างขุนแผน สังข์ทอง เงาะป่า

๓.๔.๓ การเล่าเรื่องผ่านบันทึกประจำวัน

ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีการเล่าเรื่องผ่านบันทึกประจำวันอยู่ ๒ ตอน ได้แก่ ชั้น ป.๔ ตอนที่ ๗ บันทึกของชูใจ การเล่าเรื่องในลักษณะนี้เป็นวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนให้ตัวละครเล่าจากมุมมองของตนเอง เช่น ชูใจเล่าเรื่องราวและความรู้สึกนึกคิดของตัวเองในหนึ่งวันผ่านมุมมองของตัวเองเองดังต่อไปนี้

วันที่ ๗ สิงหาคม

วันนี้ไปโรงเรียนแต่เช้า เตรียมส่งการบ้านคณิตศาสตร์ นั่งตรวจทานก่อนส่ง ปรากฏว่าเราหาวและลบเลขผิดไป เลยแก้เสียให้ถูกต้องแล้วจึงส่ง บางคนขอลอกจากเพื่อนแต่ไม่มีใครกล้าฟ้องครู วันนี้เรียนหนังสือสนุกมาก คุณครูให้อภิปรายปัญหาว่าทำอะไรเราจะช่วยให้เศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้น ปิติอภิปรายเสียดังจนคุณครูต้องเตือน คุณครูชมมาว่าพูดมีเหตุผลดี และชมดวงแก้วว่าใช้สำนวนโวหารดี ส่วนเราคุณครูให้กำลังใจว่าถ้าพูดดังกว่านี้สักหน่อยจะดีมาก เราต้องพยายามพูดให้เสียงดังขึ้น

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑: ๖๙)

ชั้น ป.๖ ตอนที่๑๑ บันทึกของปิติ ที่ปิติเล่าเรื่องราวรวมถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวเองผ่านมุมมองของตัวเองปิติเอง ดังต่อไปนี้

วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๒๖

วันนี้ ตอนบ่ายซักจะง่วงนอนเพราะเมื่อคืนไปดูลิเกกับคนที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองกับพี่ชาย กลับถึงบ้านราวตีหนึ่งกว่าๆ ตอนครูอยู่ในห้องต้องแอบเอานิ้วมือถ่างตาและหยิกขาตัวเอง ถึงกระนั้นก็สัปหงกหัวแทบจะโขกโต๊ะ ตาลาย ตัวหนังสือหกดะเมนตัสลัดกายุ่งไปหมด พอครูออกจากห้องเลยชบลงกับโต๊ะว่าจะงีบสักหน่อย พอตื่นใจเอจจหมายมานะมาให้เลยหายง่วง อิจจมานะจังแฮะ ได้ดูทีวีวันเสาร์-อาทิตย์ เรื่องนักสืบคอมพิวเตอร์เสียด้วย คอมพิวเตอร์แปลว่าสมองกลไซ้ใหม่เอ้ย

เลิกเรียนแล้วรีบกลับถึงบ้านมาฝึกเจ้านิล ตอนกลางคืนไม่ได้อ่านหนังสือเพราะรีบเข้านอน

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๒: ๑)

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นว่า การเล่าเรื่องในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เขียนเล่าเหตุการณ์เชิงสรุปของตัวละครในหนึ่งวันให้ผู้อ่านรับรู้ได้อย่างกระชับ โดยร่วมรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของตัวละครผู้เล่าเรื่องด้วย เส้นของการเล่าเรื่องแบบนี้จึงอยู่ที่ภาษาของการเล่าเรื่องสะท้อนถึงบุคลิกนิสัยของตัวละครด้วย เช่น เรื่องที่ชูใจเล่าก็จะแสดงความละเอียดรอบคอบ ใฝ่รู้ จริงจัง เรื่องที่ปิติเล่า ก็แสดงความซุกซน ไม่ค่อยอยู่ในกฎระเบียบ และการมองโลกในแง่ดีและมีอารมณ์ขัน

๓.๔.๔ การเล่าเรื่องผ่านจดหมาย

ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีการเล่าเรื่องผ่านจดหมายอยู่ ๒ ตอน ได้แก่ ชั้น ป.๔ ตอนที่ ๔ จดหมายจากสุพรรณบุรี ที่ดวงแก้วเขียนเล่าเรื่องราวขณะที่ตนเองกลับไปบ้านที่จังหวัดสุพรรณบุรีมาหานานี้ ดังต่อไปนี้

๔๕/๗ หมู่ที่ ๓ ต.หนองโอง

อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

มานี้เพื่อนรัก

ฉันดีใจที่โรงเรียนจวนจะเปิดเรียนแล้ว เพราะไม่ช้าฉันก็จะได้มาเรียนหนังสือกับเพื่อนๆ อีก ฉันมานึกดูว่า นี่เพียงแค่แค่ไม่ได้พบกันสองเดือนเศษๆ ฉันยังคิดถึงเพื่อนอย่างนี้ ถ้าเรียนจบชั้น ป.๖ เราคงต้องพลัดพรากจากกันไปคนละทิศละทาง บางทีอาจไม่ได้พบกันเลยตลอดชีวิต คิดแล้วใจหายนะเธอ

ที่จริงหลายปีแล้ว ฉันไม่ได้กลับมาบ้านที่สุพรรณบุรี ปีนี้ได้กลับมา พอกับแม่ดีใจมากบอกว่าฉันโตขึ้นเยอะและชมว่าฉันดีขึ้นหลายอย่าง...นี่ถ้าปิดภาคเรียนครวหน้า ฉันต้องขออนุญาตคุณพ่อคุณแม่พาเธอมาเที่ยวสุพรรณกับฉันแน่ๆ เธอยิ่งชอบโบราณวัตถุอยู่ด้วย เธอจะได้เห็นโบราณวัตถุ และโบราณสถานหลายแห่งที่เธอปรารถนาจะได้เห็น โดยเฉพาะเจดีย์ยุทธหัตถีอนุสาวรีย์พิชิตสงครามที่น่าภาคภูมิใจของไทย

เขา มานะตั้งใจจะเป็นข้าราชการ เพราะพ่อของเขาเป็นข้าราชการ ไม่มีที่ดินทำเกษตรเหมือนปิตกับวีระ มานะเคยคำนวณว่าควรจะเลือกทำสิ่งที่ตนเองชอบและถนัดจะดีกว่า แม้ไม่มีที่ดิน เขาก็อาจหามาได้ภายหลัง ถ้าเรารักที่จะเป็นเกษตรกรจริง ๆ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑: ๔๖-๔๗)

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นว่า ในส่วนที่เป็นเนื้อหาของจดหมายนั้นผู้เขียนใช้การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของจิตร แต่เมื่อจดหมายจบลง ผู้เขียนเปลี่ยนมาเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้นผ่านบทบรรยาย เพื่อบรรยายถึงความรู้สึกของปิตที่มีต่อจิตร

การเล่าเรื่องผ่านจดหมายช่วยเล่าเรื่องราวที่ตัวละครพบเจอในช่วงเวลาหลายวันในเรื่อง เช่น ช่วงปิดภาคเรียน ๒ เดือนของดวงแก้ว หรือช่วงเวลาหลายปี อย่างประวัติและชีวิตความเป็นอยู่ของจิตรและครอบครัว ให้ผู้อ่านได้รับรู้โดยอาศัยเพียงจดหมายฉบับเดียวเท่านั้น

๓.๔.๕ การเล่าโดยนำเสนอเป็นบทละครเวที

ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีการเล่าเรื่องโดยนำเสนอเป็นบทละครอยู่ ๑ ตอน ได้แก่ชั้น ป.๕ ตอนที่ ๑๖ คือกลาง โดยเริ่มเปิดเรื่องด้วยการแนะนำผู้แสดงดังต่อไปนี้

ชื่อ		ผู้แสดง
คุณหญิงจัน	มานะ	แต่งกายนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มตะแบงมาน
นางมุก	ชูใจ	แต่งกายเหมือนคุณหญิงจัน
หลวงเมือง	ปิต	สวมกางเกงครึ่งแข้ง มีผ้าพันน่อง เสื้อคอกลมแขนยาว มีกระดุมห้าเม็ด
		สวมหมวกทรงมหาดเล็ก
ไฉ่นาค	สมคิด	สวมกางเกงขาก๊วยสีดำ เสื้อคอกลมแขนสั้นสีดำ มีผ้าขาวม้าคาดเอว
ทหารและราษฎร		ทหารแต่งตัวเหมือนหลวงเมืองแต่ใช้เสื้อผ้าคนละสี
ชายหญิงตัวประกอบหลายคน		ราษฎรแต่งตัวเหมือนไฉ่นาค
ผู้กำกับการแสดง ดวงแก้ว		

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๒: ๗๐)

จากนั้นผู้เขียนเล่าเรื่องต่อในลักษณะของบทละครเวที มีการกำหนดฉาก เหตุการณ์และบทสนทนาของตัวละคร ไว้อย่างชัดเจน ไปจนจบ ดังต่อไปนี้

ฉากที่ ๑

ภายในเมืองหลวง

สมมุติมีกำแพงเมืองอยู่ด้านซ้ายมือตักแต่งฉากด้วยต้นไม้และกิ่งไม้ ปล่อยกลางเวทีให้เป็นลานกว้าง

เปิดฉาก ราษฎรชายหญิงหลายคนช่วยกันขนทางมะพร้าวมากองไว้กลางเวที บ้างก็ลิดใบออก บ้างก็ตัดทางมะพร้าวเสี้ยนเป็นรูปดอก ตัดแฉลบเป็นรูปดาบ และทำอาวุธต่างๆ เช่น ปืนยาว มีดสั้น ทำงานสละวอนอยู่ทุกคน มีทหารถืออาวุธ วิ่งบ้าง เดินบ้าง สวนทางกันไปมาระหว่างหลีกซ้ายและขวา ราษฎรชายหญิงแบกขนข้าวของเดินผ่านจากหลีกซ้ายไปขวาเป็นระยะๆ

เสียงอ่านทำนองเสนาะจากหลีกขวา

ฝ่ายทัพเรือพม่า เลียบฝั่งเข้ามา ยึดเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่งตามทาง

แล้วมุ่งสู่เกาะ มุ่งเหมาเมืองถลาง เคารพดีมีนาง พี่น้องนารี...

ราษฎรชาย ๑ เร็วเข้าประเดี๋ยวจะไม่ทันการณ์ นับดูทีชี ได้ก็อันแล้ว แยกไว้เป็นพวกๆ ชี คาบอยู่ทางนี้ หอกไว้ตรงนั้น มีดสั้นวางนี้ ปืนยาวกองไวโน้น ดูปืนอันนั้นลี ทาเขมาไม่ดำเลย รมให้ดำซีไฉนาค

นาค นั้นยังไม่ดำอีกหรือ จะให้ดำแค่ไหนกัน ของเล่นทั้งนั้น

ราษฎรชาย ๒ ไม่ใช่ของเล่นละ(กระซิบ) สู้ยังไม่รู้หรือ คุณหญิงจันทานออกอุบายให้ทำอาวุธทางมะพร้าวพวกนี้เพื่อให้พวกผู้หญิงที่แต่งตัวเป็นทหาร ถือเดินเวียนกันเข้าออกจากค่ายของท่าน แล้วเวียนไปค่ายอำแดงมุกน้องสาวท่าน ต่อไปค่ายน้องชายท่านอีก ให้อพวกข้าศึกมันจะได้เห็นว่า พวกเรากำลังมากอย่างไรละ

นาค แล้วอาวุธอย่างนี้ จะไปรบกับใครได้ เซอะ ให้อข้าศึกมันเห็นคงหัวร่อ

ราษฎรชาย ๑ (ดู) สู้จะไม่รู้อะไร ใครจะถือเดินเข้าไปใกล้มันเล่า ให้มันมองเห็นไกลๆ เดินเข้าเดินออกเวียนกันอยู่ทั้งวัน จากค่ายนั้นทะลุไปค่ายนี้ มันก็นึกว่าเรามีกำลังมาก และหนุนเนื่องมาไม่ขาดสาย ส่วนพวกทหารจริงๆ (ชี้ไปที่ทหารซึ่งถืออาวุธวิ่งไปวิ่งมา) นั้นต่างหากละ ที่ไปรบกับข้าศึกจริงๆ

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๒: ๗๑-๗๓)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนใช้การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวผู้เขียนเองเป็นหลัก แต่เป็นลักษณะของการเล่าผ่านบทละครเวทีอย่างละเอียด มีการอธิบายอย่างชัดเจนว่าตัวละครหลักในเรื่อง อย่าง มานี ปิติ ชูใจ วารับบทใดในละครเวทีและแต่งกายแบบใด รวมถึงบรรยายฉากต่างๆ ว่ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น รวมถึงบทสนทนาของตัวละครในเรื่องก็ช่วยให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างราบรื่น ผู้อ่านจะรู้สึกสนุกเหมือนกับได้ชมละครที่ตัวละครในเรื่องสวมบทบาท นอกจากนั้นยังเป็นวิธีที่ผู้เขียนสามารถสอดแทรกการเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ไว้ในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้อีกด้วย

๓.๔.๖ การเล่าเรื่องด้วยบทร้อยกรอง

ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีการเล่าเรื่องด้วยบทร้อยกรองอยู่ ๑ ตอน ได้แก่ ชั้น ป.๓ ตอนที่ ๑๗ *เที่ยวขายทะเล* โดยผู้เขียนแต่งเป็นบทร้อยกรอง

ประเภทกลอน ๘ ทั้งตอน เนื้อหากล่าวถึงเรื่องราวที่ลุงของวีระพา วีระ และเพื่อนๆ ไปเที่ยวทะเลที่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผลิตผลจากไร่กำไรมาก	ลุงจึงอยากให้บำเหน็จกันทั่วหน้า
จึงจัดสรรแบ่งกำไรในอัตรา	ต่างยินดีปรีดากันทุกคน
เงินยังเหลือลุงว่าพาหลานเที่ยว	ดูทะเลน้ำเขียวเล่นสักหน
คมนาคมดีมีรถยนต์	ทุกแห่งหนไปได้สบายกะไร
วีระว่าอยากพาเพื่อนไปด้วย	ลุงก็ช่วยรับรองดูแลให้
เพชร มานะ มานี และชูใจ	ปิติกก็ได้ไปเที่ยวด้วยกัน...
ถึงประจวบคีรีขันธ์ตะวันบ่าย	พบน้องชายป่าสะใภ้ใจดีแสน
ให้พักบ้านหลังใหญ่ไม่ขาดแคลน	อยู่สบายเหมือนแม่น้อยบ้านตน
เป็นหมู่บ้านเรียงรายริมชายหาด	ดูสะอาดเรียบร้อยทุกแห่งหน
เขาเลี้ยงชีพด้วยประมงกันทุกคน	ไม่มีใครขัดสนเพราะหมั่นเพียร...
ลุงพาหลานเดินเลียบเลาะริมหาด	คลื่นซัดสาดกระเซ็นฟองละอองใส
เก็บเปลือกหอยสีสวยฝากใครใคร	บ้างวิ่งไล่ปูลมลัมทับกัน

(หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๒: ๕๐-๕๑)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เห็นได้ว่าเป็นการเล่าโดยบรรยายเรื่องราวผ่านบทร้อยกรอง ซึ่งนอกจากความสามารถของผู้เขียนที่แต่งบทร้อยกรองที่ทำให้ผู้อ่านที่เป็นเยาวชนอ่านแล้วเข้าใจเรื่องราวได้ง่าย และสนุกสนานชวนติดตามแล้ว ยังเปลี่ยนลีลาการนำเสนอเรื่องให้แปลกออกไปไม่จำเจ อีกทั้งครูผู้สอนสามารถฝึกฝนการอ่านและการเขียนกลอนแปดให้นักเรียนจากหนังสือเรียนตอนนี้ได้อีก

หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีโครงเรื่องใหญ่ไม่ซับซ้อน เป็นเพียงเรื่องราวของเด็กกลุ่มหนึ่งที่เติบโตขึ้นตามวัยของผู้เรียนตั้งแต่ชั้น ป.๑- ชั้น ป.๖ ความน่าสนใจอยู่ที่การผูกเรื่องราวชีวิตและประสบการณ์ของตัวละครไว้ในโครงเรื่องย่อยของหนังสือเรียน ผู้เขียนใช้วิธีสร้างปมขัดแย้งไว้ แล้วค่อยๆ คลี่คลายในตอนต่อไป อันเป็นกุศโลบายให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยกระหายใคร่รู้ และต้องการอ่านหนังสือเรียนมากขึ้น การสร้างตัวละครในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ มีทั้งตัวละครเด็กนิสัยดี ตัวละครที่เคยประพฤติตัวไม่ดีแต่กลับตัวกลับใจด้วยการชี้แนะจากเพื่อนๆ ตัวละครเด็กในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้จึงมีลักษณะเหมือนเพื่อนของผู้เรียนที่มีชีวิตจริงๆ ทำให้ผู้เรียนผูกพันกับหนังสือเรียนชุดนี้ยิ่งขึ้น แนวคิดในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้เป็นแนวคิดเรื่องคุณธรรม และแนวทางการดำเนินชีวิตแสดงว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้เรียนเติบโตขึ้นเป็นคนดีและมีคุณภาพของสังคมต่อไปในภายภาคหน้า กลวิธีการเล่าเรื่องในหนังสือภาษาไทยชุดนี้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องหลากหลายวิธี ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาวิชาการของหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ ได้อย่างสนุกสนานและไม่น่าเบื่อ

บทที่ ๔

วิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกปรากฏเป็นที่รู้จักเมื่อนิตยสาร a day ฉบับที่ ๕ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้จัดทำฉบับเฉพาะเกี่ยวกับหนังสือเรียนภาษาไทยชุด “มานะ มานี ปิติ ชูใจ” โดยสัมภาษณ์ผู้เขียนคือ รัชนี ศรีไพรวรรณ รวมถึงได้ตีพิมพ์เรื่องขนาดสั้นเรื่อง “แล้ว...เราก็ได้พบกัน(มานะ มานีพ.ศ. ๒๕๔๔)” ซึ่งรัชนี ศรีไพรวรรณ แต่งขึ้นเพื่อเล่าเรื่องราวของตัวละครเหล่านั้นเมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ หลังจากนั้นนิตยสาร a day ฉบับที่ ๒๖ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ตีพิมพ์ นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ซึ่งเป็นเรื่องราวของตัวละครชุดที่เคยปรากฏอยู่ในแบบเรียนภาษาไทย หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยตีพิมพ์ติดต่อกันทั้งหมด ๑๒ ตอน และทางสำนักพิมพ์ a book ได้รวมเล่มนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกขึ้นเป็นครั้งแรก ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗ กระแสตอบรับนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ เพราะนวนิยายเรื่องนี้ได้รับการตีพิมพ์ถึง ๑๔ ครั้งภายในระยะเวลาเพียง ๘ เดือน ประจักษ์พยานที่แสดงความชื่นชมของผู้่านที่มีต่อนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกแสดงไว้ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ ดังต่อไปนี้

“พอเห็นหน้าปกที่ร้านขายหนังสือก็คุ้นตาเหลือเกิน กระโดดเข้าคว้า ยอมจ่ายตั้งคโดยไม่คิดอะไรเลย มีแต่ความรู้สึกคิดถึง ยิ่งพอได้อ่าน น้ำตาก็ไหลออกมา รู้สึกเหมือนว่ามีเพื่อนเก่ากลับมาหา มาบอกว่าพวกเขาสบายดี และเติบโตเหมือนเรา ที่รักการอ่านหนังสือก็เพราะพวกเค้า นั่นแหละ ขอขอบคุณค่ะอาจารย์”

-namkhing

“ชื่อมาอ่านแล้วค่ะ สนุกมากเลย หนังสือเล่มนี้ช่วยให้นึกถึงอดีตที่แสนสนุกสนานของเด็กในวัยนั้นได้อย่างดี เชื้อมัย ช่วงก่อนเปิดเทอม เวลาไปซื้อหนังสือเรียนกลับบ้านแล้ว จะต้องมานั่งอ่านหนังสือเรียนภาษาไทยก่อนทุกทีเลย

-ไอซ์ซิ่ง

(www.manager.co.th)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้อ่านที่ชื่นชมนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเป็นพิเศษคือ ผู้ที่เคยใช้หนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ และมีความผูกพันกับตัวละครในเรื่องที่ “เหมือนว่ามีเพื่อนเก่ากลับมาหา” และหวนรำลึกถึง “อดีตที่แสนสนุกสนานของเด็กในวัยนั้น” กลุ่มผู้อ่านกลุ่มนี้น่าจะเป็นกลุ่มผู้อ่านที่ทำให้เกิดกระแสตอบรับนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มีเนื้อหาเกี่ยวกับตัวละครเด็กกลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เด็กๆ กลุ่มนี้จะร่วมผจญภัยด้วยกันและเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ในตอนสุดท้าย นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกมี ๑๓ ตอน ดังนี้ ๑. พบเพื่อน ๒. ตำนานคนดี ๓. ทอพีเลิครส ๔. คนที่

หายไป ๕. คำทำนาย ๖. ที่เนคต้าวิลส์ ๗. หมู่บ้านภูพร้าว ๘. ถ้ำแก้ว ๙. วันแห่งความปิติ ๑๐. เพื่อนจากแดนไกล ๑๑. ใบไม้ที่ไม่เปลี่ยนแปลง ๑๒. สวัสดิ์วัยเยาว์ ๑๓. แล้ว.....เราก็ได้พบกัน

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านสนุกสนาน ติดตามเช่นเดียวกับการอ่านนวนิยาย แตกต่างจากหนังสือเรียนภาษาไทย ที่ต้องให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระของหลักสูตรวิชาภาษาไทย ก่อนความสนุกสนานชวนติดตามซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของผู้เขียน

งานวิจัยนี้วิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ตามองค์ประกอบสำคัญของ นวนิยาย ๓ ประการ ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร แนวคิด รวมถึงวิเคราะห์กลวิธีการเล่าเรื่องของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก

๔.๑ โครงเรื่อง

โครงเรื่องของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกสามารถวิเคราะห์ได้ ๒ หัวข้อคือ โครงเรื่องใหญ่ และโครงเรื่องย่อย

๔.๑.๑ โครงเรื่องใหญ่ โครงเรื่องใหญ่ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก คือ เรื่องราวการผจญภัยในวัยเยาว์ของเด็กกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ มานี มานะ ชูใจ ปิติ เพชร จันทร วีระ แอล และเอ็ม โดยเริ่มที่การพบกันครั้งแรกตั้งแต่วัยเด็กของ มานี ชูใจ ปิติ ในตอนแรกแล้วมีตัวละครเพิ่มเข้ามาในบางตอน ภายในโครงเรื่องใหญ่ผู้เขียนยังสร้างโครงเรื่องย่อยซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์การผจญภัยต่างๆ ของตัวละคร ไปจนจบเรื่อง โครงเรื่องใหญ่ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกจึงอยู่ที่เรื่องราวการผจญภัยของเด็กๆ และการเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตจากการผจญภัยเป็นสำคัญ โดยผูกเรื่องให้เกิดความขัดแย้งและคลี่คลายไปในแต่ละตอน โครงเรื่องย่อยที่ผู้เขียนสร้างขึ้นจึงช่วยขยายให้โครงเรื่องใหญ่สมบูรณ์และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

๔.๑.๒ โครงเรื่องย่อย โครงเรื่องย่อยของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มีทั้งหมด ๖ โครงเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่องย่อยครอบครัวของเด็กหญิงชูใจ โครงเรื่องย่อยหมู่บ้านภูพร้าว โครงเรื่องย่อยเด็กชายเอ็ม และครอบครัว โครงเรื่องย่อยชีวิตของเด็กชายวีระ โครงเรื่องย่อยความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก โครงเรื่องย่อยเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว

๔.๑.๒.๑ ครอบครัวของเด็กหญิงชูใจ

โครงเรื่องย่อยครอบครัวของเด็กหญิงชูใจ เปิดเรื่องด้วยการพบกันครั้งแรกของมานีและชูใจ ผู้เขียนสร้างปมขัดแย้งให้ตัวละครที่เกี่ยวข้องคือมานีและชูใจตั้งแต่ต้นเรื่องไปจนจบเรื่อง โดยเริ่มต้นสร้างความขัดแย้งขึ้นจากภูมิหลังของตัวละคร ได้แก่การที่ชูใจเป็นเด็กกำพร้าพ่อแม่ คือพ่อหาย

สาบสูญและแม่จากไปอยู่ที่อื่นในตอนที ๑ พบเพื่อน แล้ว ในตอนที่ ๔ คนที่หายไป ผู้เขียนให้มานี้รับรู้ความจริงเกี่ยวกับครอบครัวของชูใจจากบทสนทนาระหว่างย่าของชูใจกับแม่ของมานี ซึ่งมานีร่วมรับรู้ด้วยว่า พ่อกับแม่ของชูใจรักกันแต่ถูกกีดกันจากตาและยายของชูใจ พ่อของชูใจจึงพาแม่ของชูใจหนีมาอยู่ด้วยกันแต่สุดท้ายหลังจากแม่คลอดชูใจออกมา ตาของชูใจก็มาพาแม่ของชูใจกลับไป เมื่อชูใจรู้ความ ย่าจำเป็นต้องปดชูใจว่าแม่ของชูใจเสียชีวิตไปแล้ว พ่อชูใจอายุได้ชวบกว่าๆ ปู่ของชูใจกับตาของปิตีหายสาบสูญไปบนภูเขา พ่อของชูใจขึ้นไปตามหาและหายสาบสูญไปอีกคน เมื่อมานีรู้เรื่องของครอบครัวชูใจแล้วย่าของชูใจได้ขอร้องไม่ให้มานีบอกเรื่องนี้กับชูใจ นอกจากจะเป็นการสร้างปมขัดแย้งในโครงเรื่องแล้ว การที่มานีต้องเก็บจำความลับนี้ไว้ เป็นการสร้างปมขัดแย้งในใจของมานีด้วย ส่วนชูใจนั้นจากเดิมคิดว่าพ่อกับแม่ของตัวเองเสียชีวิตไปแล้ว ได้มีปมขัดแย้งภายในจิตใจขึ้นมา ในตอนที่ ๕ คำทำนาย จากคำทำนายของหญิงชราว่าชูใจจะได้พบกับคนที่อยู่ในใจภายใน ๓ ปี และชูใจจะต้องเดินทางไกล คำทำนายของหญิงชราจึงเป็นการสร้างลางบอกเหตุเรื่องครอบครัวของชูใจ ให้ผู้อ่านร่วมสงสัยไปกับตัวละครและคาดเดาว่าบางทีพ่อกับแม่ของชูใจอาจจะยังมีชีวิตอยู่และชูใจอาจได้เดินทางไปพบพ่อกับแม่ จากนั้นผู้เขียนได้ย้ำความขัดแย้งในใจของชูใจถึงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ในตอนต้นของ ตอนที่ ๘ ถั่วแก้ว เมื่อชูใจเห็นพ่อของแอลและเอ็มและนึกถึงว่าพ่อของตนไม่รักตนเองเลยปล่อยให้ตนอยู่กับย่าและอา จากนั้นผู้แต่งได้คลายปมขัดแย้งภายในจิตใจของมานี เรื่องที่มานีต้องเก็บจำความลับเรื่องครอบครัวของชูใจไว้ไม่ให้ชูใจรู้ และเรื่องที่ชูใจไม่รู้เรื่องราวของครอบครัวตัวเอง โดยให้มานีนั่งสมาธิเห็นโครงกระดูกในถ้ำบนภูเขา มานีจึงตัดสินใจบอกความลับให้ชูใจรู้และออกตามหาโครงกระดูก จนมานีและชูใจพบกับซากโครงกระดูกของพ่อและปู่ของชูใจรวมถึงตาของปิตีในถั่วแก้ว และรูปถ่ายของครอบครัวซึ่งพ่อเก็บไว้ในกระเป๋าเสื้อเป็นหลักฐานยืนยันว่าแท้ที่จริงแล้วพ่อรักแม่และรักชูใจมาก หลังจากนั้นผู้เขียนได้คลายปมขัดแย้งสุดท้ายคือเรื่องแม่ของชูใจ ในตอนที่ ๑๒ สวัสดิ์วัยเยาว์ และ ตอนที่ ๑๓ แล้ว....เราก็ได้พบกัน ด้วยเรื่องราวที่แม่ชูใจมารับชูใจไปอยู่ด้วยที่ประเทศออสเตรเลียและชูใจก็ได้เรียนหนังสือและมีครอบครัวอยู่ที่ประเทศออสเตรเลียแต่ยังคงติดต่อและสานสัมพันธ์อันดีกับมานีและเพื่อนๆ คนอื่นอยู่เช่นเดิม

๔.๑.๒.๒ หมู่บ้านภูพร้าว

โครงเรื่องย่อยหมู่บ้านภูพร้าวเริ่มต้น ในตอนที่ ๗ หมู่บ้านภูพร้าว และจบลง ในตอนที่ ๙ วันแห่งความปิติ โดยเปิดเรื่องจากเหตุการณ์ที่เพชรพบดินวิเศษและนำดินมาปั้นเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิแบบเดียวกับที่บ้านวิระและไปวางทิ้งไว้ขณะขึ้นไปหาหน่อไม้ ต่อมาผู้เขียนได้สร้างปมขัดแย้งขึ้นมาในใจของตัวละครคือ ให้เพชรพบกับตายิ้มและได้ฟังตายิ้มเล่าเรื่องความลำบากในการเดินทางจากหมู่บ้านเข้าไปในเมือง เพื่อไปติดต่อค้าขายและไปทำบุญที่วัด ชาวบ้านจึงต้องการให้มีวัดใกล้ๆ หมู่บ้าน และให้ทางราชการเข้ามาสร้างถนนและพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญ ตัวเพชรได้ฟังก็คล้อยตามว่า

ต้องการให้หมู่บ้านพัฒนาเช่นกัน แต่ยังไม่รู้ว่าจะมีส่วนร่วมอย่างไร จากนั้นผู้เขียนดำเนินเรื่อง เริ่มจากเหตุบังเอิญที่ต่ายมเก็บพำซึ่งตนเองทำขายได้ข้างๆ พระพุทธรูปของเพชร ต่ายมเชื่อว่าเป็นเพราะความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปองค์นี้ ต่ายมจึงเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่าหลวงพ่อทวดตาและเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตนให้ชาวบ้าน ๒ คนที่ขึ้นมาหาของป่าฟัง ต่อมาเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปแพร่ขยายออกไป จากชาวบ้านในบริเวณนั้น จนถึงในตัวอำเภอ ตัวจังหวัด ผู้คนเดินทางมากราบไหว้สักการะพระพุทธรูปมากขึ้นเรื่อยๆ พ่อค้าแม่ค้านำของมาขาย นายอำเภอนำไฟฟ้าสำรองมาติดตั้งให้ ส่วนต่ายมรับรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยสมุนไพรโดยไม่คิดค่ารักษา ผู้คนก็ยังเดินทางมามากขึ้นอีก ทั้งมากราบไหว้บูชาหลวงพ่อทวดตา มารักษาโรคกับต่ายมรวมถึงนำเงินมาบริจาค จนสุดท้ายเมื่อผู้เขียนหน่วงเรื่องให้เรื่องราวของหลวงพ่อทวดตาแพร่ขยายไปทั่วแล้ว ปมขัดแย้งทั้งปมขัดแย้งภายในใจของเพชรที่ต้องการมีส่วนร่วมให้หมู่บ้านพัฒนา และปมขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพแวดล้อมที่ต่ายมและชาวบ้านต้องเดินทางเข้าเมืองและไปทำบุญที่วัดซึ่งอยู่ไกลออกไปด้วยความยากลำบากก็ได้คลายลง ด้วยการผูกเรื่องให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านโดยมีหลวงพ่อทวดตาเป็นศูนย์กลางที่ทำให้ทั้งชาวบ้าน พ่อค้าแม่ค้า ส่วนราชการและนักท่องเที่ยวมาร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้าน และเรียกหมู่บ้านนี้ว่าหมู่บ้านภูพำ อย่างไรก็ตามแม่เพื่อนฯ และครอบครัวของเพชรจะรู้ว่าพระพุทธรูปองค์นี้เป็นฝีมือปั้นของเพชร แต่ตกลงกันว่าจะเก็บเรื่องที่มาของพระพุทธรูปไว้เป็นความลับเพราะผลดีได้บังเกิดแก่หมู่บ้านและชาวบ้าน ในตอนที่ ๙ วันแห่งความปิติ เมื่อพ่อของแอลกับเอ็มมารักษาโรคด้วยสมุนไพรกับต่ายมแล้วอาการดีขึ้น ทำให้พ่อของแอลกับเอ็มรู้สึกศรัทธาหลวงพ่อทวดตาจึงบริจาคเงินสร้างวัดภูพำสามัคคีขึ้น หมู่บ้านนี้จึงได้มีวัดประจำหมู่บ้าน

๔.๑.๒.๓ เด็กชายเอ็มและครอบครัว

โครงเรื่องย่อยเด็กชายเอ็มและครอบครัวปรากฏ ในตอนที่ ๓ ทอฟฟี่เลิศรส ตอนที่ ๖ ที่เนคต้าวิลล์ และจบลง ในตอนที่ ๙ วันแห่งความปิติ โดยเปิดเรื่องจากเหตุการณ์ที่ปิติได้พบกับเอ็มขณะเอ็มกำลังขโมยทอฟฟี่ที่ห้างสรรพสินค้า และเอ็มชักชวนปิติให้ลองทำบ้าง ปิตียอมเลียนแบบเอ็มเพราะความอยากกินทอฟฟี่ แต่สุดท้ายปิติถูกมานีและซูโจจับได้ปิติจึงสำนึกผิด ปมขัดแย้งของโครงเรื่องนี้อยู่ที่พฤติกรรมของเอ็ม ที่ชอบขโมยต่างๆ ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย จากนั้นในตอนที่ ๖ ที่เนคต้าวิลล์ เอ็มปรากฏตัวขึ้นอีกครั้งพร้อมทั้งคลายปมขัดแย้งให้ โดยเอ็มรู้สึกผิดจากการขโมยจนนอนฝันร้ายทุกคืนเอ็มจึงเลิกทำตัวไม่ดีและขอเป็นเพื่อนกับทุกคน จากนั้นผู้เขียนค่อยๆ หน่วงเรื่องให้กลุ่มเด็กๆ รู้จักเอ็มและครอบครัวมากขึ้นว่าเอ็มมีพี่สาวฝาแฝดชื่อแอลทั้งสองคนเรียนอยู่ชั้น ป.๓ ครอบครัวเอ็มอยู่ที่กรุงเทพ แต่มักมาพักผ่อนที่หมู่บ้านเนคต้าวิลล์ เอ็มเรียนหนังสือไม่ค่อยเก่งจึงต้องการขอให้วิระมาสอนพิเศษให้ รู้ว่าพ่อของเอ็มสุขภาพไม่ดีเป็นโรคเบาหวานเรื้อรังจนต้องตัดขาทิ้งไป จากนั้น ในตอนที่ ๙ วันแห่งความปิติ ผู้เขียนหน่วงเรื่องให้ครอบครัวของเอ็มได้รับคำแนะนำจากเพื่อนให้ลองรักษา

อาการโรคเบาหวานเรื้อรังด้วยสมุนไพรกับตาอ๋ม การรักษาได้ผลอาการป่วยและสุขภาพของพ่อเอ๋มดีขึ้นเรื่อยๆ จนหายดี จากนั้นพ่อของเอ๋มได้บริจาคเงินสร้างวัดภูพร้าวสามัคคี และครอบครัวของเอ๋มก็มาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนี้

๔.๑.๒.๔ ชีวิตของเด็กชายวีระ

โครงเรื่องย่อยชีวิตของเด็กชายวีระ เปิดเรื่องในตอนที่ ๕ คำทำนาย ผู้เขียนแสดงให้เห็นนิสัยของวีระ จากเหตุการณ์ซึ่งวีระไปพบกับเหตุการณ์เหนือธรรมชาติพร้อมกับเพื่อนคือได้พบกับหญิงชราปรากฏตัวมาทำนายอนาคตของเด็กๆ ทุกคน หญิงชราทำนายวีระไว้ว่าในเร็วๆ นี้วีระจะได้แสดงความเก่งจนมีชื่อเสียง แต่ภายภาคหน้าชีวิตของวีระจะล้มเหลวเพราะวีระไม่เฉลียวในเรื่องเหนือเหตุผล รวมถึงวีระได้เห็นตัวประหลาดที่หญิงชราบอกว่าคือรู้งลงมากินน้ำ วีระไม่เชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติจึงบอกว่าสิ่งที่ทุกคนเห็นเป็นภาพลวงตา คำทำนายของหญิงชราจึงเป็นกลางบอกเหตุ พร้อมกับสร้างความขัดแย้งในใจวีระด้วย จากนั้นในตอนที่ ๖ ที่เนคต้าวิลล์ ผู้เขียนดำเนินเรื่องให้วีระได้พบกับเอ๋มและเข้าไปบ้านของเอ๋มในหมู่บ้านเนคต้าวิลล์ และค่อยๆ หน่วงเรื่องให้วีระได้สอนพิเศษให้เอ๋มที่หมู่บ้านเนคต้าวิลล์อยู่บ่อยๆ จนสังเกตเห็นความผิดปกติของบ้านเจ้าของหมู่บ้าน ซึ่งมีสายไฟฟ้าแรงสูง มีต้นไม้ประหลาดที่ไม่ผลัดใบ และมีเสียงเครื่องจักรทำงานในเวลากลางคืน วีระเชื่อว่าที่บ้านของเจ้าของหมู่บ้านต้องมีเรื่องผิดปกติหมายแน่นอน เรื่องราวดำเนินถึง ตอนที่ ๑๑ ไปไม่ที่ไมเปลี่ยนสี ผู้เขียนคลายปมขัดแย้งภายในใจของวีระเรื่องคำทำนายของหญิงชรา โดยให้มานีมาบอกกับวีระว่าถึงเวลาที่วีระต้องทำในสิ่งที่ต้องการทำแล้ว วีระนึกถึงคำทำนายของหญิงชราที่บอกวีระว่าในเร็วๆ นี้วีระจะได้แสดงความเก่งจนมีชื่อเสียง วีระเชื่อว่าเรื่องในคำทำนายของหญิงชราคงเป็นเรื่องนี้ ความสงสัยในคำทำนายที่หญิงชราจึงคลี่คลายลง จากนั้นวีระจึงเข้าไปสำรวจดูที่บ้านของเจ้าของหมู่บ้านโดยติดไมโครโฟนขนาดเล็กไว้ใต้หัวเข็มขัด โดยมีเอ๋มคอยช่วยประสานงานอยู่ที่บ้าน เมื่อวีระเข้าไปถึงบ้านของเจ้าของหมู่บ้าน วีระได้ทราบว่าต้นไม้ที่ไม่เปลี่ยนสีที่วีระสงสัยนั้น คือต้นไม้ปลอมที่ปกปิดทางเข้าอุโมงค์ใต้ดินไว้ แต่ฝ่ายเจ้าของหมู่บ้านจับตัววีระได้ แต่ตำรวจเข้ามาช่วยวีระได้ทันและจับคนร้ายได้ คนร้ายเหล่านี้คือขบวนการผลิตธนบัตรปลอมข้ามชาติ ที่มีเจ้าของหมู่บ้านเป็นหัวหน้า ในตอนที่ ๑๓ แล้ว.....เราก็ได้พบกัน ผู้เขียนได้เฉลยคำทำนายของหญิงชราในเรื่องชีวิตภายภาคหน้าของวีระจะล้มเหลวว่าเป็นจริง จากคำบอกเล่าของมานีว่าวีระผิดหวังในชีวิตครอบครัวเพราะได้ภรรยาไม่ดี จึงกลายเป็นคนติดสุรา สติเลอะเลือนไม่ทำงานทำการ ต้องให้เพชรคอยดูแลอยู่กับป่าให้แทน

๔.๑.๒.๕ ความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก

โครงเรื่องย่อยความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก เปิดเรื่องจากคำพูดทิ้งท้ายของชูใจในช่วงท้ายของ ตอนที่ ๑ พบเพื่อน ดังนี้

ก่อนจะลอดหัวออกไป ชูใจหันมามองมานีด้วยความรัก จับมือมานีเบาๆ

“มานี ในที่สุด ทางช้างเผือกก็ส่งเธอมาให้เป็นเพื่อนของฉันจริงๆ เราจะเป็นเพื่อนรักกันตลอดไป”

ทางช้างเผือก : ๒๓

คำพูดของชูใจเกริ่นนำว่าทางช้างเผือกน่าจะมีบทบาทต่อไปในการดำเนินเรื่อง จากนั้นในตอน ที่ ๒ ตำนานคนดี ปมขัดแย้งในจิตใจของมานีคือความสงสัยว่าสุมนคือใคร จากนั้นมานีได้รับรู้เรื่องราวของสุมนและทางช้างเผือกจากชูใจ แต่ผู้เขียนได้สร้างปมขัดแย้งไว้ในเรื่องราวของสุมนที่สามารถสร้างนิมิตให้ชูใจเห็นมานีในขณะทำสมาธิ สุดท้ายมานีและชูใจทดลองนั่งสมาธิพร้อมกับอธิษฐานกับทางช้างเผือกว่าให้ได้เห็นสุมน มานีกับชูใจจึงได้เห็นสุมนถูกคนร้ายจับตัวไปขณะกลับจากวัดแต่สุมนแอบหนีคนร้ายมาได้อย่างปลอดภัย ทั้ง ๒ คนจึงเชื่อว่าที่ได้เห็นภาพเหตุการณ์นี้เป็นเพราะสุมนต้องการให้เห็นว่าคนที่ทำความดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะคุ้มครองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็คือทางช้างเผือกนั่นเอง ดังนั้นปมขัดแย้งภายในจิตใจของมานีเรื่องที่มานีสงสัยเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือกก็ได้คลี่คลายลงเช่นกัน

๔.๑.๒.๖ เด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว

โครงเรื่องย่อยเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว เปิดเรื่องจากคำทำนายของหญิงชรา ในตอนที่ ๕ คำทำนาย ว่า เพชรจะพบกับความพลัดพราก และจะมีเพื่อนแปลกๆ จากคำทำนายนี้ทำให้เพชรเกิดปมขัดแย้งขึ้นมาในจิตใจ โดยโครงเรื่องนี้ทั้งค้างมาจนถึง ตอนที่ ๑๐ เพื่อนจากแดนไกล ผู้เขียนได้คลายปมขัดแย้งเรื่องว่าการพบกับความพลัดพรากนั้นคือแม่ของเพชรเสียชีวิตลง เพชรไม่เข้าใจว่าเหตุใดการทำความดีของตน เช่น ช่วยทางการจับผู้ร้ายที่จะเผาสถานที่ราชการ ช่วยตำรวจจับผู้ร้ายที่โรงเลื่อย บั่นหลวงพ่อบุญดาทำให้เกิดอุบัติเหตุและนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น ถึงทำให้เขาประสบกับสิ่งเลวร้ายคือ ให้เขาสูญเสียแม่อันเป็นที่รักไป จากนั้นผู้เขียนหน่วงเรื่องให้เพชรจ้องมองดวงดาวที่ส่องสว่างดวงหนึ่งและคิดว่าแม่ของเขาอยู่ที่ดาวดวงนั้นเพชรจึงส่งจิตอันเต็มไปด้วยพลังแห่งความรักและคิดถึงแม่ไปที่ดาวดวงนั้นทุกคืน จนคืนหนึ่งเพชรได้พบกับเพื่อนจากดาวที่เพชรส่งกระแสดิจิต การส่งจิตของเพชรรบกวนความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิตที่อยู่บนดาวดวงนั้นจนทำให้มนุษย์ต่างดาวต้องลงมาหาเพชร จากการพบและพูดคุยกับมนุษย์ต่างดาวทำให้คำทำนายเรื่องเพื่อนแปลกๆ เป็นจริงและความโศกเศร้าเสียใจซึ่งเพชรมีต่อการสูญเสียแม่ได้คลี่คลายลงเพราะมนุษย์ต่างดาวทำให้เพชรเข้าใจว่าแม่ของเพชรแม้จะเสียชีวิตไปแล้วก็ยังคงอยู่ในจิตใจของเพชรเสมอ

๔.๒ ตัวละคร

๔.๒.๑ มานี

มานีเป็นเด็กผู้หญิงซึ่งเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องตั้งแต่เปิดเรื่อง ในตอนที่ ๑ พบเพื่อนผู้เขียนให้มานีเป็นตัวละครแรกที่ปรากฏในฉาก ดังต่อไปนี้

“โฮ่ง!โฮ่ง!” เจ้าโตเห่าเสียงกระโชก จนมานีต้องเงยหน้าขึ้นจากหนังสือการ์ตูน ขณะนั้นเป็นเวลาบ่ายแก่ๆ มานีปูเสื่อนั่งดูหนังสืออยู่ใต้ต้นจำปีข้างบ้าน เจ้าโตนอนอยู่ข้าง เธอมองไปทางที่เจ้าโตเห่า ก็เห็นแมวสีเทาตัวจ้อย ทำตัวโก่ง ขนฟู ชูหางชูแพ้งๆ อยู่ในรั้วเสาไม้ที่ปักห่างๆ เป็นเขตกันของบ้านหลังถัดไปแต่มองไม่เห็นตัวบ้านเพราะเป็นสวนทึบ เจ้าโตทำท่ากระโจนเข้าไปไล่แมว แต่มานีคิดว่าตัวมันไว้ได้ทัน...”สีเทา สีเทาอ้าว มาอยู่นี่เอง ตามหาเสียทั่วไปหมด” แล้วเจ้าของเสียงก็โผล่ออกมาจากพุ่มไม้ เป็นเด็กหญิงเล็กๆ ตัวเท่ากับมานี สวมเสื้อคอกระเช้าสีเหลืองซีด นุ่งกางเกงขาสั้นสีน้ำเงินค่อนข้างเก่า ผมหยักศกสลวยดำขลับตัดสั้นแค่ตึงหู

(ทางช้างเผือก: ๑๓-๑๔)

นอกจากนี้มานียังมีบทบาทในการช่วยคลี่คลายเรื่องราวที่พ่อและปู่ของชูใจ รวมถึงตาของปิติหายสาบสูญไป และมานียังเป็นผู้สนับสนุนวีระ ในตอนที่ ๑๑ *ใบไม้ที่ไม่เปลี่ยนสี* ให้ชี้เบาะแสของบ้านต้องสงสัยว่าเป็นแหล่งทำงานผิดกฎหมายต่อตำรวจ จากคำบอกเล่าของวีระที่พูดกับเอ็มในที่สุดวีระช่วยตำรวจจับขบวนการผลิตธนบัตรปลอมจนได้ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่ามานีเป็นตัวละครสำคัญ เป็นตัวดำเนินเรื่องหลักในเรื่องทางช้างเผือก

นิสัยของมานี ผู้เขียนได้สร้างตัวละครมานีเป็นตัวละครฝ่ายดี กล่าวคือมานีเป็นตัวละครที่เปเดนิสัยดี ห่วงใยและมีน้ำใจแก่ผู้อื่นอยู่เสมอตั้งแต่เด็กจนโต เช่น ครั้งแรกที่มานีพบกับชูใจมานีแสดงความเป็นห่วงชูใจที่มีน้ำตาคลอเบ้าเมื่อเห็นแม่ของเธอดังต่อไปนี้

ชูใจเงยหน้าขึ้นดวงตาของเธอมีน้ำตาคลออยู่เต็มตา มานีตกใจรีบกอดชูใจไว้ เธอไม่เข้าใจว่าเหตุใดชูใจจึงมีท่าทางแปลกๆ ตั้งแต่เห็นเธอครั้งแรกและเห็นแม่ของเธอ ชูใจใช้หลังมือป้ายน้ำตาพลาบหัวเราะเบาๆ “ฉันไม่มีแม่จะมานี เห็นใครมีแม่แล้วฉันอดร้องไห้ไม่ได้แบบนี้ทุกที”

(ทางช้างเผือก: ๑๗-๑๘)

ตอนที่ทุกคนรู้จักกับเพชรครั้งแรก มานีเป็นผู้ริเริ่มให้เพื่อนๆ ร่วมกันแสดงน้ำใจต่อเพชรที่ยากจน ด้วยการนำข้าวของเครื่องใช้และอุปกรณ์การเรียนไปบริจาคให้เพชร นอกจากนี้เมื่อมานีรู้ความจริงเรื่องครอบครัวของชูใจ มานีรู้สึกเสียใจไปกับเรื่องราวของครอบครัวชูใจด้วย

อีกเหตุการณ์ที่แสดงนิสัยห่วงใยและเห็นใจผู้อื่นของมานีคือคำทำนายของหญิงชราต่อมานีดังต่อไปนี้

หญิงชราหันมาทางมานี “เจ้าเป็นคนพิเศษ เจ้าก็รู้ เจ้าฉลาดความคิดลึกซึ้ง วาจาของเจ้าเป็นที่เชื่อถือต่อไปเจ้าจะเป็นที่พึ่งของคนที่มีความทุกข์ จำไว้ ถ้าเจ้าตัดสินใจจะทำอะไรก็ทำเถิดจะเป็นผลสำเร็จ “มานีก็กราบด้วยความตื่นเต้น

(ทางช้างเผือก: ๖๙-๗๐)

ด้วยลักษณะนิสัยที่เป็นห่วงเป็นใยผู้อื่น ส่งผลให้เมื่อมานีโตเป็นผู้ใหญ่มานีจึงเลือกประกอบอาชีพแพทย์ และมานีได้ทำหน้าที่แพทย์ที่ดีอย่างขยันขันแข็ง ดังเห็นได้จากบทสนทนาระหว่างชูใจกับมานีดังต่อไปนี้

ทั้งสองเดินเกยกายคุยกันไปยังที่จอดรถซึ่งรถคันหรูของโรงแรมมีชื่อจอดอยู่ “เธอสั่งงานไว้เรียบร้อยแล้ว หรือ จะพักร้อนตั้งอาทิตย์เดียวนะเห็นจันทร์บอกว่าเธอเป็นหมอที่เอาใจใส่ห่วงงานมาก แม้จะมีตำแหน่งเป็นถึงรองผู้อำนวยการแล้วก็ตาม คนทั้งอำเภอรักเธอชอบเธอมากนี่ เมื่อตอนโรคฉี่หนูระบาด เขาบอกว่าเธอไม่ได้หลับไม่ได้นอนเลยนี่ ใช่ไหมจ๊ะ “

“จะ ตอนนั้นแย่น้อย หมอ พยาบาล เหน็ดเหนื่อยกันทุกคน ตอนนั้นค่อยยังชั่ว ถ้าเธอมาตอนนั้นหรือ ปิติแต่งงานตอนนั้นฉันคงลำบากใจเหมือนกัน”

(ทางช้างเผือก: ๑๖๖-๑๖๗)

นอกจากความมีน้ำใจและห่วงใยผู้อื่นแล้ว มานียังรักความถูกต้อง คอยห้ามปรามและตักเตือนผู้อื่นเวลาทำผิด รวมถึงรู้จักให้อภัยเมื่อคนที่กระทำผิดรู้สึกสำนึกผิดอีกด้วย เช่น ตอนที่ปิติขโมยทองฟี่ มานีก็เป็นผู้ตักเตือนปิติและให้อภัยเมื่อปิตีสำนึกผิดดังต่อไปนี้

มานีเดินลงบันไดมา เธอรู้สึกทั้งโกรธทั้งขัน “ชูใจค่อยๆ พูดชี้จะ อย่าตะโกน”

“ฉันไม่ทำอีกแล้ว” ปิตีหันมาอดมานี “จริงๆ นะมานี ฉันรู้ว่าฉันทำไม่ดี ฉันสัญญาว่าจะไม่ทำอีกแล้ว จะไม่ไปหาไอ้เอ็มอีกแล้ว เลิกแล้ว ไม่เอาแล้ว ไม่ขโมยอีกแล้ว”

“ปิติสัญญาแล้วละชูใจ เลิกโกรธเถอะ เขาจะไม่ทำอีกแล้ว” ... “เธอจะไม่ทำอีกจริงๆ นะปิติ “มานีถาม”จริงๆ ฉันสัญญา ให้ฉันสาบานไหม” ปิติพูดเสียงละห้อยใช้หลังมือเช็ดน้ำตาให้แห้ง “ไม่ต้องสาบานหรอกจ๊ะ ชูใจกับฉันจะเชื่อเธอ ขโมยของเขาไม่คืนนะปิติ ที่แรกก็นึกว่าสนุกดี ทำบ่อยเข้าก็จะเป็นนิสัย กลายเป็นคนขี้ขโมย เจ้าของเขาจับได้บอกตำรวจ เราก็มีความผิด ไม่คืนนะปิติ เป็นเพื่อนเราดีกว่า อย่าไปเป็นเพื่อนเจ้าเอ็มนั่นเลย นิสัยมันเลวขนาดเป็นลูกเศรษฐีร่ำรวยมีเงินมากมายจะซื้ออะไรก็ได้ ยังริอ่านเป็นขโมยอีก” มานีพูดเบาๆ

(ทางช้างเผือก: ๔๕-๔๖)

อีกเหตุการณ์ที่มานีแสดงถึงการให้ออกาสผู้ที่เคยทำผิดได้กลับตัว คือ เมื่อมานีและเพื่อนๆ พบกับเอ็มที่ร้านไอศกรีม แล้วเอ็มแสดงความรู้สึกเสียใจและสำนึกผิดที่เคยขโมยทองฟี่ มานียกโทษให้และตัดสินใจรับเอ็มเป็นเพื่อน มีข้อน่าสังเกตว่าลักษณะนิสัยของมานีที่เฝ่ดี มีจิตใจงดงาม เป็นความ

จงใจที่ผู้เขียนตั้งใจให้มานี้เป็นตัวละครลักษณะแบบฉบับ ไม่มีความซับซ้อนทางอารมณ์ และเป็นตัวละครด้านเดียว ตามแบบของวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มุ่งให้ตัวละครเอกเป็นแบบอย่าง

๔.๒.๒ ชูใจ

ชูใจเป็นตัวละครเด็กผู้หญิงที่สำคัญไม่แพ้มานี้ ส่วนใหญ่เนื้อเรื่องของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกดำเนินไปโดยมีความรู้สึกผูกพันระหว่างชูใจกับมานี้เป็นแกนกลาง เห็นได้จาก ในตอนที่ ๑ พบเพื่อน ที่ชูใจกับมานี้พบกันครั้งแรก ชูใจแสดงอาการดีใจที่ได้พบมานี้ออกมาดังนี้

“แมวของเธอหรือจ๊ะ” มานีร้องถามด้วยความดีใจที่ได้เห็นเด็กหญิงตัวเล็กๆ เท่าเธอ เด็กหญิงเงยหน้าขึ้นมองมานี แล้วดวงตากลมคู่นั้นก็เบิกกว้างด้วยความตื่นเต้นดีใจอย่างสุดขีด เธอยืนตะลึงงัน ปล่อยให้แมวสีเทากระโดดแล้ว วิ่งหายเข้าไปในสวน...เด็กหญิงเดินช้าๆ เข้ามานั่งลงที่ริมเสื่อ สายตายังจ้องมองมานี ดวงตายังมีแววตื่นเต้นดีใจไม่จี๊ดจาง

“ฉันชื่อชูใจจ๊ะ ฉันดีใจมากที่ได้พบเธอจริงๆ” มานีรู้สึกสะดุดใจในคำพูดของชูใจ

(ทางช้างเผือก: ๑๔-๑๕)

ตอนที่ ๘ ถั่วแก้ว เมื่อชูใจเสียใจเรื่องครอบครัวและยังคิดว่าพ่อจมอยู่กับความเศร้าที่แม่จากไป เธอเลื่อกระบายความรู้สึก แล้วปรับทุกข์กับมานี ดังนี้

“เป็นอะไรไปจ๊ะชูใจ เมื่อตอนกินข้าวอยู่ที่บ้านเอ็ม เธอยังพูดคุยกะหิวเราๆอยู่นี่ กลับมาถึงบ้านแล้วทำไมทำหน้าเศร้าเฉยเฉยไม่สบายหรือเปล่าจ๊ะ” มานีถามเพื่อนรักด้วยความห่วงใย

ชูใจเผลอกอดมานีพลางร้องไห้โฮอย่างสุดกลั้น “มานีฉันอิจฉาแอล พ่อของแอลรักเขาเหลือเกิน” มานีกอดเพื่อน “พ่อใครก็รักลูกทั้งนั้นแหละจ๊ะชูใจ พ่อของชูใจก็รักชูใจนะจ๊ะ”

“ไม่จริงหรอก” ชูใจสะอื้น “พ่อของฉันไม่รักฉันเลย คุณปล่อยให้ฉันอยู่กับย่ากับอา ตรอมใจเพราะคิดถึงแม่จนตัวตาย แม่ก็ตายไปแล้ว แทนที่จะห่วงฉัน อยู่ดูแลฉัน”

(ทางช้างเผือก: ๑๐๕-๑๐๖)

และ ในตอนสุดท้าย แล้ว....เราก็ได้พบกัน หลังจากตัวละครได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ก่อนจบเรื่องชูใจก็ได้แสดงถึงความรักความผูกพันที่เธอมีต่อมานีออกมาดังนี้

เมื่อทั้งสองขึ้นรถเรียบร้อยแล้ว รถม้านามก็ออกจากโรงพยาบาลมุ่งไปสู่ตัวเมือง มานีกับชูใจนั่งคุยไปตลอดทาง สัมกับความรักความคิดถึงที่มีต่อกัน มิตรภาพอันอบอุ่นเมื่อวัยเยาว์หวนกลับมาสู่หัวใจของคนทั้งสอง ชูใจจ้องมองเพื่อนรัก แล้วพูดเบาๆ ว่า “แล้วเราก็ได้พบกันนะมานี แต่อีกไม่กี่วันเราก็ต้องจากกัน”

“แล้วเราก็จะได้พบกันอีกไม่ใช่หรือชูใจ ตราบใดที่เรายังมีชีวิตอยู่ แล้วเราจะได้พบกันแน่นอน”

“แน่นอนจะ มานี เราจะได้พบกัน” ฐใจตอบพร้อมกับยิ้มอย่างเป็นสุข เมื่อนึกถึงเวลาแห่งความเบิกบานที่จะได้อยู่กับเพื่อนรักตลอดสัปดาห์นี้” แล้ว.....เราก็ได้พบกัน

(ทางช้างเผือก: ๑๖๗)

การที่ฐใจแสดงออกถึงอารมณ์ต่างๆ ออกมาอย่างเต็มที่ ทั้งดีใจและเสียใจเมื่ออยู่กับมานี แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการใช้ตัวละครฐใจเป็นหลักในการสื่อให้อ่านเห็นถึงความรักใคร่ผูกพันอย่างลึกซึ้งของตัวละครทั้งสอง

นิสัยของฐใจผู้เขียนได้สร้างตัวละครฐใจในลักษณะของตัวละครที่มีบทบาทคงที่ กล่าวคือฐใจเป็นเด็กนิสัยดีรักความถูกต้องตั้งแต่เริ่มเรื่องไปจนจบเรื่อง แต่เป็นตัวละครที่มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย รู้สึกอย่างไรจะแสดงออกมานั้น เช่น เมื่อฐใจพบมานีครั้งแรกก็แสดงความดีใจออกมา และอีกเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าฐใจมีอารมณ์อ่อนไหวคือเมื่อฐใจนั่งสมาธิแล้วเห็นสมุนถูกคนร้ายจับตัวไปดังต่อไปนี้

ฐใจลืมตาตื่นขึ้น โผเข้ากอดมานีพลางร้องไห้สะอึกสะอื้น “ฐใจเป็นอะไร” มานีตกใจ กอดเพื่อนไว้แน่น “ฉันทัว มานี ฉันทัว เธอเห็นไหม พี่สมุนถูกจับตัวไป ไร ไร”

(ทางช้างเผือก: ๓๓-๓๔)

ตอนที่ฐใจรู้ว่าปิตินิยมยทอफीเธอก็แสดงอารมณ์โกรธและไม่พอใจปิตีออกมาทันที ดังนี้

ฐใจวิ่งถลันลงมาก่อนมานี เธอโกรธปิตินจนเกือบจะร้องไห้ “ปิตี...ไร...ปิตี เสียแรงเป็นเพื่อนกันเธอทำอย่างนี้ได้ไง ฮะ ไปเอาอย่างไ้คนแล้วอย่างนั้นได้ไง ไร...ให้มันจงจุมพิตาโมยทอफी ฉันทัวจะไปฟ้องยาย” เสียงฐใจดังลั่น...” ยังไม่คายทอफीอีกฐใจดุปิตี เมื่อเห็นเขายังอมทอफीและถือถุงทอफीอยู่ “นี่ของฉันทัว” ปิตีบอกพลางเอาถุงทอफीซ่อนไว้ด้านหลัง “ของขโมยยังจะเก็บไว้อีกทั้งไปนะ” ฐใจกระชากถุงจากมือปิตีโยนทิ้ง “คายออกมา ในปากนะ” ปิตีจำใจคายทอफीทิ้ง เขากลืนน้ำลายด้วยความเสียดาย

(ทางช้างเผือก: ๔๔-๔๕)

เหตุการณ์ที่ฐใจแสดงอารมณ์อ่อนไหวออกมาอย่างชัดเจนคือ เมื่อฐใจเห็นความรักที่พ่อของแอลมีต่อแอล ทำให้ฐใจนึกถึงตัวเองที่กำลังร่ำพ่อกำลังร่ำแม่อังนี้

ฐใจโผเข้ากอดมานีพลางร้องไห้โฮอย่างสุดกลัน “มานีฉันทัวแอล พ่อของแอลรักเขาเหลือเกิน” มานีกอดเพื่อน “พ่อใครก็รักลูกทั้งนั้นแหละจะฐใจ พ่อของฐใจก็รักฐใจนะจ๊ะ”

“ไม่จริงหรอก” ฐใจสะอื้น “พ่อของฉันทัวไม่รักฉันทัวเลย ดูลิปปล่อยให้ฉันทัวอยู่กับย่ากับอา ตรอมใจเพราะคิดถึงแม่จนตัวตาย แม่ก็ตายไปแล้ว แทนที่จะห่วงฉันทัว อยู่ดูแลฉันทัว”

(ทางช้างเผือก: ๑๐๕-๑๐๖)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าหัวใจมีอารมณ์อ่อนไหวง่ายและมีปมเรื่องครอบครัวส่งผลให้มานิรู้สึกห่วงใยหัวใจเป็นอย่างมากยิ่ง ทำให้ภาพของความผูกพันอันดีที่ตัวละครอย่างมานิและหัวใจมีต่อกัน แสดงออกมาชัดเจนยิ่งขึ้น

๔.๒.๓ เพชร

เพชรเป็นตัวละครเด็กผู้ชายที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมาให้มีบทบาทคงที่กล่าวคือ เพชรมีนิสัยเป็นเด็กขยันขันแข็ง มีความกตัญญู รักครอบครัว รักความถูกต้อง เห็นได้จากบทสนทนาที่หัวใจพูดถึงเพชรดังต่อไปนี้

“เธอเห็นเพชรไหม เขาเป็นคนร่าเริงน่ารักจนลุงของวีระรับเอาไว้ให้อยู่ด้วย พวกเขาก็กตัญญูรับใช้ลุงกับป้า เพชรก็นิสัยดี ตอนกลางคืนว่างๆ ก็ไปรับจ้างล้างจานที่ร้านขายก๋วยเตี๋ยว หาเงินมาช่วยเหลือพ่อแม่ ไม่เห็นเขาเป็นขโมยเลย แล้วยังช่วยตำรวจจับผู้ร้ายได้อีก”

(ทางช้างเผือก: ๔๖)

นอกจากนี้เพชรยังมีนิสัย รักในงานศิลปะ โดยเฉพาะงานประติมากรรม เห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

“อ๊วย มานิ จันทร ดูนั่น รูปปั้นเจ้าจอกำลังโหนกิงไ้มนั้นเหมือนจังเลย “หัวใจชี้ให้เพื่อนทั้งสองดู
“เพชรปั้นเก่งจริงๆ เขานั่นรูปเจ้าโตไปให้ฉันก็เหมือน เหมือน พ่อเอาไปตั้งไว้บนหลังตู้”
“ตุ๊กตาเด็กผู้หญิงของฉันก็น่ารักมาก เสียหายที่พ่อดินแห้งมันแตกเป็นร่องๆ เลยไม่ค่อยสวย “จันทรพูด
“สีเทาของฉัน อาซัยเอาสีน้ำมันสีเทาทาแล้วสวยมาก เหมือนตัวจริง แล้วสีน้ำมันทำให้ดินไม่แตกด้วย

(ทางช้างเผือก: ๖๔)

ในด้านการแสดงออกทางอารมณ์นั้น เพชรเป็นตัวละครที่มักเก็บความรู้สึกแท้จริงไว้ภายในใจไม่แสดงออกมาให้ผู้อื่นเห็นง่ายๆ ดังที่เพชรแสดงให้เห็นในตอนท้ายของเพชรเสียชีวิตดังต่อไปนี้

“แม้งานศพของแม่จะผ่านไปแล้วร่วมสองเดือน แต่หัวใจของเพชรยังจมอยู่ในความเศร้าโศก ต่อหน้าคนอื่นเขาดูเหมือนเพชรคนเดิม พ่อเท่านั้นที่รู้ว่าในใจของเขาอ้างว้างโศกศัลย์ไม่เสื่อมคลาย เพราะหัวใจของพ่อก็อยู่ในสภาพเดียวกับเขา แต่พ่อไม่เคยพูด ทำงานหนักอยู่ในไร่ทั้งวัน เมื่อสบตาเพชรที่ไร เขาก็แลเห็นความปวดร้าวและว่าเหวในดวงตาของพ่อตลอดเวลา

(ทางช้างเผือก: ๑๒๙)

จากเหตุการณ์นั้นนอกจากแสดงให้เห็น นิสัยเก็บจำความรู้สึกไว้ภายในใจของเพชรแล้ว ยังมี ส่วนช่วยให้เพชรมีพัฒนาการทางอารมณ์ที่ดีขึ้นอีกด้วยเพราะจากเพชรเสียใจที่แม่ของตนเสียชีวิตไป ทำยที่สุดด้วยคำแนะนำจากเพื่อนต่างดาวเพชรก็ทำได้และเข้าใจว่าแม่ไม่ได้หายไปไหนแต่ยังคงอยู่ในจิตใจของเพชรตลอดเวลา

๔.๒.๔ ปิติ

ปิติเป็นตัวละครเด็กผู้ชายที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมาให้มีพัฒนาการด้านลักษณะนิสัย กล่าวคือในตอนที่ปิติปรากฏตัวครั้งแรก ปิติดูเป็นเด็กไม่เรียบร้อย ซุกซน และเกเร ดังปรากฏในบทสนทนาของปิติดังต่อไปนี้

“อยู่นี่เองซู่ใจ ย่าบอกว่าเธออยู่ในสวน” แล้วเขาก็หันไปดูเจ้าโต “เฮ้ เจ้าหมาตาขนมครกหยุดเห่าเสียที ชิวะ นวนกหูชิบ”

ปิติทำปากเบะ “เฮอะ ขนมครกก็มีอยู่สามอัน”

(ทางช้างเผือก: ๑๖)

“ซู้ว์ ซู้ว์ มากไปแล้วนะซู่ใจ เทียวตุ๋เอาแม่ใครต่อใครเต็มเมืองไปหมดแล้ว แม่ของฉันเธอก็เรียกว่าแม่” ปิตีร้องขัดขึ้น

(ทางช้างเผือก: ๑๘)

“นี่เพราะทพวกเธอเข้าซี้ไม่ไหวนะเนี่ย เจ้าหมาตาขนมครกนะเรอะ ฉันไม่กลัวหรอก ตัวแค่นี้ย ลองเข้ามากัดซี้ จะตะให้ชักเลย”

(ทางช้างเผือก: ๑๙)

นอกจากบทสนทนาเหล่านี้แล้ว ในตอนที่ ๓ ทอฟฟี่เลิครส ปิติได้แสดงนิสัยไม่ดีออกมาอีกหลายประการ โดยเริ่มจากการยักยอกเงินที่ยายให้ปิติไปซื้อของให้เพชรไว้ส่วนหนึ่ง และร้ายแรงที่สุดคือปิติ ทดลองขโมยทอฟฟี่ตามที่เอ็มสอน รวมถึงโกหกเอ็มว่าตนซื้อเพชร แต่หลังจากนั้นปิติถูกมานี้ และซู่ใจจับได้เรื่องที่ตนเองขโมยทอฟฟี่ ทั้งสองคนตำหนิปิติและยกตัวอย่างถึงเพชรที่แม้จะยากจนแต่ขยันขันแข็ง หาเงินด้วยอาชีพสุจริต ไม่เคยลักขโมยของใคร จนทำให้ปิติเสียใจและรู้สึกผิดมาก จากเหตุการณ์นี้ส่งผลให้ปิติเริ่มปรับปรุงนิสัยของตัวเองจนเป็นเด็กดี

๔.๒.๕ วีระ

วีระเป็นตัวละครเด็กผู้ชายที่สำคัญ ผู้เขียนวางบทบาทของวีระให้ เรียนหนังสือเก่ง มีความเป็นผู้นำ เห็นได้จากตอนที่ปติแนะนำวีระให้เอิร์ธรู้จักดังต่อไปนี้

ปติแนะนำเอิร์ธให้รู้จักกับเพื่อนๆ “นี่วีระเรียนอยู่ชั้น ป.4 เรียนเก่งมาก เป็นหัวหน้ากลุ่มของพวกเรา นี่มานะพีของมานี คนนี้เรียนอยู่ชั้น ป.4 เหมือนกัน นี่ชูใจ จันทร มานี กับจัน เรียนอยู่ชั้น ป.3 แล้วนี่เพชรเพิ่งเข้าเรียน”

(ทางช้างเผือก: ๘๐-๘๑)

นอกจากนี้วีระยังเป็นเด็กช่างสังเกตและช่างสงสัย ดังเช่นครั้งแรกที่วีระไปหมู่บ้านเนคต้าวิลล์ วีระสังเกตและตั้งข้อสงสัยถึงความผิดปกติต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ดังต่อไปนี้

วีระมีความรู้สึกหมกมุ่นครุ่นคิดมากกว่าเพื่อน เพราะเมื่อเขาเดินไปดูแมงวันนั้นเขาพบมันนอนตายอยู่ในพงพุ่มไม้ข้างอาคารที่เอิร์ธบอกว่าเป็นโรงไฟฟ้า ที่ตรงนั้นเขาเห็นสายไฟเปลือยวางเป็นแนวยาวซ่อนอยู่อย่างมิดชิด แมวของแอลคงออกมาไล่จับนกแล้วเหยียบสายไฟที่เปลือยเข้า ไฟฟ้าจึงดูดตาย วีระคิดว่าบ้านบนเนินเขาของหญิงเจ้าของเนคต้าวิลล์ คงจะมีเรื่องลึกลับซ่อนเร้นอยู่เป็นแน่เขาตั้งใจว่าจะต้องค้นพบเงื่อนงำให้ได้สักวันหนึ่งอย่างแน่นอน

(ทางช้างเผือก: ๘๘)

เมื่อวีระสืบจนพบความผิดปกติ วีระแสดงถึงความกล้าหาญและรักความถูกต้อง โดยวีระเข้าไปสืบความลับในบ้านของเจ้าของเนคต้าวิลล์เพราะสงสัยว่า ในบ้านหลังนั้นต้องมีผู้ทำเรื่องผิดกฎหมายในที่สุด วีระช่วยชี้เบาะแสให้ตำรวจจับคนร้ายได้ นอกจากนี้สลับในส่วนดีแล้ว วีระมีข้อบกพร่องที่ผู้เขียนไม่ได้แสดงชัด แต่ปรากฏในตอนที่ ๑๓ แล้ว....เราก็ได้พบกัน ซึ่งเป็นตอนท้ายของเรื่อง จากคำบอกเล่าของมานีต่อชูใจว่า วีระประสบกับปัญหาครอบครัว เสียใจจนกลายเป็นคนติดสุรา ทั้งนี้ถ้าเชื่อมโยงกับคำทำนายของหญิงชราในตอนที่ ๕ คำทำนาย ที่ว่า “เรื่องนอกเหตุเหนือผลเจ้าไม่เฉลียว เพราะเหตุนี้ชีวิตของเจ้าในภายภาคหน้า จะพบความทุกข์ความผิดหวังแสนสาหัส” ก็ประเมินได้ว่า วีระน่าจะหมกมุ่นกับปัญหาครอบครัวอันเนื่องมาจากได้ภรรยาไม่ดี ไม่สามารถตัดใจได้ทำให้อาสาสติดันไปพึ่งสุรา

การที่ในวัยเด็กวีระ ฉลาด มีความเป็นผู้นำ กล้าหาญ ทำให้เมื่อเติบโตขึ้นวีระควรจะประสบความสำเร็จในชีวิต แต่สุดท้ายชีวิตของวีระกลับล้มเหลว แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการสื่อให้เห็นถึงความไม่แน่นอนของชีวิตที่คนที่ประสบความสำเร็จในวัยเด็กอาจจะพบกับความล้มเหลวในวันข้างหน้าก็ได้ถ้าขาดสติและหมกมุ่นกับปัญหามากเกินไป

๔.๒.๖ เอ็ม

เอ็มเป็นตัวละครเด็กผู้ชายที่มีพื้นฐานทางครอบครัวร่ำรวยมีความเป็นอยู่ที่ดี แตกต่างจากตัวละครเด็กอื่นๆ เช่น มานี ฑูใจ ปิติ วีระ มีครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง เพชรกับจันทร์ที่ฐานะยากจนอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านในชนบทเป็นหลัก มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายแบบสังคมชนบททั่วไป ดังที่ผู้เขียนแสดงถึงลักษณะของเอ็ม เมื่อปิติพบเอ็มครั้งแรกที่ห้างสรรพสินค้าดังต่อไปนี้

ปิติได้ข่าวว่ามีทอฟฟี่รสใหม่ราคาแพงมาวางขายแล้ว เขาเตร่ไปดูที่ชั้นขายพวกลูกกวาดขณะผู้คนมาซื้อของยังไม่มาก เมื่อไปถึงช่องขายลูกกวาดและขนมหวาน เขาเห็นเด็กชายคนหนึ่งอายุรุ่นราวคราวเดียวกับเขา รูปร่างอ้วนจ้ำม่ำ ผิวขาว สวมเสื้อผ้าและรองเท้าราคาแพง กำลังนั่งคุกเข่าอยู่หน้ากระเบื้องทอฟฟี่

(ทางช้างเผือก: ๓๙)

เอ็มยิ้มแย้ม “นั่นแน่ จะไปบอกตำรวจละซี บอกแล้วว่าอย่าดีกว่า ไม่มีใครเพื่อนนายหรอก อยากรู้ว่าบ้านเราอยู่ไหนหรือ รู้จักเนคต้าวิลส์ไหมละ เราอยู่นั่นแหละ บ้านหลังใหญ่ที่สุดนั่นแหละ เราเรียนอยู่ที่กรุงเทพฯ วันศุกร์พ่อแม่จะพาเรามาอยู่ที่เนคต้าวิลส์ทุกศุกร์ เย็นวันอาทิตย์ก็กลับไป”

(ทางช้างเผือก: ๔๑)

แม้เอ็มจะมาจากครอบครัวร่ำรวย แต่ตอนเอ็มปรากฏตัวครั้งแรกเอ็มกลับมีนิสัยชอบขโมยและชักชวนปิติให้ทดลองขโมยทอฟฟี่ด้วย นิสัยชอบขโมยของของเอ็ม เป็นเพราะเอ็มลอกเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวละครไม่ดีจากในหนังสือการ์ตูน แต่หลังจากนั้นเอ็มรู้สึกไม่สบายใจ นอนฝันร้ายทุกคืน เอ็มจึงสำนึกผิดและเลิกขโมยของ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าโดยธาตุแท้แล้วเอ็มเป็นเด็กมีน้ำใจ เห็นได้จากตอนที่เอ็มมาพบกับปิติอีกครั้งและขอเป็นเพื่อนกับทุกๆ คนที่ร้านไอศกรีมข้างบ้านของจันทร์ เอ็มก็เลี้ยงไอศกรีมเพื่อนๆ ทุกคนเพื่อขอบคุณทุกคนที่รับเอ็มเป็นเพื่อน นอกจากนี้เอ็มยังช่วยซื้ออุปกรณ์ของเพชรและชวนเพื่อนๆ ทุกคนไปเที่ยวบ้านและดูแลทุกคนเป็นอย่างดีจนมานีรู้สึกชื่นชมดังต่อไปนี้

เอ็มส่งของขวัญให้จันทร์ บอกให้ทุกคนขึ้นรถแล้วให้คนขับรถไปที่สนามกอล์ฟโดยเร็ว เด็กๆ ทุกคนต่างไม่สบายใจพลอยเป็นห่วงอาการพ่อของเอ็ม พวกเขาบอกให้เอ็มรีบไปรับพ่อ ส่วนพวกเขาจะหาทางกลับกันเอง แต่เอ็มโทรศัพท์พูดกับแม่ของเขาอีก “แม่ครับถ้าแม่มาถึงสนามกอล์ฟก่อนเอ็ม แม่ให้แท็กซี่รอก่อนนะครับ ผมมีเพื่อนๆ มาด้วยจะให้เขากลับแท็กซี่ ผมออกจากบ้านแล้วครับ “มานีนึกชมความมีน้ำใจของเอ็ม

(ทางช้างเผือก: ๔๗)

จากพฤติกรรมต่างๆ ของเอ็มแสดงให้เห็นว่าเด็กอาจหลงผิดได้ถ้าขาดผู้ใหญ่ชี้แนะ แต่ถ้าพื้นฐานเป็นคนใฝ่ดีก็ไม่ยากที่จะกลับตัว นอกจากนั้นการคบเพื่อนที่ดีก็จะชักนำเด็กไปในทางที่ดีได้แบบเดียวกับเอ็มที่คบกับพวกมานีเป็นเพื่อน

๔.๒.๗ สุมณ

สุมณเป็นตัวละครผู้หญิงที่ปรากฏตัวออกมา ในตอนที่ ๒ ดำเนินคดี โดยปรากฏตัวออกมาผ่านบทสนทนาระหว่างชูใจกับมานี้ดังนี้

ชูใจหัวเราะชอบใจ “มาย่าย มาย่ายฉันยกเรื่องเกมเศรษฐีขึ้นมาเล่า ก็เพื่อจะบอกเธอว่า พี่สุมณเขาเป็นคนเก่งมากๆ และเป็นคนดีมากๆ ฉันคงเล่าสับสน เอาละ ฉันจะเล่าเรื่องของพี่สุมณตั้งแต่ต้นเลย “

มานี้ตั้งใจฟัง ชูใจจึงเล่าว่า “เขาชื่อสุมณ นามสกุลมิตรอนันต์ พ่อมีเชื้อสายจีน แม่เป็นคนไทย มีร้านขายของชำเล็กๆ อยู่ในตลาด พี่สุมณมีพี่ชายคนหนึ่งชื่อพี่สุเมธ มีน้องชายคนหนึ่งชื่อสุมิตร พี่สุเมธป่วยเป็นโรคหัวใจ พักการมาตั้งแต่เด็ก ไม่ได้เรียนหนังสือหมอบอกว่าต้องผ่าตัดจึงจะหาย แต่พ่อแม่ของพี่สุมณไม่มีเงินพอจะพาไปผ่าตัด...ฉันตามยาไปวัดจึงได้รู้จักสนิทสนมกับเขาฝึกนั่งสมาธิกับเขาบ้าง เขาเล่าเรื่องทางช้างเผือกและพาดันนอนดูทางช้างเผือก เหมือนกับที่เอนอนดูอยู่นี้แหละจ๊ะ เขาบอกว่าเขาเชื่อว่าทางช้างเผือกเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถ้าเป็นคนดีทำแต่สิ่งดีงามด้วยใจบริสุทธิ์ จะอธิษฐานให้ทำสิ่งใดหรือคิดสิ่งใดก็จะสำเร็จ”

(ทางช้างเผือก: ๒๗-๒๘)

จากบทสนทนาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแม้สุมณไม่ได้มีบทบาทในเรื่องส่วนอื่นๆ แต่สุมณมีอิทธิพลต่อความเชื่อในเรื่องทางช้างเผือกของชูใจรวมถึงเรื่องที่ชูใจประพจน์ตัวเป็นคนดีเป็นอย่างมาก นอกจากนี้อิทธิพลในเรื่องทางช้างเผือกที่สุมณมีต่อชูใจ ยังได้ส่งผ่านไปถึงมานี้ผ่านทางชูใจ เพราะเมื่อชูใจเล่าเรื่องของสุมณให้มานี้ฟังแล้วชูใจก็ได้ชวนมานี้ให้ทดลองนั่งสมาธิ ตั้งจิตอธิษฐานถึงสุมณดังต่อไปนี้

“เอาอย่างนี้ไหมมานี้ เราสองคน มีจิตใจแรงกล้าอยากพบพี่สุมณ เราลองมาประสานมือกันตั้งจิตอธิษฐานต่อทางช้างเผือกขอให้เธอได้เห็นพี่สุมณ ดีไหมจ๊ะ” ชูใจเสนอความคิดด้วยน้ำเสียงตื่นเต้น

“ฉันทำสมาธิอะไรนั้นยังไม่เป็นเลยจะทำได้หรือชูใจ”

“พี่สุมณบอกว่าเธอเป็นคนมีพลังจิตสูงขอให้ตั้งใจให้แน่วแน่ฉันว่าคงได้น้า...ลองดูนะจ๊ะ”

เด็กทั้งสองลุกขึ้นนั่งหันหน้าเข้าหากัน ประสานมือทั้งสองเข้าด้วยกันแนบแน่น ดวงตาจับจ้องไปที่แถบทางสีขาวโพลนแผ่เป็นทางยาวระยิบระยับบนท้องฟ้า

(ทางช้างเผือก: ๓๑-๓๒)

ดังนั้นถึงสุมณจะมีบทบาทไม่มากนักแต่บทบาทของสุมณก็มีความสำคัญต่อเรื่องทางช้างเผือกเป็นอย่างยิ่งเพราะบทบาทของสุมณส่งผลโดยตรงต่อความเชื่อและพฤติกรรมที่เป็นคนของตัวละครสำคัญอย่างมานี้และชูใจที่มีต่อความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก

๔.๒.๘ ตายิ้ม

ตายิ้มเป็นตัวละครชายชราที่ปรากฏตัวครั้งแรก ในตอนที่ ๗ หมู่บ้านภูพร้าว โดยผู้เขียนบรรยายลักษณะของยิ้มไว้ดังนี้

เพชรเดินมุ่งหน้าไปที่ภูต๋า เขามองเห็นชายชราคนหนึ่ง รูปร่างสูงใหญ่ เดินช้าๆ อยู่ข้างหน้า ชายชราผู้นั้น นุ่งกางเกงขา กว้างสีด้า สวมเสื้อสีขาว มีผ้าขาวม้าพาดเฉียงอยู่ที่ไหล่ เขารู้จักตายิ้ม ชายชราคนนี้ดี แกกับหลานชายทำสวนผัก ภรรยาของแกเสียชีวิตไปนานแล้ว ตายิ้มเป็นคนดี มีความรู้ทางสมุนไพร เป็นที่พึ่งของชาวบ้านที่เจ็บป่วยอยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาลได้เป็นอย่างดี จึงเป็นที่รักใคร่นับถือของทุกคน

(ทางช้างเผือก: ๙๔-๙๕)

จากบทบรรยายผู้เขียนเล่าเรื่องในมุมมองของเพชรว่า ตายิ้มเป็นที่นับถือและเป็นที่พึ่งของชาวบ้านยามเจ็บป่วย นอกจากนั้นตายิ้มยังมีความห่วงใยและต้องการให้หมู่บ้านที่ตนเองอยู่ได้รับการพัฒนา ดังที่ตายิ้มพูดกับเพชรว่า

“ไม่ต้องถึงกับสร้างวัดหอรกเพชรอ้าย แคปรับปรุงถนนหนทางให้มันดี ให้รถมันวิ่งไปมาให้สะดวกจะได้มีรถมาวิ่ง ขนพืชผลเข้าไปขายที่ตลาดได้ง่ายๆ ไม่ต้องให้พวกพ่อค่านายทุนมารับซื้อกดราคาเอาเปรียบเราอย่างนี้ก็ดีถมไปแล้ว ก็นั่นแหละนะหมู่บ้านเราก็มีไม่กี่หลังคาเรือน คงไม่คุ้มที่ทางการจะมาพัฒนาตัดถนนหนทาง ก็ต้องทนกันไป”

(ทางช้างเผือก: ๙๕)

ดังนั้นถึงตายิ้มจะต้องการให้หมู่บ้านพัฒนาแต่ตายิ้มไม่ต้องการให้หมู่บ้านตกเป็นของนายทุน อยากให้ชาวบ้านทำอาชีพเกษตรกรรมต่อไป โดยทำเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้ตายิ้มยังมีความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

“เพชรดูนี่สิ ตาเจอพราที่ทำหายแล้ว อยู่กับหลวงพ่อดาวดา นี่เอง โอยดีใจเหลือเกิน พราของตาหายไปสิบกว่าวันแล้ว วันนั้นขึ้นมาสุมไพร แล้วไม่รู้วางพราไว้ที่ไหน มาเดินหาอยู่เป็นอาทิตย์จนคิดว่าไม่มีหวังเจอ วันนี้ไม่รู้ว่ามีอะไรมาดลใจให้ตาขึ้นมามาหาอีก เลยมาเจอพราอยู่กับหลวงพ่อ ช่างงามเหลือเกิน”

ตายิ้มยกพระพุทธรูปขึ้นทูนหัว เพชรนั่งอึ้ง เขาตัดสินใจไม่ถูกว่าจะทำอย่างไรดี

“มาสิเพชรมาดูใกล้ๆ หลวงพ่อนี้มาจากไหน จะมาจากไหนไม่ได้ ถ้าไม่ลงมาจากสวรรค์ หลวงพ่อดาวดา”

(ทางช้างเผือก: ๙๗)

จากเหตุการณ์ดังกล่าว นอกจากแสดงถึงความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของต่ายแล้ว ยังเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ทุกฝ่ายร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้าน ตามความต้องการที่ต่ายหวังไว้

นิสัยและพฤติกรรมของต่ายแสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนเฒ่าคนแก่ในชนบท ที่มีจิตใจดีงาม ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ รวมถึงผู้เขียนยังได้แสดงทัศนะว่าคนไทยควรจะรักและหวงแหนแผ่นดินเกิดรวมถึงอาชีพเกษตรกรรมอันเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับคนไทยมาช้านานผ่านตัวละครต่ายไว้อีกด้วย

๔.๓ แนวคิด

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดของเรื่องทางช้างเผือก ที่ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์พบว่ามี ๒ ประเด็นคือ แนวคิดใหญ่ และแนวคิดย่อย

๔.๓.๑ แนวคิดใหญ่ การเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก เป็นนวนิยายที่มีโครงเรื่องใหญ่เกี่ยวกับการผจญภัยของเด็กๆ ซึ่งเด็กจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตต่างๆ ทั้งประสบการณ์ตรงที่ตัวละครได้เจอด้วยตัวเอง เช่น เหตุการณ์ที่ปิติขโมยท็อปปี้แล้วถูกมานีกับชูใจดำเนิน ปิติได้เรียนรู้ความรู้สึกไม่สบายใจจากการขโมยของ หรือตอนที่เด็กๆ รวมกลุ่มกันไปสำรวจป่า เด็กๆ ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ตนเองสนใจ จากสถานที่จริง นอกจากประสบการณ์ตรงแล้วเด็กๆ ยังได้เรียนรู้จากการพูดคุยรับฟังเรื่องราวต่างๆ จากผู้อื่น เช่น มานีได้เรียนรู้เรื่องการทำสมาธิและการเป็นคนดียอมได้รับสิ่งดีๆ ตอบแทนจากการฟังเรื่องราวชีวิตของสุมณจากชูใจ

การที่เนื้อเรื่องของเรื่องทางช้างเผือกไม่มี ฉากในโรงเรียนเลย ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องของเด็กๆ แต่ผู้เขียนมุ่งที่จะแสดงเรื่องราวการผจญภัยของเด็กๆ แสดงว่าผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายให้เห็นแนวคิดหลักของเรื่องที่ว่า การเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน แต่เยาวชนสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ชีวิต ที่ได้จากสิ่งแวดล้อม เช่น เพชรที่หัดสังเกตสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัวแล้วนำมาหัดปั้นด้วยดินเหนียวจนสามารถนำมาขายเป็นรายได้พิเศษให้กับตนเองได้ รวมถึงครั้งที่เด็กๆ ไปเดินป่ากันแต่ละคนก็ศึกษาสิ่งที่ตัวเองสนใจจากธรรมชาติในป่าจริงๆ เรียนรู้จากเพื่อนๆ เช่น ชูใจเรียนรู้การทำสมาธิจากสุมณและนำมาสอนมานีต่ออีกที เอ็มที่มีผลการเรียนดีขึ้นเพราะได้วีระมาช่วยชี้แนะ และเรียนรู้จากการลองผิดลองถูกของตัวเยาวชนเอง เช่น ปิติกับเอ็มเรียนรู้ว่าการขโมยของเป็นสิ่งไม่ดีเพราะทั้ง ๒ คนเคยขโมยของและรู้สึกไม่สบายใจ โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตเหล่านี้ต้องอาศัยผู้หลักผู้ใหญ่ในสังคมช่วยกล่อมเกล้าเพื่อให้เยาวชนเติบโตอย่างมีคุณภาพต่อไป

๔.๓.๒ แนวคิดย่อย

แนวคิดย่อยของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกมี ๖ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเรื่องเพื่อนที่ดีควรมีความห่วงใยและให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ แนวคิดเรื่องการคบเพื่อนดี แนวคิดเรื่องชะตากรรมของชีวิต แนวคิดเรื่องทำดียอมได้ดี และแนวคิดเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต

๔.๓.๒.๑ เพื่อนที่ดีควรมีความห่วงใยและให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก เป็นเรื่องชีวิตความเป็นอยู่และการผจญภัยของเด็กๆ กลุ่มหนึ่ง ได้แก่ มานี มานะ ชูใจ ปิติ เพชร จันทร วีระ รวมถึงแอล และเอ็ม ซึ่งมาเข้ากลุ่มตอนหลัง ตลอดทั้งเรื่องตัวละครกลุ่มนี้จะแสดงความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนที่มีต่อกัน เริ่มจาก ตอนที่๑ พบเพื่อน ที่ มานี และชูใจ พบกันครั้งแรก ชูใจแสดงความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่เจอเพื่อนใหม่อย่างมานี

“แมวของเธอหรือจ๊ะ” มานีร้องถามด้วยความดีใจที่ได้เห็นเด็กหญิงตัวเล็กๆ เท้าเธอ เด็กหญิงเงยหน้าขึ้นมองมานี แล้วดวงตกลมคู่นั้นก็เบิกกว้างด้วยความตื่นเต้นดีใจอย่างสุดขีด เธอยืนตะลึงงัน ปล่อยให้แมวสีเทากระโดดแล้ว วิ่งหายเข้าไปในสวน...เด็กหญิงเดินช้าๆ เข้ามานั่งลงที่ริมเสื่อ สายตายังจ้องมองมานี ดวงตายังมีแววตื่นเต้นดีใจไม่จืดจาง

“ฉันชื่อชูใจจ๊ะ ฉันดีใจมากที่ได้พบเธอจริงๆ” มานีรู้สึกสะอึกใจในคำพูดของชูใจ

(ทางช้างเผือก: ๑๔-๑๕)

ใน ตอนที่ ๓ ทอฟฟี่เลิศรส เพชรซึ่งมีฐานะยากจนจะเข้าเรียนหนังสือเพื่อนๆ ทุกคนต่างก็ช่วยกันหาข้าวของเครื่องใช้ อุปกรณ์การเรียนไปให้เพชรอย่างเต็มใจดังต่อไปนี้

มานีเป็นตัวตั้งตัวตีชวนเพื่อนๆ หาข้าวของเครื่องใช้ไปช่วยเพชรและครอบครัว มานะและมานีรับอาสาหาเสื้อผ้าให้ ส่วนชูใจกับปิติ มานีให้หาสมุดดินสอ ที่จริงทางอำเภอและครูใหญ่ก็เป็นธุระเรื่องเครื่องเรียนของเพชรอยู่แล้ว แต่มานีบอกว่านี่เป็นน้ำใจของเพื่อนๆ เพชรคงจะดีใจ

(ทางช้างเผือก: ๓๔)

รวมถึงตอนที่ปิติขโมยท็อฟฟี่มาจากห้างสรรพสินค้า มานีและชูใจก็ว่ากล่าวตักเตือนปิติไม่ให้ทำอีก ดังต่อไปนี้

มานีเดินลงบันไดมา เธอรู้สึกทั้งโกรธทั้งขัน “ชูใจค่อยๆ พูดซีอะ อย่าตะโกน”

“ฉันไม่ทำอีกแล้ว” ปิติหันมาออดมานี “จริงๆ นะมานี ฉันรู้ว่าฉันทำไม่ดี ฉันสัญญาว่าจะไม่ทำอีกแล้ว จะไม่ไปหาไอ้เอ็มอีกแล้ว เลิกแล้ว ไม่เอาแล้ว ไม่ขโมยอีกแล้ว”

“ปิติสัญญาแล้วละซูใจ เลิกโกรธเถอะ เขาจะไม่ทำอีกแล้ว...” เธอจะไม่ทำอีกจริงๆ นะปิติ “มานี้ถาม” จริงๆ ฉันสัญญา ให้ฉันสาบานใหม่” ปิติพูดเสียงละห้อยใช้หลังมือเช็ดน้ำตาให้แห้ง “ไม่ต้องสาบานหรอกจะซูใจกับฉันจะเชื่อเธอ ขโมยของเขาไม่คืนะปิติ ที่แรกก็นึกว่าสนุกดี ทำบ่อยเข้าก็จะเป็นนิสัย กลายเป็นคนขี้ขโมย เจ้าของเขาจับได้บอกตำรวจ เราก็มีความผิด ไม่คืนะปิติ เป็นเพื่อนเราดีกว่า อย่าไปเป็นเพื่อนเจ้าเอ็งนั่นเลย นิสัยมันเลวขนาดเป็นลูกเศรษฐีร่ำรวยมีเงินมากมายจะซื้ออะไรก็ได้ ยังริอาจเป็นขโมยอีก” มานี้พูดเบาๆ

(ทางช้างเผือก: ๔๕-๔๖)

ในตอนที ๙ วันแห่งความปิติ พ่อของเอ็มไม่สบายเพื่อนๆ ทุกคนต่างก็ ไม่สบายใจไปกับเอ็ม ด้วยดังต่อไปนี้

ครอบครัวของเอ็มไม่ได้มาพักที่เนคต้าวิลล์หลายสัปดาห์แล้วเพราะอาการป่วยของพ่อของเอ็มรุนแรง ขึ้นตามลำดับ จนถึงขั้นจะต้องตัดขาข้างขวาที่เป็นแผลลุกลาม แพทย์รักษาไม่หาย ภายในสองสัปดาห์นี้ แอลและเอ็มโทรศัพท์มาปรับทุกข์กับวีระและเพื่อนๆ ทุกวัน ทำให้ทุกคนพลอยเป็นทุกข์ไปด้วย มานี้เสนอความคิดว่า น่าจะลองมาให้ต่ายืมใช้สมุนไพรรักษา

(ทางช้างเผือก: ๑๑๗)

เมื่อพ่อของเอ็มหายดีทุกคนต่างก็ยินดีไปกับเอ็มด้วยเช่นกัน ดังต่อไปนี้

วีระกับเพชรมาอยู่เป็นเพื่อนเอ็มที่เนคต้าวิลล์ ทุกเช้าเมื่อกินอาหารที่แม่ของเอ็มสั่งให้ร้านอาหารนำมาให้ พวกเขาและคนขับรถเสร็จแล้ว รถก็ไปส่งวีระกับเพชรที่โรงเรียน แล้วจึงพาเอ็มไปโรงพยาบาล ตอนเย็นรถพาเอ็มจากโรงพยาบาลไปรับวีระกับเพชรกลับเนคต้าวิลล์ ตลอดสัปดาห์ ผู้ปกครองของเด็กๆ ผลัดกันมาเยี่ยมเยียนพ่อของเอ็มมิได้ขาด แผลที่ขาพ่อของเอ็มหายสนิทอาการบวมค่อยๆ ยุบลงด้วยสมุนไพรที่ต่ายืมใช้พอก ทำให้ทุกคนยินดีมีความสุข พ่อแม่ของเอ็มสดชื่นแจ่มใสด้วยความหวัง

(ทางช้างเผือก: ๑๒๐)

ในตอนจบของเรื่อง ตอนที่ ๑๓ แล้ว.....เราก็ได้พบกัน จากคำบอกเล่าของมานี้เด็กๆ กลุ่มนี้ ยังคงมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันแม้ว่าแต่ละคนจะเติบโตแยกย้ายกันไปทำงานตามวิถีชีวิตของตน เช่น มานี้เป็นหมอ มานะเป็นทหาร ปิติเป็นชาวสวนอยู่ภาคเหนือ เพชรกับจันทร์แต่งงานกันและเปิดร้านขายของ ซูใจไปอยู่ประเทศออสเตรเลียกับแม่ ส่วนวีระแม้จะล้มเหลวในชีวิตครอบครัวแต่เพื่อนๆ ก็ยังเป็นห่วงเป็นใยวีระเหมือนเดิม

การที่ผู้เขียนแสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างตัวละครกลุ่มนี้อยู่ตลอดทั้งเรื่อง แสดงแนวคิดของเรื่องอย่างหนึ่งว่า เพื่อนที่ดีควรมีความห่วงใยและให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง

๔.๓.๒.๒ การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ

ในตอนที ๗ หมู่บ้านภูพร้าว ผู้เขียนได้เขียนเรื่องราวของหมู่บ้านภูพร้าว ที่มีจุดกำเนิดจากพระพุทธรูปดินเหนียวที่เพชรบูรณ์แล้ววางทิ้งไว้ เมื่อตายืมไปพบและเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่มาจากสวรรค์จนทำให้ตายืมและชาวบ้านพากันมากกราบไหว้บูชา หลังจากนั้นหน่วยงานราชการก็เข้ามาช่วยเหลือเรื่องสาธารณูปโภคต่างๆ มีการตั้งกล่องขอรับบริจาค จนท้ายที่สุดจากหมู่บ้านเล็กๆ ที่ไม่มีวัด ไม่มีสาธารณูปโภคใด ก็มีวัดที่พ่อของเอ้มและชาวบ้านบริจาคเงินช่วยสร้าง มีสถานพยาบาลรักษาโรคด้วยสมุนไพรของตายืม มีร้านค้าและมีสาธารณูปโภคต่างๆ ทั้งไฟฟ้า และถนนหนทางขึ้นมา

เรื่องราวการพัฒนาของหมู่บ้านภูพร้าว แม้จะมีจุดกำเนิดมาจากความเข้าใจผิดของตายืม แต่สิ่งที่ทำให้หมู่บ้านพัฒนาก็คือ ความร่วมแรงร่วมใจของทุกคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านหรือหน่วยงานราชการ โดยมีพระพุทธรูปเป็นศูนย์กลางเท่านั้น

๔.๓.๒.๓ การคบเพื่อนดี

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกมีอยู่หลายเหตุการณ์ ที่ตัวละครประพฤติตัวไม่ดี โดยเฉพาะเอ้มและปิติ ที่เคยไม่ตั้งใจเรียน เกียจคร้าน โกหก และที่ร้ายแรงที่สุดคือ ทั้งสองคนขโมยโทรศัพท์จากห้างสรรพสินค้า แต่ได้เพื่อนอย่างมานี่และชูใจคอยว่ากล่าวตักเตือนทำให้ปิติและเอ้มปรับนิสัยและพฤติกรรมใหม่ และเมื่อเพื่อนทำผิดและรู้สึกสำนึกตนก็ให้อภัยและให้อีกโอกาส นอกจากนั้นความหวังดีจากเพื่อนอย่างวีระที่ตั้งใจสอนหนังสือให้เอ้ม รวมถึงพฤติกรรมที่มีคุณธรรมด้านความกตัญญู ความพยายาม และขยันขันแข็งอย่างเพชร ทำให้ทั้งเอ้มและปิติได้ตั้งใจเรียน เลิกโกหกและประพฤติตัวไม่ดี

การที่เรื่องทางช้างเผือกมีเรื่องราวที่ตัวละครมีนิสัยและพฤติกรรมของเอ้มและปิติไปในทางที่ดีขึ้นเนื่องมาจากอิทธิพลของการคบเพื่อน แสดงแนวคิดว่าการคบเพื่อนที่ดีมีส่วนสร้างนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก

๔.๓.๒.๔ ชะตากรรมของชีวิต

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ตอนที่ ๑๑ ใบไม้ที่ไม่เปลี่ยนสี ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นความสามารถของวีระ ซึ่งสังเกตเห็นความผิดปกติที่เกิดขึ้นในบ้านของเจ้าของหมู่บ้านเนคต้าวิลล์ จากนั้นวีระก็ได้ไต่รตรอง และตัดสินใจลงเข้าไปสืบหาความจริงจนพบว่าเจ้าของหมู่บ้านเป็นขบวนการผลิตธนบัตรปลอม เหตุการณ์ครั้งนี้ วีระได้แสดงไหวพริบปฏิภาณต่างๆ ออกมาจนท้ายที่สุดวีระช่วยให้ตำรวจจับขบวนการผลิตธนบัตรได้ จากนั้นนิสัยและความสามารถของวีระน่าจะทำให้วีระประสบความสำเร็จในชีวิต แต่ท้ายที่สุดวีระกลับประสบปัญหาครอบครัวและหาทางออกไม่ได้ไปหมกมุ่นครุ่นคิดกับปัญหาจนขาดสติหันไปพึ่งสุราจนเสียคน จากเรื่องราวชีวิตของวีระแสดงถึงแนวคิดที่ว่าปัญหาชีวิตบางครั้งก็เป็นเรื่องของชะตากรรม การไปยึดมั่นและหมกมุ่นกับปัญหาทำให้ยิ่งถลำลึกจนหาทางออกไม่ได้

๔.๓.๒.๕ ทำดียอมได้

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ตอนที่ ๒ *ตำนานคนดี* ชูใจเล่าเรื่องราวความดีของสมุนให้มานีฟังว่าสมุนเป็นคนดี เรียนหนังสือเก่ง กตัญญูต่อพ่อแม่ สมุนไปแข่งรายการเกมเศรษฐีได้เงินรางวัลมา ๑ ล้านบาท และนำเงินมารักษาพี่ชาย ปรับปรุงร้านค้าให้พ่อแม่ และเป็นทุนให้น้องเรียน ส่วนตัวสมุนเองได้ทุนไปเรียนต่อที่ต่างประเทศจากนั้นทั้งสองคนก็ได้นั่งสมาธิตั้งจิตอธิษฐานจนได้เห็นเหตุการณ์ที่สมุนถูกคนร้ายจับตัวไปแต่หนีรอดมาได้ จากเรื่องราวของสมุนแสดงว่าผู้เขียนต้องการให้เห็นว่า คนที่ทำความดียอมได้สิ่งดีๆ ตอบแทน ดังที่สมุนได้รับเงินรางวัลจากรายการเกมเศรษฐีและได้ทุนไปเรียนต่อที่ต่างประเทศ รวมถึงเรื่องราวที่สมุนหนีรอดจากการที่ถูกคนร้ายจับไป ผู้เขียนก็แสดงถึงแนวคิดที่ว่า คนที่ทำความดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมคุ้มครองผ่านบทสนทนาของมานีและชูใจดังต่อไปนี้

มานีหัวเราะ “ฉันก็ตื่นเต้นมากจะ เหมือนฝันไป มหัจฉริยะจริงๆ ฉันคิดว่าพี่สมุนให้เราเห็นเหตุการณ์ครั้งนี้คงต้องการบอกอะไรเราะมัง”

“บอกอะไรจะ” ชูใจซักอย่างสนใจ

“ฉันคิดว่าพี่เขาคงอยากให้ฉันได้เห็นเขาอย่างที่ผมอธิษฐานและอย่างหนึ่ง อีกอย่างก็น่าจะย้ำให้เราเชื่อ ว่า ถ้าเป็นคนดี ทำความดีด้วยความบริสุทธิ์ใจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะคุ้มครองให้เสมอ” มานีตอบ

(ทางช้างเผือก: ๓๔)

นอกจากเรื่องราวของสมุนแล้วแนวคิดเรื่องคนทำความดียอมได้สิ่งดีๆ ตอบแทนก็แสดงอยู่ในตอนที่ ๗ *หมู่บ้านภูพรา* ผ่านเรื่องราวของต่ายมที่มีน้ำใจคอยรักษาชาวบ้านที่เจ็บไข้ได้ป่วยด้วยสมุนไพรโดยไม่เก็บค่ารักษา รวมถึงต่ายมยังเป็นห่วงเป็นใยในชุมชนของตนเองหวังจะให้ชุมชนเจริญสุดท้ายต่ายมก็ได้รับผลตอบแทนในความดีของตนเอง คือหมู่บ้านได้รับการพัฒนาและตัวต่ายมเองก็มีความสุขจากผลเหล่านั้น

รวมถึงใน ตอนที่ ๑๑ *ใบไม้ที่ไม่เปลี่ยนสี* ที่วีระเข้าไปสืบเรื่องราวผิดกฎหมายที่บ้านเจ้าของหมู่บ้านเนคต้าวิลล์แล้วถูกคนร้ายจับตัวได้และเตรียมจะทำร้ายวีระแต่ท้ายที่สุดตำรวจก็บุกเข้าไปช่วยชีวิตของวีระและจับคนร้ายทั้งหมดได้ ก็แสดงถึงแนวคิดที่ว่าคนทำความดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมคุ้มครองด้วยเช่นกัน

นอกจากเรื่องราวเหล่านี้แล้ว ในตอนจบของเรื่อง ตอนที่ ๑๓ แล้ว.....เราก็ได้พบกัน ผู้เขียนได้แสดงชีวิตของตัวละครเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่เมื่อเติบโตขึ้นต่างก็ประสบความสำเร็จในชีวิตมีหน้าที่การงานที่ดีทั้งสิ้น ทั้งมานีที่ได้เป็นหมอ เพชรที่แต่งงานกับจันทร์และดูแลและขยายกิจการร้านขายของต่อจากน้า ปิติเรียนจบมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และแต่งงานกับลูกสาวชาวสวนผู้มั่งคั่งที่จังหวัดลำปาง และชูใจที่เคยเข้าใจว่าตนกำพร้าพ่อแม่ได้พบกับแม่ของตนและเมื่อย่าเสียชีวิตแม่ก็มารับชูใจไปอยู่ด้วยที่ประเทศออสเตรเลีย พ่อเลี้ยงของชูใจรักชูใจเหมือนลูกแท้ๆ ชูใจเรียนต่อด้านการออกแบบเครื่องหนัง

แล้วเข้าทำงานที่บริษัทของพ่อเลี้ยง และแต่งงานกับลูกชายของรองประธานบริษัทที่ทำงานอยู่ด้วยกัน การที่ตัวละครเด็กในเรื่องทางช้างเผือกส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีหน้าที่การงานที่ดี ช่วยเน้นย้ำแนวคิดที่ว่าทำดีย่อมได้ดี

๔.๓.๒.๖ ความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ตอนที่ ๑๐ เพื่อนจากแดนไกล เพชรซึ่งกำลังโศกเศร้าเสียใจได้พบกับเพื่อนมนุษย์ต่างดาวที่ลงมาหาเพราะเพชรส่งจิตไปหามนุษย์ต่างดาวโดยไม่รู้ตัว และมนุษย์ต่างดาวก็ได้ช่วยให้เพชรเข้าใจเรื่องความตายของแม่ได้ จนเพชรสบายใจขึ้นดังบทสนทนาของเพชรกับมนุษย์ต่างดาวต่อไปนี้

“แม่ของเธอเป็นคนดี รังสีแห่งพลังชีวิตสว่างสดใส เขากำลังรอภพภูมิใหม่ที่ดี”

“เธอมองเห็นแม่ของฉันหรือ” เพชรถามอย่างตื่นเต้น

“ฉันมองเห็น”

“อยู่ไหน แม่ของฉันอยู่ไหน” เพชรถาม จะกระโดดเข้าไปในอุโมงค์แต่มีแรงดึงดูดดึงเขาไว้ให้หนึ่งอยู่กับที่

“อยู่ที่จิตของเธอเอง”

จริงด้วย เพชรนึกถึงแม่ตลอดเวลา แล้วแม่จะอยู่ไหนถ้าไม่อยู่ในจิตใจของเขา เพชรรู้สึกสบายใจขึ้น

(ทางช้างเผือก : ๑๓๕)

จากเรื่องราวที่แม่ของเพชรเสียชีวิตแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการแสดงแนวคิดเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต เมื่อเพชรเข้าใจได้และสบายใจขึ้น ก็แสดงแนวคิดว่าผู้ที่ต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไปต้องรู้จักทำใจและพยายามดำเนินชีวิตต่อไปอย่างเป็นปกติสุข

๔.๔ กลวิธีการเล่าเรื่อง

กลวิธีการเล่าเรื่อง (Point of view) หมายถึงวิธีการนำเสนออย่างหนึ่งของผู้เขียน ว่าผู้เขียนจะเสนอเรื่องราวผ่านทัศนะของใคร ซึ่งกุหลาบ มัลลิกะมาส (๒๕๒๘: ๑๑๖) แบ่งประเภทของกลวิธีการเล่าเรื่องไว้ ๓ประเภท ดังนี้

๑. ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเอง การเล่าเรื่องในลักษณะนี้ ผู้เขียนจะไม่แสดงว่าตัวละครใดเป็นผู้เล่าเรื่อง แต่จะบรรยายไปตามเรื่องราวตามบทบาทของตัวละคร ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว การเล่าเรื่องในลักษณะนี้ผู้เขียนเป็นผู้ล่วงรู้ทุกสิ่งทุกอย่างของตัวละคร และนำมาบรรยายได้ครบถ้วนตามเนื้อเรื่อง วิธีนี้เป็นวิธีที่นักเขียนสมมุติตนเองว่าเป็นผู้รู้แจ้งและผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเอง

๒. ตัวละครเอกในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง การเล่าเรื่องในลักษณะนี้ให้ตัวละครเอกใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ เช่น หนู ฉัน ผม เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอกเอง หรือบางครั้งจะให้การเล่าเรื่องผ่านกระแสดวงความคิดของตัวละครเอก

๓. ตัวละครอื่นๆ ตัวใดตัวหนึ่งหรือบุคคลที่ ๓ เป็นผู้เล่าเรื่อง การเล่าเรื่องในลักษณะนี้ ผู้เขียนจะสมมติให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งอยู่ในเหตุการณ์ หรือร่วมรู้เหตุการณ์ในเรื่องเป็นอย่างดีและเล่าเรื่องผ่านตัวละครตัวนั้น

การเล่าเรื่องในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ผู้เขียนให้การเล่าเรื่องอยู่ ๒ วิธีคือแบบผู้เขียนรู้แจ้งเองและแบบให้ตัวละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่อง

๔.๔.๑ การเล่าเรื่องแบบผู้เขียนรู้แจ้ง

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกที่เล่าเรื่องผู้เขียนรู้แจ้ง ได้นำเสนอเป็นบทบรรยายใน ๒ แบบแบบแรก เป็น การเล่าเรื่องที่บอกเล่ารายละเอียดของเหตุการณ์และตัวละครดังตัวอย่างต่อไปนี้

วันนี้ตอนบ่าย เพชรจะไปปรับค่าขายรูปปั้นที่ร้านจันทร์ เขาจึงนัดเพื่อนๆ ไปเลี้ยงไอศกรีมที่ร้านข้างร้านของจันทร์ ขณะที่พวกเขา กำลังนั่งกินไอศกรีมและคุยกันอย่างมีความสุข รถยนต์คันใหญ่ยี่ห้อเบนซ์สวยหรูสีมรกตก็ชะลอจอดที่หน้าร้าน เด็กชายรูปร่างอวบอ้วนเปิดประตูด้านหน้าข้างคนขับเดินลงมาด้วยท่าทางตื่นเต้น “เพชร! เพชร! อยู่นี่เอง” เขาร้องเรียกด้วยความดีใจ ทุกคนมองไปตามที่เสียงเรียก ปิติมองเห็นก็ตกใจหน้าซีดเหลือง แดก มือสั่นจนช้อนไอศกรีมแทบจะหลุดจากมือ เพชรวางช้อนลงขึ้นขานรับอย่างงงๆ

(ทางช้างเผือก : ๗๘)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้เขียนบรรยายว่าเด็กๆ กินไอศกรีมที่ร้านข้างร้านของจันทร์ และเมื่อเรื่องราวดำเนินไปถึงบทบาทของตัวละครตัวใดผู้เขียนจะเล่าเรื่องโดยบรรยายถึงตัวละครโดยเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างละเอียด เช่น เมื่อเอ็มลงมาจากรถแล้วมองเห็นปิติ ผู้เขียนบรรยายความตื่นเต้นของเอ็มและความตกใจของปิติผ่านทางบทบรรยายดังกล่าว

แบบที่ ๒ เป็นการเล่าเรื่องเชิงสรุปเหตุการณ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้ว พ่อของมานีก็ส่งเธอไปเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาที่กรุงเทพมหานครเช่นเดียวกับมานะ ส่วนซูใจเรียนต่อที่โรงเรียนประจำอำเภอ แล้วทั้งสองก็ไม่ได้พบกันอีกเลย เพราะยาของซูใจเสียชีวิต แม่ของซูใจมารับเธอไปอยู่ด้วยที่เพิร์ท ประเทศออสเตรเลีย พ่อเลี้ยงของซูใจเป็นประธานบริษัทเครื่องหนังที่ร่ำรวย เขาเป็นหมั่นจึ่งรักซูใจเหมือนเป็นลูกแท้ๆ ของเขา ซูใจมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ เธอเรียนต่อด้านออกแบบเครื่องหนัง แล้วทำงานในบริษัทของพ่อเลี้ยงนั่นเอง และแต่งงานกับลูกชายรองประธานบริษัทซึ่งทำงานอยู่ด้วยกัน

(ทางช้างเผือก: ๑๖๒)

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนบรรยายสรุปเรื่องราวชีวิตของตัวละครมานี้และ
 ฐุใจตั้งแต่เรียนจบชั้นประถมศึกษาจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ให้ผู้อ่านได้รับรู้ในหนึ่งย่อหน้าเท่านั้น

นอกจากการเล่าเรื่องแบบผู้เขียนรู้แจ้งผ่านบทบรรยาย ผู้เขียนยังเล่าเรื่องผ่านบทสนทนาของ
 ตัวละคร ผู้เขียนให้บทสนทนาเป็นตัวดำเนินเรื่อง บอกเรื่องราวให้ผู้อ่านได้รู้ว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น
 บ้างจากเรื่องที่ดำเนินไปในบทสนทนา รวมถึงบอกว่าตัวละครในบทสนทนาเหล่านั้นรู้สึกอย่างไรดัง
 ตัวอย่างต่อไปนี้

ปิติถูกพรวดพราดขึ้นมา มานีกับฐุใจเดาเรื่องทั้งหมดออกและนึกถึงความสะอิดสะเอียนที่กินทอพี
 เปื่อนน้ำลาย แต่พอเห็นท่าทางของปิตีก็รู้สึกสงสาร

“บอกเขาไป ปิติ ว่าเธอชื่อปิติ ไม่ต้องกลัว พวกเราเป็นเพื่อนเธอเสมอ” มานีพูดเสียงหนักแน่นทำให้
 ปิติใจชื้นขึ้น เขายิ้มแหยๆเดินเขาไปหาเอ็ม “ฉันชื่อปิติ ไม่ได้ชื่อเพชร นี่คนนี่ เพชรเพื่อนของฉัน”

“อ้าว!” เอ็มอุทาน มองดูเพชรกับปิตีอย่างแปลกใจ แต่ท่าทางยังดีใจมาก เขาจับมือปิตีเขย่าแรงๆ ปิตี
 รีบบอกว่า “วันนี้ฉันนึกว่าเธอถามถึงชื่อเพื่อนที่ฉันชื่อของไปให้เขา ฉันเลยบอกว่าชื่อเพชร”

“อ้อ!” เอ็มเข้าใจ หันไปยิ้มกับเพชร แล้วโอบกอดปิตี “เรา.....เอ๊ย.....ฉัน..... จะบอกเพชร..... เอ๊ย...
 ปิตีว่าฉันเสียใจมากวันนั้นนะ”

“ไม่ต้องพูดอะไรอีกแล้วเอ็ม” มานีขัดจังหวะ ทำน้ำเสียงและท่าทางเป็นผู้ใหญ่เต็มที่ วีระ มานะ เพชร
 และจันทร์ ไม่รู้เรื่องได้แต่นั่งจ้องมองเอมอย่างงุนงง ฐุใจขยิบตาทำสัญญาณให้ทั้งสองคนเงียบไว้ก่อน

“เธอรู้จักฉันด้วยหรือ” เอ็มหันหน้ามามองมานีด้วยความแปลกใจ

“รู้เรื่องทุกอย่างด้วยละ ไม่ต้องพูดถึง นอกจากเรื่องเธอจะบอกปิตีว่าเสียใจแล้ว เธอมีธุระอะไรอีกหรือ
 เปล่า” มานีทำเสียงเอางจริง

“เขาเป็นพี่สาวเธอหรือปิตี” เอ็มหันไปถามปิตี ทุกคนหัวเราะ ปิตีหัวเราะพลางสั่นหัว

“เขาเป็นเพื่อนบังเกิดเกล้า” ฐุใจตอบพลางหัวเราะ เอ็มหัวเราะชอบใจ “ฉันชอบพวกเธอจัง ขอฉันเป็น
 เพื่อนกับพวกเธอบ้างได้ไหม” เอ็มถามน้ำเสียงจริงจัง บีบมือปิตีเบาๆ

ทันใดนั้นเสียงแตรรถดังขึ้น เอ็มหันไปมอง จึงปล่อยมือปิตี แล้วเดินไปพูดกับคนขับรถ

(ทางช้างเผือก: ๗๙)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้เขียนต้องการเล่าเรื่องผ่านบทสนทนาของ ปิตี มานี ฐุใจ และเอ็ม ทำให้
 ผู้อ่านรู้ว่าปิตีและเอ็มสำนึกผิดแล้วฐุใจกับมานีให้อภัยและเอ็มต้องการขอเป็นเพื่อนกับทุกคน รวมถึง
 บอกให้ผู้อ่านรู้ถึงนิสัยของมานีที่รักความถูกต้องผ่านบทสนทนาข้างต้น

ผู้เขียนยังเล่าเรื่องผ่านตัวละครตัวเดียว โดยให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่องราวและเหตุการณ์จาก
 ในบทสนทนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มานีนอนนิ่งตั้งใจฟัง ฐุใจจึงเล่าว่า “เขาชื่อสมุน นามสกุลมิตรอนันต์ พ่อมีเชื้อสายจีน แม่เป็นคนไทย
 มีร้านขายของชำเล็กๆ อยู่ในตลาด พี่สมุนมีพี่ชายคนหนึ่งชื่อสุเมธ มีน้องชายคนหนึ่งชื่อสุมิตร พี่สุเมธป่วยเป็น

โรคหัวใจพิการมาตั้งแต่เด็ก ไม่ได้เรียนหนังสือหมอบอกว่าต้องผ่าตัดจึงจะหาย แต่พ่อแม่ของสุมนไม่มีเงินพอจะพาไปผ่าตัด ได้แต่รักษากันไปตามมีตามเกิด พี่สุมิตรตอนนี้เรียนอยู่ชั้น ม.๓ พี่สุมนเป็นคนดี ใครๆ ก็ชอบเรียนหนังสือเก่งเป็นที่หนึ่งมาตลอด ชอบทำบุญ ตอนที่ฉันรู้จักกับพี่สุมนนั้น พี่เขาเรียนอยู่ชั้น ม.๔ เขาเล่าว่าที่โรงเรียนฝึกให้นักเรียนนั่งสมาธิ เวลาว่างพี่สุมนจะไปนั่งสมาธิที่วัด ถ้าวันพระตรงกับวันเสาร์วันอาทิตย์ก็จะไปอยู่ที่วัดและทำสมาธิเกือบตลอดคืนฉันตามยาไปวัดจึงได้รู้จักสนิทสนมกับเขา ฝึกนั่งสมาธิกับเขาบ้าง เขาเล่าเรื่องทางช้างเผือก และพาฉันนอนดูทางช้างเผือก เหมือนกับที่เรานอนดูอยู่ที่นี่แหละจะ เขาบอกว่าเขาเชื่อว่าทางช้างเผือกเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถ้าเป็นคนดีทำแต่สิ่งดีงามด้วยใจบริสุทธิ์ จะอธิษฐานให้ทำสิ่งใดหรือคิดสิ่งใดก็จะสำเร็จ”

(ทางช้างเผือก: ๒๗-๒๘)

จากบทสนทนาดังกล่าวเห็นได้ว่า ชูใจเป็นผู้เล่าเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับสุมน ให้ผู้ฟังมานิฟังว่าสุมนคือรุ่นพี่ผู้หญิงที่ชูใจนับถือและสุมนเป็นผู้สอนชูใจนั่งสมาธิรวมถึงเป็นผู้ปลูกฝังความเชื่อเรื่องทางช้างเผือกให้ชูใจ การเล่าเรื่องในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้อ่านรู้ถึงภูมิหลังของตัวละครสุมนที่อยู่ในบทสนทนาไปพร้อมๆ กับตัวละครมานิที่เป็นผู้ฟังอยู่ในเรื่อง

๔.๔.๒ การเล่าเรื่องแบบเล่าผ่านมุมมองของตัวละคร

ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกนอกจากผู้เขียนจะเล่าเรื่องราวแบบผู้เขียนรู้แจ้งผ่านบทสนทนาและบทบรรยายแล้ว ในตอนที่ ๑๒ *สวัสดีวัยเยาว์* ผู้เขียนได้ใช้วิธีการเล่าเรื่องราวผ่านทางมุมมองของตัวละครมานิโดยอาศัยจดหมายที่มานิเขียนถึงชูใจเพียงฉบับเดียวเท่านั้นดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชูใจจะ วัยเด็กที่แสนสนุกสนานเบิกบานของเราสิ้นสุดลงแล้ว เราเรียนจบชั้นประถมศึกษา อายุย่างสิบสามปี ที่เขาเรียกวัยทีนแล้ว วันเวลาที่ผ่านมาเป็นเพียงความทรงจำที่เรียกร้องไห้หวนกลับคืนมาไม่ได้อีก เราจะได้โตเป็นผู้ใหญ่ เรียนรู้อะไรมากขึ้น ชูใจตื่นตื่นใหม่จะ ฉันตั้งใจจะเขียนบันทึกทุกวัน เธอเขียนด้วยนะ จะได้ไม่ลืมภาษาไทย แล้วเราค่อยมาแลกเปลี่ยนบันทึกกันอ่าน เธอคงไม่มีความลับอะไรปิดบังฉันนะ ถ้ามีก็เขียนเป็นภาษาอังกฤษก็แล้วกัน ฉันจะได้ไม่ค่อยรู้เรื่อง (แต่ต่อไปไม่แน่นอน) คิดแล้วน่าสนุกนะ ฉันจะจบจดหมายได้หรือยังนะ เขียนมาเสียยืดยาว เอาเป็นว่าจบฉบับนี้ไว้ตรงนี้นะจ๊ะ

(ทางช้างเผือก: ๑๕๗-๑๕๘)

จากตัวอย่างผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าตัวละครเรียนจบชั้นประถม และชูใจกับมานิอาศัยอยู่คนละที่ มานิอยู่เมืองไทยแต่ชูใจอยู่ต่างประเทศ แต่ยังคงมีความผูกพันอันดีต่อกัน

เห็นได้ว่ากลวิธีการเล่าเรื่องของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกผู้เขียนจะเล่าเรื่องผ่านทางทัศนะของผู้เขียนตลอดทั้งเรื่อง ผู้จะล่วงรู้เข้าไปในจิตใจของตัวละครว่าตัวละครมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร ซึ่ง

ผู้เขียนได้เล่าเรื่องราวผ่านทางบทบรรยาย และบทสนทนาเป็นส่วนใหญ่ และยังมีการเล่าเรื่องผ่านทางจดหมายที่ตัวละครเขียนถึงกันอยู่ด้วยในตอนที่ ๑๒ *สวัสดีวัยเยาว์*

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มีโครงเรื่องใหญ่เกี่ยวกับการผจญภัยในวัยเยาว์ของเด็กกลุ่มหนึ่ง และสร้างโครงเรื่องย่อยช่วยขยายโครงเรื่องใหญ่ให้น่าสนใจยิ่งขึ้น ผู้เขียนใช้คำทำนายของหญิงชราสร้างปมขัดแย้งต่างๆ แล้วดำเนินเรื่องเกี่ยวกับปมขัดแย้งเหล่านั้น แล้วค่อยๆ คลี่คลายปมทีละปม และมีโครงเรื่องซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีของตัวละคร เช่น มานีกับชูใจ การสร้างตัวละครมีความหลากหลายมีทั้งตัวละครที่ดีตลอดเรื่อง ตัวละครที่เคยประพฤติตัวไม่ดี เพื่อนๆ ช่วยกันตักเตือนจนเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ตัวละครที่เป็นคนมีความสามารถในวัยเด็กแต่ล้มเหลวในชีวิต เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่อย่างวิระ ด้านแนวคิดในเรื่องนี้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการสอนให้เป็นคนดีที่มีคุณภาพ และสอนให้รู้จักยอมรับความจริงในชีวิต ด้านกลวิธีการเล่าเรื่องผู้เขียนใช้การเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งตามลักษณะของนวนิยายทั่วไป แต่มีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครด้วยจดหมายอยู่หนึ่งตอน

บทที่ ๕

วิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียน ภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกแต่งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยใช้ตัวละครและเค้าโครงเรื่องจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ รัชนี ศรีไพรวรรณ ผู้เขียนได้ขยายและเขียนเนื้อเรื่องเพิ่มเติมขึ้นมา โดยสอดแทรกเรื่องราวให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเป็นที่สนใจของผู้เคยใช้หนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ และเกิดปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ ซึ่งแสดงถึงการตอบรับนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกโดยมีกลุ่มผู้เคยเรียนหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้เป็นหลัก เห็นได้จากการตีพิมพ์ถึง ๑๔ ครั้งภายในเวลา ๘ เดือน นี่คือนิยามความทรงจำจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ได้ย้อนกลับมาทำให้ผู้อ่านเกิดกระแสดอรับนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเป็นอย่างดี การวิเคราะห์เนื้อหาของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ในลักษณะของการศึกษาปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกัน จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและควรศึกษาวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่ง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกและหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ โดยแบ่งหัวข้อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของวรรณกรรมคือโครงเรื่อง ตัวละคร และแนวคิด

๕.๑ ปฏิสัมพันธ์ด้านโครงเรื่อง

ปฏิสัมพันธ์ด้านโครงเรื่องของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มี ๒ ประเด็น ได้แก่ โครงเรื่องใหญ่ และโครงเรื่องย่อย

๕.๑.๑ โครงเรื่องใหญ่

จากการศึกษาวิเคราะห์ในบทที่ ๓-๔ พบว่าโครงเรื่องใหญ่ของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ เป็นเรื่องราวของตัวละครเด็กกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ มานะ มานี ปิติ ชูใจ วีระ เพชร จันทร ตั้งแต่วัยเยาว์ ในหนังสือเรียนดำเนินเรื่องตั้งแต่อ่อนตัวละครเข้าเรียนชั้นป.๑ จนจบชั้นป.๖ ผู้เขียนใช้โครงเรื่องย่อยช่วยขยายโครงเรื่องใหญ่ และสร้างปมขัดแย้งต่างๆ ให้ตัวละครได้เรียนรู้และเติบโตขึ้น ตัวละครได้เรียนรู้ทั้งจากครู เพื่อน และผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์มาก่อน รวมถึงได้เรียนรู้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่ตัวละครได้พบเห็นด้วยตัวเองทั้งในและนอกโรงเรียน

ส่วนเรื่องทางช้างเผือก เป็นเรื่องราวของตัวละครเด็กได้แก่ มานะ มานี ปิติ ชูใจ วีระ เพชร จันทร ตั้งแต่ก่อนตัวละครเข้าเรียนชั้นป.๑ เช่นเดียวกับหนังสือเรียนภาษาไทย และในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเพิ่มตัวละครใหม่เข้ามาอีก คือ เอ็ม สุนัน ตายิ้ม และหญิงชรา รวมถึงเพิ่มเรื่องราวตอนเป็นผู้ใหญ่ของตัวละครเดิมเข้าไปด้วย นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ใช้โครงเรื่องย่อยช่วยขยายโครงเรื่องใหญ่ และสร้างปมขัดแย้งต่างๆ ให้ตัวละครเรียนรู้และเติบโตขึ้น เช่นเดียวกับหนังสือเรียนภาษาไทย แต่ตัวละครเด็กในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกได้เรียนรู้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่ตัวละครเผชิญด้วยตัวเองเป็นหลัก แตกต่างจากในหนังสือเรียนภาษาไทย ซึ่งตัวละครเรียนรู้ทั้งจากผู้มีประสบการณ์และจากเหตุการณ์ที่ตัวละครประสบด้วยตัวเอง

๕.๑.๒ โครงเรื่องย่อย

จากการศึกษาวิเคราะห์ในบทที่ ๓-๔ พบว่าโครงเรื่องย่อยของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มีปฏิสัมพันธ์กับโครงเรื่องย่อยของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ อยู่ ๒ ประเด็น ได้แก่ โครงเรื่องมีความเกี่ยวเนื่องกันด้านเนื้อหา และโครงเรื่องย่อยที่แต่งเพิ่มขึ้นมาใหม่

๕.๑.๒.๑ โครงเรื่องย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกันด้านเนื้อหา

โครงเรื่องย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกันด้านเนื้อหาหมายถึงโครงเรื่องของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกที่มีรายละเอียดของโครงเรื่องบางส่วนอยู่ในหนังสือเรียนภาษาไทย หรืออาจมีรายละเอียดของโครงเรื่องที่ช่วยขยายเนื้อหาในหนังสือเรียนภาษาไทย โครงเรื่องย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกันด้านเนื้อหา มี ๒ โครงเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่องย่อยครอบครัวของเด็กหญิงชูใจ และโครงเรื่องย่อยเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว

๕.๑.๒.๑.๑ โครงเรื่องย่อยครอบครัวของเด็กหญิงชูใจ

โครงเรื่องย่อยครอบครัวของเด็กหญิงชูใจในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกมีความเกี่ยวเนื่องทางด้านเนื้อหากับหนังสือเรียนภาษาไทยดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓ ตารางแสดงปฏิสัมพันธ์โครงเรื่องย่อยของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียน
ภาษาไทย

ตารางที่ ๓.๑ โครงเรื่องย่อยครอบครัวของเด็กหญิงชูใจ

ประเด็นเนื้อหา	หนังสือเรียน	นวนิยาย เรื่อง ทางช้างเผือก
ชูใจเข้าใจว่าตัวเองเป็นเด็กกำพร้าพ่อแม่	มี	มี
อธิบายภูมิหลังทางด้านความรักของพ่อแม่ชูใจ	ไม่มี	มี
อธิบายสาเหตุการเสียชีวิตของพ่อชูใจ	ไม่มี	มี
มานิรู้ความจริงเรื่องครอบครัวชูใจจากย่าชูใจ	ไม่มี	มี
มานิรู้ความจริงเรื่องครอบครัวชูใจพร้อมกับชูใจ	มี	ไม่มี
มานิเป็นผู้เฉลยความจริงเรื่องครอบครัวชูใจให้ชูใจรู้	ไม่มี	มี
ย่าชูใจเป็นผู้เฉลยความจริงเรื่องครอบครัวชูใจให้ชูใจรู้	มี	ไม่มี
แม่ชูใจมารับชูใจไปอยู่ด้วยแต่ชูใจปฏิเสธ	มี	ไม่มี
ย่าชูใจเสียชีวิต-ชูใจไปอยู่ประเทศออสเตรเลียกับแม่	ไม่มี	มี
ชูใจเติบโต ทำงาน และมีครอบครัวที่ประเทศออสเตรเลีย	ไม่มี	มี

จากตารางแสดงให้เห็นว่า รายละเอียดเรื่องครอบครัวของชูใจที่เพิ่มเข้ามาในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ช่วยให้ผู้อ่านทราบถึงภูมิหลังความรักของพ่อแม่ชูใจ ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับเนื้อหาของหนังสือเรียนภาษาไทย เพราะผู้เรียนยังอยู่ในวัยเด็ก ส่วนเรื่องการกล่าวถึงสาเหตุการเสียชีวิตของพ่อชูใจนั้น ในหนังสือเรียนไม่ได้ให้รายละเอียดไว้ แต่ช่วยเพิ่มความซับซ้อนชวนติดตามในลักษณะของนวนิยาย แตกต่างจากหนังสือเรียนภาษาไทยที่เน้นความสำคัญด้านเนื้อหาวิชาการเป็นหลัก การที่ผู้เขียนให้มานิมีส่วนช่วยเฉลยเรื่องราวของครอบครัวชูใจให้ชูใจทราบ ช่วยเน้นย้ำความสัมพันธ์อันดีระหว่างตัวละครทั้งสองให้ผู้อ่านรู้สึกซาบซึ้งยิ่งขึ้น

๕.๑.๒.๑.๒ โครงเรื่องย่อยเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว

โครงเรื่องย่อยเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาวในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกมีความเกี่ยวเนื่องทางด้านเนื้อหากับหนังสือเรียนภาษาไทยดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒ โครงเรื่องย่อเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว

ประเด็นเนื้อหา	หนังสือเรียน	นวนิยาย เรื่อง ทางช้างเผือก
รายละเอียดเรื่องภูมิหลังครอบครัวของเพชร	มี	มี
เพชรช่วยตำรวจจับผู้ร้ายที่ไปรษณีย์และที่โรงเลื่อย	มี	มี
แม่เพชรถูกงูกัดเสียชีวิตบนภูเขา	มี	มี
เพชรทำใจเรื่องการเสียชีวิตของแม่ได้ด้วยตัวเอง	มี	ไม่มี
มนุษย์ต่างดาวช่วยให้เพชรทำใจเรื่องการเสียชีวิตของแม่ได้	ไม่มี	มี

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ทั้งหนังสือเรียนภาษาไทยและนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกให้รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของเพชรทั้งภูมิหลังทางครอบครัว วิศวกรรมของเพชร และสาเหตุการเสียชีวิตของแม่เพชรไว้เหมือนกัน แต่การที่ผู้เขียนเปลี่ยนแปลงเรื่องราวตอนที่แม่เพชรเสียชีวิต จากเพชรทำใจเรื่องความตายของแม่ได้ด้วยตัวเองในหนังสือเรียนภาษาไทย เป็นมนุษย์ต่างดาวมาช่วยให้เพชรได้คิดเรื่องการเสียชีวิตของแม่ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก โดยช่วยอธิบายให้เพชรเข้าใจว่าแม่อังอยู่ใใจเพชรเสมอ ไม่ได้จากไปไหน ในหนังสือเรียนภาษาไทยไม่ได้กล่าวถึงกรณีนี้ เพราะเป็นเรื่องยากและลึกซึ้งเกินกว่าเด็กคนหนึ่งจะคิดได้เช่นนั้น ตัวละครมนุษย์ต่างดาวใน นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มีบทบาทช่วยขยายความคิดเดิมในหนังสือเรียนภาษาไทยให้เห็นว่า เพชรเข้าใจเรื่องความเป็นจริงของชีวิตได้อย่างไร และทำใจได้ในเรื่องการเสียชีวิตของแม่ ว่าเมื่อผู้ใดเสียชีวิตไปแล้วสามารถเกิดในภพภูมิใหม่ได้ แม้สังขารจะล่วงลับไปแล้วแต่ยังคงทั้งความทรงจำที่ดีให้ผู้ที่ยังอยู่ได้ระลึกถึง เหมือนกับว่าผู้ตายมิได้หายไปจากไหน แม่เพชรจึงไม่ตายไปจากความทรงจำของเพชร เพียงแต่ร่างดับสูญไปเท่านั้น

โครงเรื่องย่อที่มีความเกี่ยวเนื่องกันทางด้านเนื้อหา ทั้งสองโครงเรื่องแสดงให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทย โดยในส่วนของประเด็นสำคัญของเนื้อหา ได้แก่ ประเด็นเรื่องเข้าใจว่าตนกำพร้าพ่อแม่ ประเด็นเรื่องภูมิหลังครอบครัวของเพชรและแม่เพชร ถูกงูกัดเสียชีวิต ประเด็นเนื้อหาส่วนนี้ผู้เขียนยังคงไว้ดังเดิม เพื่อให้ผู้อ่านนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกรู้สึกเหมือนได้อ่านเรื่องราวเช่นเดียวกับหนังสือเรียนภาษาไทย แต่ในส่วนรายละเอียดของเนื้อหาผู้เขียนได้ปรับเนื้อหา โดยมีทั้งการเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหาในส่วนที่หนังสือเรียนไม่ได้กล่าวถึง ได้แก่ รายละเอียดเรื่องภูมิหลังของครอบครัวชูใจ รายละเอียดเรื่องชีวิตของชูใจหลังเรียนจบชั้นประถมศึกษา การเพิ่มรายละเอียดของเนื้อหาช่วยเติมเต็มโครงเรื่องเดิมในหนังสือเรียนภาษาไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเนื้อหา ได้แก่ รายละเอียดเรื่องผู้เฉลยความจริงเรื่องครอบครัวของชูใจ ให้ชูใจรู้ เปลี่ยนจากย่าของชูใจเป็นมานี รายละเอียดความเข้าใจเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตของเพชร จากเพชรเข้าใจด้วยตนเองเปลี่ยนเป็นมนุษย์ต่างดาวมาช่วยให้เพชรเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของโครงเรื่อง มีส่วนช่วยขยายแนวคิดเดิมในหนังสือเรียนภาษาไทย ทั้งเรื่องความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อน และเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต ให้ประเด็นเหล่านี้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๕.๑.๒. โครงเรื่องย่อยที่แต่งใหม่

นอกจากโครงเรื่องย่อยครอบครัวของชูใจและโครงเรื่องย่อยเพชรกับมนุษย์ต่างดาวแล้ว นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ยังมีโครงเรื่องย่อยที่แต่งใหม่ ๔ โครงเรื่อง ได้แก่

- โครงเรื่องย่อยหมู่บ้านภูพร้าว
- โครงเรื่องย่อยเด็กชายเอ็มและครอบครัว
- โครงเรื่องย่อยชีวิตของเด็กชายวีระ
- โครงเรื่องย่อยเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก

โครงเรื่องย่อยที่ผู้เขียนแต่งเรื่องราวขึ้นมาใหม่ ไม่มีความเกี่ยวข้องใดๆ กับเนื้อเรื่องในหนังสือเรียนภาษาไทยเลย และมีตัวละครบางตัวเพิ่มเติมเข้ามา ซึ่งมีบทบาทเฉพาะในส่วนโครงเรื่องย่อยเหล่านั้น แต่ไม่มีผลกระทบต่อโครงเรื่องใหญ่เดิมของหนังสือเรียนภาษาไทย เช่น ตายี่มในโครงเรื่องย่อยหมู่บ้านภูพร้าวมีความสัมพันธ์กับเพชร เอ็มและครอบครัวของเอ็ม ในโครงเรื่องย่อย เด็กชายเอ็มและครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กับวีระ สุม่นในโครงเรื่องย่อย ความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือกมีปฏิสัมพันธ์กับมานีและชูใจ

แม้โครงเรื่องย่อยเหล่านี้จะไม่มีเกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหากับโครงเรื่องย่อยในหนังสือเรียน แต่ด้วยเหตุที่ตัวละครชุดเดิมยังคงมีบทบาทอยู่ และโครงเรื่องที่มีปมขัดแย้งชวนติดตาม ทำให้โครงเรื่องย่อยเหล่านี้ช่วยเพิ่มอรรถรสของความเป็นนวนิยายให้กับเรื่องทางช้างเผือก โดยผู้อ่านยังรู้สึกคุ้นเคยเหมือนได้อ่านเรื่องราวของตัวละครเหล่านั้นเช่นเดิม

๕.๒ ปฏิสัมพันธ์ด้านตัวละคร

ปฏิสัมพันธ์ด้านตัวละครของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ สามารถวิเคราะห์ได้เป็น ๒ ประเด็น ได้แก่ ตัวละครที่มีทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยและในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก และตัวละครที่เพิ่มเข้ามาใหม่

๕.๒.๑ ตัวละครที่มีทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยและนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก

ตัวละครที่มีทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยและในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก หมายถึงตัวละครสำคัญที่ปรากฏทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ และในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ตัวละครลักษณะนี้ มีทั้งหมด ๖ ตัวได้แก่ มานี ชูใจ วีระ เพชร ปิติ จันท

๕.๒.๑.๑ มานี

มานีถือเป็นตัวละครหลักทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ และนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ผู้เขียนวางบทบาทของมานีไว้ทั้งเป็นตัวละครเปิดเรื่อง และเป็นตัวดำเนินเรื่องหลักในหลายตอนด้วยกันทั้งเป็นตัวเดินเรื่องตัวเดียวและเดินเรื่องร่วมกับตัวละครอื่น โดยเฉพาะในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มานีมีส่วนสำคัญทั้งช่วยเฉลยปมของเรื่อง เช่น เรื่องของครอบครัวชูใจ มีส่วนช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปิติและเอ็ม ส่วนในหนังสือเรียนมีหลายเหตุการณ์ที่มานีช่วยแก้ปัญหา เช่น เหตุการณ์ที่ช่วยเหลือจันททั้งเรื่องทางครอบครัวให้มีรายได้ดีขึ้น และเปลี่ยนแปลงนิสัยของจันทให้จันทมีอัธยาศัยดีขึ้นและกล้าจะพูดคุย ทำความรู้จัก คบหากับผู้อื่น

นิสัยของมานีในหนังสือเรียนภาษาไทยและนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเหมือนกันทุกประการ กล่าวคือ มานีเป็นคนมีน้ำใจและเป็นห่วงผู้อื่น รักความถูกต้อง มีไหวพริบสติปัญญา โดยเฉพาะเรื่องความมีน้ำใจเป็นห่วงผู้อื่น ผู้เขียนเน้นย้ำประเด็นนี้อย่างมากทั้งหนังสือเรียนและนวนิยาย จากลักษณะนิสัยดังกล่าวส่งผลให้มานีเลือกประกอบอาชีพที่ช่วยเหลือและอุทิศตนให้ผู้ป่วยด้วยการเป็นแพทย์ ดังที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ตอนที่ ๑๓ แล้ว...เราก็ได้พบกัน ที่ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครตอนเติบโตเป็นผู้ใหญ่

๕.๒.๑.๒ ชูใจ

ชูใจเป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทสำคัญไม่แพ้มานี ทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ และนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ชูใจมักแสดงตัวคู่กับมานีตลอด ผู้เขียนแสดงความสัมพันธ์ของตัวละครผ่านทางชูใจซึ่งเป็นเด็กกำพร้าพ่อแม่ ต้องการความรักความเอาใจใส่จากผู้อื่น ซึ่งมานีคือเพื่อนที่รักและเป็นห่วงชูใจอย่างที่ชูใจต้องการ โดยเฉพาะในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกผู้เขียนเน้นความสัมพันธ์ของตัวละครทั้งสองเป็นพิเศษ เห็นได้จากเดิมที่มานีร่วมรับรู้ความจริงเรื่องครอบครัวของชูใจพร้อมกันกับชูใจในหนังสือเรียนชั้นป.๖ ตอนที่ ๒๐ ทางชีวิต แต่ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกผู้เขียนเพิ่มบทบาทให้มานีรู้เรื่องราวครอบครัวของชูใจก่อนจากยาของชูใจ และมานีเป็นผู้เฉลยเรื่องครอบครัวของชูใจให้ชูใจรู้

เรื่องราวของชูใจตอนโตซึ่งเพิ่มเข้ามาในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกคือหลังจากเรื่องราวในชั้นป.๖ ตอนที่ ๒๐ ทางชีวิต ในหนังสือเรียนภาษาไทยที่แม่ชูใจปรากฏตัวและจะรับชูใจไปอยู่ด้วยแต่ชูใจ

ไม่ยอมไป แม่จึงมอบเงินไว้ให้ย่ำใช้จ่ายและส่งชูใจเรียนหนังสือ ซึ่งในหนังสือเรียนภาษาไทยเรื่องราวจบลงในตอนนี้ แต่ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกปรากฏว่าหลังจากนั้นย่าของชูใจเสียชีวิตลง แม่จึงมารับชูใจไปอยู่ด้วยที่ประเทศออสเตรเลีย ชูใจเรียนต่อและทำงานมีครอบครัวอย่างมีความสุขที่นั่น ขณะเดียวกันยังคงติดต่อกับมานีเพื่อนรักอยู่เสมอ

ด้านลักษณะนิสัยของชูใจ เหมือนกันทั้งในหนังสือเรียนและในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ชูใจเป็นเด็กมีจิตใจอบอุ่นอารีเช่นเดียวกับมานี แต่ชูใจมีอารมณ์อ่อนไหวสะเทือนใจง่าย อันมีผลมาจากพื้นฐานทางครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ส่งผลให้ทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยและนวนิยายผู้อ่านจะรู้สึกสงสารตัวละครชูใจเป็นพิเศษ

๕.๒.๑.๓ วีระ

วีระเป็นตัวละครสำคัญทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ และนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก โดยทั้งในหนังสือเรียนและนวนิยายผู้เขียนได้เน้นย้ำความสามารถของวีระในเรื่องความเป็นผู้นำ กล้าหาญ ฉลาด มีไหวพริบ โดยเฉพาะเรื่องความกล้าหาญ เช่น ในหนังสือเรียน วีระเข้าไปช่วยเพื่อนที่ถูกงูกัดขณะเข้าค่ายลูกเสือ หรือเหตุการณ์ในนวนิยายที่วีระเข้าไปสืบและช่วยตำรวจจับขบวนการผลิตธนบัตรปลอม จากนิสัยและความรู้ความสามารถต่างๆ ของวีระในหนังสือเรียนภาษาไทย ส่งผลให้ผู้อ่านจดจำได้ว่าวีระเป็นเด็กเก่งมีความสามารถและน่าจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกตอนต้นยังคงกล่าวถึงเหตุการณ์ที่แสดงความสามารถของวีระอยู่ แต่บทบาทเด่นในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกวีระยังเป็นรองมานีและชูใจ ผู้เขียนได้เกริ่นไว้ ในตอนที่ ๕ คำทำนาย ว่าชีวิตในตอนโตของวีระจะเกิดปัญหาเพราะวีระไม่สามารถแก้ปัญหาในเรื่องที่เหนือเหตุผลได้ จนในตอนสุดท้าย ตอนที่ ๑๓ แล้ว...เราก็ได้พบกัน ผู้เขียนสรุปถึงวีระในตอนโตไว้ว่าวีระเกิดปัญหาทางครอบครัวกับภรรยาและวีระไม่สามารถแก้ปัญหาได้จึงกลายเป็นคนติดสุราไม่ทำงาน ทิ้งให้เพชรต้องคอยดูแลลูกกับป้าแทน

๕.๒.๑.๔ เพชร

เพชรเป็นตัวละครซึ่งมีบทบาทสำคัญทั้งในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ และนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก นิสัยของเพชรจะเป็นเด็กกตัญญู รักครอบครัว แต่สิ่งที่แตกต่างคือตอนเปิดตัว โดยในหนังสือเรียนภาษาไทยผู้เขียนเปิดตัวเพชรโดยใช้เหตุการณ์ที่วีระพบเพชรและครอบครัวขณะเดินทางจากโรงเรียนกลับบ้าน ผู้เขียนบรรยายถึงพื้นฐานทางครอบครัวของเพชรว่า เป็นครอบครัวที่ยากจน เร่ร่อน และตัวเพชรเองไม่ได้เรียนหนังสือ ทำให้เพชรไม่มีกิริยาไม่เหมาะสม พูดจาไม่ดี กระโชกโฮกฮาก ไม่ไพเราะ ต่อมาเพชรได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวของวีระและเพื่อน จนมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง พ่อแม่มีงานการทำและตัวเพชรได้เรียนหนังสือ ขณะที่ใน นว

นิยายผู้เขียนใช้วิธีสรุปเรื่องภูมิหลังของเพชรว่า แม้เพชรจะมีฐานะยากจนแต่เพชรเป็นคนดี กตัญญู ผ่านการบอกเล่าของมานี โดยผู้เขียนได้ข้ามช่วงที่เพชรดูมีกิริยาไม่เหมาะสม พุดจาไม่ดี กระโชกโฮกฮาก ไม่ไพเราะ เมื่อพบกับวีระครั้งแรก เพชรในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกจึงมีนิสัยดีตั้งแต่ต้น ซึ่งแตกต่างจากในหนังสือเรียนที่ในช่วงต้นเพชรยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้างแต่สุดท้ายเพชรเป็นตัวละครที่มีนิสัยดี

ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกได้สรุปถึงชีวิตของเพชรตอนโตเป็นผู้ใหญ่ไว้ในตอนที่ ๑๓ แล้ว... เราก็ได้พบกัน ใ้ว่าเมื่อเพชรโตขึ้นเพชรแต่งงานกับจันทร์เพื่อนตั้งแต่สมัยเด็ก และได้รับช่วงร้านขายเครื่องจักสานต่อจากน้ำของจันทร์ รวมถึงยังมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ คอยดูแลลูกกับป้าของวีระ แทนวีระที่กลายเป็นคนติดสุราอีกด้วย

๕.๒.๑.๕ ปิติ

ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ปิติเป็นตัวละครสำคัญที่มีบทบาทหลักคอยดำเนินเรื่องในหลายๆ ตอน ผู้เขียนได้แสดงพัฒนาการทางนิสัยของปิติจากเด็กที่เคยเกียจคร้าน ไม่ตั้งใจเรียน จนปิติรับรู้เรื่องราวของเพชรที่กตัญญู ช่วยพ่อแม่ทำงาน ใ้เรียน แม้จะมีฐานะยากจน ปิตินำเพชรมาเปรียบเทียบกับตัวเอง ปิติจึงปรับปรุงตัว กลายเป็นคนขยันขันแข็ง ตั้งใจเรียน มีไหวพริบ จนในที่สุดปิติได้รับเลือกให้เป็นเยาวชนดีเด่น แต่ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก บทบาทของปิติ เป็นเพียงตัวละครที่มีบทบาทรองลงไปจาก มานี ชูใจ วีระ และเพชร โดยปิตีมีบทบาทหลักเพียงตอนที่ ๓ ทอफीเลิศรส ซึ่งผู้เขียนได้แสดงพฤติกรรมไม่ดีของปิติ คือการขโมยทอफी และการโกหก แต่ในที่สุดปิติถูกมานีจับได้และว่ากล่าวตักเตือน จนปิตินึกผิดและตั้งใจกลับเนื้อกลับตัว

เห็นได้ว่าพฤติกรรมของปิติในหนังสือเรียนภาษาไทยกับในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ปิติเป็นเด็กนิสัยไม่ดีในตอนแรกเหมือนกัน แต่สุดท้ายปิติคิดได้และปรับปรุงตัวเป็นคนดี สิ่งหนึ่งที่แตกต่างกันในเรื่องการเปลี่ยนนิสัยของปิติ คือ ในหนังสือเรียนผู้เขียนให้ปิตินึกได้ด้วยตัวเอง เมื่อเปรียบเทียบกับตนเองกับเพชรซึ่งมีพื้นฐานทางครอบครัวดีต่อกว่าแต่ประพฤติตัวดี แต่ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มานีและชูใจเป็นผู้ว่ากล่าวตักเตือนและยกตัวอย่างถึงเพชรให้ปิติฟัง จนปิตินึกผิดและเปลี่ยนแปลงนิสัยไปในทางที่ดีขึ้น

ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกได้สรุปชีวิตของปิติตอนโตเป็นผู้ใหญ่ไว้ในตอนที่ ๑๓ แล้ว...เราก็ได้พบกัน ว่าเมื่อโตขึ้นปิติเลือกเรียนทางด้านเกษตร ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อเรียนจบแล้วปิติไปประกอบอาชีพเกษตรกรที่จังหวัดลำปางและกำลังจะแต่งงานกับลูกสาวเจ้าของสวนขนาดใหญ่ในจังหวัดลำปาง

๕.๒.๑.๖ จันทร

ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ จันทรเป็นตัวละครที่มีบทบาทพอสมควร โดยตอนที่จันทรเป็นตัวละครหลักเป็นตอนที่เกี่ยวกับจันทรโดยตรง ได้แก่ ตอนจันทร ซึ่งกล่าวถึงตัวจันทร ปัญหาครอบครัวของจันทร รวมถึงเรื่องราวที่มานี้ช่วยแก้ปัญหาให้จันทรและในตอน พระมหากษัตริย์คุณ กล่าวถึงเรื่องราวที่จันทรได้รับพระมหากษัตริย์คุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้แพทย์หลวงรับตัวจันทรไปรักษาที่กรุงเทพฯ แต่ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก จันทรมีบทบาทเพียงเล็กน้อย บทบาทของจันทรเป็นเพียงตัวละครเสริมเท่านั้น แม้กระทั่งตอนที่ ๕ คำทำนาย ก็มีคำทำนายเพียงว่าจันทรจะมีเทวดามาโปรดช่วยรักษาที่พิการเท่านั้น ซึ่งผู้อ่านที่อ่านหนังสือเรียนภาษาไทยมาก่อนแล้ว รู้ว่าหมายถึงจันทรจะได้รับพระมหากษัตริย์คุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกได้สรุปชีวิตของจันทรตอนโตเป็นผู้ใหญ่ไว้ในตอนที่ ๑๓ แล้ว...เราก็ได้พบกัน ว่าเมื่อโตขึ้นจันทรแต่งงานกับเพชรเพื่อนตั้งแต่สมัยเด็ก และได้รับช่วงร้านขายเครื่องจักสานต่อจากน้ำของจันทรเอง

เห็นได้ว่าปฏิสัมพันธ์ของตัวละครในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ กับนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ตัวละครหลักได้แก่ มานี ชูใจ ปิติ วีระจะมีนิสัยคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง แม้แต่เพชรก็เปลี่ยนแปลงเพียงช่วงแรกเท่านั้นที่ไม่ได้กล่าวถึงเพชรช่วงที่มีกิริยาไม่ดี แต่ปฏิสัมพันธ์สำคัญที่มีผลต่อการตอบสนองความกระหายใคร่รู้ของผู้อ่าน คือ ทางเดินชีวิตของตัวละครเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เหมือนกับว่าผู้เขียนได้ให้คำตอบกับผู้อ่านซึ่งเป็นอดีตผู้ใช้หนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้มาด้วยว่า “เพื่อนๆ” ของเขาคือตัวละครเหล่านี้ ซึ่งเรียนรู้และเติบโตมาพร้อมกันขณะเรียนชั้นประถมศึกษา มีวิถีชีวิตเมื่อเติบโตขึ้นเป็นอย่างไร

๕.๒.๒ ตัวละครที่เพิ่มเข้ามาใหม่

ตัวละครที่เพิ่มเข้ามาใหม่หมายถึง ตัวละครที่ไม่เคยมีบทบาทอยู่ในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ผู้เขียนแต่งเพิ่มขึ้นมาใหม่ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ตัวละครเหล่านั้นมี ๔ ตัว ได้แก่ เอ็ม หญิงชรา สุมณและตายิ้ม

๕.๒.๒.๑ เอ็ม

เอ็มเป็นลูกคนมีฐานะ มีพื้นเพอยู่ในกรุงเทพฯ แต่มาพักอาศัยที่บ้านพักในเมืองเดียวกับพวกมานีในช่วงวันหยุด จนได้รู้จักและเข้าเป็นเพื่อนกลุ่มเดียวกับพวกมานี เอ็มมีพื้นเพและฐานะทางครอบครัวที่แตกต่างจากตัวละครเด็กตัวอื่น ผู้เขียนจึงแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาจริงของหนังสือเรียนภาษาไทยกับในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ผ่านทางเอ็ม ทั้ง

สถานที่ สิ่งของเครื่องใช้หรือกิจกรรมที่ไม่เคยมีในยุคสมัยของหนังสือเรียน (พ.ศ. ๒๕๒๑) เช่น ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ บ้านโคเคื่อน รถยนต์รุ่นใหม่ โทรศัพท์มือถือ กีฬาบอลฟุตบอลลีก ถือเป็นความแตกต่างอย่างหนึ่งของหนังสือเรียนภาษาไทยกับนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกที่ผู้เขียนต้องการให้นวนิยายเกิดความสมจริงของสังคมกับช่วงเวลา (พ.ศ.๒๕๒๑ กับ พ.ศ.๒๕๔๕)

๕.๒.๒.๒ หญิงชรา

บทบาทสำคัญในเรื่องทางช้างเผือกของหญิงชราคือคำทำนายของหญิงชราต่อเด็ก ๆ ซึ่งคำทำนายจะช่วยสรุปลักษณะของตัวละคร รวมถึงเรื่องอนาคตของตัวละครแต่ละตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หญิงชราหันมาทางมานี “เจ้าเป็นคนพิเศษ เจ้าก็รู้ เจ้าฉลาด ความคิดลึกซึ้ง วาจาของเจ้าเป็นที่เชื่อถือต่อไปเจ้าจะเป็นที่พึ่งของคนที่มีความทุกข์ จำไว้ ถ้าตัดสินใจจะทำอะไรก็ทำเถิดจะเป็นผลสำเร็จ” มานีก้มกราบด้วยความตื่นเต้น

“เจ้าชาพิการ” หญิงชราเรียกจันทร์ เธอรีบคลานเข้าไปใกล้พลงพนมมือ “อีกสองปี ชาของเจ้าจะหาย เทวดาจะมาช่วยเจ้า ต่อไปเจ้าจะร่ำรวย มีคู่ครองที่ดี มีลูกที่ดีหลายคน “จันทร์กราบลงพลงพนมร้องไห้เบา ๆ ด้วยความตื่นเต้นใจ

(ทางช้างเผือก: ๗๐)

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คำทำนายในช่วงต้นประโยคของหญิงชราช่วยสรุปพื้นเพนิสัย และเรื่องราวของตัวละคร ในหนังสือเรียนภาษาไทยเท่านั้น โดยไม่กล่าวถึงรายละเอียดของเหตุการณ์ที่แสดงเรื่องราวของตัวละครเช่น เรื่องจันทร์ชาพิการและได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้แพทย์หลวงรับตัวจันทร์ไปรักษาที่กรุงเทพฯ ทั้งนี้เพราะผู้เขียนคาดว่าผู้อ่านส่วนใหญ่เคยเรียนหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้มาแล้วจึงรู้รายละเอียดของตัวละคร ส่วนคำทำนายเรื่องอนาคตของตัวละคร ในช่วงท้ายประโยค ทำให้ผู้อ่านเกิดความกระหายใคร่รู้ว่าอนาคตของตัวละครที่เป็นเสมือนเพื่อนเก่าของตนว่า เมื่อเติบโตขึ้นตัวละครแต่ละตัวจะมีวิถีชีวิตเช่นไร

๕.๒.๒.๓ สุมณ

สุมณเป็นคนดี มีความกตัญญู อีกทั้งมีความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก สุมณสอนให้ชูใจนั่งสมาธิและสอนให้ชูใจเป็นคนดี อีกทั้งเมื่อมานีกับชูใจนั่งสมาธิอธิษฐานถึงสุมณ ทั้งสองคนได้เห็นภาพเหตุการณ์สุมณหนีรอดจากผู้ร้ายที่จับตัวสุมณไป จากลักษณะนิสัย ความเชื่อและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สุมณจึงเป็นแบบอย่างที่ดีให้มานีและชูใจปฏิบัติตาม บทบาทของสุมณจึงส่งผลต่อพฤติกรรม

การเป็นเด็กดี ความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก ความเชื่อเรื่องทำดีได้ดี และคนดีย่อมมีสิ่งศักดิ์คุ้มครองของตัวละครสำคัญอย่างมานีและทูลุใจโดยตรง

๕.๒.๒.๔ ตายิ้ม

ตายิ้มมีบทบาท ในตอนที่ ๗ หมู่บ้านภูพร้าว โดยตายิ้มเป็นคนเริ่มต้นให้ทุกฝ่ายในหมู่บ้านร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญ และตอนที่ ๙ วันแห่งความปิติ ตายิ้มเป็นผู้รักษาพ่อของเอ็มที่ป่วยเป็นโรคเบาหวานเรื้อรังให้หายด้วยยาสมุนไพร

ตายิ้มมีลักษณะของคนเฒ่าคนแก่ที่มีจิตใจดีงาม เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้องการให้ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่พัฒนาขึ้น รวมถึงตัวตายิ้มเองก็เป็นคนมีน้ำใจ เห็นได้จากการที่ตายิ้มรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรโดยไม่คิดค่ารักษาพยาบาล จากเหตุการณ์และลักษณะนิสัยของตายิ้ม แสดงให้เห็นว่าตายิ้มเป็นตัวละครที่นอกจากตัวตายิ้มเองจะเป็นคนดีแล้ว ตายิ้มยังมีส่วนให้คนอื่นๆ มาทำความดีด้วยการร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน สุดท้ายตายิ้มได้รับผลตอบแทนของความดีของตนคือ หมู่บ้านมีการพัฒนาขึ้นตามที่ตายิ้มต้องการ

แม้สมุนและตายิ้มจะเป็นตัวละครใหม่ที่ผู้เขียนเพิ่มเติมเข้ามาในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก แต่ตัวละครทั้งสองมีความสำคัญ ในแง่ทำให้นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเกิดเรื่องราวสนุกสนานชวนติดตาม แตกต่างจากหนังสือเรียนภาษาไทยที่ต้องมุ่งเน้นในเรื่องความสำคัญของเนื้อหาวิชาการเป็นสำคัญ อีกทั้งเรื่องราวสมุนและตายิ้มซึ่งแสดงถึงเรื่องราวของคนดีที่ได้รับผลตอบแทน แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการเน้นย้ำแนวคิดเรื่องทำดีได้ดี ด้วยการยกตัวอย่างให้เห็นผลตอบแทนของการทำความดีที่ชัดเจน ซึ่งในหนังสือเรียนภาษาไทยก็มุ่งสอนให้ผู้อ่านเป็นคนดีด้วยการสอนคุณธรรม จริยธรรม หลายประการด้วยเช่นกัน

๕.๓ ปฏิสัมพันธ์ด้านแนวคิด

แนวคิดของหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มุ่งเน้นเรื่องการเรียนรู้การสอนเป็นสำคัญ แนวคิดจึงมีจำนวนมากถึง ๑๑ เรื่อง ซึ่งแนวคิดทั้งหมดเกี่ยวกับการสอนเด็กนักเรียนในเรื่องต่างๆ ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม แนวทางการดำเนินชีวิตต่างๆ ดังที่ผู้วิจัยกล่าวมาแล้วในบทที่ ๓ ขณะที่นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเป็นแนวคิดที่เฉพาะเจาะจงลงไปเฉพาะเรื่องตามลักษณะของนวนิยายทั่วไป แต่เนื่องจากเนื้อเรื่องของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกยังอิงอยู่กับเนื้อเรื่องของหนังสือเรียนภาษาไทย ดังนั้นแนวคิดของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกจึงมีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดในหนังสือเรียนภาษาไทย การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ด้านแนวคิดของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทย มี ๒ ประเด็น ได้แก่ แนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดในหนังสือเรียน และแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่

๕.๓.๑ แนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดในหนังสือเรียน

แนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดในหนังสือเรียน มีทั้งหมด ๖ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเรื่องเพื่อนที่ดีควรห่วงใยและให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน แนวคิดเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต แนวคิดเรื่องการคบเพื่อนดี และแนวคิดเรื่องทำดีย่อมได้ดี

๕.๓.๑.๑ แนวคิดที่ ๑ เพื่อนที่ดีควรห่วงใยและช่วยเหลือเพื่อนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

แนวคิดเรื่องเพื่อนที่ดีควรห่วงใยและช่วยเหลือเพื่อนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน แสดงแนวคิดเรื่องคุณธรรมด้านความมีน้ำใจ ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกผู้เขียนได้แสดงถึงแนวคิดเรื่องนี้ผ่านทางความสัมพันธ์ที่ดีของตัวละครอยู่ตลอดเรื่อง เช่น การที่เพื่อนๆ ช่วยกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ อุปกรณ์การเรียนไปให้เพชร หรือเมื่อพ่อของเอ็มไม่สบาย เพื่อนๆ ทุกคน ต่างก็แสดงความห่วงใยและหาทางช่วยเหลืออย่างเต็มที่

๕.๓.๑.๒ แนวคิดที่ ๒ การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ

แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ แสดงแนวคิดเรื่องคุณธรรมด้านความสามัคคี ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเรื่องนี้ผ่านทางความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจของผู้คนในหมู่บ้านภูพร้าว ทั้งชาวบ้าน พ่อค้า พระภิกษุ ข้าราชการทุกหน่วยงาน ที่ช่วยกันพัฒนานำความเจริญมาสู่หมู่บ้านภูพร้าว

๕.๓.๑.๓ แนวคิดที่ ๓ การเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียนในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกตรงกับแนวคิดเรื่องการศึกษาในหนังสือเรียนภาษาไทย แต่แนวคิดเรื่องการศึกษาในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ให้ความสำคัญกับเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ตัวละครได้พบโดยเฉพาะประสบการณ์นอกห้องเรียน ซึ่งแตกต่างจากในหนังสือเรียนที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการเรียนรู้การสอนในโรงเรียนเป็นหลัก

๕.๓.๑.๔ แนวคิดที่ ๔ ความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต

แนวคิดเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต ตรงกับแนวคิดเรื่องแนวทางการดำรงชีวิตในสังคมของหนังสือเรียนภาษาไทย ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดนี้ผ่านเหตุการณ์ที่แม่ของเพชรถูกงูกัดเสียชีวิตเหมือนกันทั้งในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกและหนังสือเรียนภาษาไทย แต่ในนวนิยายมีตัวละครมนุษย์

ต่างดาวมาช่วยอธิบายให้เพชรเข้าใจถึงแนวคิดนี้ ต่างจากในหนังสือเรียนซึ่งเพชรเข้าใจแนวคิดนี้ได้ด้วยตนเอง

แนวคิดเรื่องเพื่อนที่ดีควรห่วงใยและให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน และแนวคิดเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต แนวคิดทั้งหมดนี้แสดงถึงคุณธรรมหรือแนวทางการดำเนินชีวิต เฉพาะเจาะจงลงไป ได้แก่ เรื่องความมีน้ำใจ เรื่องความสามัคคี เรื่องแนวทางการดำรงชีวิตในเรื่องวัฏจักรของชีวิต แสดงให้เห็นว่าแก่นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกจะแต่งขึ้นเพื่อความบันเทิงแต่ผู้เขียนยังคงให้ความสำคัญกับการสอนคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่เช่นเดิม

๕.๓.๑.๕ แนวคิดที่ ๕ การคบเพื่อนดี

แนวคิดเรื่องการคบเพื่อนดี ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ผู้เขียนแสดงผ่านเหตุการณ์ที่ตัวละครประพติดิตัวไม่ดี เช่น ปิตักกับเอ็มขโมยทองคำจากห้างสรรพสินค้า แต่เมื่อมานึกกับหัวใจรู้ความจริง ก็ว่ากล่าวตักเตือนและให้โอกาสทั้งสองคนกลับตัว จนท้ายที่สุดปิตักกับเอ็มก็กลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี ในหนังสือเรียนผู้เขียนแสดงแนวคิดนี้ ผ่านทางการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวละครโดยมีเพื่อนเป็นผู้ชี้แนะหรือเป็นแบบอย่าง เช่น เพชรเคยมีกิริยาไม่ดี พูดจาไม่ไพเราะ เปลี่ยนเป็นคนที่น่ารักนุ่มนวลพูดจาดี เพราะวีระคอยแนะนำสั่งสอน และปิตักเคยเป็นเด็กไม่ดี เกียจคร้าน ไม่ตั้งใจเรียน เปลี่ยนเป็นคนขยันขันแข็งตั้งใจเรียนเพราะเห็นตัวอย่างของเพื่อนที่เป็นคนดีแล้วประสบความสำเร็จอย่างวีระกับเพชร

ดังนั้นแนวคิดเรื่องการคบเพื่อนที่ดีจะช่วยสร้างนิสัยที่ดีแก่เด็ก ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่มีกลวิธีเสนอแนวคิดต่างจากหนังสือเรียนภาษาไทย คือในนวนิยายผู้เขียนแสดงเหตุการณ์ซึ่งเพื่อนที่ดีตักเตือนเพื่อนที่ประพติดิตนารู้สึกสำนึกผิดและปรับปรุงตัวมาเสนอให้เห็นแนวคิดนี้อย่างเด่นชัด ส่วนในหนังสือเรียนภาษาไทยตัวละครจะค่อยๆ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยมีเพื่อนที่ดีเป็นแบบอย่าง

๕.๓.๑.๖ แนวคิดที่ ๖ ทำดียอมได้ดี

แนวคิดเรื่องทำดียอมได้ดี ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ผู้เขียนแสดงแนวคิดนี้ผ่านเหตุการณ์ของตัวละครที่เป็นคนดีและได้รับผลตอบแทน เช่น สุมันตั้งใจเรียนหนังสือจนได้รับเงินรางวัลจากรายการเกมเศรษฐีมาใช้เรียนต่อและรักษาอาการป่วยของพี่ชาย และได้รับทุนไปเรียนต่อต่างประเทศ เหตุการณ์ตอนที่สุมันหนีรอดจากผู้ร้ายที่จับตัวสุมันไป เหตุการณ์ที่ต่ายมคอยรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรโดยไม่คิดเงินค่ารักษา และต่ายมหวังจะให้หมู่บ้านพัฒนา สุดท้ายหมู่บ้านได้พัฒนาตามที่ต่ายมต้องการ การแสดงผลตอบแทนของการทำความดีจึงเน้นไปที่โชคลาภมากกว่าความอสุสาหะ ส่วนใน

หนังสือเรียนภาษาไทยผู้เขียนสอนเรื่องคุณธรรมต่างๆ ตลอดทั้งเรื่อง ตัวละครซึ่งปฏิบัติตามคุณธรรมก็ได้รับผลตอบแทนของความสุขตลอดเรื่อง เช่น ปิติได้รับผลตอบแทนของความสุขสบายที่เลี้ยงปลา นิลชาย ได้รับเงินกำไรค่าปลาและถูกสลากอสมสิน เพชรได้รับผลจากความกล้าหาญที่ช่วยตำรวจจับผู้ร้ายด้วยการได้เข้าเรียนหนังสือ เด็กนักเรียนทั้งโรงเรียนได้รับผลของความสามัคคีด้วยการมีที่จอดรถจักรยาน การแสดงผลตอบแทนความดี จึงเป็นเรื่องของความมานะบากบั่นและตั้งใจแน่วแน่ไม่ใช่ด้วยโชคหรือเหตุบังเอิญ

ดังนั้นถึงแม้แนวคิดเรื่องทำดีได้ดี ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกและหนังสือเรียนภาษาไทยจะมีปฏิสัมพันธ์กัน แต่ก็มี ความแตกต่างในเรื่องรายละเอียด ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกเป็นลักษณะของการได้รับผลตอบแทนของความดีโดยที่ผลตอบแทนนั้น มีทั้งที่เกิดจากการทำดีของตัวละครเองอย่างเรื่องของสมุนที่ได้รับผลของความตั้งใจเรียน หรืออาจไม่ได้เกิดจากการกระทำของตัวละครเองแต่เป็นเพราะความบังเอิญจึงทำให้ตัวละครที่เป็นคนดีได้รับผลตอบแทนดังเช่นเรื่องของต่ายม ขณะที่ในหนังสือเรียนภาษาไทยผลของความดีที่ตัวละครได้รับล้วนมาจากการกระทำของตัวละครซึ่งยึดถือและปฏิบัติตามคุณธรรมต่างๆ เองทั้งสิ้น แนวคิดเรื่องคนที่ทำความดีย่อมได้สิ่งดีๆ ตอบแทนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ย่อมคุ้มครอง ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกจึงช่วยเน้นย้ำเรื่องความมีคุณธรรมต่างๆ ว่าให้เป็นคนดีและสุดท้ายก็จะได้สิ่งที่ดีตอบแทนเหมือนกับในหนังสือเรียนภาษาไทยที่แม้มีจุดประสงค์เพื่อสอนเนื้อหาวิชาการ แต่ก็แฝงด้วยแนวคิดที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

๕.๓.๒ แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่

แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ มี ๒ แนวคิดได้แก่ แนวคิดเรื่องชะตากรรมของชีวิต และแนวคิดเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ

๕.๓.๒.๑ แนวคิดเรื่อง ชะตากรรมของชีวิต

แนวคิดเรื่องชะตากรรมของชีวิต เป็นแนวคิดที่มีเฉพาะในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกที่เสนอผ่านเรื่องราวชีวิตของวีระที่เป็นคนเก่งมีความสามารถแต่สุดท้ายด้วยปัญหาครอบครัวทำให้วีระซึ่งน่าจะประสบความสำเร็จในชีวิตต้องกลายเป็นคนติดสุราและไม่ทำงาน

การที่ผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเรื่องชะตากรรมของชีวิต ในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกอาจเป็นเพราะผู้อ่านซึ่งเป็นผู้ใหญ่พอ น่าจะรับรู้และเข้าใจถึงความไม่เที่ยงแท้ของโลกได้

๕.๓.๒.๒ แนวคิดเรื่อง สิ่งเหนือธรรมชาติ

แนวคิดเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นแนวคิดที่มีอยู่เฉพาะในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก สิ่งเหนือธรรมชาติที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกมีหลายประการ ได้แก่ เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของทาง

ข้างเผือกที่แสดงให้เห็นว่าคนคืออิฐฐานสิ่งใดก็ได้สิ่งนั้น เรื่องการเกิดภาพนิมิตจากการนั่งสมาธิ เรื่องหญิงชราผู้ทำนายอนาคตได้อย่างแม่นยำ เรื่องดินเหนียววิเศษที่เพชรใช้ปั้นพระพุทธรูป เรื่องมนุษย์ต่างดาวที่มาพบกับเพชร สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้ผู้เขียนแต่งขึ้นเพื่อความสนุกสนานในรูปแบบของวรรณกรรม ดังที่ผู้เขียนกล่าวไว้ในคำนำว่า

ผู้เขียนตั้งใจให้“ทางข้างเผือก” เป็นเสมือนทางชีวิตของเด็กดี มีชีวิตที่งดงามของเด็กกลุ่มนี้ และ เพื่อนๆ ที่เคยร่วมเรียนมาด้วยกัน และอีกนัยหนึ่ง หมายถึงกลุ่มแสงดาวที่แผ่ให้แสงสว่างเป็นทางยาวในท้องฟ้า ซึ่งตัวละครถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เมื่อตั้งจิตบริสุทธิ์ปรารถนาสิ่งใดแล้วจะได้ดังปรารถนา ผู้เขียนพยายามเขียนให้สนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ผจญภัย และมีเรื่องลึกลับชวนติดตาม ไม่แพ้เรื่องราวและเหตุการณ์ในหนังสือเรียน

(ทางข้างเผือก: คำนำผู้เขียน)

การแสดงแนวคิดเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติช่วยให้นวนิยายเรื่องทางข้างเผือกมีความสนุกสนานชวนติดตาม ในรูปแบบที่ต่างจากในหนังสือเรียนภาษาไทยที่ต้องเป็นเรื่องราวที่มีเหตุมีผลและพิสูจน์ได้

ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางข้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยด้านโครงเรื่องใหญ่ทั้ง ๒ เรื่อง เป็นเรื่องราวของตัวละครเด็กกลุ่มเดียวกัน โดยผู้เขียนใช้โครงเรื่องย่อยขยายโครงเรื่องใหญ่เช่นเดียวกัน โครงเรื่องย่อยของนวนิยายเรื่องทางข้างเผือก มีปฏิสัมพันธ์กับหนังสือเรียนภาษาไทยคือโครงเรื่องย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกันกับเนื้อหา โครงเรื่องลักษณะนี้ผู้เขียนได้เพิ่มรายละเอียดของเรื่องราวที่ไม่ได้กล่าวถึงในหนังสือเรียนภาษาไทยไว้ในนวนิยาย และโครงเรื่องที่แต่งเพิ่มขึ้นมาใหม่ เป็นโครงเรื่องย่อยที่ผู้เขียนแต่งขึ้นมาใหม่โดยใช้ตัวละครชุดเดิม ทำให้ผู้อ่านรู้สึกคุ้นเคยและมีตัวละครใหม่เพิ่มขึ้นโดยไม่ทำให้โครงเรื่องเดิมเสีย ตัวละครเก่ายังคงมีลักษณะนิสัยคงเดิม แต่ผู้เขียนได้เพิ่มเติมเรื่องราวตอนเป็นผู้ใหญ่เข้ามา ส่วนตัวละครใหม่ ได้แก่ เอ็ม ผู้เขียนใช้แสดงถึงความสมจริงของสังคมกับช่วงเวลา หญิงชรา มีบทบาทในเรื่องคำทำนาย ทำให้ผู้อ่านเกิดความกระหายใคร่รู้เกี่ยวกับอนาคตของตัวละคร สุมณกับต่ายม เป็นตัวแทนของคนดีที่ได้รับผลตอบแทนของความสุข ปฏิสัมพันธ์ด้านแนวคิดมี สองประเด็น คือ แนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดในหนังสือเรียน แนวคิดเหล่านี้ยังคงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับคุณธรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับในหนังสือเรียนภาษาไทย แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ได้แก่ แนวคิดเรื่องชะตากรรมของชีวิต เป็นแนวคิดที่ผู้อ่านนวนิยายเรื่องทางข้างเผือกซึ่งเข้าสู่วัยผู้ใหญ่เข้าใจได้ดีกว่าผู้อ่านหนังสือเรียนภาษาไทยที่เป็นเด็ก ส่วนแนวคิดเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นแนวคิดที่ช่วยให้เรื่องทางข้างเผือกสนุกสนานในรูปแบบที่แตกต่างจากในหนังสือเรียนภาษาไทย

บทที่ ๖

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตร พุทธศักราช ๒๕๒๑ เชิงปฏิสัมพันธ์ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ มีโครงเรื่องใหญ่ไม่ซับซ้อน เป็นเพียงเรื่องราวของเด็กกลุ่มหนึ่งที่เติบโตขึ้นตามวัยของผู้เรียนตั้งแต่ชั้น ป.๑-ชั้น ป.๖ ความน่าสนใจอยู่ที่การผูกเรื่องราวชีวิตและประสบการณ์ของตัวละครไว้ในโครงเรื่องย่อยของหนังสือเรียนภาษาไทย ซึ่งแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือ **โครงเรื่องย่อยที่จบในตอนเดียว** มุ่งสอน คุณธรรม จริยธรรมวรรณคดีเรื่องราวในประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี เกร็ดความรู้ และทักษะการดำรงชีวิตผู้เขียนวางโครงเรื่องย่อยที่จบในตอนเดียวบางตอนให้มีลักษณะเหมือนเรื่องสั้น การวางโครงเรื่องย่อยในลักษณะนี้ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านหนังสือเรียนฉบับนี้ได้อย่างสนุกสนาน และได้ความรู้ไปในเวลาเดียวกัน **โครงเรื่องย่อยที่เนื้อหาหลายตอนสัมพันธ์กัน** มีทั้งหมด ๕ โครงเรื่อง ได้แก่ **โครงเรื่องย่อยเด็ก ๆ กับวัดร้างกลางป่า** **โครงเรื่องย่อยเด็กชายปิดกับม้าชื่อเจ้านิล** **โครงเรื่องย่อยชีวิตของเด็กหญิงซูใจ** **โครงเรื่องย่อยครอบครัวของเด็กชายเพชร** **โครงเรื่องย่อยชีวิตของเด็กหญิงจันทร์** การวางโครงเรื่องย่อยในลักษณะนี้ ช่วยเน้นย้ำความสัมพันธ์อันดีของตัวละครในเรื่องที่คอยช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งการที่ผู้เขียนใช้วิธีสร้างปมขัดแย้งไว้ แล้วค่อยๆ คลี่คลายในตอนต่อไป ถือเป็นกุศโลบายให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยกระหายใคร่รู้ และต้องการอ่านหนังสือเรียนมากขึ้น การสร้างตัวละครในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ มีทั้งตัวละครเด็กนิสัยดีอย่าง **มานิ ซูใจ** และ **วีระ** ตัวละครที่เคยประพฤติตัวไม่ดีแต่กลับตัวกลับใจด้วยการชี้แนะจากเพื่อนๆ อย่าง **ปิติ เพชร** และ **จันทร์** ตัวละครเด็กในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้จึงมีลักษณะเหมือนเพื่อนของผู้เรียนที่มีชีวิตจริงๆ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกผูกพันกับหนังสือเรียนชุดนี้ยิ่งขึ้น แนวคิดในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้เป็นแนวคิดเรื่องคุณธรรม และแนวทางการดำเนินชีวิต มีทั้งหมด ๑๑ ประเด็น ได้แก่ **ความมีน้ำใจ** **ความซื่อสัตย์** **สุจริต** **ความอดทน** **ความกตัญญู** **กตเวทิตะ** **ความสามัคคี** **ความมีสติ** และ **ความมีเหตุมีผล** **คุณค่าของการศึกษา** **ความเคารพสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์** **ความหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติ** **การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ** และ **แนวทางการดำรงชีวิตในสังคม** ทั้งหมดนี้แสดงว่าผู้เขียนต้องการให้ผู้เรียนเติบโตขึ้นเป็นคนดีและมีคุณภาพของสังคมต่อไปในภายภาคหน้า กลวิธีการเล่าเรื่องในหนังสือภาษาไทยชุดนี้ ใช้กลวิธีการแต่ง ๖ วิธีคือ **การเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้น** **การเล่าเรื่องแบบเรื่องซ้อนเรื่อง** **การเล่าเรื่องผ่านบันทึกประจำวัน** **การเล่าเรื่องผ่านจดหมาย** **การเล่าเรื่องโดยนำเสนอเป็นบทละครเวที** **การเล่าเรื่องด้วยบทร้อยกรอง** การที่

ผู้เขียนใช้กลวิธีการเล่าเรื่องหลากหลายวิธี ส่งผลให้เรียนรู้เนื้อหาวิชาการของหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ได้อย่างสนุกสนานและไม่น่าเบื่อ

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มีโครงเรื่องใหญ่เกี่ยวกับการผจญภัยในวัยเยาว์ของเด็กกลุ่มหนึ่ง และสร้างโครงเรื่องย่อยช่วยขยายโครงเรื่องใหญ่ให้น่าสนใจยิ่งขึ้น โครงเรื่องย่อยของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกมีทั้งหมด ๖ โครงเรื่องย่อยครอบคลุมชีวิตของเด็กหญิงชูใจ หมู่บ้านภูพร้าว ชีวิตของเด็กชายวีระ เด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว ผู้เขียนใช้คำทำนายของหญิงชราสร้างปมขัดแย้งต่างๆ แล้วดำเนินเรื่องที่เกี่ยวกับปมขัดแย้งเหล่านั้น แล้วค่อยๆ คลี่คลายปมทีละปม **โครงเรื่องย่อยความศักดิ์สิทธิ์ทางช้างเผือก** ส่งผลถึงความเชื่อและพฤติกรรมที่เป็นคนดีของมานีและชูใจ **โครงเรื่องย่อยเด็กชายเอ็มและครอบครัว** แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีของครอบครัวของเอ็ม และเพื่อนๆ ทุกคนที่ช่วยกันหาทางแก้ปัญหาของครอบครัวเอ็ม ส่วนตัวละครเด็กในเรื่องนี้ มีทั้งตัวละครที่ติดลบเรื่องอย่าง **มานี ชูใจ** ตัวละครที่เคยประพฤติตัวไม่ดี เพื่อนๆ ช่วยกันตักเตือนจนเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น อย่าง **ปิติ** และ **เอ็ม** ตัวละครที่เป็นคนมีความสามารถในวัยเด็กแต่กลายเป็นคนติดสุราล้มเหลวในชีวิต เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่อย่าง **วีระ** ด้านแนวคิดในเรื่องนี้มี ๗ แนวคิด คือ แนวคิดใหญ่เรื่อง **การเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ความรู้ในห้องเรียน** และแนวคิดย่อย ได้แก่ ได้แก่แนวคิดเรื่องเพื่อนที่ดีควรมีความห่วงใยและให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ แนวคิดเรื่องการคบเพื่อนดี แนวคิดเรื่องชะตากรรมของชีวิต แนวคิดเรื่องทำดีย่อมได้ดี และแนวคิดเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิต แนวคิดเหล่านี้ล้วนเป็นแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการสอนให้เป็นคนดีที่มีคุณภาพ และสอนให้รู้จักยอมรับความจริงในชีวิต ด้านกลวิธีการเล่าเรื่องผู้เขียนใช้การเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งตามลักษณะของนวนิยายทั่วไป แต่มีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครด้วยจดหมายอยู่ ๑ ตอน

ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทย ด้านโครงเรื่องใหญ่ทั้ง ๒ เรื่อง เป็นเรื่องราวของตัวละครเด็กกลุ่มเดียวกัน โดยผู้เขียนใช้โครงเรื่องย่อยขยายโครงเรื่องใหญ่เช่นเดียวกัน โครงเรื่องย่อยของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก มีปฏิสัมพันธ์กับหนังสือเรียนภาษาไทยอยู่ ๒ ประเด็น คือ โครงเรื่องย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกันกับเนื้อหา และโครงเรื่องย่อยที่แต่งขึ้นมาใหม่ โครงเรื่องย่อยที่มีความเกี่ยวเนื่องกันทางด้านเนื้อหามี ๒ โครงเรื่อง คือ **โครงเรื่องย่อยครอบครัวของเด็กหญิงชูใจ** และ**โครงเรื่องย่อยเด็กชายเพชรกับมนุษย์ต่างดาว** โครงเรื่องลักษณะนี้ผู้เขียนเพิ่มรายละเอียดของเรื่องราวที่ไม่ได้กล่าวถึงในหนังสือเรียนภาษาไทยไว้ในนวนิยาย โครงเรื่องที่แต่งเพิ่มขึ้นมาใหม่มี ๔ โครงเรื่อง ได้แก่ **โครงเรื่องย่อยหมู่บ้านภูพร้าว** **โครงเรื่องย่อยเด็กชายเอ็มและครอบครัว** **โครงเรื่องย่อยชีวิตของวีระ**และ**โครงเรื่องย่อยความศักดิ์สิทธิ์ของทางช้างเผือก** เป็นโครงเรื่องย่อยที่ผู้เขียนแต่งขึ้นมาใหม่ด้วยตัวละครชุดเดิม ทำให้ผู้อ่านรู้สึกคุ้นเคย ปฏิสัมพันธ์ด้านตัวละคร ตัวละครเก่ายังมีลักษณะนิสัยคงเดิม แต่ผู้เขียนได้เพิ่มเติมเรื่องราวตอนเป็นผู้ใหญ่เข้ามา ส่วนตัว

ละครใหม่ ได้แก่ **เอ็ม** ซึ่งผู้เขียนใช้แสดงความสมจริงของเนื้อเรื่องกับช่วงเวลาที่คุณเขียนแตงนวนิยาย เรื่องทางช้างเผือก **หญิงชรา** ซึ่งมีบทบาทในเรื่องคำทำนาย ทำให้ผู้อ่านเกิดความกระหายใคร่รู้อนาคตของตัวละคร **สมณกับตายัม** ซึ่งเป็นตัวแทนของคนดีที่ได้รับผลตอบแทนของความดี ปฏิสัมพันธ์ด้านแนวคิดมี ๒ ประเด็น คือ **แนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดในหนังสือเรียนและแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่** แนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับแนวคิดในหนังสือเรียนมี ๖ แนวคิด ได้แก่ **แนวคิดเรื่องเพื่อนที่ดีควรห่วงใยและให้ความช่วยเหลือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน** **แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือ** **แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของเยาวชนไม่ได้อยู่เฉพาะในห้องเรียน** **แนวคิดเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต** **แนวคิดเรื่องการคบเพื่อนดี** **แนวคิดเรื่องทำดียอมได้** แนวคิดเหล่านี้ยังคงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับคุณธรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับในหนังสือเรียนภาษาไทย แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่ **แนวคิดเรื่องชะตากรรมของชีวิต** เป็นแนวคิดที่ผู้อ่านนวนิยายทางช้างเผือกซึ่งอยู่ในวัยผู้ใหญ่เข้าใจได้ดีกว่าผู้อ่านหนังสือเรียนภาษาไทยที่เป็นเด็ก ส่วน **แนวคิดเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ** เป็นแนวคิดที่ช่วยให้เรื่องทางช้างเผือกสนุกสนานในรูปแบบที่แตกต่างจากในหนังสือเรียนภาษาไทย

ปฏิสัมพันธ์ของนวนิยายเรื่องทางช้างเผือกกับหนังสือเรียนภาษาไทย เกิดขึ้นจากความต้องการของผู้เคยเรียนหนังสือเรียนภาษาไทย ซึ่งต้องการเห็นเรื่องราวของตัวละครในหนังสือเรียนอีกครั้ง ดังนั้นเนื้อหาในนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก จึงมีโครงเรื่องที่อิงจากเรื่องเดิม แต่อาจเพิ่มเติมรายละเอียดเพื่อความสนุกสนาน มีตัวละครเดิมที่ไม่เปลี่ยนแปลงนิสัยและภูมิหลังมากเกินไปเพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้รู้เรื่องราวเดียวกับในหนังสือเรียน รวมถึงอาจมีการเขียนถึงอนาคตที่ผู้อ่านสนใจเพิ่มขึ้นมา ด้านแนวคิดยังคงแนวคิดเดิมไว้ และเสริมแนวคิดใหม่ที่ไม่ขัดแย้งเข้ามา

อภิปรายผล

แรงบันดาลใจที่นักเขียนนวนิยายสร้างงานมีอยู่หลายประการ มาจากประสบการณ์ของผู้เขียนเอง จากสังคมที่ส่งผลกระทบทางอารมณ์และความคิดต่อผู้เขียน และกระแสสังคมหรือนิยามของผู้อ่านในแต่ละยุคสมัย สิ่งเหล่านี้ผสมผสานกันจนยากจะแยกออกจากกันได้ นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์แปลกใหม่ในวงวรรณกรรม ที่สร้างนวนิยายจากหนังสือเรียนภาษาไทยอันเป็นบริบทหนึ่งของสังคม แรงบันดาลใจที่สำคัญคือกระแสตอบรับอย่างดีเยี่ยมจากผู้อ่านนิตยสาร a day ฉบับ “มานะ มานี ปิติ ชูใจ” ที่ได้อ่านเรื่องสั้นซึ่งผู้เขียนจินตนาการเพิ่มเติมถึงอนาคตของตัวละครเด็กๆ ในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ จากเรื่องสั้นเรื่องนี้ผู้เขียนได้ขยายเรื่องเป็นนวนิยายชื่อทางช้างเผือกซึ่งเป็นเรื่องราวที่มีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาในหนังสือเรียนภาษาไทย นวนิยายเรื่องนี้ก็ประสบความสำเร็จอย่างมากในเรื่องยอดจำหน่ายที่ตีพิมพ์ถึง ๑๔ ครั้ง ปรากฏการณ์นี้วิเคราะห์ได้ว่านวนิยายเรื่องทางช้างเผือกสร้างความผูกพันกับผู้ใช้หนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ เพราะผู้อ่าน

นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกส่วนใหญ่คือกลุ่มผู้เคยเรียนหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ ซึ่งมีเนื้อเรื่องสนุกสนานชวนติดตามต่อเนื่องกันตลอด ๖ ชั้นปี ตัวละครในเรื่อง มีลักษณะนิสัยหลากหลาย มีวัยใกล้เคียง มีพัฒนาการและเติบโตขึ้นมาพร้อมๆ กับผู้เรียน สิ่งเหล่านี้เป็นสะพานเชื่อมความรู้สึกถวิลหาอดีต ตัวละครเหล่านี้เป็นเสมือนเพื่อนที่เรียนหนังสือมาด้วยกันจนจบชั้น ป.๖ เมื่ออ่านนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก ผู้เคยเรียนจึงรู้สึกเหมือนได้พบเพื่อนเก่าอีกครั้ง ความทรงจำที่มีร่วมกันสร้างชุมชนทางวรรณกรรมขึ้น ปลุกความทรงจำในวัยเยาว์ที่สะอาดบริสุทธิ์ให้มีชีวิตชีวาอีกครั้ง และเป็นที่น่าสังเกตว่าหากหนังสือเรียนภาษาไทยชุดนี้ยังใช้เรียนอยู่ ก็คงไม่อาจสร้างกระแสความนิยมให้แก่นวนิยายเรื่องทางช้างเผือกได้

เรื่องราวของตัวละครเด็กในหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ซึ่งต่อเนื่องเป็นชุดเดียวกันตลอดทั้ง ๑๒ เล่ม ๖ ชั้นปี ถือเป็นจุดเด่นของหนังสือเรียนภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาชุดนี้ ไม่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดอื่น เช่น หนังสือเรียนภาษาไทยชุดครูณศึกษา ซึ่งไม่มีการผูกเรื่องราวของเนื้อหาให้ต่อเนื่องเป็นชุดเดียวกันในลักษณะของนวนิยาย หนังสือเรียนภาษาไทย หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๓๓ ซึ่งใช้ตัวละครเด็กชุดเดียวกันดำเนินเรื่องเพียงชั้นป.๑-ป.๒ เท่านั้น จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับนวนิยายเรื่องทางช้างเผือก อันมีจุดกำเนิดจากหนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา หลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ให้แง่คิดว่าการสร้างหนังสือเรียนภาษาไทยให้มีลักษณะของนวนิยายผสมผสานกับเนื้อหาวิชาการ เป็นวิธีการที่ทำให้เด็กนักเรียนสนใจเรียนวิชาภาษาไทย อีกทั้งการเติบโตของตัวละครเด็กที่ต่อเนื่องเป็นชุดเดียวกันตลอด ๖ ชั้นปี ก็เพิ่มความสนุกสนานน่าติดตามอีกด้วย ทำให้หนังสือเรียนภาษาไทยไม่ได้เป็นเพียงหนังสือเรียนเท่านั้น แต่เป็นเสมือน “เพื่อนคนสำคัญ” ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางสติปัญญา พร้อมกับมีพัฒนาการทางอารมณ์ เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต และทำให้วิชาภาษาไทยเป็นวิชาที่สนุกไม่น่าเบื่อ เป็นการเรียนรู้ผ่านความสนุกสนานเพลิดเพลินดังที่วรรณกรรมได้ทำหน้าที่ไว้

ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรเปรียบเทียบแนวคิดของหนังสือเรียนภาษาไทยฉบับต่างๆ ว่าปลูกฝังแนวคิดเรื่องใดให้แก่ผู้เรียน
- ๒) ควรศึกษาบทบาทของหนังสือเรียนภาษาไทยที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมของเยาวชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.(๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เล่ม ๑ .

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เล่ม ๒ .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๑ .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เล่ม ๒ .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๑ .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๒ .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๑ .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่ม ๒ .กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๑ .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เล่ม ๒.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๑.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๑). หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เล่ม ๒ .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

กัลยานันท์ สิงจันทร์ก. (๒๕๔๘). ตัวละครเด็กในวรรณกรรมรางวัล “หนังสือดีเด่น” ของมกุฏ อรดี.

สารนิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย).กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.

กุหลาบ มัลลิกะมาส.(๒๕๒๙).วรรณคดีวิจารณ์.พิมพ์ครั้งที่ ๖ .กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จินตนา ไบกาซุย์.(มปป.). การเขียนสื่อการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

_____. (๒๕๓๔). การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์.(๒๕๒๗). สารสังเขปบทความการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ:

ศิลปาบรรณาคาร.

ชวน เพชรแก้ว. (๒๕๒๐). การศึกษาวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.

ถวัลย์ มาศจรัส. (๒๕๓๙). การเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่านและหนังสืออ่านเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ :

เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.

ทวี บุญหมื่น. (๒๕๒๘). ลักษณะของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๑ ถึง ๒๕๒๕.

วิทยานิพนธ์ ค.ม. (ประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถ่ายเอกสาร.

ธวัช ปุณโณทก. (๒๕๒๗). การวิเคราะห์แบบเรียนไทย ตอน ๒ เรื่องรูปแบบและเนื้อหา
วรรณกรรมแบบเรียนไทย . พิมพ์ครั้งที่ ๒ .กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

_____. (๒๕๒๗). แนวทางศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

นิตา ชูโต .(๒๕๓๙). การวิเคราะห์บทบาทหญิงชายในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษา.

รายงาน การวิจัย ภาคศึกษาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ . กรุงเทพฯ: ศูนย์บรรณสารสนเทศ

ทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

น้ำค้าง ระวิทอง.(๒๕๔๐).การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่ขึ้นทาบ
ประกวด

ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๖. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.

(ภาษาไทย)กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.ถ่ายเอกสาร.

บาหยัน อิมสำราญ. (๒๕๒๗). นวนิยายไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๐๖ : การวิเคราะห์แนวคิด.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ :บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร

ปาริชาติ สุคนธ์พานิช. (๒๕๔๒). วิเคราะห์เนื้อหาวรรณกรรมแฮรี่พอตเตอร์. วิทยานิพนธ์ ค.ม.

(การประชาสัมพันธ์).กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .ถ่ายเอกสาร.

พิมเสน บัวระภา. (๒๕๓๑). การศึกษาจริยธรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย หลักสูตร

ประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ปริญญาานิพนธ์

กศ.ม. (ภาษาไทย) มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม.ถ่ายเอกสาร.

ราชบัณฑิตยสถาน.(๒๕๒๖).พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.พิมพ์ครั้งที่๒.กรุงเทพฯ: อักษร

เจริญทัศน์.

รัชนี ศรีไพรวรรณ. (๒๕๔๔,มกราคม). แบบเรียนแห่งความทรงจำ. (๒๕๔๔,มกราคม). a day.๑ (๕): ๖๑-๗๐.

_____. (๒๕๔๔,มกราคม). แล้วเราก็ได้พบกัน. a day. ๑(๕) : ๗๐-๗๓.

_____. (๒๕๔๗).ทางช้างเผือก(มานะ มานี ปิติ ฐใจ).พิมพ์ครั้งที่๔ .กรุงเทพฯ. a book..

รินฤทัย สัจจพันธ์. (๒๕๔๙). Metafiction ในเรื่องสั้นสมัยใหม่ของไทย ใน *สุนทรียรสแห่งวรรณคดี*. ศุภกร

สร้างล้านนาเสถียร.หน้า ๗๒-๘๓. กรุงเทพฯ : ณ เพชร

รุจโรจน์ แก้วอุไร. (๒๕๔๐). *การปฏิสัมพันธ์(Interactive)*. เทคโนโลยีทางการศึกษา.๔(๔):๕๓.

รุ่งฤดี ภูษมศรี.(๒๕๔๒).วิเคราะห์บทอ่านในหนังสือเรียนภาษาไทยหลักสูตรประถมศึกษา

พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓).ใน*ฐานะวรรณกรรมสำหรับเด็ก*.

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย) มหาสารคาม.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.ถ่ายเอกสาร.

วรรณิ ศิริสุนทร(๒๕๒๗). *การวิเคราะห์หนังสือไทยสำหรับเด็ก ฉบับคณะกรรมการประกวด พ.ศ.๒๕๒๐-๒๕๒๓* .วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถ่ายเอกสาร

วัลยา สีนางุสาสน์. (๒๕๔๖). *วิเคราะห์หรือกรองจากหนังสือเรียนภาษาไทยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่๑-ชั้นประถมศึกษาปีที่๖*. สารนิพนธ์กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร

วิภา กงกะนันทน์. (๒๕๓๓). *วรรณคดีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่๒. กรุงเทพฯ. ไทยวัฒนาพานิช.

วิเชียร จันทะขารี. (๒๕๔๕). *วิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทยชั้นประถมศึกษา: ดรุณศึกษา*.

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ.ถ่ายเอกสาร.

ศิริบุรณ์ เถกิงสุข. (๒๕๔๓). *การวิเคราะห์นวนิยายของโชติ ศรีสุวรรณ*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.

(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ. (๒๕๓๔). *เอกสารเพื่อการพัฒนาหนังสือ อันดับ ๓ การส่งเสริม
และพัฒนาหนังสือการ์ตูนไทย*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

สมศักดิ์ ศรีมาโนช. (๒๕๒๓). *การเขียนหนังสือสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สนั่น มีขันหมาก.(๒๕๓๗). *วิจารณ์วรรณกรรมสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการ
สอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. (๒๕๓๗). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ. ภาควิชาภาษาไทยและภาษา
ตะวันออกมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางเขน.

สารภี ขาวดี (๒๕๔๖). ภาพลักษณ์ตำรวจไทยในนวนิยายของวชิรรัฐ เดชกุญชร.ปริญญาานิพนธ์
ศศ.ม (ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ถ่ายเอกสาร.

สาโรช บัวศรี.(๒๕๒๖).จริยธรรมศึกษา.กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

อิรวดี ไตลังคะ.(๒๕๔๓).ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Hough, Graham. (๒๕๓๒). ว่าด้วยหลักวรรณคดีวิจารณ์. แปลโดยนฤมล กาญจนทัต และ
อุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายพลเดช ไตวิวัฒน์
วันเดือนปีเกิด	๔ ธันวาคม ๒๕๒๒
สถานที่เกิด	จังหวัดนครสวรรค์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๕๑ ถ.พหลโยธิน ตำบลตาคลี อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๑๔๐
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๔๑	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๕	การศึกษาระดับบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. ๒๕๕๑	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ